TREENIGHETS-
LÆREN

Kristenhetens Selvforskyldte Verkebyll

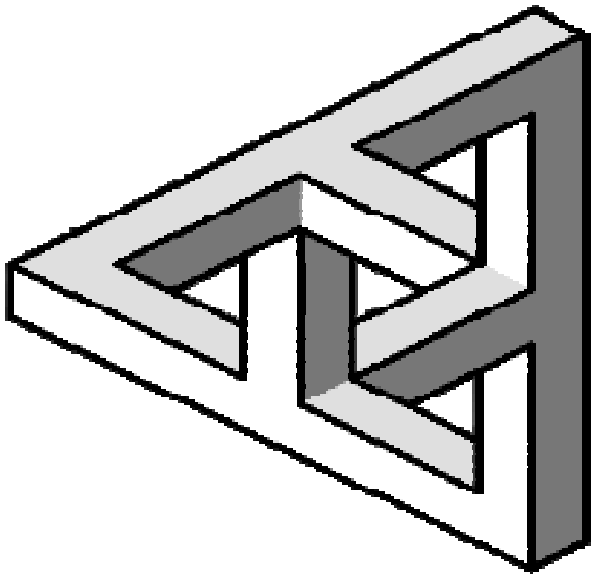

TREENIGHETS-LÆREN

Kristenhetens Selvforskyldte Verkebyll

Anthony F. Buzzard

og

Charles F. Hunting

Oversatt av

John E. Mevik

Originalens tittel:
The Doctrine of The Trinity – Christianity`s Self-Inflicted Wound

Copyright © 1998 by
Anthony F. Buzzard and Charles F. Hunting

© norsk utgave (?), 2003-04-03

Disse kapitlene er tilegnet
minnet om de ærlige og oppriktige
menn og kvinner som gransket Skriften, og som
etter å ha oppdaget Bibelens Gud,
døde på grunn av overbevisningen om at Han er Èn.

INNHOLD

FORORD

TAKK

INNLEDNING

I. JØDENES GUD

II. JESUS OG JØDENES GUD

III. MENTE JESU ETTERFØLGERE AT HAN VAR GUD?

IV. PAULUS OG TREENIGHETSLÆREN

V. FRA BIBELENS HEBRAISKE VERDEN TIL DET 20. ÅRHUNDRE VIA GRESK FILOSOFI

VI. TREENIGHETSLÆREN OG POLITIKK

VII. FENOMENET `PREEKSISTENS` I DET NYE TESTAMENTE

VIII. JOHANNES, PREEKSISTENS OG DOGMET OM DEN TRE-ENIGE GUD

IX. DEN HELLIGE ÅND - EN TREDJE PERSON ELLER GUD I AKSJON?

X. STRIDEN OM TREENIGHETSLÆREN I KIRKEHISTORIEN OG I VÅR EGEN TID

XI. UTFORDRINGEN SOM TREENIGHETSLÆREN STÅR OVERFOR I DAG

XII. HAR VI BYTTET UT GUD MED EN ANNEN...?

XIII. EN APPELL OM Å VENDE TILBAKE TIL BIBELENS JESUS

XIV. EPILOG: Å TRO JESU ORD

XV. LITTERATURLISTE

XVI. INDEKS, SKRIFTHENVISNINGER

XVII. FORFATTERINDEKS

XVIII. SAKREGISTER

”I året 317 oppstod det en strid i Egypt med ødeleggende konsekvenser. Temaet den fatale striden dreide seg om og som ansporet til en grunnleggende splittelse i hele den kristne verden, var læren om tre personer i Guddommen, en lære som i løpet av de tre foregående århundrer hadde vært heldig å unnslippe de lærdes formålsløse nysgjerrighet.”[1]

”Når vi ser tilbake på de tidsaldrene treenighetslæren har vært rådende, ...vil vi forstå at få læresystemer har ført til så mye renspikket ondskap.”[2]

”Kristologi – Kristuslære - har i praksis aldri oppstått som følge av logiske slutninger på grunnlag av Skriftens eget ord ...Kirken har vanligvis ikke praktisert (uansett hva den i teorien har hevdet å gjøre) sin Kristologi utelukkende på Det nye testamentets vitner.”[3]

”Grekerne forkvaklet oppfatningen av Jesu offentlige virksomhet til å bli en filosofisk basert identitetsanskuelse, idet de skapte ulogiske trossetninger og en lære som har ført til forvirring og fortvilelse hos senere generasjoner av kristne.”[4]

”Ikke noe vers i Det nye testamentet *identifiserer* Jesus som Gud.”[5]

”Fordi Treenighet har blitt en slik viktig del av senere kristen doktrine – lære – er det iøynefallende at begrepet ikke forekommer i Det nye testamentet. Dessuten, utviklingen av forestillingen om tre likestilte personer i Guddommen, slik vi finner det i senere utformede trossetninger, fremgår ikke klart innenfor rammene av kanon.”[6]

”Hvordan skal vi skille mellom den Gud som ble menneske og den Gud som ikke ble menneske, uten på den ene siden å ødelegge enheten i Gud, eller på den annen side å blande Kristologi inn i bildet? Verken kirkemøtet i Nikea eller kirkefedrene i det fjerde århundre kunne svare tilfredsstillende på dette spørsmålet.”[7]

”Bruken av et ikke-bibelsk begrep som kirkemøtet i Nikea tok til å anvende, utgjør en milepel i utviklingen av dogme; Treenighetslæren er *sann*, fordi Kirken – den universelle Kirke, som taler gjennom sine biskoper – sier det, til tross for at Bibelen ikke gjør det! ...Vi har en formel, men hva inneholder formelen? Ikke ett lem på denne Kirke tør forsøke gi et svar.”[8]

---

[1] J. L. Mosheim, *Institutes of Ecclesiastical History* (New York: Harper, 1839), 1:399.
[2] Andrews Norton, *A Statement of Reasons for Not Believing the Doctrine of the Trinitarians Concerning the Nature of God and the Person of Christ* (Hilliard, Gray & Co. 1833), 287.
[3] Maurice Wiles, *The Remaking of Christian Doctrine* (London: SCM Press, 1974), 54-55.
[4] Professor G. W. Buchanan, fra `-brevveksling, 1994.
[5] William Barklay, *A Spiritual Autobiography* (Grand Rapids: Eerdmans, 1975), 50.
[6] ”Trinity” i *The Oxford Companion of the Bible* (Oxford University Press, 1993) 782.
[7] I. A. Dorner, *The History of the Development of the Doctrine of the Person of Christ* (Edinburgh: T & T Clark, 1882), Div. I, 2:330.
[8] ”Dogma, Dogmatic Theology”, i *Encyclopedia Britannica*, 14th edition (1936), 7:501, 502.

FORORD

Jeg klarte ikke å lese *Treenighetslæren - Kristenhetens Selvforskyldte Verkehyll* uten på nytt å bli opprømt over den enkle kristne (og jødiske) lære om at "Gud er èn". Dersom det skulle finnes noen levninger fra kirkemøtet i Nikea i ens tanke eller liv, så burde denne boken feie dem alle av banen.

Det er en behagelig opplevelse å lese Anthony Buzzards og Charles Huntings krystallklare forklaringer av nøkkelvers i Skriften som vanligvis blir lest gjennom trinitariske briller. På samme tid er det en fryd å lese de kontante påstandene som helt sikkert kommer til å brenne seg fast på netthinnen hos den som måtte lese denne boken. Et eksempel er forklaringen på Thomas sin store bekjennelse i Joh. 20:28. Thomas anerkjente den oppstandne Jesus, han som var utpekt til å være den kommende tidsalders "Gud", han som skulle erstatte Satan, den nåværende tidsalders "Gud". Thomas` bruk av ordene "Herre" og "Gud" er ganske enkelt titler brukt om Messias og som tilsvarer de guddommelige titlene i Det Gamle Testamentet på Herrens engel som Guds representant. Den tidligere tvilende apostel adopterte imidlertid på ingen måte plutselig den nikenske trosbekjennelse, og så på sin Herre som "Gud av Gud". Man må ikke tøye Johannesevangeliet dithen at det samsvarer med de langt senere spekulasjonene som greske teologer anla.

Forfatterne utfordrer hvert eneste bibelvers som har en trinitarisk hentydning eller som henspiller på at Jesus noensinne eksisterte før Gud skapte himmel og jord. (Dette omfatter også Jesu` gåtefulle uttalelse i Joh. 8:58 som må forstås i lys av de mange andre parallelle kristologiske utsagn i Johannesevangeliet og i Skriften for øvrig.) Boken gjør et vesentlig poeng av at påstanden om Kristi preeksistens som Gud, Sønnen, la en føring m.h.t. sannheten om Jesu` menneskelighet og som kristendommen senere ikke har maktet å bære.

I denne forbindelse fremsetter Buzzard og Hunting en særdeles interessant tese: Johannesbrevene er apostelens gjensvar på de gnostiske vranglærerne som misforstod og misbrukte evangeliet han hadde skrevet. Johannes anser deres utlegning av hans evangelium som svært "antikristelig".

Men forfatterne av boken er ikke tilfreds med bare å komme med forklaringer på de mest sentrale skiftstedene. De følger også opp ved å gjengi støttende uttalelser fra fremstående teologer i Europa og USA. Deres kjennskap til hele det teologisk-vitenskapelige felt, og da særlig treenigheten, er tydelig og imponerende.

Dessuten har boken et visst humoristisk tilsnitt som hever den over en vanlig lærebok eller avhandling. Professor Buzzard og Charles Hunting poengterer at noe av det de mest av alt har latt seg imponere av m.h.t. kristendommens historie, er evnen senbibelske teologer

har hatt til å overtale kristne om at tre personer i virkeligheten er èn Gud. Paulus talte hele Guds råd (Ap.gj. 20:28). Hvorfor forklarte han ikke treenigheten?

I forbindelse med diskusjonen om Jesu` bruk av ordet "eneste" i Joh. 17:3 ("den eneste sanne Gud") skriver forfatterne at vi ville stille oss tvilende til om noen påstod han hadde "bare èn kone" dersom det viste seg han hadde tre kvinner hjemme som han hevdet alle var hans *ene* kone!

Paulus forklarte korinterne "at det finnes ingen Gud uten èn" og definerte Gud som Faderen alene. Han fortsatte med å si at "ikke alle har denne kunnskapen". Forfatterne legger til: "Vi er fristet til å mene at det ikke er mye som har forandret seg siden det første århundre".

Endelig, sett på denne bakgrunn er treenighetslæren en "voksengreie", en teologisk myte. Kristenheten fordømmer verden for at vi alle blir indoktrinert til å tro på evolusjonslæren, som ikke engang lar seg bevise. Samtidig prakker den ortodokse tro på oss noe som er like problematisk: en Gud som består av flere personer.

En kjent kritikk av den protestantiske reformasjonen er at den ikke så lenger tilbake enn til kirkemøtet i Nikea. Der støtte den på en stabbestein, så å si, en barrikade satt sammen av politikk, filosofi, trangsynthet, misunnelse og intrige. Forfatterne av denne boken lar seg ikke skremme av noen slik stabbestein – Nikea, Kalkedon eller andre.

Treenighetslæren - Kristenhetens Selvforskyldte Verkebyll gjør ikke forsøk på å hoppe over de tidlige kirkemøtene, heller ikke tar den noen omvei rundt dem. Den møter dem i direkte konfrontasjon, kjører igjennom dem og kommer frem til mer autoritative "trossetninger" på grunnlag av Jesu` og apostlenes utsagn. Dersom Jesus øyensynlig selv ikke trodde på treenigheten, hvorfor skulle hans etterfølgere gjøre det?

Lesere av denne boken vil la seg fengsle av bokens tittel. Den er helt i samsvar med forfatternes tese. Når det gjelder Jesu` og apostlenes ubesmittede jødiske kristenhet, så har verkebyllen på det nærmeste vært fatal. Pasientens liv har blitt spart alene på grunn av det bibelske prinsipp om at Gud alltid har levning igjen.

For å si det på en annen måte (illustrasjonene er mine egne, ikke forfatternes), treenighetsdogmet er det giftbegeret som gnostisk-påvirkede teologer med hensikt valgte å drikke, idet de blandet den rene hebraiske lære med giften fra gresk filosofi. Så tvang de sine disipler å drikke giften. Straffen for å nekte var evig fordømmelse.

Dersom det finnes en nøkkel til denne boken, må det være Joh. 17:3, "Og dette er det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og Ham du utsendte, Jesus Kristus". I denne forbindelse gjør forfatterne et vesentlig poeng av det faktum at Jesus var Guds Sønn fra unnfangelse, ikke fra evighet (Luk. 1:35). Han kom inn i verden *én sárki*, i kjøtt, ikke *inn i* et menneskelig legeme (sml. 1. Joh. 4:2 og 2. Joh. 7).

Treenighetslæren har lenge hatt en lett match i sin påstand om at troende som ikke tror på treenighetslæren, ikke med rette kan kalle seg kristne. Den Athanasiske (av: Athanasius) troslære er kjent for sine fordømmende formuleringer. Forfatterne går imot denne påstanden

ved å hevde at "evig liv" (det kommende Rikets liv) er forbundet med kunnskapen om sannheten om Gud og Jesus (Joh. 17:3; 1. Tim. 2:4-5). Det er de som tror på treenighetslæren som burde være på defensiven, ikke de som tror at Gud er èn. De sistnevnte har hatt sine helter, og forfatterne bruker mye plass på å dele med oss deres så godt som ukjente historie.

Denne boken er en talende anklage mot en av historiens viktigste dogmer, d.v.s. den konvensjonelle kristenhet – den delen av trosgrunnlaget som for mange er ukjent, men som har sitt opphav i kirkemøter og læresetninger. Kristenheten bøyer seg fremdeles i støvet for keiser Konstantins gylne tronstol. Dens dogme har sannelig forårsaket tragedier og blodige hendelser i historiens løp. Noe er galt fatt.

På samme tid bærer likevel budskapet og hensikten med boken noe positivt i seg. Det fordømmer ingen, men forsøker å overbevise pasienten om såret – verkebyllen – i hans/hennes hellighets legeme. Bokas egentlige hensikt er å hentyde til måter å se dette på og som står mer i samsvar med hva Jesus selv trodde og lærte om Gud og seg selv. La oss be om at et slikt budskap ikke går upåaktet hen.

- Sidney A. Hatch, B.A. (UCLA),
- M. Div. (American Baptist Seminary of the West),
- Th. M. (Dallas Theological Seminary)

TAKK

En spesiell takk til professor George Buchanan for uunnværlige forslag. Takk til Jeff, Harry, Mark, Lorraine, Sarah, Claire, Heather, Aaron, Jason, Lisa, Amy, Wendy, Barbara, Martha og Don. Deres dyktighet har satt sitt merke på dette manuskriptet. Og takk til alle andre for deres entusiastiske støtte.

FORKORTELSER

AV	Authorized Version (King James Version)
D.D.	Doctor of Divinity
LXX	Septuaginta
KJV	King James Version
NASV	New American Standard Version
NEB	New English Bible
NIV	New International Version
REB	Revised English Bible
RSV	Revised Standard Version
RV	Revised Version

INNLEDNING

"Ingen bibelvers i Det nye testamente inneholder noen som helst... formulering om Gud der Han beviselig blir omtalt som treenig, dvs. som en enhet som består av tre personer." – Karl Rahner

Denne boka tar for seg ett enkelt spørsmål. Lærer Bibelen at Gud er én person, den Gud som har skapt Universet, eller består Guddommen av to eller tre likeverdige partnere? Vi, forfatterne av denne boken, hadde tidligere den samme rådende forståelsen av at Jesus er likeverdig og evig som Faderen. Vi ble opplært i dette synet i tjue år. Vi er mer enn klar over de versene i Det nye testamente som tilsynelatende støtter den tradisjonelle treenighetslæren. Men inngående studier av Skriften og historien bak har brakt oss til den fulle overbevisning om at læren om en treenig Gud hviler på en heller tvilsom behandling av den dokumentasjon Bibelen legger for dagen. Den ignorerer de massive bevisene på en unitarisk[1] monoteisme – troen på én Gud som én person, Jesu Kristi Far – og den støtter seg i ikke ubetydelig grad på slutninger basert på noen få utvalgte bibelvers. Den isolerer enkelte tekster og overser at disse versenes kontekst er hele Skriften.

Bibelske læresetninger må forstås ut fra de enkle og likefremme tekstene som direkte omhandler temaet det er snakk om. Når bibelske trossetninger forstås slik de gjengis, dvs. i samsvar med vanlige språkregler, gjenspeiler de en lære om Gud som ikke kan forenes med det tradisjonelle trossystem. Under vår utprøving av spørsmålet om Bibelens læresetninger, ble vi oppmuntret av flere liknende studier utført av fremstående bibeleksperter. Mange forskere medgir nå at treenighetslæren ikke kan dokumenteres på grunnlag av Bibelen selv. Den er en hedensk forvrengning av Bibelen og har sitt opphav i etterapostolisk tid.

Kan hende den mest åpenbare innrømmelsen av forsøket på å basere treenighetslæren på Bibelen, kommer fra en ledende trinitarisk teolog i forrige århundre, Leonard Hodgson, som opplyser at det ut av meningsutvekslinger på 1700- og 1800-tallet mellom treenighetstilhengere og de som trodde at Gud er én, fremkom at begge parter "godtok at Bibelen inneholder åpenbaring i form av påstander". Deretter konkluderer han: "På grunnlag av argumenter begge parter hadde felles, *har de som hevder at Gud er én, en langt bedre*

---

[1] **Unitarisk**, adj., som hører til unitarismen [senlat. avledn. av *unitas*, enhet] (en religiøs lære og samfunn som forkaster treenighetslæren og bare antar èn person i Guddommen (*Fremmedord - blå ordbok*, Kunnskapsforlaget, 1998).

sak."[1] En slik innrømmelse burde få alle tilhengere av treenighetslæren til å foreta et grundigere studium av både Bibelen og kirkehistorien.

Vårt inderlige ønske er at leseren med et åpent sinn vil granske dokumentasjonen og bevisbyrden som her fremlegges. Vi innser at dette er å stille ganske store forventninger til enhver som er opplært i og kanskje har kjørt seg fast i et annet teologisk standpunkt. Så snart en overbevisning er akseptert som en sannhet intellektuelt og følelsesmessig, vil enhver utfordring av et slikt standpunkt være gjenstand for en nærmest automatisk avvisning. Den menneskelige tilbøyelighet hos oss alle til å bli så lik som mulig den sosiale gruppen vi har vokst inn i, med den samme livstil og tenkesett som de oppriktige lærerne vi hadde tillit til og respekterte, lærte oss, har en tendens til å skape barrierer som gjør oss immune mot alle innvendinger. De gjør oss også blinde for de mest opplagte sannheter. Når slike svært dypt følte personlige standpunkt blir utfordret, føler vi oss naturligvis truet, og vi går raskt i forsvar. Robert Hall, en religionsforsker fra forrige århundre, gjorde følgende dypsindige betraktning:

> Alt som begrenser et spørrende, undrende sinn, vil lett føre til usannhet. Alt som fremelsker det, til sannhet. Vi kan imidlertid med sikkerhet slå fast at ingenting mer bidrar til å begrense undring, enn partiskhet. La en doktrine, uansett hvor gal den er, bli kjernen i en interessekonflikt, da vil den raskere enn noe annet bli innkapslet i subjektive interesser og bindinger som gjør det ekstremt vanskelig for det mest effektive bombardement av logiske slutninger og fornuft å tilbakevise den.[2]

Begrepene og termene som er benyttet i de følgende kapitlene er ikke nye, til tross for at de stort sett har vært skjult for folk flest i det 20. århundre. De var alle grunnleggende for det første århundres apostoliske menighet (i hvert fall til å begynne med), og representerte en ubestridt tro hos denne kjempende gruppe troende. Det er kanskje overraskende for noen, men kirkehistorikere har funnet ut at de som trodde at Gud er én person – de såkalte "unitar-kristne" – utgjorde "...i begynnelsen av det tredje århundre fortsatt en stor majoritet".[3]

Til tross for angrepene fra konkurrerende gresk filosofi og Romerrikets politiske ambisjoner som til slutt ble avløst av troen på en treenig Gud, har troen på én Gud og Skaper aldri blitt helt utryddet. Den har imidlertid holdt seg levende hos mer marginale grupper av kristne som en heller svak, men vedvarende røst som har hatt appell til alle som har villet lytte.

---

[1] *The Doctrine of The Trinity* (Nisbet, 1943), 220, 223, uthevelse er lagt til. Den unitariske forståelsen av Guds natur som vi fremholder i de følgende kapitler, bør ikke blandes med samtidig Unitarisk Universalistteologi.

[2] "Terms of Communion", *Works*, 1:352, gjengitt av John Wilson i *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies* (Boston: American Unitarian Association, 1848), 156.

[3] Encyclopedia Britannica, 11. utgave, Bind 23, 963.

Mye av forvirringen som forhindrer at en tenker klart om Gud og hvem Han er, kan tilskrives én grunnleggende årsak. Vi har ikke tatt med i betraktning at betydningen av ord over tid endrer seg under den språklige overleveringen fra en kultur til en annen. Et slående eksempel på dette er uttrykket "Guds Sønn", som de fleste i dag ubevisst oversetter med "Gud, Sønnen", en betydning som uttrykket umulig kan ha hatt i de opprinnelige kristne manuskriptene. "Guds Sønn" er benevnelsen som identifiserer hovedpersonen i det kristne drama - Jesus Messias. "Guds Sønner" er en benevnelse Bibelen bruker på Guds representanter, først og fremst Hans utvalgte konge. En forvrengning av betydningen av denne tittelen vil ha en dramatisk effekt for vår forståelse av troen slik den opprinnelig fremsto. Sann kristendom må la seg forme av de idéer og begreper som var i bruk i det første århundre og det miljøet apostlene var en del av og som i dag blir vurdert mer enn nitten hundre år senere. Tidens løp har bidratt til å gjøre apostlenes og de øvrige forfatterne av Bibelen og deres tankeverden fremmed for oss. Når vi ser nøyere etter i Skriftene og vurderer dem på grunnlag av den språklige, kulturelle og religiøse bakgrunn de ble til i, fremtrer et ganske annet bilde av hva det første århundres forfattere opprinnelig lærte.

Du vil kanskje bli overbevist om, slik vi er, at det er et fullkomment paradoks at kristenheten av det 20. århundre som så iherdig har fastholdt Skriftens ufeilbarlighet, ganske enkelt aldri har kommet til å tro på Kristi sammenfattende lære når det gjelder veien til frelse: "Og dette er det evige liv, at de tror på deg, *den eneste sanne Gud* og ham du utsendte, Jesus Kristus" (Joh. 17:3). Mon vår generasjons kristne har blitt ufølsomme for advarselen Jesus kom med da han sa: "Men de dyrker meg forgjeves idet de kommer med lærdommer som er menneskebud" (Matt. 15:9)? Mon vi har kommet under teologiske lederes forbannelse, ledere som hovedsaklig levde i det andre, tredje og fjerde århundres ikke-jødiske verden, et samfunn som for en stor del var preget av gresk-filosofiske strømninger som førte til en korrumpering av den hebraisk teologi og tankegang, og som dannet grunnlaget for den apostoliske kristne kirke?

Skal vi følge i fotsporene til dem som mer enn noen har villet avvike fra tre-enighetsdogmet, er det vår intensjon å vise at verken Det gamle testamente eller Det nye testamente gir noe overbevisende vitnesbyrd om treenighetslæren slik den populært blir fremstilt. Vi tror at leseren selv ved en ærlig og grundig undersøkelse av de hellige Skrifter, vil komme til denne slutning. Det er ikke ett eneste skriftsted i Bibelen som underbygger påstanden om at Gud er tre. Ikke ett eneste bibelvers hevder at Gud, Skaperen, er tre personer, tre ånder, tre guddommelige uutgrunnelige sinn, eller tre av noe-som-helst. Ikke ett vers eller ord i Bibelen kan hevdes å inneholde betydningen "Gud i tre personer". Enhver påstand om at tre personer utgjør Guddommen, må være basert på en logisk konstruksjon og ikke på rene utsagn slik vi finner dem i Skriften. Begrepet "treenighet" er bygget på avansert og ofte forvrengt logikk som mangler noen som helst støtte i de tidlige kristne håndskrifter. Vårt inntrykk er at de fleste som forfekter treenighetslæren, har en tilnærming til Det nye testamente som om det var et dokument som viser veien *en route* til "trinitarisme".

De overser det grunnleggende faktum at det overhodet ikke kan hevdes at noen av de nytestamentlige forfatterne noe sted der de skriver "Gud", mente "Den treenige Gud". Siden gransker de manuskriptene for formuleringer som kan gi et aldri så lite hint om at apostlene brakte til veie et materiale som senere skal ha gitt opphavet til treenighetslæren. Det faktum at ikke en eneste av de nytestamentlige forfattere ender opp med å akseptere læren om en treenig Gud, skremmer ikke tilhengerne av treenighetslæren.

Det var en tid da det ble forventet av religiøse ledere å akseptere som en bibelsk sannhet at jorden var universets sentrum og at den var flat. Å mene noe annet var ensbetydende med vranglære, til tross for Kopernikus` revolusjonerende oppdagelse. Den nåværende situasjon med hensyn til treenighetslæren kan vise seg å være overraskende lik.

Dersom vi tror at Gud åpenbarer seg gjennom Bibelens ord, burde det være påtrengende for alle som bekjenner Jesu navn, å undersøke grunnlaget i Skriften mht. hvem Bibelens Gud er. En sannhetsøkende kristen vil personlig være ansvarlig for å gå nøye gjennom de ulike tekstene, slik som de ivrige jødene i Berøa gjorde. De var kjent for sin fordomsfrie måte å granske Skriftene på (Ap.gj. 17:11). De torde å sjekke etter "om det var slik det ble påstått". Resultatet var at de ble sanne troende.

Mange av oss tror kanskje at treenighetslæren er et forvirrende mysterium som det er best å overlate til lærde teologer å mene noe om. Men kan vi på en sikker måte overlate et slikt viktig spørsmål til dem? Til og med en skarpsindig bibelleser som Thomas Jefferson (USAs tredje president, 1800-1809, og Uavhengighetserklæringens far) bemerket at "treenighetslæren er et ubegripelig platonsk-mystisk dogme om at tre er én og én er tre; samtidig som *én ikke er tre og tre ikke er én*." Han fortsetter: "Jeg har aldri hatt forstand til å forstå treenighetstanken, men slik jeg ser det, må en forståelse vitterlig finne sted før man slutter seg til en lære"[1]

Det er likevel ikke uvanlig for kristne ledere å insistere på at du må tro på Treenigheten for å kunne være en kristen, ellers blir du stemplet som en kultist. For å være medlem i Kirkenes Verdensråd, kreves tilslutning til treenighetslæren.

En fri oversettelse av Thomas Jeffersons kommentarer får oss til å spørre: Hvordan kan en forvente at noen skal slutte seg til noe som verken kan forklares eller forstås? Er det rett å spørre kristne om å akseptere denne doktrinen "i tro" – en doktrine som overhodet ikke er nevnt ved navns nevnelse og, som noen av dem som forfekter treenighetslæren medgir, heller ikke blir drøftet i Det nye testamente? Burde en ikke forvente ett eller annet sted i Skriften en mer presis og klar formulering av den svært underlige påstanden om at Gud er "tre-i-én"?

Dersom vår mistenksomhet er vel begrunnet, kan det som vi i dag anser som kristen tro, være på kant med det dens grunnlegger, Jesus Messias, en gang lærte, uten at vi er klar over

[1] C. B. Sanford, *The Religious Life of Thomas Jefferson* (University Press of Virginia, 1987), 88.

det. Troen, slik vi kjenner den, synes å ha tatt opp i seg en lære om Gud som Jesus selv ikke ville ha anerkjent.

Kirkehistorien viser at forestillingen om to likeverdige personer i Guddommen – Faderen og Sønnen – ikke ble formelt godtatt blant de kristne før på kirkemøtet i Nikea i år 325 e.Kr., tre hundre år etter at Jesus hadde fullført sin kallsgjerning, og at dette skjedde under forvirrende omstendigheter som var et resultat av politisk agitasjon. Det som var sant i det fjerde og femte århundre, må nødvendigvis ha vært sant også i det første århundre. Dersom Jesus hadde status som "Gud" i det første århundre, hvorfor tok det da så lang tid for kirken å kunngjøre formelt at Guddommen består av to personer, og senere av tre personer – og dette alene på bakgrunn av sterkt politisk press? Etter Nikea døde tusenvis av kristne ved andre kristnes hender fordi de oppriktig trodde at Gud var én.

Treenighetsdogmet er et av vår tids største mysterier. Det faktum at det trosser både vanlig logisk tenkning og rasjonell forklaring, synes ikke å redusere treenighetstilhengernes ønske om å forsvare denne komplekse teologiske formel med alle midler. Vi stiller oss undrende til motstanden som oppstår når det blir stilt spørsmål om treenighetslæren. Dette kan tyde på manglende overbevisning om det som hevdes å være et ubestridt faktum av så godt som samtlige kristne forkynnere. Den vanlige måten å sette merkelappen "vantro" på enhver som opponerer, bidrar overhodet ikke til å berolige oss.

At et overveldende flertall aksepterer en religiøs forestilling, verken rettferdiggjør eller gyldiggjør at den er sann. Er jorden flat eller er den sentrum i solsystemet? Hele kristenheten var en gang nødt til å tro dette som en grunnleggende læresetning, og straffen for å hevde noe annet var stor. Likevel var dette et falskt dogme.

Nok et spørsmål må stilles: Bestod den apostoliske menighet av skarpskodde og intelligente teologer? Med unntak av apostelen Paulus ser vi at et snitt av samfunnet på den tiden – vanlige arbeidere, forretningsmenn og offentlig ansatte – utgjorde ledelsen i den første kristne menighet. Ville ikke disse ha blitt like forvirret som vi over tanken på at Gud er to eller tre personer, og på samme tid ett vesen. En slik nyskapning ville ha fordret den mest inngående og omstendelige forklaring overfor både menn og kvinner som helt fra fødselen av hadde blitt oppflasket med troen på at Gud er én. Idéen om en suveren og unik Skaper er unektelig den mest hellige grunnsetning i Israels nasjonale arv. Deres kardinaltro på at Gud er én, kunne vanskelig fordrives lett og ekspeditt. Faktum er at en tro på en tre-enig Gud ville ha vært den mest revolusjonære og eksplosive nyskapning som noensinne hadde rystet menigheten i det første århundre. At en slik revolusjon skjedde, og *om* den virkelig skjedde, gir Det nye testamentet ikke så mye som et hint om.

De fleste av oss er kanskje uskyldig uvitende om at den uløste striden om den treenige Gud har rast i snart to tusen år. Tusener på tusener har blitt torturert og drept fordi de tok stilling til stridsspørsmålet. Likevel, til tross for risikoen for å bli stemplet som "liberal", "frafallen", "kultist" og tvunget i isolasjon av "de etablerte", så stiller et økende antall både katolske og protestantiske teologer, som alle skatter Den hellige skrift høyt og som har alt å

tape ved å forlate den gjengse kristne forståelse, spørsmål ved om denne mest grunnleggende av læresetninger – treenighetslæren – virkelig finnes i Bibelen.

Teologisk tradisjon har inndelt temaet som har å gjøre med hvordan vi forstår Gud, i tre kategorier. Kristnes overbevisning har vært uttrykt i a) tro på en treenig Gud (tre personer – Fader, Sønn og Hellig Ånd), b) tro på en toenig Gud (to personer – Fader og Sønn) og c) tro på én Gud, Faderen, som ikke er skapt, og som er unik i hele universet (unitarisme).[1] Enhver lære som kan eller vil skape fiendskap mellom troende som bekjenner seg til Kristus, fortjener den mest grundige analyse.

I vår undersøkelse av treenighetslæren har vi benyttet Bibelen og sekulære historiske kilder. Vi er ikke opptatt av de ulike stridsspørsmålene om Bibelen er Guds inspirerte Ord eller ikke. Vi ignorerer helt påstanden om at Bibelen er utgått på dato og ikke lenger har relevans for vårt moderne samfunn. Det vi primært er opptatt av, er spørsmålet: Hva betydde Jesu og apostlenes ord for de første kristne? Dersom kristendommen er grunnlagt på det Bibelen sier, da burde Bibelen være vår kilde for å finne sann og autentisk kristen tro.

Vi utfordrer selvsagt ikke oppriktigheten hos dem som tror på treenighetslæren. Men vi insisterer på at oppriktighet i seg selv ikke gjør en overbevisning sann. Vi undervurderer heller ikke innflytelsen den kristne tradisjon har i utformingen av teologisk overbevisning, eller den nesten grenseløse hang religionslærere har til å tro at det de selv lærer, fullt ut har støtte i Skriftens autoritet.

Hensikten med denne boken er å hjelpe til med å bryte ned barrierene som tid og tradisjon har skapt mellom oss og det første århundres kristne menighet som Jesus grunnla. Vi er overbevist om at en ny forestilling om Gud vokste frem under innflytelsen av gresk filosofi som tvang seg inn i den opprinnelige oppfatning av hvem Gud er. Vi mener dette var et direkte feilgrep og ingen legitim kulturell utvikling.

Vi står i stor gjeld til de mange vitenskapsmenn og –kvinner som har hjulpet til med å klargjøre meningen av bibelske ord og uttrykk i deres opprinnelige miljø. Vi er blitt desto rikere gjennom deres livslange studier på dette viktige området. Vi er stadig blitt oppmuntret av oversettere som oppriktig forsøker å fortelle oss hva teksten virkelig sier, ikke hva den burde si. Vi er imponert over Alexander Reese sin metode, han som da han søkte sannheten om et annet emne, dro veksler på de såkalte "store tekstutleggere" – tekstfortolkere. Han var overbevist om at gjennomsnittsleseren vil se at en naturlig oversettelse som har støtte blant de mest fremstående teologer, er å foretrekke fremfor en kuriositet som støtter seg til et dogme som står og faller med "systemet" som holder det oppe.[2]

Vi har lånt fra skattkammeret av idéer til en rekke forfattere, både blant dem som har levd før oss og blant nålevende uten at vi stopper opp og viser til hvilken forfatter i hvert

---

[1] Et annet syn på Gud er representert ved United Pentecostal Church ("den forente pinsekirke"). Deres oppfatning av at Gud er én, går ut på at Gud og Jesus er samme person.

[2] *The Approaching Advent of Christ* (Grand Rapids: Internasjonale publikasjoner, nytt opplag i 1975), xii.

enkelt tilfelle. Vi har vist til arbeidet disse forfattere har gjort i oversikten over kilder i siste del del av boken. Noen ganger har vi tatt med utvidete sitater fra arbeidet til fremstående eksperter innen klassisk og moderne bibelforskning. Vi har hatt et ønske om at deres fulle tyngde av innsikt blir tatt med i drøftingen.

Før vi begynner, vil vi sette spørsmålstegn ved den allment aksepterte påstanden fra de som forfekter troen på at Gud er treenig eller toenig, om at såfremt Jesus ikke er sann Gud, så har det heller ikke skjedd noen reell forsoning av menneskehetens synd. Vår utfordring til dem er: Dersom dette er sant, hvor kan det dokumenteres i Bibelen? Er ikke Gud fri til å frelse verden ved den Han selv måtte utpeke? Oppdagelsen av at Skriften ikke er en kilde til dette argumentet fra tilhengere av treenighetslæren, er like forbløffende som det faktum at ordet "Gud" i Det nye testamente aldri noensinne beskriver en treenig Gud. Nesten uten unntak når det står "Gud" i Det nye testamente, peker det på Faderen Vi oppfordrer alle som forfekter troen på en treenig Gud, om å gjøre opp status med den himmelropende avstand det er mellom dette synet og Bibelen selv på dette punktet.

Det er viktig å presisere det vi *ikke* sier i denne boken. Vi tror ikke at Jesus bare var "et godt menneske" eller en av profetene. Vår overbevisning er at han er Guds unike, utvalgte og syndfrie mellommann for menneskenes frelse. Det å hevde at han er *Gud*, er imidlertid å uttrykke noe annet enn det Skriften sier. Det er tilstrekkelig og fullt ut bibelsk å tro at Jesus er Messias, Guds Sønn. Vi blir ikke skremt av den populære (engelske) frasen som uttrykker at Jesus enten er "ond, gal eller Gud" (bad, mad or God). Å tvinge folk til å godta at han enten er en galning, løgner eller Gud selv, fører visselig på avveie fra sannheten om hva som er hans virkelige identitet. Det finnes imidlertid et annet alternativ – et som tilfredsstiller Bibelens beskrivelse fullt ut.

Teknisk sett ønsker vi å presisere at vi bevisst omtaler Gud og Jesus som "personer" uten bruk av stor `P`. Vi er oppmerksomme på at opplyste tilhengere av treenighetslæren tror på tre "Personer", og at de med "Person" ikke mener det vi normalt forbinder med dette ordet. Ettersom det imidlertid synes innlysende at Gud Fader og Jesus i Bibelen blir presentert som personer, dvs. som atskilte individer, vil vi protestere på den forvirrende måten å forsøke å forklare Bibelen på ved å introdusere det ubibelske begrepet "Person". Reflekterte tilhengere av treenighetslæren har ikke vært i stand til å definere hva de mener med begrepet "Person". De uklare begrepene "substans", "egenart" eller "eksistens/ tilværelse" bidrar ikke synderlig til å få dem ut av knipen. Augustin, den berømte Latinske eller Romerske Kirkes far, unnskyldte bruken av ordet "Person" når han omtalte medlemmene i Treenigheten. Han innrømmet at det beste argumentet for bruken av termen "Person", var at det var å foretrekke fremfor total taushet.[1] For Bibelens forfattere var imidlertid ikke en slik spesiell terminologi nødvendig for å definere forholdet mellom Gud og Jesus. Den ene var Faderen, og den andre Hans Sønn.

---

[1] Augustine*, On the Trinity*, bind V, kap. 9.

Når det gjelder forsøket på å definere Gud som "bestående av" tre "personer", finner vi at dette definitivt ikke har støtte i Bibelen. Dersom vi kjenner vår bibel, vil et øyeblikks ettertanke åpenbare at Israels Gud i Skriften aldri blir beskrevet som noen "bestanddel av noe" eller som noe upersonlig noe. Personlige pronomen i entall opplyser oss at den ene Gud definitivt er en "han", "han som". Å beskrive Faderen som en av tre personer i Gud står i diametral motsetning til Bibelens entydige vitnesbyrd. Dersom noen skulle finne på å innrømme at den trinitariske tanke om at Gud er både tre og én, ikke kan forstås, da tenker vi at en slik innrømmelse helt klart peker direkte på svakheten til hele konseptet treenighetslæren bygger på.

Til slutt, vi benekter ikke på noen måte "det mystiske element" i religionen. Vi avviser ikke å godta en lære som ikke fullt ut lar seg forklare. Men mysterium og selvmotsigelse er to forskjellige ting. Det er mye vi ikke forstår når det gjelder Jesu annet komme, men når Kristus forkynte at han selv ikke visste tiden for når han ville vende tilbake til jorden, er det ganske enkelt galt å si at han var allvitende, dvs. Gud. Det er et språklig overgrep å hevde som Charles Wesley: "Alt er et mysterium; den udødelige dør." Når ord blir uforståelige, oppstår tankens fordervelse. Vår innvending mot treenighetslæren er at den er en Schibboleth uten noen klar betydning. Et av de sterkeste argumentene mot den er at den ikke kan beskrives uten at en kaster vrak på selve Bibelens ordlyd og språk. Det finnes enda en vesentlig innvending: Den har ført til at mange oppfatter Guddommen som tre likeverdige "Guder", ettersom dette er den eneste måten de kan forestille seg tre personer som alle er Gud.

Vi begynner med å se på det mest avgjørende av alle spørsmål for en kristen, dersom vi tror at Bibelen er Skaperens autoritative ord: Hva mente kristendommens grunnlegger da han henvendte seg til Faderen og sa, "Dette er det evige liv, at de kjenner Deg, *den eneste sanne Gud*, og ham du utsendte; Jesus Kristus" (Joh. 17:3)?

I. JØDENES GUD

"Vi vet hvem vi tilber, for frelsen kommer fra jødene." –Jesus Kristus

Styrken i den jødiske overbevisning om monoteismen har blitt til gjennom flere århundrers erfaring. Så lenge nasjonen holdt fast ved overbevisningen om at Gud er én, opplevde de vekst og fremgang. Fryktelige lidelser var straffen for å gi etter for polyteisme. Resultatet var at det berømte "Hør Israel, Herren er vår Gud, Herren er én" (5, Mos. 6:4, sml. Mark. 12:29)[1], som er Israels nasjonale trosbekjennelse, ble uttalt av hver eneste gudfryktige israelitt hele livet igjennom, til og med innfor døden. For å sense noe av inderligheten i den jødiske troen på at Gud er én, kan vi bare tenke på vår inderligste medfølte overbevisning når det gjelder begreper som fedreland, frihet, fred, hjem og familie.

Dersom en var født jøde av ortodokse jødiske foreldre i Palestina i det første århundre, ville en ha vært hellig overbevist om at det finnes én, og bare én, suveren Gud og Skaper, og at i hele universet tilkommer Ham alene tilbedelse. Denne trosbekjennelsen var på en intrikat måte vevd inn i hele den jødiske forestillingsverden. De nasjonale helligdagene, årskalenderen som fulgte tidene for såtid og innhøstning, tillike med håpet om nasjonal frigjøring fra de romerske undertrykkerne og håpet om storhet en gang i fremtiden, var alle grunnlagt på åpenbaringen om den éneste Gud, og som er nedtegnet på sidene i de skriftene som inngår i Det gamle testamente. Jødenes religiøse litteratur definerer den troendes forhold til denne éne Gud og inneholdt regler for mellommenneskelig samhandling. Mye av Det gamle testamentet er en beretning, noen ganger lovende, andre ganger tragisk - om hvordan den éne Gud handler med sin utvalgte nasjon, Israel. I tillegg tegnet de hellige skriftene et bilde av en glitrende fremtid for nasjonen og for verden, og så frem til den dag da alle på jorden skal anerkjenne og tjene den éne sanne Israels Gud (Sak. 14:9).

---

[1] I Nashpapyrusen som er det eldste kjente manuskriptet med hebraisk bibeltekst, trolig fra det andre århundre, ender jødenes `*Shema*` med ordene "*én Herre er Han*".

Det var dette inderlig overgitte og usedvanlig religiøse samfunn at Jesus ble født inn i. Opprinnelsen til dette samfunnet med sin trofaste overgivelse til monoteismen var tuftet på pakten som ble inngått mellom Gud og Abraham, troens far. Jødedommens kardinale læresetning om at Gud er én Herre, var strengt innprentet i folket ved Moses. I tiden som fulgte, hadde noen frafalne israelitter gått over til å tro på sine hedenske naboers guder. Tilhengerne av disse eldgamle gudeskikkelsene praktiserte tempelprostitusjon, ofring av barn til guden Molok og kroppslig lemlestelse eller skamfering – for bare å nevne noen av de mest bemerkelsesverdige ritene.

Fortellingen som er gjengitt i de første fem bøkene i Israels antikke litteratur, beskriver en nasjon som var guddommelig utvalgt til å være atskilt fra en polyteistisk verden. Ved en mektig guddommelig intervensjon, først ved Abrahams kall og senere ved utgangen fra Egypt, ble en hel nasjon introdusert for `et vesen` som hevdet han ikke bare var den éne Skaper av alt som er til, men den eneste *sanne* Gud. Hans budskap til hele det israelittiske folk var utvetydig. Gjennom Moses sa Han: "Men dere har Herren ført ut av jernovnen, Egypt, for at dere skal være hans eiendomsfolk, slik som dere er i dag... Du har fått se alt dette, for at du skal vite at Herren er Gud, *han og ingen annen*" (5. Mos. 4:20, 35).

Det er nokså sikkert at nasjonen Israel, som ble gitt disse betydningsfulle erklæringene om Gud, overhodet ikke hadde noe kjennskap til at Guddommen kunne bestå av en slags to-enighet eller treenighet. Ikke noe faktum kunne bli mer bastant sementert enn dette så snart de anså sin nasjonale litteratur som en veileder, og så lenge språk kan sies å ha noen som helst betydning for stabilitet og uforanderlighet.

Én sak er udiskutabel: Nasjonene som var Israels nærmeste naboer, var helt klar over israelittenes tro på én Gud. Israels trosbekjennelse var delvis grunnen til den vedvarende forfølgelsen av de religiøse jødene, som nektet å akseptere noen annen Gud enn deres egen éne Gud. Korsfarerne, disse tapre kristne krigerne i det 11. århundre, nøt oppgaven med å kaste ut "vantro", monoteistiske muslimer fra Det hellige land. Deres nidkjærhet førte til at de sørget for å slakte ned hjelpeløse europeiske jøder i bygd etter bygd. Tre århundrer senere overlevde verken jøder eller kristne som var overbevist om at Gud var én - eller protestanter som trodde på en treenig Gud - forfølgelsene fra den spanske Inkvisisjonen såfremt de ikke fornektet sin religiøse overbevisning og bekjente seg til den romersk-katolske tro eller valgte å flykte til steder som var mindre fiendtlig innstilt. Det kommer kanskje som et sjokk på mange, men tusenvis av kristne, som også trodde på jødenes éne Gud, unnslapp den samme grusomme skjebnen som kirken var årsak til, alene fordi de valgte å flykte.

Troen på én Gud representerte for Israel en verdensanskuelse som skilte nasjonen fra alle andre filosofier, religioner, kulturer og nasjoner. Jødene har beholdt sin spesielle forståelse av hvem Gud er, til denne dag. I kontrast til dette holder det brede lag av kristenheten fast på idéen om at Gud er treenig (Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd),

sammen med en minoritet som tror på en toenig Gud (Faderen og "Ordet"),[1] der begge `personer` er fra evighet av. Østens religioner bekjenner seg til flere guder eller vesener med ulike personligheter i sfæren mellom den Suverene Gud og det skapte, på samme måte som i den greske tankeverden som den tidlige kristne menighet kom under sterk innflytelse av kort etter at dens grunnlegger, Jesus Messias, var død. Store skarer finner i dag sine teologiske røtter i Østens polyteistiske tankeverden – overbevisningen om at vi alle er guder som bare venter på å finne oss selv og, forvirrende nok, at alt er Gud. Det er vanskelig ikke å oppdage at religiøst anarki nødvendigvis vil følge av at hvert menneske er en gud i sin egen rett, og som selv bestemmer sin troslære og livsførsel.

For å understreke overfor nasjonen Israel at Gud er én, slik at det ikke skulle være noen mulighet for å misforstå eller ta feil, sa Gud igjen og igjen ved Moses: "Så skal du da i dag vite og ta deg det til hjertet at Herren, han er Gud både i himmelen der oppe og på jorden her nede, *han og ingen annen*" (5. Mos. 4:39). Nettopp på grunnlag av tyngden i dette utsagnet og flere likelydende, kan vi fullt ut slutte oss til troen på at Gud er én. Erklæringen synes å avfeie enhver mulighet for feiltolkning. Jødene forstod at "én" betyr "én", og de var aldri i tvil om uttrykket "ingen annen". En ledende nålevende jødisk talsmann, Pinchas Lapide, understreker den iherdighet jødene legger for dagen når de vil beskytte kjernen i sin tro:

> For å bevare Guds enhet fra enhver flerdobling, utvanning eller sammenblanding med ritualer som de omkringliggende folk praktiserer, utvelger Israels folk for seg selv det verset i Bibelen til å være deres bekjennelse og som til denne dag er en del av den daglige liturgien i synagogen, men som også er innprentet som den fremste læresetning femåringen lærer på skolen. Det er denne bekjennelsen Jesus erkjente som "det viktigste av alle bud".[2]

Som Lapide påpeker, da Jesus forklarte fundamentet han bygget sin tro på, gjentok han ordene som Moses talte til nasjonen Israel: "Hør Israel: Herren er vår Gud, *Herren er én.* Og du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og med all din kraft" (5. Mos. 6:4-5; Mark. 12:29-30). På grunnlag av Jesu stadfestelse av Mose ord slik de gjengis i 5. Mosebok, tvinges vi til å konkludere med at Jesus må ha forstått og vært overbevist om den betydning Moses selv tilla disse ordene. Dersom det ikke var slik, eller dersom det på noen måte hadde skjedd en radikal forandring som benektet Mose definitive erklæring om at Gud er én, så unnlater forfatterne av Det nye testamentet helt og holdent å komme med en liknende utvetydig erklæring for å tilbakevise eller revidere denne krumtappen i jødenes tro.

Nok en bekreftelse på jødedommens seiglivete trosbekjennelse finner vi i samtalen mellom Jesus og den samaritanske kvinne. Han sa rett ut til henne, "Dere tilber det dere ikke

---

[1] Den verdensvide Guds Menighet (The Worldwide Church of God), grunnlagt av Herbert Armstrong, praktiserte troen på at Gud er "to". De foretok imidlertid læremessige endringer i samsvar med treenighetslæren i 1995.

[2] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine* (Philadelphia: Fortress Press, 1981), 27.

kjenner; vi (jødene) tilber det vi kjenner, for frelsen kommer fra jødene. Men den time kommer, og er nå, da de sanne tilbedere skal tilbe Faderen i ånd og sannhet" (Joh. 4:22-23). Ikke en eneste gang finner vi at Jesus kritiserer sine landsmenn for å ha en gal oppfatning av hvem Gud er, at Han er én. Heller ikke Paulus anerkjente noen annen Gud enn Israels Gud. Han forventet at hedningene skulle bli innpodet i Israel og tilbe den samme Gud: "Eller er Gud bare jøders Gud? Er han ikke også hedningers?" (Rom. 3:29; sml. 11:17). Den Gud jøden Paulus kjente, er presist beskrevet i Galaterbrevet 3:20: "Gud er [kun] én person" (Amplified Bible).

Jesus ga allerede tidlig i sin tjeneste en klar bekreftelse på den guddommelige åpenbaring som ble gitt Moses: "Ikke tro at jeg er kommet for å avskaffe Loven eller Profetene; jeg er ikke kommet for å avskaffe men for å oppfylle" (Matt. 5:17). Dette grunnleggende prinsippet som er hele summen av Israels Lov gitt i Torahen gjennom Moses, var fundamentet for den nasjonale bekjennelsen: "Du skal ikke ha andre guder enn Meg" (2. Mos. 20:1-3).

Dersom det var ett eneste, unikt allmektig vesen i universet, som ønsket å åpenbare for Sin skapning det faktum at Han alene var Gud, og det ikke fantes noen andre, hvordan er det da mulig at dette kunne ha skjedd på en gal måte? Hva kan ha blitt formidlet for å sikre at det ikke skulle være så mye som et fnugg av mulighet til misforståelse? Hvordan ville f.eks. noen av oss ha uttrykt at Gud er én dersom det var vårt ansvar å presentere budskapet tydelig og klart for nasjonen? Ville vi ikke ha sagt det samme som Moses når han gjengir hva Gud sa til ham, "Nå ser dere hvem jeg er, og at det er ingen Gud foruten meg"? (5. Mos. 32:39). Helt frem til denne dag har Israel som svar på slike kategoriske uttalelser, utelukkende på grunn av disse ordene, ikke villet akseptere noen annen Gud enn den éne Gud, ham Moses representerte. Uansett ulike oppfatninger av religiøse spørsmål forblir oppfatningen om at Gud er én, selve mørtelen som binder hele det jødiske folk sammen.

Den hebraiske Tanakh (GT) og Det nye testamente inneholder noe i overkant av 20.000 entallspronomen og verb som stadfester at Gud er én. Språk kan neppe på noen tydeligere måte formidle Israels og Jesu oppfatning av folkets og hans egen bekjennelse til en "unitarisk" monoteisme.

Vesenet som ble åpenbart i Israels Torah, var en Gud som helt klart ikke måtte forveksles med de hedenske gudene i Egypt. Ved en betydelig maktdemonstrasjon hadde denne Gud reddet en nasjon fra slaveri og fangenskap. Han var en Gud med uendelig makt, men likevel var han personlig og tilnærmelig – en Gud man kunne elske, og om hvem det er sagt: "Og Herren talte til Moses ansikt til ansikt, som når en mann taler med sin venn" (2. Mos. 33:11). Han var en person som David hadde fellesskap med: "Du har sagt, `Søk mitt åsyn!` Mitt hjerte sier til Deg, `Herre, jeg søker Ditt åsyn`" (Salme 27:8). Under utgangen av Egypt visste jødene at for første gang i historien ble en hel nasjon tatt inn i en intim kontakt med Gud, Skaperen, ved hans erklærte representant. Denne begivenhet som ikke har sin like, ble bevart i jødenes nasjonale bevissthet for all fremtid. De som ikke lenger skulle tilbes, var gudene til de folk som bodde omkring dem. Tragisk nok førte frykt pga. overtro og ønsket

om å bli som de andre nasjonene, til at Israel noen ganger ble fristet til å tilbe de mange hedenske gudene. Dette kostet dem dyrt. Bare kort tid etter flukten fra Egypt, lagde de en gullkalv som de tilba.

Nasjonen hadde behov for hele tiden å bli minnet på sin enestående bekjennelse: "Hør Israel: YHVH vår Gud er den éne, den eneste YHVH" (5. Mos. 6:4 New Jerusalem Bible). Gjennom profeten Jesaia ble Israel nok en gang minnet om sin nasjonale identitet: "Dere er mine vitner... og forstår at jeg er Gud. Før meg er *ingen Gud* blitt til, og etter meg skal *ingen* komme" (Jes. 43:10). En teologi som lover sine tilhengere at de en dag vil bli "Gud", forstår tydeligvis ikke det eksklusive fortrinn det er å ståklippefast på bekjennelsen om *at det ikke har vært noen Gud før Ham* og *at det ikke vil komme noen etter Ham*.

Jesaias gjentatte presisering av at Gud er én, er tydelig og klar. Han siterer Gud når han sier: "Jeg er den første, og jeg er den siste, og foruten meg er det ingen Gud" (Jes. 44:6), og: "Er det noen Gud foruten meg? – Det er ingen klippe, jeg kjenner ingen" (Jes. 44:8). Denne enestående påstand var en integrert del av den religiøse opplæringen som Jesus var oppfostret med. Det var en bekjennelse som han og alle andre unge jøder på den tiden delte. Hans gjentatte referanser til profeten Jesaia, og for øvrig til hele Det gamle testamentet, i løpet av hans offentlige virksomhet, demonstrerer i stor grad at hans teologi hadde blitt formet av den hebraiske Tanakh. Den Gud som Jesus dyrket, hadde proklamert seg selv som én person, aldri som noen treenighet.

Vi burde ikke bli overrasket over den urokkelige overbevisning jødene bevarte i sin bevissthet om én eneste, en unik Gud og Skaper. Deres standhaftighet ble oppmuntret bl.a. gjennom profeten Jesaias` stadige påminnelse om det viktigste av alle religiøse fakta. Profeten taler igjen om Israels Gud: "Jeg er Herren som gjør alle ting. Jeg utspente himmelen *alene*, og bredte ut jorden *uten hjelp fra noen* [eller `hvem var med Meg?`]" (Jes. 44:24). Få utsagn kan som dette mer enn noe utslette for alltid forestillingen om at *mer enn én person* var ansvarlig for skapelsen.

Vektleggingen blir til og med enda tydeligere når denne samme profeten i sju forskjellige vers i det 45. kapitlet i sin bok gjengir følgende: "Jeg er Herren, og det er ingen annen. Foruten meg er det ingen Gud" (Jes. 45:5). Disse utsagnene ble formulert for å sikte israelittenes sinn inn mot det faktum at Gud er én. Gjennom Jesaia fortsatte den samme éne Gud å si: "Jeg har gjort jorden, og menneskene på den har jeg skapt" (Jes. 45:12).

Det blir forkynt nesten over alt at den éne som angivelig ble Jesus, Det nye testamentes Guds Sønn, var ansvarlig for skapelsen. Hvordan kan en slik idé på grunnlag av det vi har lest, i det hele tatt oppstå? Skulle man ikke tro at det Jesaia skriver, ville ha forhindret at en slik tanke i det hele tatt oppstod hos noen jøde? "Bare hos deg er Gud, og det er ingen annen, ingen annen Gud" (Jes. 45:14). Og igjen: "For så sier Herren, som skapte himmelen, han som er Gud, han som dannet jorden og gjorde den, han som grunnfestet den, han som ikke skapte den til å være øde, men dannet den til bolig for folk: Jeg er Herren, og det er ingen annen" (Jes. 45:18).

Ytterligere to skriftsteder utfordret Israel til trofast overgivelse til den éne Gud: "Hvem har kunngjort dette fra gammel tid, forkynt det for lenge siden? Var det ikke jeg, Herren? Og det er *ingen annen Gud foruten meg*, en rettferdig Gud og en Frelser – *ingen uten meg*. Vend dere til Meg og bli frelst, alle jordens ender! For jeg er Gud, og *ingen annen*" (Jes. 45:21-22). Noen har forvekslet bruken av ordet "Frelser" i denne teksten med gjentatte referanser til Jesus, Messias. Han blir øyensynlig også kalt Frelser i Det nye testamente (på samme måte som også dommerne i Dommernes bok blir kalt for frelsere, og som også Josefus kalte Vespasian).[1] Vi skal legge merke til skillet som fremkommer i Judas 25, der både Jesus og Gud har hver sin benevnelse`: "den *eneste* Gud, vår Frelser, ved Jesus Kristus, vår Herre: Ham tilhører herlighet, storhet, styrke og makt før all tid og nå og i all evighet." Det er tydelig at den jødiske oppfatningen av at Gud er én, ikke skapte noen forvirring for denne nytestamentlige forfatteren. Faktum er at det finnes knapt noen tydeligere klargjøring enn denne – at det kun er én person i Guddommen. Både Gud Fader og Kristus blir nevnt i samme setning, men det er åpenbart at det blir gjort forskjell mellom Jesus og den éne Gud. Andre nytestamentlige forfattere kommer også med like utvetydige utsagn. Jesu Far er den éne absolutte Frelser. Andre enn ham kan riktignok ha funksjon av å være frelser, men bare i en underordnet eller "delegert" betydning.

Det var inn i denne jødiske kulturen som er så dypt overgitt til troen på at Gud er én, at Jesus ble født. Nitten århundrer senere viser en ortodoks israelsk jøde, Pinhas Lapide, fakultetsmedlem ved Bar Ilan Universitetet i Israel (som vi også har sitert tidligere), at det var forbudt for jøder å avvike fra troen på at Gud er én: "Fra det hebraiske ordet *echàd* (som betyr én) forstår vi ikke bare at det ikke er noen annen uten Herren, men også at Herren er én og at Herren derfor ikke kan anses for å være noe sammensatt noe som kan deles inn i ulike egenskaper eller attributter."[2] Det er ikke til å undres over at når Bibelen forteller at da Israel begynte å tilbe andre guder, oppstod kaos, nasjonen ble delt, og de truende profetiene Jesaia hadde kommet med, ble oppfylt. Straffen for jødenes henfallenhet til polyteisme var nasjonalt fangenskap. Det kan godt være at forvirringen og splittelsen vi selv er vitne til når vi ser på kristendommens historie, skyldes den samme tilbøyelighet til å avvike fra den opprinnelige troen på at Gud er én.

Forestillingen om at Gud er én, er ikke begrenset bare til profeten Jesaia. Hosea skriver at Israels Gud sa: "Men jeg er Herren din Gud fra landet Egypt. Noen annen Gud enn meg kjenner du ikke. Noen annen frelser finnes det ikke" (Hos. 13:4). Dessuten er ikke den unike posisjonen som den eneste Gud har, begrenset til de eldste tider. Vi får et klart inntrykk av dette hos profeten Joel som taler om det fremtidige Israel etter oppnåelsen av løftet om storhet, at nasjonen fortsatt og for all fremtid ville være knyttet til den éne Gud: "Og dere skal kjenne at jeg bor midt i Israel. Jeg er Herren deres Gud, jeg og ingen annen..." (Joel

[1] Dom. 3:9, 15, hvor ordet "*forløser*" ellers blir gjengitt med ordet "*frelser*".
[2] Pinhas Lapide: *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 31.

2:27). Joel viser oss at uansett hva eller hvem jødenes gammeltestamentlige Gud var, så forblir han deres Gud for all fremtid.

I den jødiske tanke lå overbevisningen om at den éne Gud, Skaperen, også var nasjonens Far. Så sier profeten Malaki: "Har ikke alle én Far? Har ikke én Gud skapt oss?" (Mal. 2:10).[1] Ingenting kan sies tydeligere enn at den jødiske monoteismens éne Gud, som Jesus grunnla sin arv på, var Faderen. Dette unike vesen blir ofte beskrevet som Gud Fader i Det nye testamente. Han er virkelig Sønnens, "vår Herre Jesu Kristi Gud og Far"[2]. Det er et ytterst bemerkelsesverdig faktum at til og med Jesus som "Herre", er underordnet Gud. Den messianske tittelen "Herre" betyr derfor ikke at Jesus er Gud.

Det hebraiske ordet *elôhìm*

Med aldri så liten hjelp fra dem som kan hebraisk, fremholder treenighets- og toenighetstilhengere noen ganger uttalelsen i 1. Mosebok 1:26 som bevis (i motsetning til alle de tusen entallspronomen som indikerer at Gud er én) for at et flertall av personer i Guddommen var ansvarlig for skapelsen: "Da sa Gud, `La oss gjøre mennesket i vårt bilde, etter vår liknelse`". Dette argumentet er tvilsomt. Moderne bibelgranskere forstår ikke lenger det hebraiske uttrykket "La Oss" eller ordet *elôhìm* (Gud) til å bety at et flertall av Gud-personer er Skaperen. Det mest sannsynlige er at flertallspronomenet "oss" viser til den éne Guds tilstedeværende råd av engler[3], som selv hadde blitt skapt i Guds bilde og som var vitner til at Gud skapte universet (Job 38:7). Det er egentlig ganske fantasifullt å forestille seg at dette verset støtter idéen om at Gud talte til Sønnen og Den Hellige Ånd. Hvor i Skriften taler Gud noensinne til Sin egen Ånd? Teksten sier ingenting overhodet om noen evig Guds sønn, den andre personen i en likeverdig Treenighet. Dessuten, ordet "oss" i teksten gir ingen indikasjon på at det er *to* andre likeverdige partnere i Guddommen. Dersom Gud er én person, betyr bruken av ordet "oss" at han tiltaler andre enn seg selv, dvs. noen andre enn Gud.

---

[1] Se også 1 Krøn. 29:10, der Israels Gud også er "vår Far".

[2] Rom. 15:6; 2. Kor. 1:3; 11:31; 1. Pet. 1:3.

[3] Se 1. Kong. 22:19-22, og merk den sterke påstanden v/kommentatoren, G. J. Wenham, som for øvrig er tilhenger av treenighetslæren: "Kristne har tradisjonelt ansett at dette verset inneholder en hentydning, om enn svak, til Treenigheten. I dag innser de langt fleste at det ikke var denne betydningen bruken av flertallsformen her hadde for den opprinnelige forfatteren" (*Genesis 1-15, Word Biblical Commentary*, redaktører: David A. Hubbard og Glenn W. Baker, Waco, TX: Word Books, 1978, 27). Se også noten i *New International Version Study Bible* (Grand Rapids: Zondervan, 1985), 7: "Gud taler her som SkaperKongen, og bekjentgjør for medlemmene i den himmelske rettssal kronen på verket (se 3:22; 11:7; Jes. 6:8; se også 1. Kong. 22:19-23; Job 15:8; Jer. 23:18)."

Et hebraisk bibelleksikon bekrefter at ordet *elôhìm* ikke er et såkalt énflertallsord som ellers skulle bety at to eller tre personer utgjør Guddommen (eller, som noen har tenkt, den guddommelige "familie"). Man må regne med at ethvert språk har sine særegenheter om man virkelig skal forstå budskapet språket forsøker å formidle. Som vi skal se, er dette uunnværlig i vår søken etter sann forståelse.

Det hebraiske språks anerkjente fakta gir ingen støtte for forestillingen om en flerpersonlig Gud. Vi merker oss hva den klassisk anerkjente *Gesenius` Hebrew Grammar* har å si om ordet *elôhìm*:

> Majestetsflertall... summerer opp de mange karakteristika som hører til begrepet, ved siden av å representere en annen betydning, nemlig en intensivering av det opprinnelige begrepet... At språket helt og holdent avviser idéen om noe numerisk flertall i *elôhìm* (hver gang ordet betyr én Gud), kommer beviselig til uttrykk ved at begrepet så å si i samtlige tilfeller knyttes til en attributt (egenskap) i entall.[1]

Vi må respektere det faktum at jødenes omgang med sitt eget språk aldri har ledet dem til noen forståelse av at Gud består av flere personer, og at dette på noen måte fremgår av skapelseshistorien i første kapittel i 1. Mosebok . I den grad vi skulle tro at jødene ikke har forstått budskapet i sin egen Tanakh, så bør vi merke oss at i de påfølgende vers (vv. 27-31) blir et entallspronomen alltid brukt sammen med ordet for "Gud".: "... i sitt bilde (ikke, deres), i Guds bilde skapte Han (ikke, De) det..." (v. 27). På grunnlag av dette verset alene skal det mye til for å trekke den konklusjon at det personlige pronomen som her beskriver Gud (Sitt), egentlig betyr et flertall av personer/vesener. Merk også følgende: "Se, jeg (ikke vi) har gitt dere alle planter som sår seg... til føde for dere... og Gud så at alt Han (ikke, De) hadde gjort og se, det var overmåte godt..." (vv. 29-31).[2]

---

[1] *Gesenius` Hebrew Grammar*, redaktør: E. Kautzsch (Oxford: Clarendon Press, 1910), 398-399. Se også det klassisk anerkjente *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, av Brown, Driver og Briggs (Oxford: Clarendon Press, 1968), 43-44. Gesenius lister opp mange eksempler på hebraiske ord med flertallsendelse som ikke har flertalls betydning. For eksempel: *paním* = ansikt. I Salme 7:10 modifiseres *elôhìm* ved bruken av et adjektiv i entall.

[2] Et tilfeldig grammatisk avvik kan umulig ugyldiggjøre den kjensgjerning at denne benevnelsen på Gud i flere tusen tilfeller tar verb i entall. I ett tilfelle der uttrykket *elôhìm* tar flertall, i 2. Sam. 7:23, erstattes flertallsverbet med et verb i entall i parallellberetningen i 1. Krøn. 17:21. Dette viser at det eneste stedet der et flertallsverb knyttes til *elôhìm*, egentlig ikke har noen betydning. *Elôhìm* i 1. Mos. 31:24 kan oversettes (i følge Calvin og andre) med "engler", som for eksempel også i Salme 8:5, og i sitatet fra samme salme i Hebr. 2:7. *YHWH* og *Adônai* ("Herren") tar verb i entall alle steder der ordene forekommer i GT. Entallsordene *èl* og *elôah* (Gud) bekrefter at Gud er én person. Det er intet mindre enn fantastisk at noen fortsatt hevder, mot den kjensgjerning at i de flere tusen tilfeller Gud blir beskrevet ved at

Et studium av det hebraiske ordet for Gud, *elôhìm,* viser at den seiglivede myten om at "Gud" i 1. Mosebok 1:1 omfatter både Gud Fader, Hans Sønn og Hans Ånd, har ingen språklig støtte. Vi burde ikke overse de åpenbare vanskene en slik tolkning medfører. Dersom *elôhìm* i denne teksten impliserer mer enn én person, hvordan skal man da forklare at det identiske ordet, *elôhìm*, også blir brukt om Moses: "Da sa Herren til Moses: `Se jeg har satt deg som en gud [*elôhìm*] for Farao, og Aron, din bror, skal være din profet`" (2. Mos. 7:1). Ingen vil vel hevde at ordet her har flertalls betydning. Den ene hedenske guden, Dagon, blir kalt for *elôhìm* (Gud): "Israels Guds ark skal ikke bli hos oss, for hans hånd ligger hårdt på oss og på Dagon, vår gud [*elôhìm*]" (1. Sam. 5:7). På samme måte blir ordet *elôhìm* brukt for å beskrive amorittenes gud: "Er det ikke så at det som din gud [*elôhìm*], Kamos, lar deg få, det tar du til eie?" (Dom. 11:24). Enn videre, Messias blir selv tiltalt som *elôhìm* (Salme 45:6; Hebr. 1:8). Ingen kan påstå at Messias er flere enn én person.

På bakgrunn av dette samt det faktum at Bibelen er nedskrevet på jødenes eget språk, vil vi trekke den konklusjon at jødene ikke tilla ordet *elôhìm* - brukt om den sanne Gud - noen annen betydning enn at Gud er én. De som forsøker å lese treenighet eller toenighet ut fra 1. Mosebok 1:26, eller ut fra ordet *elôhìm*, driver med en form for tvangsfortolkning. *Elôhìm* er en flertallsform, men har entalls betydning. Når ordet brukes om Den ène Gud, tar ordet alltid verb i entall. Ingen før det tolvte århundret forestilte seg at det hebraiske ordet for "Gud" på noen måte indikerte noen form for flertall i Guddommen. Mange tilhengere av treenighetslæren har for lenge siden sluttet å argumentere med at Gud er treenig ved å vise til 1. Mosebok 1:1 eller 1. Mosebok 1:26.

Det er rimelig å stille dette spørsmålet til tilhengere av treenighetslæren og som hevder at *elôhìm* er ekte flertall: Hvorfor legger de ikke til flertallsendelsen *–er* i ordet "Gud"? Dersom flertallspronomenet "oss" i 1. Mosebok 1:26 beskriver en guddom som består av flere personer, burde Guddommen vanligvis bli omtalt som "de" og "dem". Tilhengere av treenighetslæren er lite fornøyd med dette, noe som viser at deres forestilling om Gud trosser språklige lover og vanlig fornuft. Dersom Gud virkelig er flertall, hvorfor ikke oversette de første versene i 1. Mosebok 1: "I begynnelsen skapte Gudene..."? Den underliggende polyteismen i treenighetslæren ville da ha blitt klart tilkjennegjort.

Det hebraiske ordet for én - *echàd*

Det er ikke riktig å påstå at det hebraiske ordet *echàd* (én) i 5. Mosebok 6:4 viser til at Gud på noen måte er en "sammensatt enhet". Et nylig forsvar av treenighetslæren[1] argumenterer for at når "én" beskriver et kollektivt substantiv som f.eks. "bunt" eller "flokk", impliserer bruken av ordet *echàd* flertall. Argumentet er villedende. En oppfatning av

---

både pronomen og verb står i entall, at de fire "vi"-versene i 1. kapittel i 1. Mosebok henspiller på at Gud er treenig!

[1] Robert Morey, *The Trinity: Evidence and issues* (World Publishing, 1996).

at ordet impliserer flertall, må nødvendigvis knyttes til det kollektive substantivet (bunt, etc.), og ikke til ordet "én". *Echàd* uttrykker på hebraisk ordenstallet "én". "Abraham var én [*echàd*]" (Esek. 33:24; "Abraham var bare én", Norsk Bibel), Jes. 51:2 beskriver også Abraham som "én" (*echàd*; "alene", King James Bible; "den éne", New Jerusalem Bible), på en måte som ikke gir noen mulighet til å misforstå dette enkle ordet. *Echàd* forekommer i enhver oversettelse i betydningen tallet "én", "eneste", "alene", "hel", "udelt", "én eneste".[1] Den vanlige betydningen av ordet er "én" og ikke "to" (Pred. 4:8). "Gud er én Herre" (5. Mos. 6:4 sitert av Jesus i Mark. 12:29), følgelig er han én person, men en annen enn "Herren Messias" som omtales i samme avsnitt (Mark. 12:36). Den éne Gud blir i Malaki 1:6 og 2:10 identifisert som Faderen, og i hele Det nye testamentet omtales "Faderen" konsekvent som en annen enn Jesus, Guds Sønn, som omtales som en egen person og individ. I den hebraiske Tanakh (GT) er "Herrens Salvede" (bokstavelig: "Kristus") Israels Konge. Denne Guds frelsesskikkelse blir ikke på noen måte eller noe sted forvekslet med Gud selv.

Påstanden om at "én" i virkeligheten betyr "en sammensatt enhet" er et eksempel på en argumentasjon uten noe logisk bevis. Robert Morey fremholder at *echàd* ikke betyr "absolutt én" men "enhet".[2] Argumentet medfører en språklig villfarelse det er lett å avsløre. *Echàd* forekommer ca. 960 ganger i Det gamle testamente, men ikke i noe tilfelle er det så mye som en antydning til at ordet har flertalls betydning. Ordet betyr strengt tatt "én" og ikke "to eller flere". *Echàd* hører til tallordene og naturligvis betyr ordet noen ganger et kollektivt pronomen – en familie, en flokk, en gruppe. Men vi skal legge nøye merke til at betydningen flertall i slike tilfeller ligger i substantivet som uttrykker flertall av noe, og ikke i ordet *echàd* (én).

Tidlig i 1. Mosebok ser vi at "...og de skal være ett kjød" (1. Mos. 2:24). Ordet "ett" betyr her nettopp "ett" og ikke flere (ett kjød og ikke to kjød!). En klase druer er en klase druer – kun én klase, og ikke to. På samme måte når Gud omtales som "én Herre" (5. Mos. 6:4; Mark. 12:29), er Han én herre, og ikke flere.

Forestill deg at noen skulle hevde at ordet "én" i uttrykket "én stol" egentlig uttrykker en sammensatt enhet (et møbel *med fire ben*), eller at ordet "én" i uttrykket "én føderasjon av stater", f.eks. USA, impliserer flertall. Resonnementet uttrykker åpenbart noe annet enn hva som virkelig er tilfelle. Flertallsbetydningen er i begge tilfellene knyttet til substantivene, "stol" og "stater", *og er ikke knyttet til ordet "én"*. Det er på en måte å tilsløre faktum å tillegge ordet "én" flertallsbetydningen som uttrykkes gjennom det etterfølgende substantivet. Det ville være å si det samme som at "én" i virkeligheten betyr "ett hundre" når ordet fremkommer i kombinasjonen "én krone" (egentlig: 100 øre)!

Poenget vårt stadfestes av et hvilket som helst bibelhebraisk leksikon. Koehler og Baumgartners leksikon oppgir at den grunnleggende betydningen av ordet *echàd* er "én

[1] *Theological Dictionary of the Old testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1974), 1:194.
[2] Morey, 88.

enkelt".[1] Da speiderne kom tilbake med bevis på fruktbarheten i Løfteslandet, bar de "én [*echàd*] drueklase,... mellom seg" (4. Mos. 13:23). *Echàd* oversettes ofte med "én enkelt", eller "én eneste" (gjelder særlig engelskspråklige bibler, oversetters anm.).[2] Følgelig, når vi har å gjøre med Israels trosbekjennelse, forteller teksten oss (tillike med en mengde entallspronomen for Gud) at Israels suverene Herre er "én enkelt Herre", "én eneste Herre".

Det har vært nødvendig å utdype dette poenget omstendelig fordi de som i dag forsvarer treenighetslæren, kommer med den forbløffende påstanden at *echàd* alltid impliserer "en sammensatt enhet". De som hevder noe slikt, konstruerer et poeng som innebærer at Gud er flere personer, eller personligheter, og at dette er en grunnleggende sannhet i Det gamle testamente. Språklig betyr ordet *echàd* aldri noe sammensatt noe, men strengt tatt "én eneste". Det faktum at det står i 1. Mos. 1:9: "Vannet (eg. vannene) under himmelen samle seg på ett [*echàd*] sted", gir ikke noe grunnlag for å hevde at "én" på noen måte indikerer en sammensatt enhet av noe, enda mindre noen flerpersonlighet i Guddommen.[3]

Ettersom den merkelige påstanden om at ordet "én" inneholder noen form for flertalls betydning, er så allment kjent og helt ukritisk og uten videre bare har blitt godtatt, tar vi også med kommentarene til en professor i teologi og tilhenger av treenighetslæren. Han medgir at det populære argumentet knyttet til ordet *echàd* (én), er like skjørt som argumentet knyttet til ordet *èn*. Ikke i ett eneste tilfelle kan oppfatningen av en multipersonlig Gud begrunnes ut fra det faktum at ordet "én" på hebraisk og engelsk noen ganger beskriver kollektive begreper:

> Enda svakere [enn argumentet knyttet til ordet *èn*] er argumentet om at det hebraiske ordet for "én" [*echàd*], brukt i jødenes *Shemà* ("Hør Israel, Herren er vår Gud; Herren er én"), indikerer en sammensatt enhet og ikke den absolutt eneste Gud. Herav konkluderer enkelte tilhengere av treenighetslæren med at Det gamle testamentet gjenspeiler et syn på at Guddommen er en sammensatt enhet. Det er selvsagt riktig at betydningen av ordet i noen sammenhenger angir noe kollektivt (f.eks. i 1. Mos. 2:24, "de skal være ett kjød"). Men dette beviser egentlig ingenting. En undersøkelse av bruken i Det gamle testamente avslører at ordet *echàd* kan ha like mange ulike betydninger som det engelske "one". Det er konteksten eller sammenhengen ordet står i, som avgjør om man har å gjøre med en numerisk eller sammensatt enhet.[4]

---

[1] *Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* (Leiden: E. J. Brill, 1967).

[2] Se RSV, 2. Mos. 10:19, "én eneste gresshoppe"; 2. Mos. 33:5 "ett eneste øyeblikk"; 5. Mos. 19:15, "ett eneste vitne", etc.

[3] I 1. Mosebok, 1. og 2. kapittel alene, gjengis uttrykk som "én dag", "ett sted", "ett av hans ribben", "én av oss"... Dersom ifølge treenighetslæren teorien "oss" betyr en treenig Gud, så skulle man tro at ordet "én" betyr "én av disse tre".

[4] Gregory Boyd, *Oneness Pentecostals and the Trinity* (Baker Book House, 1995), 47-48. Det er strengt tatt ikke sant at *echàd* indikerer en sammensatt enhet, men det kan ha betydningen av et sammensatt substantiv.

Det har noen ganger blitt påstått at dersom det bare var én person i Guddommen, ville Gud ha blitt beskrevet som *yachìd*, dvs. "alene, isolert, den eneste". Bruken av *echàd* (én eneste), er imidlertid tilstrekkelig til å få frem at det er én Person alene som er Gud. Det hebraiske *yachìd* forekommer sjelden i Det gamle testamente. Ordet bærer også i seg betydningen "kjær", "enbåren" eller "alene" og ville være en lite dekkende beskrivelse av Gud.[1] Det finnes et annet hebraisk ord, *bàd*, "alene, for seg selv, avsondret", som faktisk blir brukt for å beskrive den éne Gud. 5. Mosebok 4:35 sier at "Herren er Gud, han og ingen annen". At Gud er absolutt én, blir likeledes uttrykt når han tiltales som: "Du alene er Herren" (Neh. 9:6, 2. Kong. 19:15) og: "Du alene er Gud" (Salme 86:10). Israels éne Gud er én enkelt person, ubestridt og i en klasse for seg. Han er én, med all den matematiske enkelhet dette ordet innebærer.[2]

Med disse fakta i minne er det vanskelig ikke å forstå en jøde fra det første århundre, som hadde Det gamle testamente som sin veileder, og fremholdt sin ubøyelige tro på én Gud som én person. En leting i de hebraiske Skifter etter noe som helst tegn på dualitet eller treenighet av hellige personer som var aktive under skapelsen, vil være resultatløs.[3] Å påstå at

---

[1] *Yachìd* er faktisk funnet som en beskrivelse av den éneste Gud i de jødiske "psevdepígrafa" (**psevdepigraf** el. **psevd-,** gr., skrift som med urette blir tillagt en forfatter, særl. en bibelsk person [Fremmedord Blå Ordbok, 16. utgave, Kunnskapsforlaget, 1998]).

[2] Sammenlign kommentarene til "Det gamle testamentes navn på Gud" (i *Theological Dictionary of the New Testament, Abridged in One Volume*, 489): "Navnet Jahve skiller seg ut ved å ha et spesielt innhold. Gud er ikke hvilken en som helst guddom, men en særskilt guddommelig person... Bak påstander som `Herren er Gud` (1. Kong. 18:39) eller `Herren er hans navn` (2. Mos. 15:3) står det mer spesifikke uttrykket `Yahweh (eller Hærskarenes Jahve) er hans navn`. Vi støter her på avgrensningen av Gud som person". Det er ingenting her som tyder på at Gud er tre personer.

[3] De følgende sitater fra et standard oppslagsverk bekrefter svakheten med å forsøke å begrunne treenighetslæren ut fra Det gamle testamente: "I GT er det ingen indikasjoner på at Guddommen inneholder eller består av flere attributter eller kjennetegn; det er en anakronisme å hevde at Det gamle testamente forteller om inkarnasjon eller treenighet" ("Gud" i *Encyclopedia of Religion and Ethics*, T&T Clark, 1913, 6:254). "Teologer i dag uttrykker enighet om at den hebraiske Tanakh ikke inneholder noen lære om Treenigheten (*The Encyclopedia of Religion*, redaktør: Mircea Eliade, Maximillan Publishing Company, 1987, 15:54). "Treenighetslæren fremkommer ikke i Det gamle testamentet" (*New Catholic Encyclopedia*, Pub. Guild., 1967, 14:306). "Det gamle testamente forteller oss ingenting spesifikt om eller gjennom hentydninger at Gud er treenig, dvs. Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd... *Det finnes ikke et eneste bevis for at de hellige forfatterne hadde så mye som en mistanke om at det er noen treenighet i Guddommen*... Til og med det å se antydninger eller avskygninger eller `tilslørte hentydninger` til noen triade av personer, er å gå langt utover ordene og intensjonen til de hellige forfattere" (Edmund J. Fortman, *The Triune God*, Baker Book

Gud er mer enn én person, innebærer å kaste vrak på sentrale grammatiske og språklige regler. Ansvarlige historikere, både sekulære og religiøse, er enige om at jøder på Jesu tid holdt fast på troen om at Gud er én person. Det er et historiens paradoks at kristne teologer har nektet jødene retten til å forklare hva begrepet "Gud" i deres egne skrifter egentlig betyr. Vi er nødt til å la jødene få komme til orde i dette spørsmålet:

> Det gamle testamente er strengt monoteistisk. Gud er ett vesen. Idéen om at det på en eller annen måte skulle være noen treenighet i Gud, er en antakelse som lenge har vært rådende i teologien, men som helt og holdent er uten basis. Jødene som folk, forble sterke motstandere av alt som har med polyteisme å gjøre, og de har vedblitt å være standhaftige forkjempere for monoteismen til denne dag. På dette punktet er det ikke noe brudd mellom Det gamle testamentet og Det nye testamente. Den monoteistiske tradisjon fortsetter. Jesus var en jøde som var opplært av jødiske foreldre i Det gamle testamentes Skrifter. Hans lære var jødisk helt inn til kjernen; et nytt evangelium, ja, men ikke en ny teologi.[1]
>
> Som mange tror, mangler det ikke på dogmatiske formler i jødedommen, som har sine egne bekjennelser og trosartikler. Israels *Shemà* (5. Mos. 6:4) er ikke bare en liturgisk formel og et bud; den er også en trosbekjennelse, og blir ansett for å være viktigere enn de øvrige historiske grunnsetningene i jødisk tro. Som trosbekjennelse er Israels *Shemà* stadfestelsen på Guds enhet og uforlignelighet. Den utgjør det høyeste uttrykk for den jødiske monoteisme: "*Adonaì*[2] er vår Gud; *Adonaì* er én..." De kristne trossymbol – Apostlenes trosbekjennelse, den nikensk-konstantinopelske og den athanasiske trosbekjennelse, for å gjengi de viktigste – blir ansett av jødene å stå i direkte motsetning til denne grunnleggende jødisk-monoteistiske overbevisning. Claude Montefiore har sagt det så klart det kan sies: "Når det gjelder Guds natur, fremholder alle jøder at læren om Kristi guddommelighet, treenighetslæren, læren om

---

House, 1972, xv, 8-9). "Det gamle testamente kan neppe hevdes å være noen autoritet på at det eksisterer noe skille mellom egenarter, attributter i selve Guddommen. Bruken av "oss" hos den guddommelige taleren i 1. Mos. 1:26; 3:32; 11:7 er merkelig, men skyldes kanskje Hans bevissthet om å være omkranset av andre vesener av høyere rang enn mennesket (Jes. 6:8)" (A. B. Davidson, "God", *Hastings Dictionary of the Bible*, Charles Scribner`s Sons, 1911, 2:2050).

[1] L. L. Paine, *A Critical History of the Evolution of Trinitarianism* (Boston og New York: Houghton Mifflin & Co., 1902), 4.

[2] *Adonaì* betyr "Herren (den høyeste)" og forekommer (449 ganger) i den jødiske Tanakh, i tillegg til det guddommelige navnet YHWH. Jøder av i dag bytter ut det hellige navnet med *Adonaì* når de leser Skriften og når de ber.

> Den evige sønnen, om Den Hellige Ånds Person er en krenkelse av den guddommelige enhet, og en forfalskning."[1]
>
> Troen på at Gud består av flere personligheter slik den kristne tro på treenighetslæren impliserer, er å fjerne seg fra den klare forestilling om at Gud er én. Israel har gjennom alle tider avvist alt som har kunnet forstyrre og forvirre troen på monoteismen som Israel har gitt verden. I stedet for å være ettergivende og godta noen som helst svekkelse av denne overbevisning, er jødene forberedt på å vandre, lide og dø.[2]

Teologer som tror på treenighetsdogmet, strever med det åpenbare problemet det er å forene denne læren med det faktum at kristendommens støpeskje og utgangspunkt nettopp var troen på at Gud er én. Den trinitariske teolog Leonard Hodgson skrev:

> [kristendommen] ble til innen jødedommen, og jødedommens monoteisme var den gang som nå, "unitarisk", dvs. troen på at Gud er én, var grunnleggende. Hvordan skulle de kristne utforme en teologi som på en riktig måte uttrykte den nye kunnskapen om at Gud hadde kommet til menneskene gjennom Jesus Kristus?... Ville det være mulig å revidere monoteismen ved å innlemme denne nye åpenbaring uten at jødenes tro opphørte å være monoteistisk?[3]

Jesus var en jøde som var overgitt til Israels trosbekjennelse (Mark. 12:28ff). Dette faktum alene burde overbevise oss om at en eller annen gang i historiens løp forlot de kristne den troen Jesus bekjente seg til. For øyeblikket må vi legge vekt på at jødedommen er "unitarisk" og at den aldri har vært "trinitarisk". Det var under innflytelse av jødisk tenkning og kultur sammen med troen på Israels éne Gud, at det messianske løftet modnet frem og kom til å utgjøre hele fundamentet for Jesu tjeneste.

Er det mulig å vise at Jesus gjennom hele sin karriere beholdt troen på og lærte at jødenes Gud er én? For å svare på det spørsmålet, er det rimelig at vi ser nærmere på Jesu egne ord, som samvittighetsfullt er nedskrevet av dem som fulgte ham mens han forkynte et frelsens evangelium om det kommende Gudsrike til Palestina (Mark. 1:14-15; Luk. 4:43, etc.).

---

[1] Lev Gillet, *Communion in the Messiah: Studies in the Relationship between Judaism and Christianity* (Lutterworth Press, 1968), 75-76.
[2] Sjefsrabbiner J. H. Hertz, *Pentateuch and Haftorahs* (London: Soncino Press, 1960), 770.
[3] *Christian Faith and Practice, Seven Lectures* (Oxford: Blackwell, 1952), 74.

II. JESUS OG JØDENES GUD

"Den som tilber Gud, må tilbe Ham i ånd og sannhet." –Jesus Kristus

Jødedommens årvåkne voktere ble sterkt provosert av den voksende konkurransen og trusselen mot sitt religiøse samfunn fra denne bråkmakeren, Jesus, fra Galilea. Hans stadig økende tilhengerskare som var tiltrukket av hans mirakler, begavelse, og hans tilslørte uttalelser som avslørte hykleriet hos det religiøse lederskapet, hadde skapt et klima med frykt og motvilje hos myndighetene.

Allerede tidlig i menneskenes historie har frykten for religiøs konkurranse vanligvis skapt en underliggende tilstand av krigerskhet hos vokterne av den offisielle tro. I en slik atmosfære synes det å være lite rom for noen stillferdig og åpen dialog om trosmessige ulikheter. Det er nærliggende å spørre seg selv om hvordan vi ville ansett en eller annen trussel, innbilt eller virkelig, mot vår egen religiøse overbevisning. Den idéelle reaksjonen på en slik utfordring ville være å innta en ydmyk, spørrende holdning og ivre for å ville ønske å vurdere de fortrinn eller mangler det ble stilt spørsmål ved. Dessverre er det slik at tradisjonelle religiøse systemer ofte møter enhver trussel mot status quo med umedgjørlighet og fiendtlighet, og den som ikke har villet innrette seg, har som regel fått unngjelde.

Når det gjelder Jesus, eksponerte et intolerant presteskap sin frykt ved at de i det skjulte la planer om å få en slutt på trusselen fra denne oppkomlingens innflytelse over menneskers sinn og tanker. I Markusevangeliet gjengis beretningen om en vedvarende teologisk strid der representanter for to konkurrerende religiøse fraksjoner samarbeidet om å sende til ham "... noen av fariseerne og herodianerne for å fange ham i ord" (Mark. 12:13). Her er et eksempel på deres smiger: "Mester, vi vet at du er sannferdig. Du bryr seg ikke om hva noen sier og gjør ikke forskjell på folk, men lærer Guds vei i sannhet..." (Mark. 12:14). Med den type knep som innledning, fulgte spørsmål som var formulert på en slik måte at Jesus skulle bli ydmyket i påhør av tilhørerne. De kloke svarene han ga på disse intrikate spørsmålene, førte imidlertid til at minst én av de mer tolerante skriftlærde beundret ham.

Den skriftlærde, eller bibelkyndige, om du vil, bestemte seg for å stille ham sine egne spørsmål. Metoden var likefrem og direkte, uten at han hadde til hensikt å lure Jesus eller

stille ham i forlegenhet. I en fri oversettelse til norsk ville spørsmålet sett noenlunde slik ut: "Hva er egentlig kjernen i det du tror og lærer? Hva er faktisk grunnsetningen for det du lærer?" Markus gjengir spørsmålet slik: "Hva er det første av alle bud?" Eller, slik andre oversettere forstår kjernen i spørsmålet: "Hvilket av budene er det fremste og viktigste?" (Mark. 12:28).

I sitt svar nevnte ikke Jesus de 10 bud, men siterte direkte fra en annen guddommelig erklæring, nemlig Israels *Shemà*: "Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én, ...og du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din fornuft og av all din makt..." (5. Mos. 6:4-5; Mark. 12:29-30). De som leser Bibelen, burde tenke over om de har forstått konsekvensene av det grunnleggende kristne svaret Jesus her ga. Han oppfattet åpenbart Mose gammeltestamentlige ord som et forråd av guddommelig sannhet. Hans definisjon av Gud hviler for sin autoritet på noe både Jesus og hans tilhørere visste var en grunnleggende åpenbaring. Jesus ganske enkelt gjentok med all tydelighet grunnsetningen i hele det jødisk-religiøse system og stadfestet utover enhver tvil at den Sanne Gud er én Herre – *og dermed én person*.

Samtalen som fulgte, åpenbarer den helt avgjørende betydning dette spørsmålet hadde. Få meningsutvekslinger er mer oppklarende idet vi hører Jesus selv legge grunnsteinen for all sann tro og forståelse. Her var to dypt religiøse jøder i en samtale om det mest avgjørende spørsmål om åndelig liv. Et galt svar ville med en gang ha ødelagt Jesu troverdighet hos sine jødiske tilhørere. Svaret Jesus ga, anslo imidlertid straks en streng i hjertet hos denne hardbarkede monoteistiske skriftlærde. Hans entusiasme for Israels historiske bekjennelse kan vi se av hans varme tilsvar: "Godt, Mester! Det er sant det du sier, at Han er én, og at det ikke er noen foruten Ham" (Mark. 12:32).

I sinnet til denne eller hvilken som helst annen ortodoks jøde, kunne ikke Jesu hentydning være til noen annen enn den éne person, nemlig Det gamle testamentes Gud. Det berømte *Shemà* ("Hør, Israel!") erklærer at "Herren vår Gud er én Herre" (5. Mos. 6:4).

Jesus stadfestet at Gud er én, og at Han er én Herre! (Mark. 12:29). Denne mest enkle og klare av alle bekjennelser gjennomsyrer hele Det gamle testamentet: "Hvem er en Gud foruten Herren? ...Ingen er hellig som Herren. For det er ingen foruten deg, det er ingen klippe som vår Gud" (2. Sam. 22:32; 1. Sam. 2:2).

Kunne det i Jesu bevissthet ha ligget noen underliggende idé om at han selv var en likeverdig person i Guddommen, og følgelig at han også var sann Gud? Det går langt utenfor vår fantasi å hevde at vi kan finne noen slik tanke i det hele tatt, verken her eller andre steder der Markus forteller om Jesus. Det var overhodet ingen uenighet mellom den ortodokse jødiske teolog og Jesus, den kristne tros pioner. Gud er én og bare én. Han er én Herre. Dette er Jesu grunnleggende uttalelse om Guds natur. Så lenge bekjennelsen kommer fra Kristus selv, må den også stå som kristendommens mest fundamentale grunnsetning.

Jesu avsluttende kommentar bekrefter oppfatningen han delte med den skriftlærde: "Da Jesus så at han svarte forstandig, sa han til ham: Du er ikke langt borte fra Guds rike" (Mark.

12:34). Av denne replikken kan vi utlede: *Uten* denne fornuftsmessige tro på jødenes éne Gud, ville vi være langt fra Guds rike. Jesu entydige erklæring om grunnlaget for sann tro burde invitere oss til å sammenligne vår egen overbevisning med hans i dette mest grunnleggende av alle spørsmål.

Det er viktig å merke seg at denne samtalen fant sted på et sent tidspunkt i Jesu tjeneste. Dersom han skulle ha introdusert noen grenseprengende radikal forandring av jødedommens forståelse av Gud, ville dette ha vært en gyllen anledning. Enkelte moderne teologer har forsøkt å forklare fraværet av en slik ny erklæring om Guds natur i Jesu lære. En "trinitarisk" bibelkommentator, Loraine Boettner, uttrykte:

> At en doktrine [treenighetslæren], som for oss fortoner seg så vanskelig å forstå, til og med i hendene på et folk som gjennomgående har en monoteistisk overbevisning, stille og umerkelig skulle finne sin plass blant aksepterte kristne sannheter uten strid og uten uenighet, er et av de mest bemerkelsesverdige fenomen i hele menneskets idéhistorie... Allerede kort tid etter at Det nye testamentets bøker ble til, var treenighetstanken en allmenn oppfatning. [1]

Dette er et bemerkelsesverdig synspunkt, om enn problematisk. For det første, den inneholder en ærlig stadfestelse på at det jødiske folk – og dette inkluderer selvsagt de opprinnelige tolv disiplene, som alle var jøder – var "hardbarkede monoteister". Men, når det gjelder uttalelsen om at treenighetstanken fant sted "stille og umerkelig blant aksepterte kristne sannheter", og at treenighetstanken "allerede kort tid etter Det nye testamentets bøker ble til, var allmenn oppfatning". Hvor er så bevisene for dette? Jesus hadde åpenbart overhodet ikke noe kjennskap til treenighetstanken. Han introduserte ingen ny forestilling om Gud. Han sa seg enig med Det gamle testamentet, med den jødiske skriftlærde og med millioner av jøder i senere tider, at Gud er én person. Hva innebærer dette med tanke på tradisjonell kristen tro, som så lenge har bekjent en tro på Gud *som er en annerledes Gud enn den Gud jødene selv bekjenner seg til*?

Boettners presisering synes å overse det faktum at Markus og hans fremstilling av evangeliet representerer den kristne tro slik den første kristne menighet oppfattet den på det tidspunkt han skrev evangeliet, kanskje så sent som i år 80 e.Kr. Boettner tilskriver det første århundres menighet en lære om Gud som ikke ble endelig utformet som en del av kirkens offisielle bekjennelse før så sent som i det fjerde århundre, og under sterke protester fra andre kristne. Hans konklusjon om at treenighetslæren allerede følte seg hjemme i kretsen av Jesu tilhengere, samsvarer lite med den sterke følelse av fremmedgjøring - for ikke å si blasfemi - det jødiske flertall av troende i den første menighet ville ha hatt til tanken om en treenig Gud.

---

[1] *Studies in Theology* (Grand Rapids: Eerdmans, 1975), 95.

Den tidligste kjente kirkehistorie, Apostlenes gjerninger, rapporterer fra en hel konferanse som ble holdt bl.a. for å avgjøre spørsmål som: Burde hedningene la seg omskjære? Er det tillatt å spise mat som inneholder blod, eller å spise kjøtt fra kvalte dyr? Dersom disse fysiske tingene ble ansett for å være så viktige, hvor mye mer ville det ikke ha vært behov for en konferanse for å diskutere den dramatiske overgangen fra tro på at Gud er én til troen på en treenig Gud, blant disse hardbarkede monoteistiske jødene, ledere i den første kristne menighet?

Noe som synes enda mer besynderlig i lys av all kritikken Jesus ble møtt med fra sine hovedmotstandere, er dette: Det finnes ikke et eneste spor etter noe som kan minne om en treenig Gud. Dette betyr ikke at vi overser striden som oppstod som følge av at Jesus hevdet han var "Guds Sønn". Den påstanden skal man imidlertid ikke forveksle med den langt senere tildragelsen fra kirken om at han var " Sønnen, Gud". Det forblir et faktum at treenighetslæren ikke på noe sted gjengis i hele Det nye testamente. Dette kan alene skyldes at selve tanken på at Gud skulle være treenig, var uhørt. I de nytestamentlige skriftene blir Messias sett på som den eneste legale representanten for Gud, og ikke som en person i Guddommen.

Boettners oppfatning synes også å overse de pågående diskusjonene angående Guds og Kristi natur i det andre og tredje århundre og den voldelige striden som oppstod rundt det store Kirkemøtet i Nikea i 325, da kristne ble tvunget til å akseptere troen på Jesus som den preeksistente andre personen i Guddommen. Når *Encyclopedia Americana* omtaler konflikten mellom de som trodde at Gud var én, og de som trodde på to eller tre personer i Guddommen, vektlegges følgende:

> Unitarismen som en teologisk bevegelse begynte mye tidligere i historien; den kom på banen flere tiår før trinitarismen. Kristendommen oppsto av jødedommen, og jødedommen var strengt monoteistisk eller "unitarisk". *Veien som ledet fra Jerusalem til [Kirkemøtet i] Nikea kan knapt sies å være rettlinjet. Det fjerde århundres trinitarisme reflekterte lite presist om den tidlige kristne læren om Guds natur; tvert imot, den representerte et avvik fra denne læren, og utviklet seg derfor imot fortsatt unitarisme, eller, kan vi si, den utviklet seg til å motarbeide antitrinitarismen.*[1]

En uttalelse i Encyclopedia Britannica viser hvor langt fra mål påstanden om at trinitarismen var en anerkjent troslære for de første troende, treffer: "Tilhengerne av treenighetslæren og de som forfektet at Gud var én, fortsatte å møtes til konflikt. De sistnevnte utgjorde mot begynnelsen av det tredje århundre fortsatt det store flertall."[2]

I lys av disse dokumenterte vitnesbyrdene er det urimelig å hevde at treenighetslæren fant sin plass "stille og umerkelig blant aksepterte kristne sannheter uten strid og uten

[1] (1956), 27:2941, uthevelsen er lagt til.
[2] 11. utgave, 23:963.

uenighet."[1] Boettners påstand synes ikke å samsvare med utviklingen denne læren var gjenstand for i mer enn tre århundrer.

Det finnes også andre utvetydige uttalelser som bekrefter Jesu tro på jødedommens Gud. Det finnes ikke noen antydning om at Jesus i sin avskjedstale til disiplene mot slutten av sin tjeneste, introduserer noen annen person i Guddommen. Kort tid før han døde, ba han til sin Far på vegne av disiplene, som han kom til å etterlate for at de skulle fortsette det arbeidet han hadde begynt. Da han oppsummerte den sanne tro, sa han: "Og dette er det evige liv, at de kjenner Deg, den eneste sanne Gud, og Ham du utsendte, Jesus Kristus" (Joh. 17:3).

Vi merker oss det bemerkelsesverdige utsagnet til en berømt kirkefader: For Augustin var det så vanskelig å få den opprinnelige kristne trosbekjennelse i harmoni med det trinitariske dogmet som han kjente fra det femte århundre, at denne enormt innflytelsesrike kirkelederen faktisk omarbeidet Jesu ord slik at de passet til både Faderen og Sønnen i Guddommen. I sin *Homilies on John* (*Prekener over Johannesevangeliet*) fastslår han modig at Joh. 17:3 betyr: "Dette er det evige liv, at de kjenner Deg *og Jesus Kristus*, som du har sendt, som den eneste sanne Gud."[2] Denne vågale "rettelsen" av Den Hellige Skrift forvrenger hele teksten og de ordene Jesus uttalte. Jesus definerer sin egen posisjon som Messias, forskjellig fra Gud, som er Faderen alene. Fornuftige kristne vil ta avstand fra en slik forvrengning av Skriften. En slik tekstforandring bidrar ikke til annet enn å eksponere Augustins desperate trang til å finne sin egen bekjennelse i Skriften.

Den opprinnelige uttalelsen av Jesus trenger en viss forklaring. Jesus er et individ, en enkeltperson atskilt fra sin Far, den eneste sanne Gud. Jesus har ikke blitt inkorporert i Guddommen. Viktigheten av Jesu egen bekjennelse kan ikke vektlegges nok. Ordet "eneste" på gresk er *mónos*, et ord som har flere synonymer på engelsk. Ordets betydning er "eneste", "alene", "avsondret". Ordet "sann" på gresk er *alæthinòs*, som betyr "sann" i betydningen

---

[1] Boettner, *Studies in Theology*, 95.

[2] Traktat CV, kapittel 17. Sammenlign merknadene til H. A. W. Meyer (*Commentary on John*, New York: Funk & Wagnalls, 1884, 462). Til tross for at Meyer selv insisterte på at Jesus var guddommelig, innrømmer han at Augustins oversettelse representerer "en forvrengning av avsnittet og at formuleringen står i direkte motsetning til Johannes` monoteistiske tankegang, ettersom Augustin, Ambrosius, Hilarus, Beda, Thomas, Aretius og flere andre forklarte at i [Joh. 17:3] formidler språket egentlig `at de må kjenne deg og Jesus Kristus, som den eneste sanne Gud.` Bare én, Faderen, kan betegnes som den eneste sanne Gud (sml. `Han som er over alle ting, Gud`, i Rom. 9:5), og ikke Kristus (som heller ikke i 1. Joh. 5:20 er `sann Gud`), ettersom Hans guddommelige enhet med Faderen utgjør et genetisk eksistensforhold, Joh. 1:18, til tross for at Han, i enhet med Faderen, arbeider som Hans utsending, 10:30, og som Hans representant, 14:9-10." Det er vanskelig å se hvordan en tilhenger av unitarismen i det hele tatt kan stille seg bak et slikt finurlig utsagn.

`ekte` eller `virkelig`. Ved å sette de to greske ordene *mónos* og *álæthinòs* sammen, ser vi at Jesus beskriver Faderen som den eneste sanne eller ekte Gud.

Betrakt videre Jesu bruk av ordet "alene/bare". Det er ingen tvil om hva ordet betyr, enten det er korrekt oversatt i Joh. 17:3 eller ikke. "Alene" er et ord som begrenser og ekskluderer. Uansett hva som blir omtalt som "alene", står det i en egen klasse – helt og holdent unik. Alt annet blir ekskludert. Dersom noe er "det alene...", er det klart at det ikke kan være noe ved siden av. Vi kan se på ordet i en annen tekst i Bibelen, f.eks. Paulus` ord til menigheten i Filippi: "...var det ingen annen menighet som hadde slikt samfunn med meg at det ble ført regnskap over gitt og mottatt uten dere *alene*" (Fil. 4:15). Alle andre menigheter var ekskludert i måten Paulus formulerer seg på. I et annet avsnitt som omhandler Jesu annet komme, sier Jesus: "Men den dag og time kjenner ingen, ikke engang himmelens engler, men *bare* min far" (Matt. 24:36; Mark. 13:32). Kun Faderen visste; ingen andre har denne kunnskapen.

Vi trenger ingen hær av eksperter i teologi eller språkeksperter for å hjelpe oss til å forstå disse uttrykkene. Vi bruker vel alle et lignende språk når vi snakker om noe der vi bruker ordet "alene" eller "bare". Vi vet intuitivt hva ordene betyr. Jesus omtalte Faderen som den "*eneste* sanne Gud". Vi skulle vel bli mistenksomme dersom en hevdet at han hadde "bare én kone" samtidig som han bodde sammen med tre hvorav alle hver for seg ble omtalt som hans ene kone. Som "den eneste sanne Gud", eller, sagt på en annen måte; som "den eneste som er sann Gud", innehar Jesu Far en enestående og ubestridt posisjon.

En annen uttalelse av Jesus, gjengitt av Johannes, er kanskje et av de sterkeste bevis på at Jesus bekjente seg til troen på jødenes éne Gud. Han sa til fariseerne: "Hvordan kan dere tro, dere som tar ære av hverandre? Og den ære som er av *den eneste Gud*, den søker dere ikke" (Joh. 5:44).[1] NRSV (New Revised Standard Version) oversetter Jesu ord med: "Den éne som alene er Gud". Et mer opplagt og enkelt "unitarisk utsagn" kan man vanskelig forestille seg. "Den éne som alene er Gud" gjenkaller flere monoteistiske utsagn man vil finne i Det gamle testamente: "Bare du kjenner menneskenes hjerter"; Israels Gud er "den eneste som kjenner menneskenes hjerter" (1. Kong. 8:39). Hiskia ba til Gud med disse ord: "Herre, Israels Gud, du som troner over kjerubene: Du alene er Gud for alle jordens riker, du har skapt himmelen og jorden" (2. Kong. 19:15). Salmisten appellerte til "...du alene, du som har tilnavnet Jahve, er Den Høyeste over all jorden." (Salme 83:18) og "For du er stor... Du alene er Gud ." (Salme 86:10). Jesus gjentok disse krystallklare gammeltestamentlige vitnesbyrd om Israels enestående privilegium som monoteismens voktere. Det var om hans Far ordene "den eneste Gud" og "Du alene er Gud" ble brukt. Jesus gjør dette klart i uttalelsen som umiddelbart følger hans omtale av "den eneste Gud" (Joh. 5:44). Det var ikke meningen at fariseerne skulle tro at Jesus ville anklage dem overfor *Faderen* (Joh. 5:45). Mose egne ord fordømte dem

[1] Standardverk av kommentarutgaver til Bibelen anerkjenner at Jesus usvikelig bekjente seg til sin jødiske herkomst. For eksempel, G. R. Beasley-Murray sier: Uttrykket "Den eneste Gud [Joh. 5:44] reflekterer den jødiske trosbekjennelse som har sin rot i Israels *Shemà* i 5. Mos. 6:4 (*John, Word Biblical Commentary*, Waco, TX: Word Books, 1987, 70).

fordi de ikke forstod at Jesus var den lovede Messias. På den annen side søkte Jesus alltid å ære Ham som hadde sendt ham (Joh. 7:18). Messias var sannelig den ene som "Faderen, nemlig Gud", hadde satt sitt innsegl på (Joh. 6:47).

Johannes portretterer Jesus som en lojal jøde som var tro mot den strenge monoteismen hans folk bekjente seg til, og han som dem var i stand til å snakke om at "Han alene er Gud", "den eneste sanne Gud", og om den Gud som hadde satt sitt godkjenningsstempel på Sin enbårne Sønn. Dersom Jesu Far er "den eneste sanne Gud"[1], er det opplagt at det ikke kan være noen andre. Den Jesus Johannes beretter om, bekjenner seg uvegerlig til Israels unitariske monoteisme.

Jesus, Guds Sønn

Til tross for Jesu soleklare bekjennelser som viser at han er en sann israelitt, så har noen moderne teologer vært fast bestemt på å rettferdiggjøre en langt senere trosbekjennelse som ble formulert i det fjerde og femte århundre. De fremholder at Jesus, når alt kommer til alt, *faktisk* hevdet at han var Gud fordi han *ikke nektet* for at han var Gud. Det å stadig sette likhetstegn mellom uttrykket "Guds Sønn" og "Gud" slik såkalte trinitariske skrivelser stadig fremviser, trenger en grundigere analyse.

Klaas Runia er en typisk tenker av den moderne tid, en tenkning som understreker at begrepet "Guds Sønn" naturlig leder hen til utviklingen av det ortodokse dogmet: Jesus er Sønnen, Gud. Hva betyr imidlertid uttrykket "Guds Sønn" slik det står i Bibelen?

I sin bok om kristologi undersøker Runia betegnelsen "Guds Sønn" og han hevder kategorisk at dersom teologer skal forstå uttrykket "Guds Sønn" i den gammeltestamentlige betydning av ordet, så står betydningen stikk i strid med det meningsinnhold uttrykket har i evangeliene.[2] Han fremholder at tittelen "Guds Sønn" slik den er brukt i Det nye testamente, er en klar indikasjon på at Jesus var en preeksistent guddom.

Det finnes imidlertid ingen bevis for at Det nye testamente forkaster sine egne røtter i Det gamle testamente og tilskriver betydningen av uttrykket "Guds Sønn" et meningsinnhold som det ikke engang finnes fnugg av antydning til i Tanakh, dvs. den hebraiske Bibelen. Den betydning uttrykket "Guds Sønn" har i Det gamle testamente, er visselig ødeleggende for hele treenighetstanken. Uttrykket "Guds Sønn" ble brukt på ulike måter – til å beskrive Israel som nasjon, dets konge, og i flertall: engler. Ikke i noen av disse tilfellene impliserer tittelen noen guddom i den betydning treenighetslæren forfekter. En langt mer følelsesladd behandling av dette spørsmålet finner vi i en artikkel av en annen bibelforsker, James R. Brady, som sier:

---

[1] Sml. Walter Bauer, *A Greek Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 527, som oversetter "den eneste hersker" (Judas 4) med "den eneste som er hersker." Jesu referanse til "den eneste Gud" (Joh. 5:44) indikerer på samme måte at Faderen er "den eneste som er Gud".

[2] *The Present-Day Christological Debate* (InterVarsity Press, 1984), 93.

> Når Skriften taler om Jesus som Messias, er sannsynligvis den mest bemerkelsesverdige tittelen som blir benyttet, "Guds Sønn". I avsnitt som f.eks. Matteus 16:16 og 26:63 er det opplagt at disse to titlene – "Messias" og "Guds Sønn" – står i apposisjon til hverandre [dvs. den ene beskriver den andre]. *Tittelen "Guds Sønn" stammer utvilsomt fra gammeltestamentlige tekster som 2. Sam. 7:14 og Salme 2:7, i forbindelse med utsagn om kongen som skulle nedstamme fra David.*[1]

Runia hevder at Mark. 2:5 og Joh. 5:18 nærmest beviser at Jesu krav på å kunne tilgi synder og at Gud var hans egen Far, betyr at han trodde om seg selv at han var Gud. Da Jesus sa om seg selv at han var "Guds Sønn", oppfordres vi til å tro at han egentlig påsto at han var Gud. I stedet for å stille seg på de fiendtlige fariseernes side i den kritikken de så raskt lot ramme Jesus, kan det være klokt å se nærmere på Jesu eget svar på beskyldningene om blasfemi.

Det er helt avgjørende at vi ikke mister av syne Det gamle testamentes bruk av uttrykket "Guds Sønn". Det ville være fatalt å ta denne tittelen ut av dens bibelske kontekst og gi den en betydning man ikke finner i Skriften. Jesus appellerte igjen og igjen til Det gamle testamente til støtte for sin lære. I et annet tilfelle skal vi se at denne taktikken ødela argumentene til de jødiske religiøse lederne da de med falske beskyldninger anklaget Jesus for å bruke benevnelser om seg selv som var forbeholdt Gud. Jesus på sin side hevdet at de hadde misforstått deres egne hellige skrifter.

La oss først undersøke begge tekstene Runia viser til. I henhold til Markus sa Jesus til den lamme: "Sønn, dine synder er deg forlatt. Men noen av de skriftlærde satt der og tenkte i sitt hjerte: Hvordan kan han tale slik. Hvem kan tilgi synder uten Gud alene?" (Mark. 2:5-7). Jesu påstand om at han kunne tilgi synder, synes å stille ham på linje med Gud selv. For å tydeliggjøre hva han mente og for å stoppe munnen på dem som ville kritisere, sa han til dem: "Men for at dere skal vite at Menneskesønnen har makt på jorden til å tilgi synder – og nå taler han til den lamme: -`Jeg sier deg: Stå opp, ta din seng og gå hjem til ditt hus.`" (Mark. 2:10-11). Makten til å tilgi synder hadde blitt gitt Jesus fordi han var *Guds representant*. Dette gjorde ham ikke til Gud, men han var et menneske som hadde ekstraordinær innflytelse som Guds handlende person. Folkemengden misforstod ikke poenget. De trodde ikke at Jesus hadde hevdet han var Gud, men at Gud hadde gitt en særskilt autoritet til *et menneske*. Matteus forteller at "Men da folket så det, ble de grepet av frykt, de priste Gud som hadde *gitt mennesker så stor en makt*." (Matt. 9:8).

Ingenting i beretningen tyder på at folket oppfattet at Jesus hevdet han var Gud. Det er ingen indikasjon i fortellingen om at Det gamle testamentes monoteisme på noen måte ble utfordret. Den var ikke engang tema. Jesu motstandere tok anstøt av hans krav om at han var Guds unike representant. Hans autoritet og makt, gitt ham av Gud, har ingenting med det å

[1] "Do Miracles Authenticate the Messiah?" *Evangelical Review of Theology* 13 (1989): 101, uthevelse er lagt til.

være en likeverdig og evig person i Guddommen. Jesus var nøye med å presisere at Sønnen ikke kunne gjøre noe av seg selv (Joh. 5:19). Ved en senere anledning ga han apostlene makt til å tilgi synder – et ansvar som overhodet ikke innlemmer dem som en del av Guddommen (Joh. 20:23).

Vi tar til hjertet uttalelsen til en fremstående professor i systematisk teologi ved Fuller Seminar (bibelhøyskole) og hovedredaktør for det prestisjefylte *New International Dictionary of New Testament Theology*, Colin Brown. I en fremragende utlegning av temaer knyttet til treenighetslæren sier han: "Hele sakens kjerne er hvordan vi forstår uttrykket `Guds Sønn`... Tittelen `Guds Sønn` er ikke i seg selv en betegnelse på noen personlig guddom eller et slags metafysisk uttrykk for Gud. Å være `Guds Sønn` innebærer eksplisitt at vedkommende *ikke* kan være Gud! Det er en betegnelse på en skapning som har et spesielt forhold til Gud. Det vil si at uttrykket betegner Guds representant, Guds nestkommanderende, så å si. Det er en betegnelse på kongeverdighet og identifiserer kongen som Guds Sønn."[1] Teologer som uten å ha belegg for det rett ut hevder, at uttrykket "Guds Sønn" betyr "Gud, Sønnen", er i Browns terminologi farget av "en systematisk misforstått oppfatning av hele `Guds Sønn`-terminologien i Skriften".

Messias er ikke Gud, men Guds handlende person

Kan det være slik at dagens forkjempere for treenighetslæren utilsiktet, men med et oppriktig ønske om å opphøye Jesus, har falt i den fellen at de tilskriver Messias posisjonen av å være Gud til tross for at han selv aldri hevdet dette? En påstand om å være guddommelig i den betydning treenighetslæren impliserer, er blasfemi slik Jesus må ha oppfattet det, ettersom han gjentatte ganger uttalte at Faderen er den *eneste* sanne Gud.

Runia insisterer på at Jesus hevdet han var Gud, og at noen av de jødiske lederne i Joh. 5:18 også forstod det slik. Runia må imidlertid nødvendigvis ha lest nokså mye "treenighet" inn i disse fortellingene fra det første århundre og dermed skapt forvirring i hele saken. I det fjerde evangeliet fremstår Jesus som en kompromissløs talsmann for at Gud er én, et monoteistisk syn som preger hele hans jødiske arv.[2]

En senere blasfemianklage fra fariseerne ga Jesus anledningen til å vise sine motstandere hvor lite de forstod av Skriftene. Episoden er gjengitt i Joh. 10:32-36. Ved denne anledningen stilte Jesus spørsmålet: "For hvilken god gjerning er det dere vil steine meg? Jødene svarte

---

[1] Colin Brown, "Trinity and Incarnation: In Search of Contemporary Orthodoxy," *Ex Auditu*, 1991, 87-88.

[2] Joh. 17:3; 5:44; sml. Mark. 12:28-30. Jesus hevdet faktisk at han var `lik` Gud (Joh. 5:18), men det er ikke den likhet treenighetslæren forfekter. Jesus fungerte på vegne av Den èneste Gud, som hans representant. I den forstand kan vi si at han var `lik Gud`. Det er en forbrytelse mot disse tekstene å insinuere at Jesus hadde noe som helst kjennskap til en trepersonlig Guddom.

ham: `For noen god gjerning steiner vi deg ikke, men for gudsbespottelse, fordi du som er et menneske, gjør deg selv til Gud[1]`." Jesus reagerte på beskyldningen ved å sitere Det gamle testamente for å vise at de gamle hebraiske skriftene fortsatt hadde den nødvendige autoritet og kunne klargjøre hans messianske påstand: "Står det ikke skrevet i deres lov: `Jeg har sagt: dere er guder? `Når loven har kalt dem som Guds ord kom til, for guder – og Skriften kan ikke gjøres ugyldig – hvordan kan dere da si til ham som Faderen har helliget og sendt til verden: `Du spotter Gud!` - fordi jeg har sagt: `Jeg er *Guds Sønn*`?" (Joh. 10:34-36).

Jesus grep anledningen enda en gang til å klargjøre sin posisjon vis-à-vis Gud. Ved å sitere Salme 82:6, viste han at ordet "gud", *elôhim*, helt legitimt kunne brukes om mennesker som hadde en opphøyd stilling som guddommelig utpekte representanter. "Gud" i betydningen `dommer i Israel` betydde selvfølgelig ikke "Gud, den Allmektige". Ingen ville hevde at disse jødiske lederne på noen måte hadde guddommelighet. "Guder" som beskrevet i Salme 82, var trolig ledere som var autorisert til å handle på vegne av Gud. Sin oppfatning om hvordan forstå rett uttrykket "Guds Sønn" baserte Jesus på denne salmen hvor "guder" skal forstås som "Guds Sønner"; "Jeg har sagt: `Dere er guder, dere er alle *Den Høyestes Sønner*`. Men sannelig, som mennesker skal dere dø ..." (Salme 82:6-7a).

Det ville være rimelig å hevde at Jesus endret denne spesielle gammeltestamentlige betydningen av ordet "gud", *elôhim*, til å bety det samme som "Guds Sønn" ("Den Høyestes Sønner"), da han uttrykkelig viste til Salme 82 for å tydeliggjøre hans egen rett til å kalle seg for "Guds Sønn". I sin tilbakevisning av blasfemianklagene hevdet Jesus at han hadde en særskilt posisjon som Guds representant. Han er kardinaleksempelet på en menneskelig hersker fylt med guddommelig kraft. Han erklærte historisk sin sanne stilling: "Jeg har sagt: `Jeg er Guds Sønn`." (Joh. 10:36). Men dette gir overhodet ikke noe grunnlag for den senere trinitariske påstand om at uttrykket "Guds Sønn" er identisk med uttrykket "Gud, Sønnen". Når Jesus forsvarer sin stilling som "Guds Sønn", sier han følgelig eksplisitt at han *ikke* er Gud, Den Allmektige. Tilhengere av treenighetslæren forbigår ofte Joh. 10:34-36 i stillhet.

Gammeltestamentlige forventninger om Messias

Jesus var grundig opplært i de hebraiske Tanakh og kunne av den grunn ikke ha kommet med en påstand om seg selv som stod i motsetning til de hellige Skriftene han stadig viste til. En svært viktig profeti i 5. Mos. 18:15 som Peter og Stefanus brukte om Jesus i Apostlenes gjerninger (3:22 og 7:37), beskriver den "større Moses" som de skulle vente på. Kjernepunktet her er at denne profeten i følge Moses ville være "en profet av din midte, *av dine brødre, likesom meg*." Moses og brødrene hans var øyensynlig mennesker, medlemmer av Israels stammer. Det kan ikke gis noen sterkere indikasjon på at han som skulle oppfylle denne profetien, ville være like menneskelig og like dødelig. Moses ville ha blitt sjokkert dersom profeten "likesom meg" og som skulle komme, allerede preeksisterte som Gud og

[1] Den greske teksten er tvetydig og kan også oversettes "*en gud*".

ikke hadde sitt opphav i menneskeslekten. Dessuten, Gud samtykket til Israels bønn om at Gud måtte la *en representant* tale til dem, *og ikke Gud selv*.[1] Det å forstå Johannesevangeliet dithen at Jesus hevdet han *var* Gud, ville derfor stå i direkte motsetning til denne viktige kristologiske teksten i 5. Mosebok og til Jesu egne uttalelser om hvem han var. Dessuten hevdet apostlene at "Ham som Moses har skrevet om i loven, og som profetene har skrevet om, ham har vi funnet: Jesus, Josefs sønn fra Nasaret." (Joh. 1:46). Den forutsagte Messias var ikke Gud, men Guds lovede menneskelige talsmann. Det å hevde at Johannes forsøkte å presentere Jesus som *Gud*, ville derfor stille hans eget vitnesbyrd i et håpløst selvmotsigende lys.

Dersom erkjennelsen av en guddom som bestod av to eller tre personer, overhodet hadde blitt overlevert fra generasjon til generasjon, hadde den besynderlig nok helt og holdent unnsluppet det jødiske folks oppmerksomhet. Vi siterer nok en gang ordene til vår tids ortodokse jødiske teolog, Lapide:

> Bekjennelsen som Jesus anerkjente "som det største av alle bud", og som hver eneste israelitt uttaler på sitt dødsleie [var]: "Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én." (5. Mos. 6:4). Det som Israels *Shemà* har betydd for nasjonens indre liv og jødedommens overlevelse, kan knapt forstås av utenforstående. Dersom man oppfatter ens egen religiøsitet som ortodoks, liberal, eller progressiv, vil troen på at Gud er én, heve den til et nivå der alle andre spørsmål blir sekundære. Uansett hva som skiller jødene i diasporaen fra jødene i Israel, så er vissheten om at deres felles Gud er én, et kjennetegn på enheten i deres religiøse overbevisning og bevissthet.[2]

Salme 110:1

Til tross for at jødene ikke kunne finne noen som helst allerede eksisterende og langt mindre – evig - Guds Sønn i Det gamle testamente, så har ikke dette forhindret et stort antall oppriktige bibelstudenter med utgangspunkt i Salme 110:1 å argumentere for og bevise Jesu preeksistens, og har dermed i det minste bevist en dualisme i Gud: "Herren sa til min herre: `Sett deg ved min høyre hånd inntil jeg får lagt dine fiender for dine føtter`." Både fariseerne og Jesus forstod at det andre "herre" i dette verset siktet til den lovede Messias. Jesus brukte dette verset som et guddommelig orakel der han klart viste at han selv anså Messias både som Davids sønn og Davids herre (Mark. 12:35-37). Hva betyr så dette inspirerte utsagnet om Kristus der David kaller Messias "herre"? Mange mener at verset skulle ha vært oversatt slik: "Gud sa til min Gud ..." De hevder hårdnakket at David visste om dualismen i Guddommen, og at han var under inspirasjon da han erklærte at Sønnen var fra evighet, og at han som skulle bli mennesket Jesus, var selv en Gud.

---

[1] Se 5. Mos. 18:15-20 hvor det uttrykkelig sies om den lovede profeten, Messias, *at han ikke er Gud!*

[2] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 27-28.

En slik teori impliserer en type misbruk av det hebraiske språket som lett kan påvises. De to ordene for "herre" i setningen "Herren sa til min herre ..." er bemerkelsesverdig ulike. Det første "Herren" er Jahve. Det er temmelig sikkert at gammeltestamentlige tekster som inneholder dette ordet, noen ganger henspiller på Jesus i Det nye testamente *når han fungerer som Jahves handlende person* (akkurat som når Herrens engel utøver Jahves autoritet, noen ganger blir det satt likhetstegn mellom engelen og Jahve).[1] I Salme 110:1 er det imidlertid ikke noe spørsmål om at det første "Herren" som er nevnt, sikter til Gud, Faderen, Den ène Israels Gud (som det gjør ca. 6700 andre ganger ordet forekommer i Skriften). Det andre ordet for "herre" (her: "min herre") er *adônì* (av *adôn*[2]), som i følge alle standard hebraiske leksika betyr "herre", "mester" eller "eier"; her henspiller ordet på en profeti om Messias.[3]

---

[1] F.eks. Dommerne 13:3, 6, 9, 13, 15-18, 20-21, sammenlignet med vers 22.

[2] Dvs. *adôn* med personendelsen "-i" ("min"). Det er utrolig at så mange bibelkommentarverk feilaktig oppgir at det andre ordet for "herre" er *adônaì*. Se f.eks. *The Bible Knowledge Commentary* (red. Walvoord og Zuck, utgitt ved Dallas Teologiske Seminar [høyskole], Victor Books, 1987) som fastslår at "min herre" i Salme 110:1 "... oversatt betyr det samme som det hebraiske *adônaì*, som kun blir brukt om Gud" (73). Med andre ord, denne forklaringen impliserer at Messias er Gud selv. Faktum er at det hebraiske ordet for "min herre" ikke er *adônaì*, men *adônì*, som for øvrig *aldri* blir brukt om Gud, men ofte om Israels konger og andre menneskelige herskere. Denne overraskende "faktafeilen", om man kan kalle den det, er symptomatisk for den utbredte oppfatningen av at Messias er Gud og vice versa. 1. Sam. 24:6 er typisk for den hebraiske måten å skille mellom "min herre, kongen" og "Herren Gud". Ingen som leste Salme 110:1 ville forestille seg at Messias var Herren Gud. Messias er Herrens Salvede. Se f.eks. etter i Luk. 2:11, 26 og Lukas` nyanserte bruk av titler her. "Messias Herren" (Luk. 2:11) er det samme som "min herre" i Salme 110:1. I Luk. 2:26 derimot, svarer uttrykket "Herrens Messias" til "Herren – Jahve" i Salme 110:1. Dermed har vi to ord; "Herren" og "herre": det ene, "Herren Gud", og det andre, "Herren Messias, Jesus. Det er nøyaktig dette som er Paulus` bekjennelse i 1. Kor. 8:4-6. I sin bok *Jesus Christ is God* (Biblical Evangelism Press, 1983) baserer Robert Sumner hovedargumentet sitt om treenighetslæren på Salme 110:1: "Jesus siterte ofte Salme 110:1 som jødene på hans tid også anså som en omtale av både David og Messias, hvor kong David kalte Messias for "min Herre" idet han brukte ett av navnene på Guddommen, *Adônaì* "(321). Deretter greier han å finne hele treenigheten i Jahve, *Adônaì*, Ånd. En nøyaktig gjengivelse av de språklige fakta her ville gjøre en slik konklusjon umulig. En liknende feiloppfatning av ordet "herre" i Salme 110:1 forekommer hyppig i evangelisk litteratur. Se f.eks. Herbert Lockyers: *All the Divine Names and Titles in the Bible* (Zondervan, 1975): "Her taler Jahve til *Adonaí* ord som ganske riktig også blir brukt om Kristus" (15). I Lockman Foundation NASV gjengir kommentaren til Ap.gj. 2:36 på samme måte det hebraiske ordet *Adônaì*. De var hjertens enige om å korrigere feilen i alle fremtidige utgivelser.

[3] Både fariseerne og Jesus anerkjente denne teksten som et guddommelig orakel om den kommende Messias, Davids sønn. Se Matt. 22:41-45.

Dersom David hadde ment at Messias var Gud, ville ordet *adônaí* ha blitt brukt her, og ikke *adôní*. *Adônaí* blir brukt utelukkende om den éne Gud i GT.[1]

Salme 110:1 gir oss en nøkkel til å forstå hvem Jesus er. Den hebraiske bibelen, Tanakh, skiller nøye mellom den guddommelige tittelen *adônaí*, den Suverene Herre, fra *adôní*, en form som utelukkende blir brukt om mennesker og engler. *Adôní*, "min herre" eller "min mester", sikter på ingen måte til Gud. Derimot er *adônaí* den spesielle formen av *adôn*, Herre, som blir brukt utelukkende om Den èneste Gud.[2]

Enhver som leser Det gamle testamente, er opplært til å anerkjenne forskjellen mellom Gud og mennesker. Det er en himmelvid forskjell mellom *adôní*, "min herre", og *adônaí*, Gud selv. Ikke mindre enn 195 ganger i jødenes Tanakh (GT) blir *adôní* brukt om personer som fortjener ære, *men aldri om Gud*. Dette viktige faktum viser oss at de hebraiske skriftene ikke anså at Messias var Gud, men at han skulle være en etterkommer av David, som for øvrig også anser ham som sin herre.[3]

I en bok som helt og holdent er et studium av Salme 110 og salmens betydning for de første kristne, bemerker David Hay at det ikke er mindre enn trettitre referanser til og direkte sitat fra denne salmen i Det nye testamente... Mange av referansene forekommer i avsnitt som har klare teologiske implikasjoner."[4] Salme 110:1 er omgitt av `særskilt aura med profetisk åpenbaring`.[5] Det er klart at ut fra Jesu diskusjon med fariseerne og i følge den jødiske Targum (GT på arameisk), så omhandler Salme 110:1 Messias i relasjon til Den ène Gud. Førstnevnte var en messiansk skikkelse som nedstammet fra kong David, "fyrsten av den kommende tidsalder". Nytestamentlige referanser til Salme 110:1 indikerer at dette

---

[1] Leseren bør merke seg at denne forskjellen ikke er klart beskrevet i *Strong`s Concordance – Hebrew and Chaldee Dictionary*, ordene nr. 113 og 136.

[2] Forskjellen avhenger av den hebraiske vokalsettingen. Det er klart at skillet mellom *adônaì* og *adônì* omhyggelig har blitt tatt vare på siden gammel tid. Oversetteren av LXX (Septuaginta) i det tredje århundre f.Kr. vitner om et nøye overveid skille mellom formene av ordet *adôn* brukt om Gud eller mennesker, ved å oversette *adônì* som *kùriou mou*, "min herre". NT stadfester oversettelsen. I Salme 110:5 blir også den guddommelige tittelen *adônaì* benyttet (her støtter Jahve Messias ved å stå ved hans høyre hånd, sml. Salme 109:31; 16:8) og LXX oversetter ordet *adônaì* her, som ventet, med det greske *kùrios*. Herren (Gud) i vers 5 blir således klart oppfattet som en annen enn Davids menneskelige herre, Messias (v. 1).

[3] For en analyse av forekomsten av *adônì*, se Herbert Batemans "Psalm 110:1 and the New Testament", *Bibliotheca Sacra* 149, (1992): 438-453. Forfatteren, som selv forfekter tre-enighetslæren, argumenterer med at salmen ikke først og fremst sikter til Jesus fordi *adônì* sikter til en menneskelig Messias! Batemans trinitarisme har fått ham til å forkaste den åpenbart direkte referansen til Messias i denne salmen. Jesus tvilte ikke på at han var "herren" (ikke: "Herren") i salmen (Matt. 22:41-45), og han visste at han ikke var Den ène Gud.

[4] *Glory at the Right Hand: Psalm 110 in early Christianity* (Nashville: Abingdon, 1973), 15.

[5] Ibid., 21.

verset utgjorde en del av de første kristnes trosbekjennelser og hymner. Det er opplagt at en opphøyd person, et menneske, i følge denne profetien skulle få æren av å få sitte ved Guds høyre hånd. Men hvem var han? Var han den andre personen i Guddommen?

I en bibelsk kontekst er en slik tanke absolutt umulig. Salmen er imidlertid en nøkkel til å forstå Messias` identitet som en guddommelig utpekt frelser. I en viktig apostolisk tale der Peter legger grunnlaget for all kristen tro, erklærte han at da Jesus ble tatt opp til himmelen, "han som dere naglet til korset," ble han erklært å inneha kongelig status som "Herre og Messias" (Ap.gj. 2:22-23, 36). Det er her vi møter sannheten om hvem Jesus er. Han er altså ikke Herren Gud, Jahve, men Herren Messias, og som Peter understreker, er dette basert på profetien i Salme 110:1. Det er på dette "grunnfjellet" Det nye testamente bygger hele sin lære om hvem Jesus er. Jesus er herren som David henvendte seg til profetisk som "min herre" (*adônî*). Jesus er i sannhet *kùrios* (herre), men han er ikke Herren Gud. Tittelen *adôní* skiller uten unntak en *menneskelig* lederskikkelse fra Det gamle testamentes suverene og eneste Gud. Skillet er klart og uomtvistelig. Derimot angir *adônaí* den høyeste Gud 449 ganger.

Det er uvanlig at vitenskapelige utgivelser faktisk feilaktig gjengir betydningen av et ord fra hebraisk eller gresk. Overraskende nok snek en ikke uvesentlig feil seg inn i denne betydningsfulle erklæringen om Messias` identitet i Salme 110:1, et vers som anses som særdeles viktig når det gjelder kristologien i GT. Dette verset, som de nytestamentlige forfatterne så ofte viser til, legitimerer tittelen "herre" om Jesus. Likevel har verset vært gjenstand for betydelige angrep fra teologisk hold. Verken på hebraisk eller på gresk (f.eks. i Septuaginta, LXX) er det lov å tillegge betydningen av ordet "herre" noen guddom. Både GT og NT står dermed sammen om å motsi påstanden om at Gud er treenig. Når den kristne menighet ber eller lovpriser, henvender den seg til Jesus som "herre"[1]. På grunnlag av Salme 110:1 er Jesus Davids "herre" (min herre) og dermed "vår herre Jesus Kristus". Jesu Far forblir Den ène Herren Gud som også er "vår herre Jesu Kristi Gud, herlighetens Far" (Ef. 1:17). "Gud" og "herre" peker derfor på en avgjørende forskjell med hensyn til rang. Messias er ikke Gud, heller ikke "av samme substans som Gud".

Legg merke til den utbredte forvirringen som knytter seg til oppfatningen av betydningen av dette salmeverset. Jesu status som en menneskelig *adôní* i denne salmen har vist seg å være litt av et anstøt for den senere "ortodokse tro". I et forsøk på å støtte den tradisjonelt godtatte doktrine om at Sønnen er fra evighet, slår en romersk-katolsk forfatter fast følgende:

> I Salme 110:1 fremgår det at "*Jahve* sa til *adonaì*: Sitt ved min høyre hånd inntil ..." Det er Jesus som siterer dette verset og han forsøker med dette å bevise at han er *adonaì* som sitter ved Jahves høyre hånd (Matt. 22:44). Men *adonaì*, "min herre", som egennavn blir brukt utelukkende om Guddommen, enten alene eller i kombinasjonen

[1] Det er nærmest gitt at i Det nye testamente er all bønn rettet til Faderen ved Sønnen.

Jahve adonaì. Det fremstår derfor klart at i dette verset tiltaler Jahve Kristus som en annen (person), men likevel som en person som er identisk med Guddommen.[1]

Påstandene i sitatet over er ikke riktige. Det andre ordet for "herre" i den hebraiske teksten er definitivt ikke *adônaí*, men *adôní*. Sistnevnte blir aldri brukt som noen guddommelig tittel. Det førstnevnte betyr alltid at det er Gud det siktes til når ordet blir benyttet. De som på grunnlag av dette verset i Salme 110 påstår at Gud er treenig, tar feil bl.a. fordi de ikke tar hensyn til gjeldende språkregler.

I en artikkel i bladet *Evangelical Quarterly* hevder William Childs Robinson selvsikkert:

> I Southern Presbyterian Church har man lenge trodd og lært at Kristus er Jahve; det vil si at han som ble tilbedt som Jahve av de hellige i Det gamle testamente, ble menneske "for oss mennesker og for vår frelse"... uten at han opphørte å være Gud. Men den skotske professoren i systematisk teologi i Union Seminary, New York, har nylig utfordret denne påstanden idet han skriver i *The Presbyterian of the South* følgende: "Det ortodokse synet er definitivt ikke at `Kristus er Jahve` - en slik påstand er ny for meg."[2]

Forfatteren hevder videre at forestillingen om at "Jesus er Jahve" har vært et begrep i kirken helt fra gammel tid og uttrykker noe av det mest innlysende i kirkens trosbekjennelser.

Tvilen som gjengis av professoren fra Union Seminary peker på en dyptgripende uro når det gjelder likestillingen mellom Messias og Gud. Dr. Robinson hevder likevel at ettersom Jesus blir kalt *kùrios* (herre), så må han være Gud. Han viser til Lukas 2:11 som introduserer Frelseren som "Herren Messias" og konkluderer med at dette betyr "Kristus Jahve". Deretter går han til Ap. gj. 2:34-36 der Peter siterer fra Salme 110:1, og fastholder Jesu status som "Herren". Han leser imidlertid den hebraiske teksten feil og påstår at Jesus sitter som "Herren *adônaí* ved Jahves høyre hånd". "Denne opphøyde guddommelige messianske posisjon – som plasserer Menneskesønnen, *adônaí*, ved Jahves høyre hånd - beviser at Jesus er Jahve.[3] Men fakta motsier ham. Messias blir ikke tiltalt som *adônaí*, som han hevder, men som *adôní*. Den hebraiske Tanakh misoppfatter ikke at Gud er et menneske, eller omvendt, slik treenighetslæren gjør.

Den kjente *Smith`s Bible Dictionary* overså den menneskelige benevnelsen som Salme 110:1 bruker om Messias og peker på at teksten nærmest beviser at Jesus er en av personene i Guddommen:

> Følgelig finner vi at etter at Jesus hadde blitt tatt opp til himmelen, gikk disiplene inn for å få jødene til å erkjenne at Jesus ikke bare var *Kristus*, men at han også var en *guddommelig* person, nemlig Herren Jahve. Derfor sier St. Peter etter at Kristus

[1] Walter Drum, S. J., „Christology", *Encyclopedia Americana* (1949), 694.
[2] William Childs Robinson, "Jesus Christ is Jehovah", *Evangelical Quarterly* 5:2 (1933): 144.
[3] Ibid., 155.

> forordnet utgytelsen av Den Hellige Ånd på pinsefestens dag, "Så skal da hele Israels hus vite for visst at Gud har gjort ham både til HERRE (*kùrion*, Jahve) *og til Messias*,..." (Ap.gj. 2:36).

En senere forlagsredaktør var imidlertid utilpass med dette kunststykket som fremstilte Peter som en tilhenger av de senere kirkemøtene. I en redaksjonell fotnote utga han et korrektiv:

> Ved å tillegge St. Peter den oppsiktsvekkende oppfatningen at "Gud har skapt Jesus Jahve", synes forfatteren å ha oversett det faktum at *kùrion* ("herre") viser til *hò kuriô mou* ("min herre") i vers 34, et sitat fra Salme 110:1 hvor det korresponderende hebraiske ordet ikke er Jahve, men *adôn*, det vanligste ordet for "herre".[1]

Den samme feilinformasjonen om den viktige tittelen "herre" brukt om Messias forekommer til og med i det prestisjefylte *International Critical Commentary* under stikkordet: Lukasevangeliet: "På hebraisk er det to forskjellige ord for ´herre´: ´Jahve sier til Adonaì`. Man har alltid forstått at Salme 110 er en messiansk salme og at den ble skrevet av David."[2] Det er riktig at det finnes to ulike ord for "herre" på hebraisk, men ut fra dr. Plummers resonnement må man forstå sammenhengen i verset på en slik måte at Gud her snakker til Seg Selv og ikke til Sin Utvalgte Messias. Nok en gang ser vi at dogmet om den treenige Gud angivelig kan leses i Skriften, men på bekostning av at man faktisk forandrer ordene i teksten.

Det finnes utallige slike feil i bibelkommentarverk, og overraskende nok bemerker Scofieldbibelen i en fotnote til Salme 110:1: "Betydningen av den 110. salme er bevitnet gjennom den bemerkelsesverdige posisjon Det nye testamente gir denne salmen. Den stadfester Jesu guddommelighet og gir således et svar til alle dem som benekter den fulle guddommelige betydningen av NTs bruk av benevnelsen `Herre` om Jesus." Men hvordan kan salmen stadfeste "Jesu guddommelighet" når vi vet at den hebraiske benevnelsen som blir brukt om Messias, i hvert eneste av de øvrige 195 tilfeller ordet forekommer i GT, blir brukt om menneskelige ledere (her og der brukes også benevnelsen om engler)? Uttrykket "til min herre" som blir brukt i profetien om Messias i Salme 110:1, forekommer 24 ganger i GT. I alle disse tilfellene er det menn eller kvinner som tiltaler mennesker, vanligvis kongen. I hvert eneste tilfelle der uttrykket "min herre" (*adôni*) forekommer, og "Jahve" gjengis i samme setning, som i Salme 110:1, brukes uttrykket "min herre" ufravikelig om et menneske i motsetning til Den éne Gud. Enhver som leser Det gamle testamente, blir hele tiden eksponert for forskjellen mellom Gud og Guds sendebud. "Å HERRE (YHWH), du som er

---

[1] "Son of God", *Smith`s Dictionary of the Bible*, red. Hackett (Baker Book House, 1971), 4:3090.

[2] Alfred Plummer, *Gospel According to St. Luke, International Critical Commentary* (Edinburgh: T&T Clark, 1913), 472.

min herre (*adôni*) Abrahams Gud... " (1. Mos. 24:12). "Lovet være HERREN (YHWH), min herre (*adôni*) Abrahams Gud, som ikke har tatt sin miskunn og sin trofasthet fra min herre (*adôni*)" (1. Mos. 24:27). "Slik har HERREN (YHWH) på denne dag gitt min herre (*adôni*) kongen hevn over Saul og hans ætt". (2. Sam. 4:8). Tittelen "min herre kongen" forekommer ofte som en tiltale til Israels øverste leder.

De som leser engelske bibler, er vant med å se at ordet "Herren" blir skrevet med blokkbokstaver (LORD) når ordet er en oversettelse av det hebraiske YHWH (Jahve). De vet muligens også at når ordet "herre" skrives med stor "H" (Lord), indikerer det den hebraiske tittelen *adônaí*, som bare blir brukt om Gud. I Salme 110:1 blir imidlertid denne nyanseforskjellen tilslørt – og kun i dette ene tilfellet – selv om Messias flere andre steder blir tiltalt som "Herre" (med stor "H"). I alle tilfeller er det benevnelsen *adôní*, "min herre" kongen (dvs. et menneske) som blir brukt, og ikke *adônaí*, som brukes kun om Gud. På denne måten skaper man et galt bilde av hvem Messias er, at han er den éne og guddommelige "Herren" (YHWH) ettersom alle 449 forekomster av ordet *adônaí* på engelsk blir gjengitt som "Lord" (Herren – med stor *H*: YHWH). *The Cambridge Bible for Schools and Colleges* bemerker at den Reviderte Utgave (Revised Version) "riktignok har fjernet den store forbokstaven i ordet "herre" [i Salme 110:1], som har med fortolkning å gjøre [og ikke oversettelse]. `Min herre` (*adôni*) er en tittel som i Det gamle testamente blir brukt for å vise respekt og aktelse overfor personer av høy rang og verdighet, særlig en konge (1. Mos. 23:6; 1. Sam. 22:12 og flere andre steder)."[1]

Det ufravikelige skillet mellom Gud og mennesker som den lille, men avgjørende ulikheten eller nyansen i det hebraiske ordet for "herre" indikerer, har blitt oversett eller feilaktig gjengitt i oversettelser i både bibelkommentarverk og bibler etter påtrykk fra dogmet om en treenig Gud. Endringen av "Herre" til "herre" i Salme 110:1 i den Reviderte Utgave er bevart både i RSV (Revised Standard Version) og i NRSV (New Revised Standard Version). Oversettelsen er også riktig i utgaven av the Jewish Publication Society, hos Moffatt, og i den romersk-katolske New American Bible.[2] Andre moderne bibeloversettelser fortsetter å gi et inntrykk av at den hebraiske Tanakhs forutsigelser om Kristus, som er så verdsatt av den apostoliske kristenhet, plasserer Jesus på linje med Gud selv. Den inngrodde oppfatningen av at Jesus er Herren Gud, bør vike plassen for det bibelske vitnesbyrdet om at han egentlig er Herren Messias, Davids menneskelige herre, Israels Guds eneste frelser, et menneske. Bruken av det gammeltestamentlige Jahve om Jesus betyr at han *handler på vegne av* den éne Gud, hans Gud og Far. Det betyr ikke at han *er* Jahve. Likevel, når Jesus blir kalt "Herre", "Herren Jesus", "Herren Kristus" og "vår Herre", så betyr ikke dette at han faktisk er Jahve. Disse benevnelsene viser bare at han er Herren *Messias*, noe den sentrale kristologiske teksten i Salme 110:1 også presiserer.

---

[1] A. F. Kirkpatrick, *Psalms* (Cambridge University Press, 1901), 665.

[2] *The Companion Bible* of E. W. Bullinger oppgir feilaktig i fotnotene til Salme 110:1 at det andre ordet for "herre" er *adônaì*.

Apostelen som Jesus utvalgte, fulgte anvisningen, så å si, fra Salme 110:1 da han beskrev Messias` stilling i forhold til Gud. I en viktig trosbekjennelse og på grunnlag av den hebraiske Tanakh skilte Paulus nøye mellom den éne Gud, Faderen, og den éne herre, Jesus Kristus. Paulus splittet ikke Israels *Shemà* mellom to personer. Det ville i så fall innebære at han forkastet sin jødiske trosbekjennelse. Det er snarere slik at Paulus kommer med en klar unitarisk bekjennelse: "Så er det for oss bare én Gud, Faderen" (1. Kor. 8:4, 6). Deretter hevder han at Jesus er herre, noe han baserer nettopp på den sentrale kristologiske teksten i Salme 110:1, den lovede "min herre, Kong Messias, Herrens Salvede" (Salme 110:1, Luk. 2:11).: "Og det er bare én herre, Jesus Kristus (*Messias*)" (1. Kor. 8:6). Dette er hans fulle offisielle tittel. På samme måte proklamerer Peter i Ap.gj. 2:34-36, i samsvar med Salme 110:1 og med den apostoliske myndighet han fikk av Messias, at Jesus var den utvalgte Herren Kristus, atskilt fra, men likefullt Herren Guds tjener.

Verken jødene eller Jesus misforstod sitt eget språk i dette viktige spørsmålet om hvem Gud og Guds Sønn var. De tenkte aldri at Salme 110:1 introduserte noen slags oppsplitting av Guddommen, eller at Gud snakket til seg selv. Det er kun ved å lese en konstruert oppfatning av en toenighet eller treenighet inn i teksten at man kan fastholde påstanden om at Messias er sann Gud. "Herren" som kong David ventet på, ville være en av hans etterkommere eller sønner, og en som stod over ham, dvs. hans herre. Han ville definitivt ikke være Jahve selv.[1] Salme 110:1 representerer heller en barriere mot å utvide Guddommen til to eller tre personer enn å bekrefte Treenigheten. Dokumentasjonen i de hebraiske skriftene blir imøtegått ved at man hevder at Det nye testamente ser på Guds Sønn som ett av medlemmene i Guddommen. Tradisjonell ortodoks lære har byttet ut sin egen definisjon av Gud idet den tillegger Jesus og forfekter den helt spesielle og ikke-hebraiske forestillingen om at Gud er mer enn én person, stikk i strid med den entydige profetiske uttalelsen i Salme 110:1.

I en artikkel med overskriften: "Gud eller gud?, arianisme, gammel og ny"[2] avslutter Donald McLeod med et rop om ortodoks trinitarisme ved at han insisterer: "Vi kan ikke kalle en skapning for *Herre*, uansett hvor opphøyd han eller hun er!" Han må åpenbart ha oversett det faktum at David i sin inspirerte profetiske uttalelse om Messias – en tekst som var svært påaktet av Jesus, og som han brukte for å målbinde kritikerne – faktisk tiltalte Messias som sin opphøyde menneskelige herre (*adôni*). Fra eldgammel tid og helt fram til i dag har denne viktige kristologiske perlen blitt kastet vrak på. I Bart Ehrmans fascinerende studium *The Orthodox Corruption of Scripture*[3] presenterer han en betydelig dokumentasjon på

[1] Poenget støttes av I. Howard Marshall, *Acts, Tyndale New Testament Commentaries* (Grand Rapids: Eerdmans, 1980). Når han taler om Peters gjengivelse av Salme 110:1 i Ap.gj. 2:34, sier Marshall "egenskapen av å være herre... er gitt til Jesus; *han er ikke Jahve*" (80), (vår uthevelse).

[2] *Evangelical Quarterly* 68:2 (1996): 121-138.

[3] (Oxford University Press, 1993), 85.

bevisst manipulasjon og endringer i de nytestamentlige manuskripter (noen av disse endringene har blitt bevart i selve oversettelsene) der endringene tydelig viser at Jesus blir omtalt som "Gud" og ikke "Kristus". I sitatet fra Salme 110:1 i Lukas 20:42 har teksten i den persiske harmoniseringen av evangeliene (Diatessaron) blitt forandret slik at teksten ikke lenger gjengir "Herren sa til min herre", men "Gud sa til min Gud". Fraværet av noen som helst oppsplitting av Guddommen i den mer opprinnelige bibelteksten, har faktisk ikke forhindret de ortodokse fra å manipulere nedtegnelsene ved å bytte ut "Messias" med "Gud", enten dette har skjedd gjennom bevisst forfalskning av selve dokumentene eller ved å tilføye kommentarer til teksten.

De første kristne ville helt sikkert ha vært enige om at Jesus fungerte i Jahves rolle som Hans handlende person, Hans agent. At han *faktisk* var Jahve selv, var uhørt. Deres bekjennelse når det gjelder Messias, er helt klar. Men hvordan definerte Jesu nærmeste tilhengere hans stilling i forhold til Gud?. Jesus selv var oppriktig interessert i nettopp det spørsmålet. Han spurte dem direkte, "Men hvem sier nå dere at jeg er?" (Matt.16:16). Svaret de ga, er helt avgjørende for den kristne tro vi bekjenner oss til.

III. MENTE JESU ETTERFØLGERE AT HAN VAR GUD?

"Paulus sidestiller aldri Jesus med Gud."
- Professor W. R. Matthews

Dersom beretningen om Jesu liv er korrekt, må Jesu mors best bevarte hemmelighet ha vært sønnens guddommelighet. Folk fra stedet som gjennom mange år hadde lært både Jesus og hans familie å kjenne, var slått av hans kunnskap og evner, men tok anstøt av den autoritet han underviste med. De reagerte med skepsis på hans lære og miraklene han utførte. De spurte: "Er han ikke tømmermannens sønn? Heter ikke hans mor Maria, og hans brødre Jakob og Josef, Simon og Judas? Og hans søstre, er ikke alle her hos oss? Hvor har han vel alt dette fra? Og de tok anstøt av ham" (Matt. 13:55-57). De anså ham øyensynlig som en av dem, et medlem av en familie med brødre og søstre, sønnen til en av håndverkerne i bygda og som lokalsamfunnet hadde god kjennskap til.

Hans nærmeste familie tenkte tydeligvis aldri at Jesus gjorde krav på å være Gud. Men ved en anledning ba de ham om å forlate dem fordi han utgjorde en sikkerhetsrisiko. Johannes forteller:

> "Etter dette gikk Jesus omkring i Galilea. For han ville ikke gå omkring i Judea, fordi jødene stod ham etter livet. Men jødenes høytid, løvhyttefesten, var nær. Hans brødre sa da til ham: Dra herfra og gå til Judea, for at også dine disipler kan få se de gjerninger som du gjør! For ingen gjør noe i det skjulte når han selv søker å være alminnelig kjent. Gjør du slike ting, da vis deg for verden. For heller ikke hans brødre trodde på ham" (Joh. 7:1-5).

Selv om vi vet at Jesu nærmeste familie ikke aksepterte hans påstander, er det ingenting i beretningen som tilsier at de forkastet Jesus fordi han hevdet han var Gud. Ingen av evangelieberetningene antyder at Messias` familie på noen som helst måte underslo opplysninger om at han var Gud – opplysninger som vel kunne ha skapt et klart skille mellom ham og dem.

Lukas sier ingenting i sin beretning til Teofilus om den kristne tro om Jesu guddommelighet. Han kaller ham for Guds Sønn, men det er pga. jomfrufødselen. (Luk. 1:35). "Guds Sønn" (ikke: "Gud, Sønnen") var også en anerkjent messiansk tittel. Dersom Lukas snakket med Jesu mor for å få bekreftet jomfrufødselen, så har hun enten glemt å nevne dette med Jesu guddommelighet, eller så har Lukas ansett det for å være uvesentlig. Kan det være at tanken om at Jesus eksisterte fra evighet av som en del av Guddommen, aldri falt dem inn? Dersom Maria selv mente at hun var Guds mor, så ville hun trolig ha nevnt akkurat det.

Det er egentlig ganske naturlig for en som har vokst opp i et kristent miljø å godta tanken om en to- eller tre-personlig Gud, til tross for at ingen noensinne har vært i stand til å gi noen logisk forklaring på hvordan tre personer som blir kalt "Gud", faktisk kan utgjøre "*én* Gud". En slik forestilling er del av vår religiøse overlevering og arv. Å tro noe annet betyr det samme som å risikere å bli stemplet som en kjetter og en frafallen. For de første kristne var idéen om en annen preeksistent person i Guddommen utenkelig. Raymond Brown, en romersk-katolsk teolog, og av utdannelse såvisst ingen motstander av treenighetslæren, gjør et poeng av at Matteus og Lukas "ikke viser noen kunnskap om [Jesu] preeksistens; tilsynelatende anså de selve unnfangelsen som tidspunktet da Guds Sønn begynte sitt liv".[1] Dersom Jesus ikke hadde noen preeksistens, er han heller ikke noen "evig" Sønn. Det finnes derfor ikke noe bevis for at Matteus og Lukas trodde på en treenig Gud.

Vi er nødt til å se nærmere på måten tilhengere av treenighetslæren takler dette problemet – det vel kjente faktum at det omtrent ikke fins holdepunkt i Skriften for at Gud er to eller tre personligheter.

Tilhengere av treenighetslæren, som f.eks. Warfield, er enig i at "Det nye testamentes forfattere ganske sikkert ikke var klar over at de var talsmenn for fremmede guder. I følge det de selv mente, tilba de og bekjente Israels Gud, og de understrekte like sterkt som Det gamle testamente at Han er én." Andre uttalelser av Warfield synes likevel merkelige:

> Den likefremme og overbevisende måten Det nye testamentes forfattere taler om en treenig Gud på, har imidlertid flere implikasjoner. Så lenge de ikke røper noen nyhet ved å tale slik om Ham, skyldes dette utvilsomt til dels at det ikke *var* noen nyhet å omtale Ham slik. Dermed er det med andre ord opplagt at når vi leser Det nye testamente, så er vi ikke vitne til noen tilblivelse av en slags ny forestilling om Gud. Det vi møter, er en solid og fundamentert oppfatning av Gud. Treenighetslæren fremstår i Det nye testamente ikke som noen ny lære, men som en lære som allerede var viden kjent.[2]

---

[1] *The Birth of the Messiah* (London: Geoffrey Chapman, 1977), 31, fotnote 17.

[2] "Trinity", i *International Standard Bible Encyclopedia* (Grand Rapids: Eerdmans, reprint 1983), 4:3014.

I følge Warfield er treenighetslærens utgangspunkt dette: 1) Vi tror på en Gud som består av tre personer. 2) Læren ble ikke utformet av de nytestamentlige forfattere. 3) Den var en allerede etablert doktrine på den tiden Det nye testamente ble skrevet og ble den gang ikke ansett for å være noe stridsspørsmål, bl.a. fordi den var så allment anerkjent. Til tross for at læren aldri blir nevnt ved navn, omtalte forfatteren denne navnløse lære som "likefrem og overbevisende ...". Den ble heller ikke på noen måte ble forklart. Warfield hadde åpenbart blitt oppmuntret av tanken om at i den hebraiske Tanakh "[finnes der] visse gjentakelser av Guds navn som synes å skille mellom Gud og Gud."[1] Han fant ett slikt eksempel i Salme 110:1, men han kan umulig ha sjekket den hebraiske teksten særlig grundig når vi vet at denne salmen skiller meget nøye mellom Gud og Messias, en Messias som ikke er Gud.

I lys av Jesu egne og hans disiplers uttalelser, og de utsagn hans familie og nærmeste bekjente kom med, er hele forutsetningen for Warfields argumentasjon uten noen som helst form for støtte i NT. De som kjente Jesus godt, anså ham helt klart som en person som ikke kunne sammenlignes med noe annet menneske. Men de hadde ingen forestilling om at han var Israels Gud. Hvorfor skriver f.eks. Lukas ikke ett eneste ord om det som måtte ha vært oppfattet som den mest revolusjonære trosmessige oppfatning som noensinne hadde oppstått i det jødisk-kristne samfunnet? Tanken om at et menneske på et tidspunkt i løpet av sitt livsløp plutselig skulle bli ansett for å være treenighetens Gud-menneske, ville ha forårsaket betydelig debatt. Å omgå gjengivelsen av denne betydelige hendelsen ville være det samme som at bøker om Norges historie skulle unnlate å nevne forsamlingen på Eidsvoll i 1814 eller Unionsoppløsningen i 1905. Selve tanken er utenkelig. Den moderne idéen om at Jesus er Gud, ville ha ført til betydelige læremessige stridigheter som forståelig nok ville ha blitt gjenstand for den mest omfattende oppmeksomhet. Det kunne neppe ha gått upåaktet hen i sinnene hos jøder i det monoteistisk-apostoliske samfunnet på den tiden. En ny forståelse av Guddommen ville utvilsomt ha provosert fram en gjennomgripende og opphetet debatt om emnet.

Peters bekjennelse

Peter fikk en enestående mulighet til å uttale seg om hvem han mente Jesus var, da Jesus stilte disiplene spørsmålet: "Men hvem sier dere at jeg er?" Peter svarte: "Du er Kristus [Messias], den levende Guds Sønn." Jesu svar på denne kjente trosbekjennelsen er en nøkkel til å forstå hele Det nye testamente. Jesus anerkjente Peters dype innsikt ved å svare ham: "Salig er du ... For det er ikke kjøtt og blod som har åpenbart dette for deg, men min Far i himmelen" (Matt. 16:15-17). Peters oppfatning av Jesu identitet er enkel og klar. Oppfatningen blir gang på gang understreket i hele Det nye testamente. Det er også en uforbeholden frisk og uproblematisk uttalelse av en av Jesu disipler, som for øvrig var uvitende om de senere vanskene treenighetslæren skulle føre til. Uheldigvis har denne

[1] Ibid.

sentrale kristne trosbekjennelsen blitt alvorlig misforstått. Ved totalt å overse den bibelske betydningen av uttrykket "Guds Sønn" har man hevdet at Peter mente å si at Jesus var "Gud selv".

Leseren bør merke seg at tillegget "den levende Guds Sønn" til messiastittelen (Matt. 16:16) på ingen måte endrer det faktum at Jesus var fullt ut et menneske. Det parallelle avsnittet hos Lukas og Markus (Luk. 9:20, Mark. 8:29) gjengir Peters anerkjennelse av Jesus som"Guds Kristus" eller ganske enkelt som "Kristus". Ingen av forfatterne følte at det var nødvendig å utdype eller understreke tittelen ytterligere. Dette beviser at tillegget hos Matteus "den levende Guds Sønn" ikke på noen måte endrer Jesu identitet. "Guds Sønn" er faktisk et synonym for Messias basert på Salme 2:2, 6-7: "Messias (en salvet) = Konge = Guds Sønn. Begge titlene – Messias og Guds Sønn – peker på den etterlengtede Davids Sønn, Israels Konge. "Guds Sønn" er det tilsvarende nytestamentlige uttrykket for "Israels Konge" (Joh. 1:49). Salomo var også "Guds Sønn" (2. Sam. 7:14). Hele Israels nasjon omtales også som Guds sønn (2. Mos. 4:22). Hosea 1:10 er også svært bemerkelsesverdig. Her ser vi også at Israel, i forbindelse med sin fremtidige gjenopprettelse, vil bli verdig den samme tittelen Peter brukte om Jesus: "den levende Guds Sønner".

Som nasjon hadde jødene en sterk forventing om at den lovede Messias ville komme. Det som i Jesu egen forståelse av sin rolle som Messias var anstøtelig, var hans påstand om at han måtte lide døden i stedet for å knuse det romerske åket. Det var kun gjennom en oppstandelse og hans eventuelle tilbakevenden til jorden ved sitt andre komme at det lovede herlighetsriket ville bli etablert. Peter brukte riktignok tid på å fatte at Messias først måtte lide og dø. Likevel berømmet Jesus ham storlig for å ha forstått at hans mester virkelig var Guds Sønn, Messias. Peter var en av de priviligerte som fikk høre Jesu budskap til Israel. Han hadde vært vitne til hans helbredelsesundre; han var der da Jesus målbandt de religiøse lederne med sin overlegne visdom; han hadde sett Jesus utøve autoritet overfor demoner, og han hadde sett døde gjenoppstå. Han kunne lett ha sjekket med Det gamle testamente for å finne at Jesus fullkomment oppfylte de mange profetiene vedrørende den forutsagte nasjonens Frelser. Det som Gud hadde åpenbart for Peter, var basert på beviselige fakta. Og bekjennelsen om at Jesus var Messias, skulle for all fremtid bli et uttrykk for menighetens tro (Matt. 16:16, 18).

Uten fordelen med å ha kjent til en tidligere indoktrinering om at Jesus var et evig pre-eksistent vesen, og dermed Gud, ville en leser av Det nye testamente ha oppfattet at den ventede Messias ville være et virkelig menneske, en som nedstammet fra Abraham og David, og som skulle bli født på overnaturlig vis (Matt. 1:20). På samme måte som oss, kom han inn i verden som et hjelpeløst barn; han vokste i kunnskap og visdom; erfarte alle menneskelige svakheter – sult, tørst og tretthet; han hadde sterke empatier for hvilket som helst annet menneske; han uttrykte sinne, medfølelse og frykt for døden; han hadde sin egen vilje og ba om at han måtte slippe den grusomme døden han visste var i vente. Han døde et dødelig menneskes død, og før han døde, sørget han for å tenke på sin mors beste, som en hvilken

som helst annen kjærlig og medfølende sønn ville ha gjort. Etter hans død reagerte Jesu etterfølgere til å begynne med som om han var et menneske som hadde feilet i sitt oppdrag med å gjenreise Israel, som så mange andre messiasskikkelser før ham hadde gjort (Luk. 24:21). Dersom våre sinn ikke hadde vært tilslørt av århundrers indoktrinering om betydningen av tittelen "Guds Sønn" i det jødiske samfunnet på den tiden, ville vi hatt små problemer med å forstå med Peter, at Jesus var Messias, og ikke Gud.

Var det virkelig slik at Israel skulle bli overrasket ved at Gud selv kom? Hvilken Messias var det profetene i Israel hadde profetert om? Et menneske, et Gud-menneske, eller en av en høyere engleorden? Hva var det Peter og det øvrige Israel ventet på? Historien viser at mange personer hadde fremstått som Israels Frelser og fikk store tilhengerskarer blant jødene. Nasjonen forventet, som sant var, at den lovede frigjøreren ville komme fra Davids kongelige linje. De forventet en mann som ville sette seg på kong Davids gjenreiste trone, autorisert med myndighet til å utvide sitt rike til å omfatte alle nasjoner. Det var dette profetene forutså. Derfor var det siste spørsmålet disiplene stilte Jesus før han forlot dem: "Gjenreiser du på den tid Riket for Israel?" (Ap.gj. 1:6). De hadde all grunn til å tro at Jesus, på samme måte som Messias, ville oppfylle den ventede gjenreisningen av nasjonen. Jesus svarte dem ganske enkelt: "Det er ikke deres sak å vite tider eller timer som Faderen har fastsatt av sin egen makt" (Ap.gj. 1:7). Jesus stilte aldri spørsmål *om* Riket noensinne ville bli gjenreist for Israel, men *tidspunktet* skulle ingen vite noe om. At Messias ville gjenreise Riket, var noe både Jesus og disiplene hans trodde. Ikke så rart egentlig, all den tid det var dette profetene hele tiden hadde talt om.

Disiplene forventet at Messias skulle bli født av Davids sæd. Slik det fortonte seg for monoteistiske jøder på den tiden, bar uttrykket "Guds Sønn" med seg en kongelig betydning som den man finner i Det gamle testamente. Det henspilte på et menneske, en konge, en som hadde et spesielt forhold til Gud og var fylt med Hans Ånd. At det hentydet til Jesu guddom slik treenighetslæren impliserer, ville ha vært den mest sjokkartede og revolusjonerende forestilling noensinne både for Peter og for hvilken som helst annen religiøs jøde. Ikke på noe sted i tekstene de tidlige apostlene etterlot seg - med ett mulig unntak av Thomas - er det noe som indikerer at de hadde å gjøre med et Gud-menneske. Visste Judas at han forrådte sin Skaper og Gud?... Og i beretningene om at disiplene forlot Jesus, var de klar over at det var Gud selv de forlot? Trodde de at det var Gud selv som vasket deres føtter under Jesu siste måltid med disiplene? Da Peter trakk sverdet og hogg av øret til yppersteprestens tjener, tenkte han at Gud som hadde skapt ham, på en eller annen måte var ute av stand til å forsvare seg? På fjellet der Jesus ble forklart for deres øyne og disiplene så inn i fremtiden, et syn der Jesus ble herliggjort sammen med Moses og Elias, ville Peter bygge tre løvhytter, en til hver av disse tre menn (Matt. 17:4).[1] Hvorfor skilte ikke Peter mellom disse tre dersom en av dem var Gud?

[1] Hendelsen var en forutsigelse av det fremtidige Gudsriket, ledsaget av en nødvendig oppmuntring for disiplene etter at Jesus hadde kunngjort sin død (Matt. 16:21). Se også 2.

Den menneskelige Messias hadde vist seg i Galilea som bæreren av Den ène Guds budskap om Riket (Luk. 4:43; Mark. 1:14-15; etc.). Evangeliet om Riket inneholdt en slik realistisk og levende forventning om en fremtidig herlighet at det oppstod strid blant disiplene om hvem som ville være størst i det kommende Gudsriket. Budskapet om Riket har å gjøre med landløftene til Abraham – løfter som ennå ikke er oppfylt. Det har å gjøre med gjenreisningen av Davids trone og den endelige gjenopprettelsen av Riket og ansamlingen av nasjonen Israels rikdommer.[1] Dets profeter var opptatt av Israels fremtidige stilling som en nasjon som den eneste Guds vitne i et nytt og teokratisk organisert samfunn. Himmelen, som en belønning for udødelige sjeler, var helt og holdent utenfor disiplenes forestillingsevne. Det de så frem til, var å arve jorden (Matt. 5:5; 20:21; sml. Åp. 5:10) og en fremtidig regjerning med Messias som Konge i et gjenskapt Paradis, det som alle profetene hadde profetert om.[2] Deres drøm var en gjenopprettelse av verden etter Satans kaotiske styre. Til slutt gav de sitt liv for å fremskynde Rikets komme, men de levde ikke så lenge at de opplevde å få se deres håp bli oppfylt.

Denne Jesus så ut til å være den som kunne gjøre profetenes lengsler til virkelighet. Han hadde makt til å oppvekke døde, mette skarer med mennesker uten å ha mer mat enn til bare noen få personer, og til stadig å unnslippe uskadd fra myndighetens forsøk på å rydde ham av veien. Han forvirret kritikerne med sin visdom. Ettersom tiden var moden for Messias til å fremstå på scenen, kunne det se ut som om han hadde substans til å være oppfyllelsen av nasjonens eldgamle drømmer. Ikke til å undres over at noen ville gjøre ham til konge med det samme (Joh. 6:15). Hvor passende var det ikke at de skar av palmegrener og la for Messias` føtter, en mottakelse som var en konge verdig. Likevel, nektet han å ta imot tilbudet, og kort tid etter ble hans etterfølgeres opprømte forhåpninger knust og tilintetgjort. Bak en diger stein i en grav bevoktet av soldater, lå deres Messias og hans livløse legeme. En mann syntes imidlertid ikke å gi opp. "Og se, det var en mann som hette Josef som var rådsherre og en god og rettferdig mann (han var ikke enig i Rådets dom over Jesus), han var fra Arimatea, og han ventet på Guds rike. Han gikk til Pilatus og ba om Jesu legeme" (Luk. 23:50-52).

Hvor var hans nærmeste kort etter at han døde? Da korsfestelsen syntes å bety slutten på alt håp om Israels gjenreisning og deres egen forfremmelse til kongelige stillinger i Messias` Rike, vendte Peter og flere av de andre tilbake til sitt vanlige yrke. Man skulle i det

---

Pet. 1:16-18 for forbindelsen mellom Jesu annet komme (Riket) og herliggjørelsen. Dette fremtidssynet om Jesu gjenkomst i herlighet representerte et glimt (i en visjon) av Elias og Moses som også ville ha gjenoppstått fra de døde ved en legemlig oppstandelse (1. Kor. 15:53). Luk. 9:27-28 kobler uttrykkelig Jesu lære om Riket til hendelsen som skjedde bare åtte dager senere. Det var meningen at disiplene skulle oppleve en spesiell og enestående åpenbaring av Riket i deres daværende liv.

[1] Ap.gj. 1:6; sml. Matt. 5:5; Ap.gj. 3:21; Rom. 4:13; Hebr. 11:8.

[2] Matt. 19:28; Rom. 5:17; 1. Kor. 6:2; 2. Tim. 2:12; Åp. 2:26; 3:21; 5:10; 20:1-6; Jes. 32:1.

minste tro at menneskelig nysgjerrighet ville ha fått dem til å sjekke nærmere etter hva som ville skje med deres døde "Gud". Reaksjonene deres forteller imidlertid at de anså Jesu død som et uvanlig menneskes død, men hans liv endte som livet til alle andre heltemessiaser.

Det så ut som om de midlertidig hadde mistet for øyet svaret på spørsmålet han selv hadde stilt dem: "Hvem sier dere at jeg er?" Et tidligere spørsmål: "Hvem sier folk at Menneskesønnen er?" åpenbarte en tydelig splittelse blant dem utenfor Jesu innerste krets. Noen sa han var Døperen Johannes; andre sa han var Elias; og andre igjen sa han var Jeremia eller en av profetene (Matt. 16:14). De mange ulike svarene er ikke ulikt alle meningene vi ser i dag. Noen sier han aldri har eksistert; andre at han var en stor morallærer – en vanlig dødelig som alle andre, men som har overmenneskelig rang pga. jomfrufødselen, som for øvrig var gjenstand for tidlig kristen mytologisk utbrodering. Noen sier han var Gud, at han hadde preeksistens hos Faderen og at han ble Gud-mennesket inntil han returnerte til sin tidligere stilling som Gud etter oppstandelsen. Noen har skrevet bøker for å bevise at oppstandelsen var et bedrag som hans etterfølgere satte ut i livet, utformet med det for øye å markedsføre en ny religion. Andre går så langt som til å tenke at han var et overmenneskelig preekstistent vesen eller en førmenneskelig engel,[1] den første blant Guds skapninger. De fleste hevder at Bibelen støtter alle disse forskjellige påstandene eller synspunktene.

Noen medgir at det er irrelevant hva vi tror, så lenge vi følger hans moralske og sosiale bud. Dette kan synes som en akseptabel tilnærming, men flere bibelske betraktninger taler imot. Jesus beskrev hele kjernen i den kristne tro med ordene: "Dette er det evige liv at de kjenner deg, den eneste sanne Gud og Jesus Kristus, ham du utsendte" (Joh. 17:3). Det å ha et riktig bilde av hvem Gud og Messias er, har helt opplagt alt å gjøre med det evige liv. Dersom dette var uvesentligheter, hvorfor stilte Jesus sitt direkte spørsmål om hvem han var, og hvorfor berømmet han Peter så sterkt for svaret han ga da han fastslo at han var Messias (Matt. 16:15-19)? Apostelen Paulus avslører at han var ganske engstelig da han advarte menigheten i Korint om forførelser der det var snakk om "en annen Jesus" (2. Kor. 11:1-4). Vi har også det sterke utsagnet om Jesus i 1. Joh. 4:2: "... hver ånd som bekjenner at Jesus er Kristus, kommet i kjød, er av Gud." Dette tilsier også at spørsmålet om hvem Jesus er, er av ytterste viktighet.

Det er alene på bakgrunn av Frelserens egne og hans disiplers ord at vi blant mange konkurrerende forestillinger kan avgjøre hva som er Jesu rette identitet. Vi vet hvordan disiplene så på Jesus gjennom et helt liv, og vi har såvidt vært inne på reaksjonene de kom med etter hans død. Men hva med den oppstandne Jesus? Dersom disse menn forsøkte å bygge en ny religion ved å forfalske en oppstandelse, slik noen påstår, ville de vel også ha hevdet at han var Gud, noe som ikke var uvanlig for helter og herskere på den tiden. Tanken var langt fra enestående. Apostlenes gjerninger forteller om en gang da kong Herodes satte

[1] Uttrykket "førmenneskelig" indikerer at Jesus egentlig ikke var et menneske. Dersom hans opphav var en engels, dvs. at han innerst inne hadde vesen av å være en engel, så var det det han var.

seg på tronen og talte, og folket ropte: "Dette er Guds røst, ikke et menneskes! Straks slo en Herrens engel ham, fordi han ikke gav Gud æren. Han ble fortært av ormer og døde" (Ap.gj. 12:21-23).

Romerske keisere ble gjort til guder og tilbedt som guder. Apostelen Paulus unngikk Herodes` skjebne en gang han avviste folkemengden da de hevdet: "Gudene har blitt mennesker lik og er kommet ned til oss!" (Ap.gj. 14:11). Paulus var snar med å distansere seg ettertrykkelig fra en slik tanke. Det kan ikke dokumenteres at Jesus ble tatt for å være Gud i sin levetid av hans nærmeste etterfølgere, og selv oppstandelsen endret ikke på disiplenes oppfatning av at Jesus var et menneske. De mente aldri noensinne at Jesus virkelig var Gud. De trodde ganske enkelt at Gud hadde oppreist et menneske fra de døde. På pinsefestens dag kom Peter med denne uttalelsen, som regnes som en av de viktigste kristne bekjennelser:

> "Israelittiske menn, hør disse ord! Jesus fra Nasaret var en mann utpekt for dere av Gud ved kraftige gjerninger, under og tegn som Gud gjorde ved ham midt iblant dere, som dere selv vet. Han ble forrådt etter Guds fastsatte råd og forutviten, og dere slo ham ihjel ..." (Ap.gj. 2:22-23).

Hvilken enestående anledning hadde ikke Peter her til å kunne proklamere at det var Gud selv som døde og hvilken forferdelig forbrytelse dette var. Peter fortsetter: "Men fordi han [David] var en profet og visste at Gud med ed hadde lovt å sette en av hans etterkommere på hans trone, så var det Messias` oppstandelse han forutså og talte om" (Ap.gj. 2:30-31). Peter gjenspeiler undervisningen han hadde fått av sin mester. Fra Jesu fødsel til hans død og oppstandelse er det umulig å finne noe som helst bibelvers som avviker fra Jesu strengt unitariske monoteisme og den jødiske (og kristne) tro hans fremste disippel bekjente seg til.

Lukas` forståelse av Jesu opphav

Legen Lukas var en våken historiker og en oppmerksom iakttaker. Han var en ivrig disippel og evangelist i den tidlige apostoliske menighet. I introduksjonen til sin første bok forteller han at han målbevisst hadde satt seg fore å undersøke og dokumentere den kristne tro slik vi kjenner den, ved bl.a. å bruke førstehånds vitner som hadde kjent Jesus (Luk. 1:1-4). I sin andre bok, Apostlenes gjerninger, forteller han at han tilbrakte mye tid sammen med Paulus på hans mange reiser. Det ville ha vært ganske spesielt dersom Paulus og Lukas hadde vært uenige om Jesu opprinnelse. I beretningen om mirakelet knyttet til Jesu fødsel; at en jomfru skulle bli med barn, nevner han ingenting om at Jesus hadde hatt en preeksistens. Historien han forteller, beskriver en mirakuløs unnfangelse av et menneske som ble til i sin mors liv. Lukas skrev hele to bøker i Bibelen (og leverte et større bidrag til Det nye testamente enn noen annen forfatter) uten å komme med så mye som et hint om at han trodde på en preeksistent annen person i en treenig Gud. Da engelen Gabriel forkynte for

Maria at den etterlengtede Messias skulle bli født, sa han til henne: "Se, du skal bli med barn og føde en sønn, og du skal gi ham navnet Jesus. Han skal være stor og kalles Den Høyestes Sønn. Gud Herren skal gi ham hans far, Davids trone." (Luk. 1:31-32). Gabriel talte om en *fremtidig* storhet som skulle oppnås gjennom guddommelig oppnevning til kong Davids trone. Der var ingen indikasjon fra engelen på at Maria skulle bære frem en som var en pre-eksistent Gud eller en preeksistent og spesielt utvalgt engel. De gode nyhetene var at hun skulle bli fruktsommelig og føde en sønn, en som også var Guds Sønn samtidig som han var Davids sønn. Det Lukas trodde på, som også samfunnet han skrev for, trodde på, kan neppe sies tydeligere.

Lukas nedtegnet det faktum at Marias sønn skulle bli unnfanget på mirakuløst vis, gjennom en spesiell og guddommelig inngripen: "Den Hellige Ånd skal komme over deg, og Den Høyestes kraft skal overskygge deg. Derfor skal også det hellige som blir født, kalles Guds Sønn" (Luk. 1:35). Det sies ingenting om at Sønnen er fra evighet her, men at miraklet som Gud skulle utføre i henne, var den direkte årsak til at barnet hennes skulle kalles Guds Sønn. Gjennom dette miraklet involverte den eneste Gud seg direkte i et menneskes fødsel, Israels lovede Messias.

I disse versene blir vi presentert for en Guds engels autoritet med en enkel uttalelse om Jesu opphav som Guds Sønn. Den mirakuløse unnfangelsen i Maria var i følge Lukas den direkte årsaken til at Jesus var guddommelig og at han skulle kalles Guds Sønn. "*Derfor*... " (Luk. 1:35) – på grunn av Marias unnfangelse ved Den Hellige Ånds kraft – skulle Jesus bli kalt Guds Sønn. En fransk bibelkommentator gjengir avsnittet fra gresk slik: "c´est precisément pourquoi", "nettopp av denne grunn" ("av denne grunn alene") skal han kalles Guds Sønn.[1]

Det er ikke vanskelig å se at Lukas` syn på Jesus som Guds Sønn helt klart skiller seg fra den tradisjonelle tanken om en som allerede eksisterte som Gud, eller at Guds Sønn så å si ble innplantet i Marias morsliv. Dersom det hadde vært slik, ville ikke Jesu unnfangelse ha vært årsak til hans nære forhold til Gud som Sønn. Han ville allerede ha vært Guds Sønn. Alfred Plummer gir en oppriktig utlegning av Lukas` beretning om Jesu tilblivelse: "Tittelen `Den Høyestes Sønn` (1:32) uttrykker et nært forhold mellom Jesus og Jahve, men ikke noen guddommelig tilhørighet til en treenighet."[2] Forfatteren retter vår oppmerksomhet mot det faktum at kristne også blir kalt for "Den Høyestes sønner" (Luk. 6:35), men det gjør dem ikke til evige preeksistente vesener. Det er bare under innflytelse av trinitarisk indoktrinering

[1] S. Lyonnet, "L`Annoncition et la Mariologie Biblique", i *Maria in Sacra Scriptura* (Acta Congress Mariologici-Mariani in Republica Dominicana anno 1965 Celebrati, Rome: Pontificia Academia Mariana Internationalis, 1967), 4:59-72. Lukas viser oss en Jesus som fullt ut er et menneske, unnfanget på overnaturlig vis, og derfor verdig til å bli kalt Guds Sønn.

[2] *Gospel According to S. Luke, International Critical Commentary*, 23.

og en forvansking av det hebraiske uttrykket "Guds Sønn" at mange leser "Gud, Sønnen" inn i Lukas` beretning, en forestilling som var helt ukjent for Lukas.

En annen skjult innrømmelse hos Lukas som viser at han mente Jesus ikke hadde noen preeksistens før sin fødsel, kommer fra en ledende romersk-katolsk lærd, Raymond Brown. Han understreker det faktum at Matteus og Lukas "ikke viser noen kjennskap til en preeksistens; for dem synes unnfangelsen å være selve tilblivelsen av Guds Sønn."[1] Brown peker på at den tradisjonelle forestillingen om en preeksistens innebærer at unnfangelsen av Jesus utgjorde et skille så å si, mellom en tilværelse som Gud og begynnelsen på en jordisk tilværelse, men altså ikke begynnelsen av Guds Sønn. Likevel, for Lukas *begynner Jesus tilværelse* i Marias morsliv – unnfangelsen er selve årsaken til hans guddommelige slektskap med Gud."[2] Jesus ble Guds Sønn ved unnfangelsen. Lukas mente ikke at Jesus hadde hatt noe "førmenneskelig" liv. Lukas kunne derfor ikke ha trodd på en treenig Gud.[3]

Når det gjelder ordet "derfor" i Luk. 1:35, sier Brown at "ordet impliserer en viss årsakssammenheng".[4] Jesu nære forhold til Gud som Hans Sønn skyldes hans mirakuløse unnfangelse. Dette, sier han, "er flatterende for mange ortodokse teologer fordi en unnfangelse ved Den Hellige Ånd i internasjonal teologi ikke vil bringe Guds Sønn til eksistens."[5] Deretter viser Brown til teologer som "forsøker å unngå følgeordet `derfor...` i Luk. 1:35 med argumentet om at unnfangelsen av barnet ikke betyr at Guds Sønn kommer til eksistens."[6] Brown ser seg ikke i stand til å være enig med dem. Det Brown har påvist, er ganske enkelt vegringen et gjennomsnitt av bibelforskere demonstrerer når det gjelder å innrømme at Skriften på et slikt avgjørende punkt – det gjelder tross alt spørsmålet om hvem Jesus er – ikke samsvarer med hans eller hennes egen oppfatning av hva sannheten er uten grundig gransking.

Dersom konklusjonen fra Nikeamøtet eller det senere møtet i Kalkedon var kompleks og forvirrende, så er beretningen hos Lukas det stikk motsatte. I følge ham var Jesus et menneske som fikk sin eksistens og sin personlighet fra sin mor, Maria, som selv var en etterkommer av David. Dersom Jesus ikke fullt ut var et menneske, hvordan kunne han være Messias, Abrahams og Davids sæd eller etterkommer? Hvordan kan en som angivelig

---

[1] *The Birth of the Messiah*, 31, fotnote 17.
[2] Ibid., 291.
[3] I og med det faktum at Jesu preeksistens ikke blir nevnt hos Lukas, verken i evangeliet eller i Apostlenes gjerninger, vil det være upassende å lete etter noen referanse til en førmenneskelig tilværelse i Luk. 10:18. Jesus kan meget vel her tale om Satans nedstigning til motangrep i lys av Jesu demonutdrivelser, eller at Jesus i et syn ser Satans eskatologiske fall: "... fordi han vet han bare har en liten tid." (Åp. 12:12), eller det tales om hans endelige nedkjempelse når Riket kommer.
[4] Ibid.
[5] Ibid.
[6] Ibid.

eksisterte fra evighet av, være en etterkommer av David? Treenighetslærens syn på Jesus synes å eliminere forbindelsen til David og dermed også forbindelsen til Jesu påstand om at han var Messias.

Vil oppfatningen av en annen person i Guddommen i det hele tatt ha gitt noen mening for Lukas ved at en preeksistent Gud ble et hjelpeløst foster i sin mor, Marias liv, samtidig som han fortsatt var en del av Guddommen? Dersom noen som helst spesiell gudgitt åpenbaring var blitt gitt til Paulus, Peter eller Maria, noe som for øvrig Lukas ville ha sjekket grundig etterretteligheten av før han skrev sin beretning om fundamentene for den opprinnelige kristne tro, ville han ikke på en eller annen måte i det minste ha gitt et hint om en slik bemerkelsesverdig hendelse? Vi må ikke glemme at treenighetslæren offentlig fremholder at Jesus hadde "en upersonlig menneskelig natur" (denne læren er teknisk kjent under betegnelsen "*anhypostasia*"), men at han *ikke var et menneske i den forstand at han var en person*. Den benektelsen må fornuftsmessig stamme fra den feilaktige antakelsen om at Jesus er Gud, fra evighet og medlem av den treenige Gud. Argumentet er dette: Dersom Jesu ego, dvs. sentrum for hans personlighet, er Gud, innebærer det at det menneskelige elementet i ham ikke kan være et annet ego eller selv. Følgelig må en kunne hevde at Jesu menneskelighet i virkeligheten er "en upersonlig menneskelig natur". Det å si at Jesus hadde et annenrangs menneskelig ego, vil gjøre ham til to personer.

All denne kompleksiteten er helt ukjent for samtlige av Skriftens forfattere. Det er bemerkelsesverdig at verken Gabriel, Lukas eller Matteus, når de taler om Jesu tilblivelse eller opprinnelse, nevner en antatt evig preeksistens for Guds Sønns vedkommende, han som ble menneske. De skulle heller ikke være uvitende om kompleksiteten når det gjelder Frelserens menneskelighet. Bedømt ut fra vår tids kristne tro og de oppfatninger mange teologer har, var Gabriel, Lukas og Matteus så uortodokse som det går an, og i dag ville de kanskje ha blitt beskyldt for ikke å være kristne i det hele tatt.

Messias i Hebreerbrevet

I Hebreerbrevet legges det spesiell vekt på Jesu menneskelighet, og det er tydelig at Jesus hører til blant menneskene:

> Hebr. 2:17 - "Derfor måtte han i alle ting være sine brødre lik..." (Jesu brødre var alle mennesker).
>
> Hebr. 7:14 - "For det er en kjent sak at vår Herre er runnet av Juda." (Som Davids sønn var også Jesus et menneske.)
>
> Hebr. 5:8 - "Enda han var Sønn, lærte han lydighet av det han led." (Han led på samme måte som andre mennesker. Gud kan ikke lære lydighet.)

Hebr. 2:18 - "For ved at han selv har lidt og er blitt fristet, ..." ("... for Gud blir ikke fristet av det onde", Jak. 1:13)

Hebr. 5:7 - "Han har i sitt kjøds dager, med sterkt skrik og tårer, båret fram bønner til ham som kunne frelse ham fra døden." (Dersom han var Gud, kunne han ha frelst seg selv.)

Hebr. 4:15 – "For vi har ikke en yppersteprest som ikke kan ha medlidenhet med oss i vår svakhet, men en som er prøvet i *alt* i likhet med oss, men uten synd." (Gud kan ikke bli fristet.)

Hebr. 4:4 – Gud, ikke Jesus, hvilte fra sine gjerninger etter at han skapte verden; dvs. Gud er Skaperen.

Hebr. 2:12 – Jesus står sammen med kristne i tilbedelsen av Gud.

Dunn bekrefter at Hebreerbrevet ofte har blitt forstått dithen at brevet støtter synet på at Jesus eksisterte før verdens tilblivelse: "Hebreerbrevets spesielle bidrag er at det synes å være det første nytestamentlige skrift som slutter seg til tanken om at Sønnen hadde en guddommelig preeksistens." Men legg merke til konklusjonen:

> *Det ville helt klart gå utover den dokumentasjonen som foreligger å fastslå at forfatteren har hatt en erkjennelse av Guds Sønn på en slik måte at han virkelig hadde en personlig preeksistens.* Kort fortalt, en bevissthet om et preeksistent Gud-Sønn forhold, ja; men da preeksistens i betydningen av en hensikt som Gud hadde i sinne, mer enn et personlig guddommelig vesen.[1]

Når Hebreerbrevets forfatter taler om Jesus (Hebr. 2:6-8), henspiller det på det klassiske avsnittet i Salmene som har å gjøre med menneskets endelige skjebne: "Når jeg ser din himmel, dine fingrers verk, månen og stjernene som du har satt der – hva er da et menneske at du kommer ham i hu, en menneskesønn, at du ser til ham! Du gjorde ham lite ringere enn Gud, med ære og herlighet kronte du ham. Du gjorde ham til hersker over dine henders verk, alt la du under hans føtter:..." (Salme 8:4-7).

Kan dette avsnittet, som opprinnelig taler om menneskeslekten, henspille på Jesus dersom han reelt sett var Gud? Hvordan kan han ha vært "lite ringere enn Gud [eller englene]" og at han samtidig som han var menneske, også var Gud?

Hebreerbrevet har blitt brukt som støtte for at Messias hadde preeksistens fra evighet av. Slike bevis støtter seg hovedsaklig på slutninger man trekker på grunnlag av enkeltvers. For eksempel: "...har han [Gud] nå i disse siste dager talt til oss gjennom en sønn som han har innsatt som arving til alle ting ved hvem han også har skapt verden." (Hebr. 1:2). Noen

[1] *Christology in the Making* (Philadelphia: Westminster Press, 1980), 55-56, uthevelsen er forfatterens.

har på bakgrunn av dette verset hevdet at verset er bevis på at Jesus skapte verden. Den mer riktige oversettelsen av verset er imidlertid "... *ved* [ikke av] hvem Han [Gud] skapte *tidsaldrene*." Her er det ingenting som tyder på at Jesus skapte himmel og jord. Det som blir sagt, er at den eneste Gud i følge sitt eget vitnesbyrd, og som vi har belyst tidligere, *ikke* hadde hjelp fra noen da han skapte... (Jes. 44:24), etablerte tidsaldrene med Messias i sentrum av Sin plan og hensikt før Han "... i disse siste dager" har talt gjennom Sønnen:. Det er ikke vanskelig å forstå at Messias` liv, død og den makt han er gitt som verdens hersker, ville ha innvirkning på alle tidsaldre, både før, nå og i fremtiden. Det samme bilde av Jesus i det kosmiske senter for Guds skapelse av verden finner vi i Kolosserbrevet 1:15-18. I Hebreerbrevet er det svært bemerkelsesverdig at Gud *ikke* talte gjennom en Sønn på Det gamle testamentes tid, men bare "i disse siste dager" (Hebr. 1:2). Dette er en sterk indikasjon på at Sønnen ikke er "evig", men at han ble skapt som den historiske Jesus.

Det som kommer frem i de to første versene i Hebreerbrevet, er at Jesus ikke var noe Guds sendebud til Israel i gammeltestamentlig tid. Gud talte gjennom andre personer eller skikkelser. Engler var ofte sendebud som Gud benyttet. Det betyr ikke at "Herrens engel" som representerte Israels Gud, var den preeksistente Guds Sønn, som noen hevder. Forfatterne av Hebreerbrevet sikter spesifikt til at Gud aldri tiltalte noen av englene som "Sønn" (Hebr. 1:5). Det var et privilegium som var forbeholdt Guds eneste Sønn, Jesus. Dette faktum burde få de som tror at Jesus hadde en preeksistens som en engel, til å tie. Antydningen om at han kanskje kan ha vært engelen Mikael, erkeengelen, kan helt utelukkes ut fra de to første kapitlene i Hebreerbrevet. Tjenesten Guds Sønn har, er langt viktigere enn englers tjeneste, selv om de ble brukt da Gud gav loven på Sinai (Gal. 3:19).

Hebreerbrevets forfatter retter vår oppmerksomhet mot en annen tidsepoke når han sier: "For det var ikke under engler han la den kommende verden" (Hebr. 2:5). Han tenker ikke her på hendelser i fortiden, men på en kommende ny tidsalder. Messias` fortrinn som den fremtidige nye skapningens hode, er en lære som gjennomsyrer hele Det nye testamente. Hebreerbrevets forfatter understreker det faktum at Jesus ble gitt en arv som er så mye større enn englenes. Det var Han som rettmessig hadde arverette, Han som var Guds førstefødte: "For til hvem av englene har han noen gang sagt: `Du er min sønn, jeg har født deg i dag`?" (Hebr. 1:5). Jesus kunne aldri ha vært Gud. Han var en skapning Faderen dannet. Farskap og det å fødes, impliserer begynnelse. Jesus var den førstefødte av Guds *nye* skapning. Hans opphav var unikt, og det innebar en mirakuløs unnfangelse (Luk. 1:35), men han var verken Gud eller preeksistent, bokstavelig talt. Heller ikke var han Melkisedek i 1. Mos. 14:18-20. Melkisedek var ikke Guds Sønn, men han var *lik* ham, slik Hebreerbrevet 7:3 gjengir. Melkisedek hadde faktisk en ættetavle, men den er bare ikke gjengitt i Skriften. Denne mystiske presten som vi ikke har noen ættetavle fra i Skriften, var ikke Den Høyeste Gud! (Uansett er Gud i følge hebreernes Tanakh "ikke et menneske.") Oversettelser er korrekte når de kaller Melkisedek for "denne mann" (Hebr. 7:4). Han er også en person hvis nedstamming ikke er fra Levis stamme (Hebr. 7:6), men poenget er at stamtavlen hans lar seg

finne, og han har dermed et opphav. Uttrykket "ikke av deres ætt" blir på gresk egentlig uttrykt "hvis nedstamming ikke er" (v. 6) som indikerer at han *har* en stamtavle, slik alle andre. Vi må innrømme at all denne argumentasjon basert på fraværet av en ætteliste for denne prestekongen, egentlig er svært fjernt fra oss i det 21. århundre. Dette er likevel en god grunn til at Bibelen i større grad burde bli studert i lys av sin egen kontekst og helst med hjelp fra dem som best av alle kjenner dens bakgrunn, nemlig jødene.[1] Mentaliteten hos dem som sier: "Jeg leser bare Bibelen, ikke kommentarer til Bibelen" kan vise seg å være billetten til katastrofe og uvitenhet.

Det forfatteren av Hebreerbrevet og Paulus forsøkte å tydeliggjøre, var Jesu fortrinn som "den førstefødte av de døde, for at han i alt skal være den fremste" (Kol. 1:18). Den førstefødte sønn fikk, ifølge jødisk lov, den største arven. Hebreerbrevet beskriver den opphøyde posisjonen Sønnen har: "Og når han så *igjen* fører den førstefødte inn i verden, sier han: `Og alle Guds engler skal tilbe ham.`" (Hebr. 1:6). Det nye testamentes forfattere fant det nødvendig å understreke betydningen av Jesu rolle som Messias. Hvorfor konstaterte ikke forfatteren ganske enkelt at Jesus var den eneste Gud? Dette ville en gang for alle og uten noen som helst form for tvil ha fastslått hans overlegenhet over englene, Moses og Josva. Ettersom forfatteren var klar over, som Peter og de andre apostlene, at Jesus var Messias (Matt. 16:16), måtte han ut fra Skriften vise at hans posisjon var over alle andre som Gud hadde skapt. Legg også merke til at det var Gud, ikke Jesus Messias, som hvilte etter at han hadde skapt verden (Hebr. 4:4). Det gir ingen mening dersom det var Sønnen som utførte selve skapelsesarbeidet i 1. Mosebok – et faktum Jesus selv benektet i Mark. 10:6. I lys av Jesaia 44:24 kan Jesus knapt ha tenkt på at han selv var til stede hos Gud i 1. Mosebok.

Jesu menneskelighet i skikkelsen som yppersteprest var utvilsomt et annet spesielt punkt det var viktig for Hebreerbrevets forfatter å få frem. Men det har oppstått forvirring i tilknytning til kapittel 1, vers 8: "Men om Sønnen sier han: `Din trone, O Gud, står i all evighet, og rettferds stav er ditt rikes kongestav.`" Brown gjør seg følgende betraktninger:

> Vincent Taylor innrømmer at i v. 8 er det Jesus selv som uttaler "O Gud", men han sier at Hebreerbrevets forfatter kun siterte salmen og brukte ordlyden derfra uten å ha noen bevisst intensjon om å få frem at Jesus er Gud. Det er sant at hovedpoenget med å sitere salmen var å få frem skillet mellom Sønnen og englene og vise at Sønnen har en evig opphøyd posisjon, mens englene bare var tjenere. I sitatet er det derfor ikke gjort noe forsøk på å gjøre et poeng av at Sønnen kan bli tiltalt som Gud. Vi kan likevel ikke bare anta at forfatteren ikke merket seg at sitatet kunne ha en slik effekt. Vi kan i det minste si at forfatteren ikke så noe galt i denne måten å tiltale Sønnen på, og vi kan se på en liknende situasjon i Hebr. 1:10 hvor uttrykket `Sønnen`, her hentet fra Salme 102:25-27, gir forståelsen av at Jesus blir tiltalt som `Herren`. Vi har

[1] Moderne bibelkommentarer er spesielt nyttige når det gjelder den jødiske bakgrunnen for språket i Hebreerbrevets 7. kapittel om Melkisedek.

> selvsagt ingen mulighet til å vite hva uttrykket "O Gud" i salmen betydde for forfatteren av Hebreerbrevet når han bruker det om Jesus. Salme 45 er en kongssalme; og når det gjelder uttrykket "Veldig Gud", som henspiller på Jesus, *kan uttrykket "Gud" ganske enkelt ha blitt sett på som en kongelig tittel og at den derfor også er anvendelig på Jesus som den Messias som skulle nedstamme fra kong David.*[1]

Raymond Brown aner den sterke messianske atmosfæren i det første kapitlet i Hebreerbrevet. Uttrykket "Veldig Gud" i Jes. 9:6 betyr faktisk, og som også et hebraisk leksikon fastslår, "guddommelig helt som reflekterer hans guddommelige majestet."[2] Det er nøyaktig den samme messianske betydningen i uttrykket "Gud" når salmisten tillater seg å tiltale Kongen som "Gud", uten at han på noen måte mener at det nå er to personer i Guddommen. Sitatet fra Salme 45:6 i Hebr. 1:8 benytter den samme messianske anvendelsen av ordet "Gud" i Det nye testamente. Vi bør ikke misforstå denne svært jødiske bruken av titler. Det er et alvorlig feilgrep å tro at Messias nå har tatt Gud Faders plass så å si. Uansett hvor høy stilling Jesus har, og til tross for hans rolle som Guds representant, er det aldri noen nytestamentlig forfatter som går på kompromiss med den strenge monoteismen i den jødiske tro.

Hebreerbrevets forfatter slutter seg til resten av Det nye testamentes forfattere når han proklamerer Jesus som Guds kongelige Messias. Løftet om Messias som menneske og hans kommende Rike er selvsagt noe vi finner flere steder i Skriften. Paulus fortalte hedningene så klart det går an at Gud "...har fastsatt en dag da han skal dømme verden med rettferdighet. Dette skal skje ved en mann som han har utvalgt til det, etter at han har gitt fullgodt bevis for alle ved å oppreise ham fra de døde."[3]

Mennesket Jesus levde og døde på denne jord, og ved hans lydighet ble han kvalifisert til å bli den første rettferdige verdenshersker. Ved sin oppstandelse fra de døde og ved den kraften han nå har, gitt av Faderen, vil han komme tilbake på et fastsatt tidspunkt da han skal sette seg på sin far Davids trone for å herske og styre verden. Men han er og blir "et menneske, Messias Jesus" (1. Tim. 2:5), selv etter at han stod opp fra de døde, et vitnesbyrd om de underfulle ting Gud har gjort ved og for menneskeheten. Man ville begå en alvorlig

---

[1] *Jesus, God and Man* (New York: Macmillan, 1967), 24-25, uthevelse er lagt til.

[2] Brown, Driver, Briggs, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* (Oxford: Clarendon Press, 1968), 42. Sml. flertallsformen *elím*, "guder", brukt om andre personer enn Den ène Gud. I Qumranrullene blir englene kalt for "*elím*", også engelen Mikael. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis* kommenterer: "... det å bruke guddommelige betegnelser på ledende engler, har åpenbare implikasjoner med henblikk på kristologien i NT" (red. Willem A. VanGemeren, Paternoster Press, 1996, 1:402).

[3] Ap.gj. 17:31, som er et sitat fra Salme 96:13 hvor salmisten konstaterer at Gud "...skal dømme verden med rettferdighet...", en begivenhet som alle har grunn til å fryde seg over (v. 11-12). Dette er Paulus sin proklamasjon til atenerne om Riket som skal komme.

urett mot forfatteren av Hebreerbrevet ved å insistere på at han i det første kapitlet i sitt brev forsøker å presentere et preeksistent Gud-menneske.

Den ofte siterte påstanden: Hvis Jesus ikke er Gud, har vi ingen Frelser, har ingen støtte i Skriften. Tvert imot, Bibelen er vitnesbyrdet om den forbausende planen som Gud skulle utføre gjennom et utvalgt menneske. Vi må forstå at kilden for alle kristnes håp er i denne mannen, Jesus, som Gud reiste opp fra de døde. Dersom Jesus ikke var et menneske som oss, da har vi faktisk ingen garanti for at *noe* menneske kan gjenoppstå til evig liv. Jesu oppstandelse beviste for kirken at mannen Jesus virkelig var verdig de høye titlene som er brukt om Messias i Det gamle testamente. Hans oppstandelse var håpet som motiverte hele den første kristne menighet. Dersom det skjedde med ett menneske, kunne det også skje med dem.

Mennesket Jesus

De første etterfølgerne av Jesus synes å gjøre et vesentlig poeng av å understreke Jesu menneskelighet. Dette er spesielt tydelig i Hebreerbrevet. "Da nå barna har del i kjøtt og blod, fikk også han på samme vis del i det... Derfor måtte han i alle ting være sine brødre lik, for at han kunne bli en miskunnelig og trofast yppersteprest ..." (Hebr. 2:14, 17). Det er grunn til å spørre: Hvordan kunne han bli fristet som oss, ha del i kjøtt og blod som oss og bli gjort lik sine brødre, dersom han likevel ikke fullt ut var dødelig og menneskelig som oss? Et menneske som er Gud innkapslet i menneskes legeme, eller en som er sann Gud, kan ikke samtidig være et menneske.

Den romersk-katolske forfatteren Thomas Hart blir åpent og ærlig konfrontert med problemet den senere treenighetslæren representerer når han merker seg følgende:

> Trosbekjennelsen fra Kalkedon [kirkemøtets beslutning om å erklære at Jesus både er Gud og menneske] gjør sann menneskelighet til en umulighet. Kirkemøtets definisjon sier at Jesus er et sant menneske. Men dersom det er to naturer i ham, er det opplagt hvilken som vil dominere. Jesus blir derfor svært ulik oss. Han er allvitende, allmektig og allesteds nærværende. Han kjenner fortiden, nåtiden og fremtiden... Han vet nøyaktig hva alle tenker og vil gjøre. Dette er fjernt fra enhver menneskelig erfaring. Jesus ble fristet, men kunne ikke synde fordi han er Gud. Hva slags fristelse er det? Det har lite til felles med de kampene vi kjenner så vel.[1]

Som yppersteprest, som profet, og som Abrahams og Davids etterkommer bryter Jesus på ingen måte noen menneskelig grense, selv om han på en unik måte er Guds Sønn. Paulus ser motsetningen mellom Jesus og det første menneske, Adam, ved at han setter Jesus i Messias` posisjon og rang. Han skrev til korinterne: "For ettersom døden kom ved et

[1] Thomas Hart: *To Know and Follow Jesus* (Paulist Press, 1984), 46.

menneske [Adam], så er også de dødes oppstandelse kommet ved et menneske [Jesus]... Det første mennesket, Adam, ble til en levende sjel. Den siste Adam [Jesus] ble til en ånd som gir liv... Det første mennesket [Adam] var av jorden, det andre mennesket [Jesus] er av himmelen" (1. Kor. 15:21, 45, 47). Adam ble formet av jordens støv. Jesus ble til ved at Guds Ånd overskygget Maria, og han vil igjen komme til syne ved sitt annet komme i den samme herliggjorte skikkelsen han fikk ved sin oppstandelse.

Det finnes ingen bevis for at noen av apostlene fant opp noe nytt syn om at Jesus var Gud. Paulus kjente kun til en menneskelig Messias, den siste Adam. Han skiller kategorisk mellom ham og Faderen i sitt brev til Timoteus. I en klassisk utforming av den kristne trosbekjennelsen sier han: "For det er én Gud, og én mellommann mellom Gud og mennesker, *et menneske*, Kristus Jesus" (1. Tim. 2:5). Dette er en tydelig presisering av hva den kristne tro er. Det er som om Paulus her imøtegår enhver sammenblanding mellom Gud og mennesker ved å sette den éne Gud opp som en motsetning til Messias, som er *et menneske*. Og ikke bare det, han sier at troen på den eneste Gud og mennesket Messias er den sannhets erkjennelse Gud vil alle mennesker skal komme til for å bli frelst (1. Tim. 2:4-5). Man bør merke seg at Paulus her knytter selve frelsen til en erkjennelse av sannheten om at Gud er Israels éneste Gud og Messias et menneske.

På samme måte kjenner heller ikke Peter noen annen Messias enn "mennesket Jesus" etter oppstandelsen. Han introduserer Frelseren til sine landsmenn med ordene: "Israelittiske menn, hør disse ord! `Jesus fra Nasaret var *en mann* utpekt for dere av Gud ved kraftige gjerninger, under og tegn som Gud gjorde ved ham...`" (Ap.gj. 2:22). Lukas siterer Paulus` uttalelse til grekerne: "For han har fastsatt en dag da han skal dømme verden med rettferdighet. Det skal skje ved *en mann*... " (Ap.gj. 17:31). Både Peter og Paulus beskrev en person som hadde stått opp fra de døde, Messias, som var bestemt til å komme tilbake for å dømme og herske. Faderen har gitt Sønnen "... makt til å holde dom, fordi han er menneskesønn" (Joh. 5:27). Det er en del av Guds uutgrunnelige visdom at han overlater all dom til et menneske som har erfart livet på linje med og sammen med den øvrige menneskehet.

Det nye testamente er fullt av enkle og likefremme utsagn om mennesket Jesus som måtte bli prøvd i *alle* ting slik som oss (Hebr. 4:15). En som var sann Gud og sant menneske, kan ikke være menneske fullt ut. Det er dette som er kjernen i det trinitariske problem. Det er en faktisk umulighet i bibelsk forstand å forveksle Den Suverene Gud med et menneske. Uansett hvor sterkt Gud gir sin ånd til et forgjengelig menneske, og uansett hvor opphøyd den oppstandne Jesus er, så er mennesket i Bibelen støv, men levendegjort i ånd. Mennesket er ikke et legeme med en atskilt sjel, noe som er en ren gresk forestilling.[1] "Det å være et

[1] Sml. D. R. G. Owen: "Body and Soul in The New Testament", i *Readings in Christian Theology*, red. M. J. Erickson (Baker Book House, 1967), 86: "I hebraisk tenkning, slik vi har sett, står det hebraiske ordet for `sjel` ganske enkelt for det personlige pronomen og betyr `selvet`. Uttrykket `legeme og sjel` ...står derfor for den hebraiske idèen om at mennesket er

menneske innebærer per definisjon dødelighet; man eldes og dør. "... det er menneskets lodd en gang å dø... " (Hebr. 9;27). Jesus led den samme skjebne som hele menneskeheten – ikke det at han behøvde å dø, ettersom han ikke gjorde synd, men fordi han bar straffen for alle menneskers synder, døde han. Gud på sin side kan *ikke* dø. Dette må vi understreke: *En Frelser som er Gud, kan ikke dø; han døde derfor ikke for våre synder. Det faktum at Jesus døde for våre synder, er i seg selv et bevis på at han ikke er Gud.* Det er en spissfindighet å hevde at Gud som er udødelig, døde! De som hevder at det kun var Jesu legeme som døde, begår fortsatt den feilen det er å påstå at Jesus selv ikke døde. Alle argumenter som baserer seg på en slik dualisme – skillet mellom det menneskelige og det guddommelige – er uansett svært ubibelske. Selve hovedpoenget og kjernen i hele troen er at Jesus *selv* døde.

Jesus levde hele sitt liv under de samme begrensninger alle andre mennesker opplever. Han ble sint og trett (Mark. 3:5; Joh. 4:6), likevel syndet han aldri. Han måtte lære lydighet gjennom det han led (Hebr. 5:8). Han kunne ikke trekke seg tilbake i en slags guddommelig mental kapsel for å fjerne seg fra motstanden og kampene i det daglige liv. Og som han selv sa, hadde han ikke all kunnskap: Han visste ikke hvilken dag han skulle komme tilbake (Mark. 13:32). Som et barn trengte han å vokse i visdom (Luk. 2:52). En gang måtte han spørre disiplene sine om hvem det var som rørte ved ham (Mark. 5:30). Han gråt (Joh. 11:35) og han kjente til motløshet. Øyensynlig hadde han ikke evnen til allvitenhet (Mark. 13:32), allestedsnærværenhet (Joh. 11:32) eller udødelighet, som alle er umiskjennelige kjennetegn på Gud.

Det første århundres jøder og kristne ventet på en menneskelig Messias som skulle innføre en ny verdensorden og regjere verden fra Det Lovede Land. Beslutningen som teologer i det fjerde og femte århundre kom fram til og som hevdet at det enestående mennesket, Jesus, var "Gud av Gud", ville ha kommet som et sjokk på det kristne samfunnet i det første århundre. De første kristne hadde nemlig en klar forestilling om Messias` *menneskelige* nedstamming: "For det er en kjent sak at vår Herre er runnet av Juda... " (Hebr. 7:14). Matteus tar også med forventningene i den jødiske nasjon og den trusselen de utgjorde for de hedenske myndighetene (Matt. 2:2-6). Den ikke-jødiske herskeren, Herodes, ble dypt bekymret over å høre om magerne fra Østen som lette etter en jødenes konge som var blitt født. Et hvilket som helst dynasti ville ha utfordret Herodes og hans myndighet. Herodes spurte seg fore blant yppersteprestene og de skriftlærde om hvor denne Messias skulle bli født. Matteus gjengir svaret deres: "I Betlehem i Judea... Du Betlehem i Juda land er slett ikke den ringeste blant fyrstene i Juda. For fra deg skal gå ut en høvding som skal være hyrde for mitt folk Israel" (Matt. 2:5, 6). Alt dette var allment kjent. En feilaktig oversettelse i KJV (*King James Version* [og i den norske 1930-oversettelsen samt i Norsk Bibel A/S sin utgave av 1988]) om Messias` "evige opphav" i Mika 5:1 (sitert i Matt. 2:6) burde ikke villede oss.

`et animert legeme` eller `levende sjel`; ordet står ikke for den greske forestillingen om at mennesket er en inkarnert sjel".

Løftet om en kommende Messias kunne spores tilbake til "en fjern fortid".[1] Det var fra Juda stamme at Messias skulle fremstå for å overta sin far Davids trone. Jødene ventet en menneskelig frelser, en som på en overnaturlig måte var fylt med guddommelig visdom og makt (Jes. 11:1-5); de ventet ikke på at Gud skulle bli menneske. En slik tanke finnes egentlig ikke i noe vers i hele Det gamle testamentet.

En oppstandelse av en som er evig, undergraver det fantastiske Gud har gjort i og gjennom et menneske og for hele menneskeheten. Det faktum at Gud har tatt seg av menneskene på en så vidunderlig måte ved at han lot et menneske bane veien til frelse, gjør at udødelighet er innen rekkevidde for hvert menneske. Kristne av i dag tror på et falskt håp om en slags lønn i himmelen etter døden. Apostolisk håp ligger i det faktum at deres lovede frelser, en dødelig, hadde overvunnet døden ved at han stod opp igjen fra graven. Dessuten lovet han å komme tilbake til jorden for å belønne de trofaste med posisjoner i hans messianske Rike[2] og for å gjenreise Israels storhet. Det brennende spørsmålet disiplene stilte Jesus like før han ble tatt opp til Faderen, kunne ikke ha vært mer passende: "Vil du på den tiden gjenreise Riket for Israel?" (Ap.gj. 1:6). Svaret han ga, var at de ikke skulle vite noe om når denne fantastiske begivenheten skulle finne sted. *At* det skulle skje, noe som alle profetene hadde talt om, ble stadfestet av Jesus. Bare selve tidsfaktoren var usikker.[3]

Helten som alle de første kristne hadde kjennskap til, var ikke noe Gud-menneske. Han var den ypperste av Israels sønner, etterkommeren av David, den mest fremtredende av Judas sønner. Likevel var han Guds Sønn fra unnfangelsen av. Han hadde undervist dem i deres midte. Han døde, men stod opp igjen. Hans liv og det at han stod opp igjen, ga inspirasjon til alle som kjente ham og hørte om ham, det samme håp om en oppstandelse fra de døde. Et drastisk nytt bilde av Frelseren skulle siden fremstå i etterapostolisk tid. Denne senere "Jesus" som kirkemøtene og kristne i det fjerde og femte århundre slo ring om, var en merkelig forvrengning av mennesket Jesus slik han presenteres i evangeliene. Til tross for protester om det motsatte, så var denne nye Jesus bare *tilsynelatende* et menneske. Hans virkelige "ego", ble det hevdet, var en av de evige personene i Den treenige guddom.

---

[1] Se *New English Bible* og *The New International Commentary* og slå opp på [stikkordet] Mika 5:2 (Grand Rapids: Eerdmans, 1976), 343. Det samme hebraiske uttrykket finner man i 5. Mos. 32:7 (*jemôt ôlam*). *Jemèj ôlam* forekommer i Mika 7:14; Amos 9:11, Jes. 63:9, 11. *The Hastings Bible Dictionary* (Edinburgh: T&T Clark, 1912), ekstrautgave, 696, oversetter uttrykket i Mika 5:2 som "fjern fortid", og legger til at "fra evighets dager" feilaktig impliserer Messias` evige preeksistens. Se også *Cambridge Bible for Schools and Colleges*: "Mer opplagt og perfekt passende til den tekstlige sammenheng, [`opphav` viser til] hans nedstamming fra den eldgamle Davidske familie – sml. Amos 9:11 hvor `fra eldgammel tid` øyensynlig refererer seg til Davids kongedømme." (Se også Det Norske Bibelselskaps oversettelse av 1978 [oversetterens anm.])

[2] Åp. 2:26; 3:21; 5:10; 20:1-4; 1. Kor. 6:2; Matt. 19:28; Luk. 22:28-30; 2. Tim. 2:12.

[3] Den samme forventningen finner vi i Ap.gj. 3:21.

Kirkemøtenes Jesus synes helt å ha fjernet den sanne menneskelige Messias som de første kristne bekjente.[1]

Den ydmyke snekkersønnen fra Nasaret ville ha vært en bedre veileder til sannheten enn beslutningene fra kirkemøtet i Nikea, styrt som de var av en romersk keiser som ikke hadde noen forutsetninger i det hele tatt til å mene noe som helst om dette viktige tema: Jesu identitet. Han brydde seg lite om det faktum at Jesus selv aldri hevdet at han var Gud. Kirkemøtene unnlot å informere oss om at Jesus aldri rev til seg Israels Guds autoritet, og at han var enig med sine jødiske landsmenn om at Gud var én person og intet annet (Joh. 5:44; 17:3; Mark. 12:29).

Så snart sann dødelighet og menneskelighet ble tatt fra Messias, ble også den historiske virkelighet tilslørt. Den orientalske oppfatningen av reinkarnasjon oppstod først i en *forkledning* som inkarnasjon. Gresk spekulasjon og mytologi snek seg inn i troen bakveien og hadde ødeleggende konsekvenser. Canon Goudges bemerkning bør gjengis i denne sammenheng: "Da gresk og romersk tenkning, og ikke jødisk, kom til å dominere kirken, oppstod det en katastrofe med hensyn til tro og lære som vi aldri har kommet oss fra siden.[2]

Denne betraktningen fortjener en grundigere undersøkelse. Kan tapet av sann bibelsk undervisning og lære spores tilbake til infiltrasjon av fremmed gresk filosofi?

Tvileren Thomas

Hva med tvileren Thomas? Da denne tidligere skeptikeren utbrøt til den gjenoppståtte Jesus: "Min herre og min Gud" (Joh. 20:28), hadde han da i tankene ut fra denne enkle setningen og før (som tilhengerne av treenighetslæren påstår) vennene hans overhodet hadde noen forståelse om Jesu guddommelighet, en teologi om at Jesus var del av en treenighet og derfor "Gud av Gud", slik den nikenske og senere den kalkedonske trosbekjennelsen uttrykker det? Erklærte han virkelig at Jesus var del av en topersonlig guddom som noen påstår? Til tross for Thomas` tydelige anvendelse av begrepet "Gud" om Jesus i Joh. 20:28, gjør den kjente teologen Emil Brunner følgende treffende betraktning:

> Historien som kom til å forme både den kristne teologi og dogme, lærer oss å betrakte treenighetsdogmet som et spesifikt element i den kristne forestilling om Gud... På den annen side må vi ærlig innrømme at treenighetslæren aldri utgjorde

[1] Sml. Martin Werners betraktninger: "... dogmet om Kristi guddommelighet skapte Jesus om til en hellenistisk frelsesgud, og således ble det skapt en myte der den historiske Jesus forsvant totalt" (*Formation of Christian Dogma: An Historical Study of Its Problems*, A. & C. Black, 1957, 298).

[2] "The Calling of the Jews", i de samlede artikler om *Judaism and Christianity* (Shears and Sons, 1939). Det at kristenheten fjernet seg mer og mer fra den bibelske sannhet til hedenske tanker, har sine røtter i de filosofiske spekulasjonene som kirkefedrene i det andre århundre arbeidet med.

> noen del av de første kristnes nytestamente... Det var aldri intensjonen hos dem som var de første vitnene om Jesus i Det nye testamente å presentere for oss et intellektuelt problem – tre guddommelige personer – og så i all stillhet fortelle oss at dette tre-i-én-mysteriet også skulle tilbes. Det er ikke så mye som et spor av en slik tanke i hele Det nye testamente. Dette "mysterium logicum", at Gud er tre, men likevel én, ligger helt og holdent utenfor Bibelens budskap. Det er et mysterium som kirken fremstiller for de som tror på dens teologi... menn som ikke har noen forbindelse med Jesu og apostlenes budskap. Ingen av apostlene ville ha drømt om å forestille seg at der er tre guddommelige personer hvis gjensidige forhold til hverandre og deres selvmotsigende enhet overgår enhver forstand. Treenighetens mysterium... er et psevdomysterium som sprang ut fra et avvik fra bibelsk tanke og logikk, og ikke fra det Bibelen selv lærer.[1]

Ordenes betydningen må man lete etter i det miljøet der de oppstod og der de ble brukt. Bibelen ble ikke til i det 20. århundre. Dens forfattere visste heller ingenting om de senere kirkemøtene og deres trosbekjennelser. Den tekstlige sammenheng er altoverskyggende når man skal forsøke å fastslå en forfatters hensikt og baktanke med en tekst. På sidene i Johannesevangeliet referer Jesus aldri til seg selv som "Gud". Faktum er at Det nye testamentet bruker ordet "Gud" – i sin greske form – kun om Gud, Faderen, og ingen andre, om lag 1350 ganger. Man kan med sikkerhet slå fast at ordet *ho theòs* (dvs. den éneste Gud) i sin absolutte betydning, ikke noe sted blir brukt om Jesus. Ordet Thomas brukte da han beskrev Jesus i Joh. 20:28, var riktignok *ho theòs*.[2] Men Jesus selv hadde jo bekreftet at Det gamle testamente kalte dommerne for "guder", da han i Joh. 10:34 siterte Salme 82:6: "Står det ikke skrevet i deres egen lov: `Jeg har sagt: Dere er guder`?" Ordet *theòs* (her i flertall, *theoi*) blir i Septuagintaversjonen av Det gamle testamente brukt som en tittel på mennesker som representerte den eneste sanne Gud.

Ikke i noen sammenheng omtalte Jesus seg selv som Gud i egentlig forstand. Hvorfra hadde Thomas idéen om at Jesus var "hans Gud"? Det er liten tvil om at de første kristne brukte ordet "gud" i en videre betydning enn hva som er vanlig i dag. "Gud" var en benevnelse som beskrev personers autoritet eller rang. Til og med den romerske keiseren ble kalt for "gud". Ordet var ikke begrenset til sin absolutte betydning som et personlig navn på en suveren guddom, slik vi bruker det i dag. Det er fra den første kristne menighet vi har fått de bibelske ordene, og det er i Det nye testamentes miljø og omgivelser vi kan finne ut hva de betyr.

Martin Luthers idè om at "Skriftene begynner svært varsomt med å lede oss til Kristus som menneske, deretter til en som er Herre over all skapningen, og deretter igjen til en som

---

[1] *Christian Doctrine of God, Dogmatics* (Westminster Press, 1950), 1:205, 226, 238.

[2] Bart Ehrman hevder i sin bok *The Orthodox Corruption of Scripture* (s. 266) at bl.a. forløperen til codex Bezae og andre evangeliemanuskript utelot den bestemte artikkelen (overs. anm.)

er Gud"[1], har liten og ingen støtte i Det nye testamente. Den gjenspeiler egentlig en tvangstrøye som forsøker å tilpasse den mottatte tradisjon med selve teksten i Bibelen. Jesu egen lære, slik den er gjengitt i Det nye testamente, imøtegår ethvert avvik fra den strenge énpersonlige monoteismen i jødenes Torah. Da Jesus proklamerte: "Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én!" (Mark. 12:29), stadfestet han Israels egen trosbekjennelse. Han uttrykte sin troskap til Israels mest uttrykte læresetning. Ordene hans var neppe et forsøk på "svært varsomt" å tro på en annen som er Gud. En slik forestilling er mer enn selvmotsigende. Lest tydelig med ord som har bevart sin opprinnelige betydning, så skulle man anse Jesu absolutte bekreftelse av jødedommens kardinale grunnsetning som et bevis på hans stadfestelse også av Det gamle testamentes unitariske monoteisme.

Thomas, som ikke kunne tro at oppstandelsen hadde funnet sted før han fikk håndgripelig bevis på det, forstod omsider den opphøyde posisjonen Jesus hadde som den oppstandne Messias. Israels etterlengtede nasjonale storhet så nå ut til å være en reell mulighet og innen rekkevidde. Jesu påstand om at han var den lovede Messias, hadde blitt bekreftet. Jesus ble endelig Thomas` Herre og "Gud" i den kommende tidsalders Rike. Israels løfte var at "et barn skal bli oss født, en sønn skal bli oss gitt, og herredømmet skal være på hans skuldre; og hans navn skal kalles Under, Rådgiver, Veldig Gud, Evig Far, Fredsfyrste" (Jes. 9:6).

Dette var en tydelig uttalelse som ikke var til å ta feil av. Men denne "Mektig Gud" i Jes. 9:6 blir av et ledende GT-hebraisk leksikon definert som "guddommelig helt, som reflekterer den guddommelige majestet"[2].

Når det gjelder betegnelsen "Evig Far", forstod jødene uttrykket i betydningen "den kommende (messianske) tidsalders far". Det greske (i Septuaginta) ordet for "evig" trenger ikke i dette tilfelle å reflektere tanken på noe som er evig og uendelig, eller "i all evighet", fortid, nåtid og fremtid, slik vi vanligvis forstår ordet, men henspiller mer på "den kommende tidsalder". Jesus, Herren Messias, vil i sannhet være den kommende tidsalders, Guds rikes forelder eller far inntil "alt er underlagt ham, da skal også Sønnen selv underlegge seg ham som la alt under ham, for at Gud skal være alt i alle" (1. Kor. 15:28). Det var bredt anerkjent i det jødiske samfunnet på den tiden at en politisk leder kunne kalles "far". Jesaia sier om en av Israels ledere: "... jeg vil ... gi din makt i hans hånd. Han skal være en far for Jerusalems innbyggere og for Judas hus" (Jes. 22:21).

Thomas hadde kommet til erkjennelsen av at Jesus var den som skulle bli den kommende tidsalders "Gud", som skulle avsette Satan, denne tidsalders "Gud" (2. Kor. 4:4).

---

[1] Sitat av Klaas Runia i *The Present-Day Christological Debate*, 97.

[2] Brown, Driver Briggs, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, 42. Samme leksikon oppgir at ordet "Gud" (*el*) som her er brukt av Jesaia, andre steder i Skriften blir brukt om "mennesker av høy innflytelse og rang, og om engler". (se 2. Mos. 15:11, " blant gudene"; Esek. 31:11, "folkenes hersker"; 32:21, "Kjempenes høvdinger"; 17:13, "de mektige i landet"; Job 41:16, "helter") *El* viser til en annen enn den éneste Gud i Esek. 28:2.

Thomas hadde ikke plutselig kommet til en revolusjonerende ny tro om at Jesus var "Gud av Gud". Når det gjelder messiasprofetiene i Det gamle testamente, fantes det ingen forutsigelser om et evig udødelig vesen som skulle bli menneske og Israels konge. En menneskelig konge kunne likevel i sjeldne tilfeller bli titulert"Gud", som i Salme 45:6, hvor han også blir gitt tittelen "Herre" (v. 11). Både "Herre" og "Gud" er messianske titler, og Johannes som skrev sitt evangelium for å overbevise oss om at Jesus virkelig var Messias, bruker tittelen helt adekvat (Joh. 20:31).

En teolog fra det nittende århundre hadde dette å si om Thomas` tiltale til Jesus: "Thomas tilla ordet `Gud` samme betydning som ordet har når det blir brukt om konger og dommere (som blir regnet som Guds representanter) og spesielt om Messias."[1]

[1] C. G. Kuehnoel, sitert av W. G. Eliot, *Discourses on the Doctrines of Christianity* (Boston: American Unitarian Society, 1886), 79.

IV. PAULUS OG DEN TREENIGE GUD

" Øyensynlig kalte Paulus Jesus aldri for Gud."
- Professor Sydney Cave

Ingen fiende slo så hardt og militant mot de første kristne som en mann ved navn Saulus (Ap.gj. 8:1-3). Heller ikke sluttet en så lærd teolog seg til den første kristne menighet, som denne selvsamme Saulus, senere kjent som Paulus, en produktiv forfatter og en ledende talsmann for Menigheten i det første århundret. Til tross for at noen har yndet å stemple ham som en frenetisk visjonær, og andre har nedsettende omtalt ham som en psykotisk rusmisbruker, har han til denne dag stått imot dommen fra sine kritikere, og han har forblitt selve standardbæreren for den kristne tro.

Grunnet den ekstreme iveren han la for dagen i sin tro på jødedommen, stod han på linje med dem Jesus selv advarte mot, og forutså at "det ville komme en tid da hver den som slår dere [de kristne] i hjel, skal tro han gjør Gud en dyrkelse" (Joh. 16:2). Paulus` brennende iver fikk ham til å praktisere en blodig forfølgelse mot den nystiftede kristne sekten.

Det er ikke denne bokens hensikt å evaluere hele bredden i Paulus sin teologi. Men vi vil se særskilt på hvorvidt han er på linje med Det gamle testamente eller ikke, og om hans teologi er i samsvar med det Jesus selv, Messias, lærte om selve troens kjerne - Guds natur og identitet.

Paulus hevdet at han hadde fått en spesiell åpenbaring av den oppstandne Jesus. Selv om mange vil hevde at fornuft og åpenbaring ikke lar seg forene, er det vår forutsetning her at de to på ingen måte står i motsetning til hverandre. Paulus` eget vitnesbyrd viser dette. Det er ingenting i det Paulus selv forteller om da Jesus åpenbarte seg for ham, som på noen måte setter fornuften til side. Hvis man åpner for et element av progressiv åpenbaring, så står ikke Paulus` kristendom i uoverensstemmelse med det den historiske Jesus lærte. Ei heller står hans beretning i motsetning med de øvrige nytestamentlige forfatterne. Han har ikke fjernet seg fra Messias` lære om Gud.

Paulus var høyt ansett i jødisk-religiøse kretser. Selv konstaterer han at han var "...omskåret på den åttende dag, av Israels ætt, av Benjamins stamme, en hebreer født av

hebreere, i forhold til loven en fariseer; ... en forfølger av menigheten, i rettferdighet etter loven uten lyte" (Fil. 3:5-6). Det er ingen tvil om at denne bakgrunnen gjør Paulus til en kompromissløs monoteist – en overbevist talsmann for troen på den éne sanne Gud - *Gud som én person.*[1] Som ventet hadde Paulus` rabbinske opplæring gitt ham en krystallklar overbevisning om at det finnes bare én Gud, Han som har skapt alt. Det er helt opplagt at han helt og fullt var enig med den nylig korsfestede Messias om budet Jesus kalte for det fremste av alle budene. Til en skriftlærd som spurte ham, sa Messias: "Dette er det første av alle bud: `Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én, og du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte ... `" (Mark. 12:29-30). Som fariseer ville Paulus utvilsomt ha bifalt den skriftlærdes begeistring for Jesu monoteisme: "Godt, Mester! Det er sant det du sier, at han er én, og at det ikke er noen annen foruten ham" (Mark. 12:32). Paulus` jødiske bakgrunn hadde plassert den énpersonlige Gud i sentrum av hans egen religiøse overbevisning. Hans hengivenhet til den hebraiske Tanakhs ène Gud forble den fremste motiverende faktor i alt han foretok seg, selv etter at han lot seg omvende til kristendommen.

Det finnes ikke så mye som et hint i noen av Paulus sine brev om at han noensinne var uenig med den første kristne menighet når det gjelder Guds person. Den fiendtlighet han viste mot de troende før han ble omvendt, var rettet mot Jesu krav om å være Messias, noe han antok utgjorde en trussel mot nasjonen Israels etablerte religiøse ovebevisning. Atskillige anerkjente bibelforskere har etter en grundig gjennomgang av fakta, kommet til at Paulus aldri på noen måte avvek fra den grunnleggende jødiske overbevisning om at Gud er én person. Sydney Cave slår fast: " Øyensynlig kalte Paulus aldri Jesus for Gud."[2] C. J. Cadoux er enig: " Igjen og igjen skiller Paulus mellom Kristus og Gud."[3] Det vil være fånyttes å lete i Paulus sine brev etter en enkel uttalelse om at Jesus er Gud i betydningen "en preeksistent Evig sønn", det andre medlemmet av en enhetlig Treenighet. Hebreerbrevets 1:8 alene (hvorvidt Paulus skrev dette brevet, er uvisst) kan med sikkerhet hevdes å være en tekst der Jesus *på en måte* blir kalt "Gud". En håndfull andre tekster inneholder muligens en hentydning til at Jesus blir kalt "Gud". Av grammatiske årsaker er forskerne ikke enige om hvor klare disse tekstene er. Vi kan derfor ikke stole på disse tekstene som "bevistekster". Ettersom vi vet at begrepet "Gud" i Bibelen ikke alltid betyr "Gud, Den Allmektige", er det både umulig og urimelig ut fra enkeltstående vers der Jesus *muligens* blir omtalt som Gud selv, å påstå at Gud er treenig.

---

[1] Dette kommer tydelig frem i hans uttalelser i 1. Kor. 8:4, 6; Ef. 4:6 og 1. Tim. 2:5. I andre deler av teologien han står for, som f.eks. når det gjelder forholdet mellom loven og dette nye jødisk-hedenske samfunnet av troende, avviker Paulus eksplisitt fra sitt tidligere fariseiske standpunkt. Som en fariseer kunne han ikke ha skrevet Galaterbrevets 3. og 4. kapittel. Inspirert av den oppstandne Jesus erklærer han at Mose lov bare var midlertidig. Paulus` nye syn på de mosaiske bestemmelsene om omskjæring viser dette klart og tydelig.

[2] *The Doctrine of the Person of Christ* (Duckworth, 1925), 48.

[3] *A Pilgrim`s Further Progress: Dialogues on Christian Teaching* (Blackwell, 1943), 40-42.

Selve problemet med Treenigheten må analyseres på grunnlag av Paulus` strenge monoteistiske jødiske bakgrunn, Lukas` beretninger om Paulus` tjeneste i Apostlenes gjerninger, og sist, men ikke minst, på grunnlag av brevene som Paulus skrev. Ett spørsmål er helt avgjørende: Dersom Paulus kom til å tro på at Gud er treenig, eller at Gud er to personer, når skjedde i så fall dette? Fikk han opplæring i treenighetslæren av de andre apostlene, eller skjønte han det da Jesus Messias åpenbarte seg for ham. Eller utviklet dette synet seg sakte men sikkert i løpet hans tjeneste som apostel slik at sannheten plutselig stod klart for ham og at han dermed drastisk endret sitt tidligere standpunkt om at Gud er én person? Det finnes ganske enkelt ikke konkrete bevis for at en slik utvikling fant sted hos Paulus. Når man vet hvor indoktrinert jødene var med hensyn til deres monoteistiske overbevisning, og særlig den fanatiske jøden Paulus, så skulle man tro at nyheten om en slik ny måte å betrakte Gud på ville ha vært beskrevet side opp og side ned i Bibelen.

Når selve trosgrunnlaget i en religion blir endret, krever det en ganske tydelig forklaring. Slike drastiske teologiske revolusjoner skjer bare ikke sånn uten videre; se bare hvor mange bøker som ble skrevet og de mange blodige sammenstøtene det førte til i det fjerde og femte århundre mht. uoverensstemmelsene mellom de som hevdet at Gud er treenig og de som hevdet troen på én Gud. En guddommelig åpenbaring som introduserte troen på en tre-personlig Gud, ville ha vært både akseptabel og rimelig. Men når både åpenbaring uteblir og fornuftsmessige betraktninger ikke kan forklare fenomenet, er det lite grunnlag for å akseptere en slik ekstaordinær tanke som treenighetslæren er. En britisk teolog, og selv overbevist tilhenger av treenighetslæren, sier om Den treenige Gud følgende: "...fornuften tar anstøt og troen står bare og måper".[1]

Da Paulus deltok på konferansen i Jerusalem, dreide diskusjonen seg om omskjærelse og andre gammeltestmentlige lover. Hvor mye skulle man presse de kristne, som ikke var jøder, til å følge disse? (Ap.gj. 15:5ff). Jakob, lederen av menigheten i Jerusalem, tok beslutningen. Det var den samme Jakob som da han skrev til de spredte kristne, sa: "...de tolv stammer som er spredt omkring i landene" (Jak. 1:1): "*Du tror at Gud er én*. Du gjør vel! Også de onde ånder tror det – og skjelver" (Jak. 2:19). På dette tidspunktet i kirkens historie er det ingenting som tyder på at det hadde funnet sted noen dramatisk ny forståelse av hvem Gud var.

Fraværet av en ny åpenbaring som definerer Treenigheten, er et problem for forfatteren E. Calvin Beisner, som selv er en tilhenger av treenighetslæren, når han forsvarer det ortodokse synspunktet i sin bok: *God in Three Persons*. Vi har undersøkt nærmere hva han skriver fordi han bruker apostelen Paulus som støtte for sitt syn. Tidlig i det første kapitlet i boken siterer han den nikenske trosbekjennelsen slik den ble utformet av kirkemøtet i Konstantinopel i 381 e.Kr.: "Jeg tror på én Gud, den Allmektige Far, han som har gjort himmelen og jorden og alle synlige og usynlige ting. Og på én Herre, Jesus Kristus, Guds

[1] Bishop Hurd, *Sermons Preached at Lincoln`s Inn*, 2:287, sitert av John Wilson i *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies*, 321.

enbårne Sønn, Lys fra Lys, sann Gud fra sann Gud... og på Den Hellige Ånd, Herren og selve Livets giver...".

Beisner stiller så spørsmålet: "Inneholder Det nye testamente noen slik lære [treenighetslæren] eksplisitt eller implisitt? Og ... viss den gjør det, på hvilken måte?"[1] Svarene som teologene gir på begge disse spørsmålene, hevder Beisner, "... spriker, for å si det mildt, i alle retninger"[2]. Han fremholder likevel at treenighetslæren finnes i Bibelen. Kjernen i påstanden er følgende: Det er i Det nye testamente én, og bare én sann Gud: Det er én person, Faderen, som blir kalt Gud og det er én person, Sønnen, som også blir kalt Gud.[3]

I kapitlet "Monoteisme i Det nye testamente", presiserer Beisner det treffende poenget at det monoteistiske grunnsynet "gjennomsyrer hele Jesu livsanskuelse"[4], og han siterer Joh. 17:3: "Og dette er det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du utsendte, Jesus Kristus".

Beisner legger så til dokumentasjonen hos Paulus, som bevisst forsøker å gi svar på spørsmålet om det finnes flere guder enn den éne. Paulus sier følgende: "... så vet vi at ingen avgud i verden er til, og at det er ingen Gud uten én. For om det er såkalte guder, enten det nå er i himmelen eller på jorden – slik sett er det jo mange guder og mange herrer – så er det for oss bare én Gud, Faderen. Av ham er alle ting, og vi er til for ham. Og det er bare én Herre, Jesus Kristus" (1. Kor. 8:4-6).

Beisner fastlår korrekt at Paulus` svar på spørsmålet om det finnes mer enn én Gud, er at "...det er ingen Gud uten én". "Dette monoteistiske standpunktet", legger han til, "er enerådende i hele Det nye testamentet og i Paulus sine brev, men ingen steder så sterkt uttalt som her"[5].

Det er nettopp på dette kritiske punktet vi må se nøyere etter hva Paulus faktisk sier. Alle kan være enige om at Paulus tror at det er "bare én Gud", men hvem, i følge Paulus, er denne *éne Gud*? Er han "én Gud – Faderen" (unitarisme) eller "én Gud – Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd" (trinitarisme)? Beisner synes å overse Paulus` uhyre viktige avklaring av hvem Gud er: "... så er det for oss [kristne] bare *én Gud, Faderen*" (1. Kor. 8:6). Paulus kaller denne éne Gud for Faderen, og legger ikke til noen annen person. Han fortsetter med at det bare er én Herre, Jesus Kristus, men han sier ikke (verken her eller andre steder) at Jesus er "*den éneste Gud*". Paulus` monoteistiske og teologiske overbevisning som han tydelig uttrykker og som helt og fullt er på linje med det vi kan lese i Det gamle testamente og i samsvar med Jesu lære, er at *Faderen alene* er Gud.

I følge ordinære grammatiske regler hvor det opereres med et antall høyere enn én, nytter det ikke å bruke forstavelsen "mono-". For eksempel, dersom en mann har to koner,

---

[1] *God in Three Persons* (Tyndale House Publishers, 1984), 24.
[2] Ibid.
[3] Ibid., 26.
[4] Ibid.
[5] Ibid., 27.

er han ikke lenger monogam, men bigam eller polygam. På dette grunnlag setter vi, og mange jøder og muslimer med, spørsmålstegn ved holdbarheten av det å snakke om en treenig Gud som monoteisme. Det kan i hvert fall ikke være monoteisme i den betydning Det gamle testamente legger i ordet. Det er vanskelig å unngå å komme til den konklusjon at tre personer som hver for seg blir kalt Gud, ikke kan være noe annet enn tre Guder. Vi er klar over at dette blir tilbakevist av tilhengere av treenighetslæren, men vi har også merket oss at flere teologer klager over at vanlige troende *faktisk* tenker "triteistisk" om den treenige Gud, dvs. at vi har å gjøre med tre Guder. Det er vanskelig å ikke være enig med Hans Küng som sier: "...oppriktigheten hos mange kristne og den forståelige frustrasjonen hos jøder og muslimer som forsøker å finne den rene troen på én Gud i slike [trinitariske] formler".[1]

Dersom Jesus eller Paulus noensinne hadde uttrykt treenighetslærens påstand om at "tre er én" eller at "én er tre", ville vi ha vært tvunget til å anse den som en åpenbaring og hadde måttet ha akseptert den som en del av den kristne lære. Men historien kjente lite og ingenting til denne slags resonnement om Guddommen før det hadde gått mer enn tre hundre år etter at Jesus selv underviste ved Gennesaretsjøen. Innen den tid hadde teologien havnet i hendene på menn som ikke hadde delt det nære fellesskapet med Jesus Messias og apostlene, og som var et produkt av en svært annerledes teologisk dannelse. Med Hans Küng beklager vi dypt "...den greske teologis hellenisering av det grunnleggende kristne budskap".[2] Det er én ting for kristne å fremholde at det er bare én Gud Bibelen taler om. Det er en helt annen ting å overbevise kristne om at det er tre personer i denne éne Gud. Teologenes fatteevne til å oppriktig forsøke å overbevise troende om at Gud i virkeligheten er to eller tre personer, må være noe av det mest fantastiske i kristendommens historie. Vi undrer oss over hvordan normalt tenkende mennesker er så villige til å godta noe som helt og holdent blir ansett for å være et ubegripelig mysterium. Dette er bemerkelsesverdig ikke minst på bakgrunn av at Bibelens egne trosbekjennelser ikke inneholder så mye som et hint om noen slik terminologi. I den krystallklare og enkle uttalelsen: "det er bare én Gud, Faderen" finnes det ikke så mye som et hint om at dette skulle være noen gåte" (1. Kor. 8:6).

Paulus ga aldri opp tanken om at én Gud, betydde én Gud, også numerisk. Han hadde åpenbart ikke forkastet sin jødiske unitariske monoteisme da han i et av brevene til Timoteus erklærte: "For det er én Gud, og én mellommann mellom Gud og mennesker, *et menneske*, Kristus Jesus" (1. Tim. 2:5). Her er det kun én person, Faderen, som blir erklært å være den éne Gud. I samme setning blir en annen person kalt *mennesket* Kristus Jesus. Dette skaper store problemer for treenighetslæren. Paulus fremholder samme trosbekjennelse i brevet til menigheten i Efesus. Han taler om "...vår Herre Jesu Kristi Gud, herlighetens Far..." (Ef. 1:17) og poengterer senere i et annet kapittel at "Det er ett legeme og én Ånd... Det er *én Herre*, én tro, én dåp, *én Gud* og alles Far..." (Ef. 4:4-6). Vi forstår alle at "én Ånd" og "ett håp" numerisk ikke kan være noe annet enn én/ett. Og for Paulus er følgelig Gud én, også i

[1] Sitert av Pinchas Lapide, *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 40.
[2] Ibid.

matematisk forstand. Han er "vår Herre Jesu Messias` Far". `Paulus` synspunkt er ikke annerledes når han skriver til Galaterne: "Men en mellommann er ikke for én, *men Gud er én*" (Gal. 3:20).

Det er et bemerkelsesverdig samsvar mellom det Paulus skriver i sine mange brev når han taler om Gud som ett vesen, nemlig Jesu Far. Å si at Paulus gikk over til å tro på et multipersonlig vesen, er og blir problematisk. Hans trosbekjennelse er helt på linje med Jesu egen uforfalskede monoteisme og hele den jødiske arv som de begge delte.

Når Paulus insisterer på at "det ikke er noen annen Gud enn én", forklarer han videre: "Men nå har ikke alle denne kunnskap" (1. Kor. 8:7). Vi er fristet til å mene at mye ikke har forandret seg siden det første århundre. En sammenfatning av Paulus` enkle uttalelse i 1. Kor. 8:4 og 6 understreker at det ikke kan være noen annen Gud enn Faderen. Treenighetslæren må visselig bøye seg for en slik ren monoteisme. Kanskje Thomas Jeffersons innvending mot treenighetsdogmet ikke er altfor krass. Han anså denne læren som et tilbakeskritt fra "... den sanne religion som Jesus grunnla i Guds enhet til uforståelig polyteisme". Da han skrev til Jared Sparks, en politikervenn, beklaget han veksten i antall tilhengere av dette dogmet som han kalte for "et hokuspokus-fantasteri om Gud, som om Han var en slags Cerberus [den trehodete hunden som i gresk mytologi voktet inngangen til Hades] med én kropp, men tre hoder".[1]

Det var Paulus som overfor menigheten i Korint uttrykte at han fryktet for "... likesom slangen dåret Eva med sin list, slik skal også deres tanker bli fordervet og vendt bort fra den *enkle* og rene troskap mot Kristus. For om det kommer en til dere og forkynner *en annen Jesus* som vi ikke har forkynt... da tåler dere det så gjerne" (2. Kor. 11:3-4). Vi vil hevde at påstanden om at Gud er én person, er det enkleste av verden. En Gud som er to eller tre personer, og likevel bare ètt vesen, er komplekst til det helt ekstreme. For ikke å snakke om treenighetslærens påstand om at Jesus og Gud er samme "person", som i Bibelen derimot fremstår som like forskjellige individer som far og sønn.

Det er ikke uten grunn at Paulus` ord har blitt så sårbare for kritikk at de noen ganger ser ut til å være selvmotsigende. Dette har vært som å kaste bensin på et bål når det gjelder striden om treenighetslæren. Peter advarte om at det i Paulus` brev "... er noe som er vanskelig å forstå, og som de ulærde og ubefestede vrangtolker, slik de også gjør med de andre Skriftene, til sin egen undergang" (2. Pet. 3:16). Dersom det er slik, er det all grunn til å basere vår forståelse med hensyn til Paulus` lære om Gud på hans uttalte trosbekjennelser. Vi skulle på ingen måte la andre mindre klare utsagn i det han skriver, forkludre hans ellers så krystallklare og enkle påstander om hvordan han definerer Guddommen.

---

[1] C. B. Sanford: *The Religious Life of Thomas Jefferson*, 88-89.

Fil. 2:5-11

Mange har ansett Paulus` uttalelse i Filipperbrevet 2:5-8 som et bevis på at han trodde på en Messias som både var preeksistent og i seg selv Gud. Avsnittet lyder slik:

> La dette sinn være i dere, som og var i Kristus Jesus, han som da han var i Guds skikkelse, ikke holdt det for et røvet bytte å være Gud lik, men gav avkall på det og tok en tjeners skikkelse på seg, da han kom i menneskers liknelse. Og da han i sin ferd var funnet som et menneske, fornedret han seg selv og ble lydig til døden – ja, døden på korset" (Fil. 2:5-8).

Flere andre av Paulus` viktige uttalelser om at Gud er én, bør nevnes i denne sammenheng:

(1) "...ham, den eneste vise Gud ved Jesus Kristus, tilhører æren i all evighet! Amen!" (Rom 16:27).
(2) "For det er én Gud , og én mellommann mellom Gud og mennesker, mennesket Kristus Jesus" (1. Tim. 2:5).
(3) "Det er ett legeme,... én Herre,... én tro,... én Gud og alles Far" (Ef. 4:4-6).
(4) "... og at det er ingen Gud uten én... så er det for oss bare én Gud, Faderen... Og det er bare én Herre, Jesus Kristus" (1. Kor. 8:6).
(5) "som den Salige og alene Mektige skal vise oss i sin tid, han som er kongenes konge og herrenes herre, han som alene har udødelighet og bor i et lys dit ingen kan komme, han som intet menneske har sett og heller ikke kan se. Ham tilhører ære og evig makt! Amen" (1. Tim. 6:15-16).

Dersom Paulus hadde kjent til at Jesus var et likestilt preeksistent medlem av Guddommen, kunne han da ha skrevet som han gjør i de nevnte skriftsteder, som alle avgrenser Gud til å være én, nemlig Faderen? Hvis det er slik, ville det være på sin plass å kritisere ham for å ha skapt forvirring blant sine tilhengere når det gjelder spørsmålet om hvem Gud er. Det er også bemerkelsesverdig at Lukas som skrev om Paulus` misjonsarbeid i Apostlenes gjerninger, unngår å komme med så mye som en hentydning om Paulus` nyvunne sannhet om den treenige Gud. Paulus for sin del kom med følgende påstand: "For jeg har ikke holdt noe tilbake, men har forkynt hele Guds råd" (Ap.gj. 20:27). Det er åpenbart at dersom Paulus trodde på en treenig Gud, ville dette være noe som ville ha skint igjennom i alle de brevene han skrev og talene han holdt, dersom han anså dette som en sentral del av den kristne tradisjon.

Paulus refererte stadig til *den éne Gud* i betydningen `Faderen alene`, selv i sammenhenger der Faderen og Sønnen blir nevnt samtidig. Det er for øvrig en øredøvende stillhet med tanke på at Bibelen skulle ha kommet med noen utvetydig formulering som skulle tyde på at Jesus var et preeksistent Gud-menneske, et medlem av Den evige guddom, og som fullt ut fortjener benevnelsen "Gud", i den absolutte betydning av ordet. Paulus tilslører ikke skillet mellom *den éne Gud,* Faderen, og Jesus, Hans Sønn, Herren Messias. Uansett hvor mye han insisterer på at de to samvirker i fullkommen harmoni, glemmer han aldri at Faderen er

hans monoteistiske arvs éneste Gud. Det skaper bare forvirring å hevde at Paulus blant alle hans uttrykkelige utsagn om at Gud er én person, skulle mene at Jesus også er én Gud. En slik dramatisk omkalfatring av rammen for sann tro ville ha vekket et usigelig raseri hos jødene i den første menighet, og ville ha vært årsak til omfattende strid. Det finnes imidlertid ikke noe bevis for at en slik kontrovers fant sted.

Vi må for all pris unngå å lese våre egne moderne fortolkninger inn i manuskriptene fra det første århundre. Vi må la ordene bety det de betyr i den sammenhengen de står. Paulus` tenkning og resonnement er like i alle hans brev. Han er krystallklar når han uttaler seg om hvem Gud er. Vi, og mange bibelfortolkere med oss, setter spørsmålstegn ved om de første kristne virkelig oppfattet dette avsnittet i Filipperbrevet som en forløper til formuleringen fra den nikenske trosbekjennelsen – at Jesus var Gud av Gud, preeksistent, fra evighet og Skaper?

James Dunn nærmer seg teksten ved å legge til side tendensen til å lese senere kristologiske utviklingstrekk inn i Paulus sine tanker: "Vår utfordring har på nytt vært den avgjørende, men likevel vanskelige oppgaven med å tilpasse våre moderne ører til begrepene og forståelsesmåtene fra 50- og 60-tallet e.Kr. i landene øst for Middelhavet.[1] Han konkluderer med at "preeksistens- og inkarnasjonstolkningen av Filipperbrevet 2:6-11, etc. mer har med senere gnostiske frelsesmyter å gjøre enn det som faktisk står i Fil. 2:6-11". Han advarer oss mot faren med å oppfatte Paulus` ord som konklusjonene til senere generasjoners teologer, dvs. de greske kirkefedrene, som levde og virket i århundrene like etter at bøkene i Det nye testamente ble skrevet.[2]

Det er erkjent av mange at vi i Skriftene tenderer mot å finne nettopp det vi oppfatter står der, ettersom ingen av oss med særlig letthet takler den truende muligheten for at vår "mottatte" forståelse ikke stemmer overens med Bibelen selv. (Problemet er desto større dersom vi arbeider med undervisning eller Ordets forkynnelse). Vi har store vanskeligheter med å rive oss løs fra en religiøs doktrine vi allerede har akseptert både mentalt og følelsesmessig.

Den tekstlige sammenhengen i Paulus` formuleringer i Filipperbrevet 2 har å gjøre med at Paulus oppfordrer menigheten i Filippi til å være ydmyke. Man har spurt seg om det på noen måte er mulig at Paulus med denne enkle oppfordringen her ber sine lesere eller tilhørere om å anta den samme innstilling og intensjon som Jesus selv, som da han angivelig var evig Gud, valgte å bli et menneske? Er en slik type sammenligning i det hele tatt anvendelig på oss som mennesker? Det kan også synes underlig at Paulus her skulle vise til den preeksistente Jesus som Jesus Messias, og således omtale ham i sin evige tilstand før skapelsen med et navn og en tjeneste han vitterlig fikk i forbindelse med sin fødsel.

Andre steder nøler ikke Paulus med å omtale Jesus som et menneske. Han definerer ofte Messias` rolle ved å trekke paralleller mellom Adam og mennesket Jesus. Dette kommer

[1] *Christology in the Making*, 125.
[2] Ibid., 128.

tydelig frem i f.eks. 1. Korintierbrev 15:45-47 hvor Paulus skriver: "Slik står det også skrevet: Det første mennesket, Adam, ble til en levende sjel. Den siste Adam [Jesus] ble til en ånd som gir liv... Det første mennesket var av jorden, jordisk. Det andre mennesket er av himmelen". Paulus insisterer på at Jesus, selv ved sitt andre komme, fremdeles er *et menneske*, akkurat som Adam, som ble formet av jordens støv. Paulus bemerker i Romerbrevet 5:12-15:

> Derfor, likesom synden kom inn i verden ved ett menneske [Adam]... Likevel hersket døden fra Adam til Moses, også over dem som ikke hadde syndet ved et lovbrudd, slik som Adam – han som er *et forbilde* på ham [Jesus] som skulle komme... For er de mange døde på grunn av den enes fall, så er meget mer Guds nåde og nådens gave i det *ene mennesket*, Jesus Kristus, blitt overmåte rik for de mange".

I Filipperbrevets andre kapittel beskriver Paulus den opphøyde status Jesus har som menneske. Som en avbildning av Gud, sin far, var han i "Guds skikkelse" (teksten sier ingenting om at han var Gud), og han anså ikke "det å være Gud lik" som noe privilegium han kunne utnytte for sin egen skyld. Jesus, som i rollen som Messias *ble* inngitt en funksjonell likhet med Gud og var forutbestemt til å sitte ved Faderens høyre hånd, fornedret seg selv ved å bli en tjener for menneskeheten, ja, like til det å underlegge seg døden på korset som en kriminell. Jesus utnyttet ikke sin kongelige rolle som Guds representant, men tok på seg rollen som en slave. Kontrasten ligger mellom Guds nivå – Jesus som Guds sendebud – og nivået til en tjener. Forskjellen ligger ikke mellom det *å være* evig Gud og bli menneske, som mange tror.[1] Ved å gi opp sin rett til å herske, og ved å avvise Satans tilbud om makt over verdensrikene (Matt. 4:8-9), spilte Jesus lydig en tjeners rolle og var villig til å overgi seg i fiendtlige menneskers hender. Det Paulus har i tankene, er livsløpet til *mennesket* Jesus Kristus (1. Tim. 2:5), og ikke inkarnasjonen til et preeksistent medlem av Guddommen. Jesu ydmykhet er den rake motsetningen til Adams arroganse. Førstnevnte misbrukte ikke sin Gudgitte status ved å opptre som Gud, sin Far, heller ikke benyttet han seg av muligheten til å tjene sine egne behov. Adam, som var under djevelens innflytelse, forsøkte å gjøre seg Gud lik, noe han ikke hadde noen rett til. Jesus, som var fullkomment lydig mot Gud, var i stand til å gjenspeile den eneste Guds og hans Fars karakter og personlighet.

Når Paulus beskriver Messias` eksemplariske liv på jorden, hadde han ingen tanke om noe slags preeksistent vesen. Han appellerte til filipperne om å være like ydmyke som Jesus. Jesus var en modell på ydmykhet og tjenestevillighet. Til tross for at han ble født inn i kong Davids hus og familie, og gjennom selvfornektelse gjorde seg kvalifisert seg til å få den opphøyde stillingen som verdens hersker, slik Salme 2 hadde profetert flere århundrer før han ble født. Da Pilatus spurte Jesus: "Men konge er du altså?", så svarte han: "Du sier det, jeg er konge. Til dette er jeg født, og til dette er jeg kommet til verden..." (Joh. 18:37). Jesus

[1] I Fil. 2:7 blir det ikke sagt noe om å bli født. Ordet *genoménos* er en partisipp og betyr ganske enkelt "blivende". Jesus tok på seg en tjeners skikkelse og fremstod som et vanlig menneske.

overvant et menneskelig ønske om å erobre verden (noe han likevel vil få anledning til når han skal knuse Antikrists makt ved sitt *annet* komme). Hans eksempel på tålmodig underkastelse under Guds vilje førte til at han ble opphøyd til å sitte ved Faderens høyre hånd på Hans trone. Saken var ikke at et preeksistent medlem av Treenigheten hadde gjenerobret en posisjon han tidligere hadde forlatt, men at et menneske, Messias, som Faderens karakter på en perfekt måte ble gjenspeilet i (Kol. 1:15), hadde demonstrert ydmykhet og lydighet i en slik grad at Gud opphøyde ham og utpekte ham som fyrste. Andre steder beskriver Paulus Jesu livsløp som kardinaleksempelet på ydmykhet når han f.eks. sier: "... at han [Messias] for deres skyld var fattig til tross for at han var rik, for at dere ved hans fattigdom skulle bli rike" (2. Kor. 8:9). Til tross for at Messias var Israels og verdens Konge, ga han seg selv for andre. Uten sammenligning for øvrig bruker Paulus et lignende språk når han snakker om sitt eget livsløp. Han var "fattig, men gjorde likevel mange rike. Som de som ingenting har, men likevel eier alt " (2. Kor. 6:10), og "Heller ikke søkte vi ære ... selv om vi nok hadde kunnet opptre med myndighet som Kristi apostler" (1. Tess. 2:6). Paulus så også på seg selv og de andre apostlene som Messias` lidende tjenere ettersom han knyttet Jesaias "tjenerprofetier" til sin egen tjeneste (Ap.gj. 13:47; sml. Jes. 42:6; 49:6).

Den tradisjonelle trinitariske måten å forstå Filipperbrevets 2. kapittel på avhenger utelukkende av at en forstår uttrykket "i Guds skikkelse" som en hentydning til en preeksistent tilværelse som Gud i himmelen, i stedet for en identifisering med Gud som et menneske på jorden. Uheldigvis har bibeloversettere gjort mye for å støtte dette synet. Verbet "var" i uttrykket "da han var i Guds skikkelse" forekommer ofte i Det nye testamente og betyr overhodet ikke en slags tilværelse fra evighet, til tross for at noen oversettere forsøker å tvinge den betydningen inn i avsnittet. I 1. Kor. 11:7 sa Paulus at en mann ikke bør tildekke hodet ettersom mannen er Guds bilde og herlighet. Verbet "er" her er en form av samme verb, men gjengis "var" og beskriver Jesus som "i Guds skikkelse". Paulus mente ikke å introdusere et evig og guddommelig medlem i Guddommen som ble menneske, men han forsøkte å undervise om ydmykhet, og han bruker den historiske Jesus som eksempel. Det finnes ingen klar dokumentasjon i dette avsnittet på at Paulus var noen tilhenger av treenighetslæren, eller at han trodde på den allment aksepterte læren om at Gud ble inkarnert i et menneske.

Vi foreslår følgende oversettelse fra grunnteksten av Fil. 2:5-8: "Innta den samme holdning som Messias Jesus: som til tross for at han var guddommelig, ikke anså at fordi han var som Gud, kunne utnytte dette til sin egen fordel, og han brydde seg ikke om sin opphøyde stilling, men tok en tjeners skikkelse på seg og var som andre mennesker. Det viste seg at han var et menneske, og han ydmyket seg inntil døden, ja, døden på korset." Det er ingenting i denne teksten som forutsetter at vi tenker at Jesus var et preeksistent vesen.

Messias` opphøyelse til å sitte ved Faderens høyre hånd er oppfyllelsen av Salme 110:1. Det har blitt påstått av mange at teksten egentlig sier: "*I* Jesu navn skal hvert kne bøye seg", og ikke "ved Jesu navn..." (Fil. 2:10). Følgelig endrer ikke Jesu særskilte opphøyelse til å sitte

ved Faderens høyre hånd, det faktum at alt det Jesus oppnådde, gjorde han for at Gud skulle herliggjøres. Man skal legge merke til at herren ved Guds høyre hånd er *adôní* ("min herre"), et ord som aldri blir brukt om Gud.

Kol. 1:15-17

For å understreke den opphøyde posisjonen Messias fikk etter oppstandelsen, hans autoritet over alle rivaler og hans suverene stilling i Guds plan, skrev Paulus til menigheten i Kolossæ:

> Han er et bilde av den usynlige Gud, den førstefødte framfor enhver skapning. For i ham er alt blitt skapt, i himmelen og på jorden, det usynlige og det synlige, enten det er troner eller herredømmer eller makter eller myndigheter. Alt er det skapt ved [bokstavelig, "gjennom"] ham og til ham. Han er før alle ting, og alt består ved [bokstavelig, "i"] ham (Kol. 1:15-16).

Noen hevder at dette skriftavsnittet kullkaster alt annet Paulus har sagt andre steder om den kristne tro, nemlig troen på "én Gud, Faderen". Man skal merke seg flere momenter her. Teologen James Dunn, som er en svoren tilhenger av treenighetslæren, gjør en grunnleggende oppdagelse når han omtaler ovennevnte skriftavsnitt:

> Vi må forstå det faktum at Paulus ikke forsøkte å overbevise mennesker om å tro på et preeksistent vesen. Han trengte ikke å etablere noen levende forståelse av en slags preeksistent visdom. Språket Paulus benytter her, var helt vanlig, og var utvilsomt kjent for de fleste som leste brevene hans. Han argumenterte heller ikke for at Jesus var et slags preeksistent vesen... Det han sier, er at "Visdommen", uansett hvilken betydning man legger i ordet, er fullkomment uttrykt i Jesus – Jesus er den fullendte legemliggjøringen av guddommelig visdom; hele Guds fylde bodde i ham. Feilen mange gjør (ubevisst) er å snu Paulus` argumentasjon på hodet slik at den peker i motsatt retning. Selv om et språk som synes å materalisere preeksistente guddommelige vesener, høres merkelig ut for moderne ører, er det lett å anta (ved illegitimt å overføre det 21. århundres forutinntatthet til det første århundre) at dette er grunnen til at språket ble brukt (nemlig for å overbevise folk om troen på en preeksistent guddommelig mellommann), og at Paulus forsøkte å beskrive Kristus som et slikt vesen.[1]

Vi siterer et lengre utdrag av professor Dunns bok pga. hans viktige uttalelse om faren med å lese Paulus som om han var kjent med beslutningene foretatt av de langt senere kirkemøtene. Man burde heller lese Paulus i kontekst av hans jødisk-hebraiske bakgrunn.

[1] *Christology in the Making*, 195.

Dunn skriver ikke som en som går ut mot treenighetslæren. Han finner imidlertid heller ingen støtte for treenighetslæren i nevnte avsnitt. Han skriver:

> Men Paulus` tale og språk var selvsagt farget av kulturen og de forestillingene folk hadde på hans tid. Han argumenterte derfor ikke for en tilværelse av noe pre-eksistent guddommelig vesen eller for noe spesielt guddommelig vesen i det hele tatt... Og meningen er, dersom man forutsetter at Paulus` språk er det samme som ellers i den jødiske monoteisme, at Jesus må ses på som Guds guddommelige aktivitet, som "Visdommen" og som selve legemliggjøringen av Guds visdom, og som er mer fullkomment uttrykt i Jesus enn i noen annen sammenheng.

Dunns analyse er tilstrekkelig for å vise at dette avsnittet fra Skriften ikke uttrykker noen etablert tro på en guddom som består av to eller tre personer. Det er også flere andre momenter her. Paulus kaller Jesus spesifikt for "den førstefødte framfor enhver skapning". Grunnbetydningen av ordet "førstefødt" utelukker forestillingen om et uskapt og evig vesen. Det å bli født impliserer nemlig en begynnelse. Guds førstefødte er "den høyeste for kongene på jorden" (Salme 89;27). Paulus bruker her en velkjent messiansk tittel. I Paulus` hode er ikke Jesus Gud, men Messias – og det er en enorm forskjell.

I følge flere bibeloversettere sier Paulus at "alle ting ble skapt *av* ham [Messias]". Preposisjonene som er brukt i Kolosserbrevet 1:16, må oversettes helt nøyaktig. Det Paulus skrev, var at "alle ting" – i dette tilfellet "troner, herredømmer, makter og myndigheter" – ble skapt "i" Jesus, "gjennom" ham og "til" ham. Det står ikke at Jesus var skaperen, Gud, som vi leser om i 1. Mosebok, men at han var Guds kosmiske hierarkis sentrum. Alle myndigheter skulle før eller senere underlegge seg Sønnen, som til slutt skal gi det alt tilbake til sin Far, den fremste, til hvem han skyldte all troskap, "for at Gud, [Faderen] skal være alt i alle" (1. Kor. 15:28).[1] Det ville være merkelig å si at Jesus skapte alle ting for seg selv (Kol. 1:16). Poenget er heller at Gud skapte alle ting *med tanke på* Jesus, og at det var bare pga. ham han i det hele tatt skapte, dvs. han skapte alt til ham. Som den førstefødte er Jesus arving til universet som Gud brakte til eksistens med hans utpekte Sønn som den rettmessige arving. I avsnittet her fokuserer Paulus på den nye skapningen som en realitet som følge av Jesu oppstandelse, han som er den førstefødte av de døde (Kol. 1:18). Referansen til skapelsen av engler og myndigheter impliserer på ingen måte at Jesus eksisterte da Gud skapte verden. Som alltid er konteksten, sammenhengen alt er satt inn i, den viktigste faktoren når man skal tolke et budskap. Paulus` fokus i dette avsnittet er "arv", "rike" og "myndigheter" (Kol. 1:12,

[1] Vi merker oss at i følge J. H. Moulton, red., *Grammar of New Testament Greek* (T&T Clark, 1963), så bør Kol. 1:16 oversettes "for på grunn av ham [Jesus]..." (3:253). Dette gir en helt annen betydning enn "av ham..." Legg også merke til *Expositor`s Greek Commentary* (red. W. Robertson Nicoll, Grand Rapids: Eerdmans, 1967) mht. dette verset: "*én autô*: Dette betyr *ikke* `av ham`" (504). Det ser ut til at enkelte bibeloversettere ikke har tatt særlig hensyn til disse autoritetene.....

13, 16). Dette indikerer sterkt at han tenker på Messias` fremskutte og ledende posisjon i forhold til hele skapningen som en ny tingenes orden som Gud hadde planlagt helt fra begynnelsen, i hvilken Jesus som den førstefødte, er utpekt til å være hode for.

Dunn sier med dette at uttrykk som høres fjerne eller underlige ut for tilhørere i det 21. århundre og som av den grunn også må forstås fleksibelt, ikke gir noe grunnlag i seg selv til å mene at Jesus eksisterte før verden ble skapt. Paulus trodde at Gud planla at Messias skulle settes over alt Gud hadde skapt, både det synlige og det usynlige, i himmelen og på jorden, både troner, herredømmer, makter og myndigheter. Jesus var utgangspunktet for Guds skapende aktivitet – nøkkelen til hele Guds mening, og han var legemliggjøringen av Guds visdom. Messias var imidlertid ikke noe evig vesen, men et menneske som skulle bli åpenbart når tiden var inne, og som nå er godtgjort å være den førstefødte av de døde og som er satt til å lede en ny orden (Ef. 1:10).

1. Kor. 10:4

Mange som tror på Jesu preeksistens, viser til apostelen Paulus` ord i 1. Kor. 10:4 hvor han sier om israelittene i ødemarken at de drakk alle av "den samme åndelige drikk: for de drakk av den åndelige klippen som fulgte dem; og klippen var Kristus". Som John Cunningham har konstatert:

> Ut fra denne teksten blir det argumentert med at Kristus personlig fulgte israelsfolket i deres vandring i ødemarken til det lovede land. Som støtte for en slik tolkning blir ofte 5. Mos. 32:4 og Salme 18:2 sitert fordi Jahve (Gud) der blir beskrevet som en klippe. Man tenker at ettersom Gud er klippen, og Kristus også er klippen som fulgte Israel, må Kristus derfor være Jahve eller Det gamle testamentets Gud.[1]

En tekst som gir et oversiktsbilde av Guds aktivitet gjennom tidene sier: "Etter at Gud i fordums tid mange ganger og på mange måter hadde talt til fedrene gjennom profetene, har han nå i disse dager talt til oss gjennom Sønnen" (Hebr. 1:1-2). Dette synes å bekrefte at Jesus før han ble født, ikke var Guds Sønn eller Guds budbringer til menneskene. Det samme Hebreerbrevet peker på at i Det gamle testamente ble Ordet formidlet av engler (Hebr. 2:2). Dersom budskapet til Israel ble gitt gjennom den samme preeksistente Jesus som ble menneske, så synes forfatteren av Hebreerbrevet å mangle denne kunnskapen. Budskap fra Gud ble gitt gjennom profeter og engler, men det finnes ikke så mye som et hint i Det gamle testamente om at budskap ble gitt gjennom ham som senere skulle vise seg å være Sønnen.

---

[1] "That Rock was Christ", Restoration Fellowship, 1981. Vi står i gjeld både til denne forfatteren for substansen i hans argumentasjon og til James Dunns *Christology in the Making*, 183-184.

1. Kor. 10:4 i seg selv gir kanskje et inntrykk av at Jesus var til før han ble født, selv om man overser konteksten verset står i, og Paulus` hebraiske måte å tenke på. Det finnes flere andre vers i Bibelen der engler blir sagt å være Guds budbærere til menneskene. Stefanus taler om Moses og formidlingen av Loven: "Han er den som i menigheten i ørkenen var med engelen som talte til ham på Sinai berg, og med våre fedre. Han mottok levende ord for å gi dem til oss" (Ap.gj. 7:38). Apostelgjerningene 7:53 slår fast at de hadde mottatt Loven, gitt ved engler, men at de likevel ikke overholdt den. Paulus taler også om englenes rolle i kontrast til en senere budbærer som han kaller "en ætt" (Messias): "Hva skulle da loven tjene til? Den ble lagt til for overtredelsenes skyld, inntil den ætten [Jesus] kom som løftet gjaldt – og den ble gitt ved engler, formidlet ved en mellommann" (Gal. 3:19). Paulus fortsetter med å stadfeste at Gud er én: "Men en mellommann er ikke for én, men *Gud er én*" (Gal. 3:20). Det er tydelig i hvert av disse tekstavsnittene at det at Loven ble gitt ved engler, utgjør en sentral del av hele Paulus` argumentasjon. Man skal likevel merke seg at hovedtemaet er evangeliets overlegenhet i forhold til Loven. Loven ble gitt kun ved engler, men de gode nyhetene (evangeliet) kom ved Guds egen Sønn, og han er - uten sammenligning for øvrig - englene overlegen. Paulus trodde absolutt ikke at Jesus var noen preeksistent engel.

Kristus kan umulig ha hatt noe å gjøre verken med formidlingen av Loven til Israel eller betjeningen av israelittene i ødemarken. Paulus` bruk av ordet "ætt" eller "etterkommer" er et nøkkelbegrep. "Ætten" – Kristus – kom etter Loven og var ikke aktiv i Guds tjeneste for sitt folk under Loven.

Det er åpenbart at for Paulus henspiller "ætten" både her og andre steder, til Abrahams ætt (1. Mos. 22:18), Judas ætt (1. Mos. 49:10) og Davids ætt,[1] og betyr spesifikt Jesus, den Salvede – Kristus – den lovede etterkommer av patriarkene og David. Romerbrevet 1:3 inneholder en direkte hentydning til at Kristus er Guds Sønn. Evangeliet handler om "...hans Sønn, han som etter kjødet er kommet av Davids ætt". Man kommer ikke utenom at Bibelen igjen og igjen nevner en Sønn som ble født av en kvinne og som var etterkommer av et menneske. Messias skulle nedstamme fra menneskeslekten. Det er nøyaktig dette jødene og den første kristne menighet trodde og forventet. At Messias personlig var til stede med Israel i ødemarken som Guds Sønn, ville for Paulus, i lys av profetenes forutsigelser om ham, ha vært en forbløffende selvmotsigelse.

Vi må unngå enhver bokstavelig tolkning av 1. Kor. 10:4, særlig når vi har litt kunnskap om hebraisk symbolbruk og jødiske talemåter. Det er ikke uvanlig i Skriften at verbet "å være" blir brukt uten at det skal tolkes bokstavelig. Jesus sa: "Denne kalk er den nye pakt i mitt blod" (Luk. 22:20). Verbet "er" skal i denne sammenheng ikke forstås bokstavelig.; språket er billedlig: "Denne kalk representerer mitt blod".

Den umiddelbare konteksten som 1. Kor. 10:4 står i, inneholder holdepunkt for å forstå hvordan Paulus tenker. Paulus ser Israels opplevelser i ødemarken som eksempler – "typer"

[1] 2. Sam. 7:12-14 med Jes. 11:1; Rom. 1:3; 2. Tim. 2:8.

eller modeller som forklarer kristen erfaring. Som Paulus sier: "Men alt dette hendte dem som forbilder" (1. Kor. 10:11). Israelittenes kryssing av Rødehavet, eller egentlig: Sivhavet, var et bilde på den kristne dåp. Den "åndelige" maten som står omtalt i vers 3, er helt klart mannaen, som på mirakuløst vis ble gitt daglig til israelittene over et tidsrom på mer enn 40 år. De drakk også fra en "åndelig klippe".

Å hevde at denne ene referansen til klippen som fulgte Israel, er et bevis på at Jesus eksisterte allerede på Mose tid, er å helt misforstå det Paulus forsøker å formidle. Det innebærer også at en overser det faktum at jødene ikke hadde noen andre forventinger til Messias enn at han ville være et menneske. Et nærmere studium av beretningen fra Det gamle testamente som Paulus tenker på her, viser at det er i to tilfeller vi finner omtalt en klippe under israelittenes vandringer. Det er viktig å merke seg forskjellen mellom dem.

Den første fant sted like etter at Gud på mirakuløst vis ga israelittene manna. Israel hadde kommet til Refidim og begynte umiddelbart å klage over at de ikke hadde vann, hvorpå Gud befalte Moses å slå på klippen. Vannet strømmet ut, og folket fikk slukket tørsten (2. Mos. 17:1-6). Det at Moses slo på klippen, er et bilde på at Kristus, som er vår klippe, senere skulle bli slått pga. menneskenes synder. Vannet var også et forbilde på Den Hellige Ånd som ble gitt på mirakuløst vis, dette livets vann som Jesus talte om: "Om noen tørster, han komme til meg og drikke" (Joh. 7:37). Klippen i ødemarken var et bilde på Messias som skulle komme som en formidler av Den Hellige Ånd.

Den andre "klippehistorien" fant sted mot slutten av israelittenes vandringer i ødemarken. Igjen klaget israelittene over mangel på vann, og igjen sørget Gud for å dekke deres behov. Denne gangen instruerte Han tydelig Moses om å tale til klippen, men i sin frustrasjon og sinne adlød han ikke og slo i stedet på klippen to ganger (4. Mos. 20:1-12). Ved å slå på klippen i stedet for å tale til den, gjorde Moses seg skyldig i å ødelegge *bildet* eller *det forbilledlige* som Gud var i ferd med å vise ham. Klippen i 2. Mosebok var et bilde på Kristus i kjødet, som ble slått for å gi oss livets vann. Klippen i 4. Mosebok var et bilde på Kristus som vår yppersteprest som det ikke var meningen å slå for at han skulle gi mer vann, men at han skulle snakkes til slik at han kunne gi oss levende vann.

Den første hendelsen fant sted i begynnelsen av israelittenes vandring i ødemarken, den andre fant sted mot slutten. Begge hendelsene utgjør en lignelse på Kristi vedvarende nærvær hos sitt folk, den gang i deres "ørkenvandring", og nå i den kristnes reise mot Guds rikes lovede land.

De to hendelsene vi har sett på i det foregående, fant sted på to helt forskjellige steder, og det blir benyttet to ulike hebraiske ord for "klippe" på hvert av stedene. I 2. Mos. 17 blir ordet *tsùr* brukt, og i 4. Mos. 20 *sèla*. Hva mener så Paulus når han sier "de drakk alle av den åndelige klippe som *fulgte* dem"? Det er opplagt at det ikke kan være noen fysisk klippe som fulgte israelittene under ørkenvandringen. En mulighet er trolig at Paulus bruker den kristnes måte å utfylle sine erfaringer på og så å si baker dette inn i fortellingen i Det gamle testamente. Dette kommer også tydelig frem ved at han viser til dåpen i begynnelsen av sin

utlegning. Israelittene ble ikke døpt, bokstavelig talt. Faktum er at vi blir fortalt at vannet ikke engang kom i nærheten av dem; de gikk tørrskodd gjennom Rødehavet. Men denne erfaringen ligger så nært opptil den kristne dåp, som en parallell, at Paulus sier israelittene "ble døpt til Moses". På samme måte var det heller ikke noen klippe som fysisk fulgte israelittene, men klippen blir benyttet som et forbilde på hvordan Kristus følger de troende gjennom livet. Det er faktisk nøyaktig dette Paulus selv understreker: "Men alt dette hendte dem som forbilder..." (1. Kor. 10:11). [Det er interessant at en anerkjent ordbok[1] oppgir at de hebraiske ordene for fjell, *sela*, og klippe, *tsur*, blir brukt om stein som ikke kan flyttes på, i motsetning til det hebraiske ordet for stein, *eben*, som så å si uten unntak blir brukt om flyttbare steiner. Dersom "den åndelige klippen som fulgte dem, og klippen var Kristus" (1. Kor. 10:4), er ment bokstavelig, skulle man i det minste ha forventet at det var det hebraiske *eben* som ble brukt. Poenget er at et fjell, en klippe, ikke lar seg flytte. Ellers vet vi at det hebraiske *eben* flere steder i Det gamle testamentet blir brukt som et bilde på Messias.[2] Sammenligningen Paulus bruker, er en allegori som må forstås billedlig. Oversetterens anm.]

Dokumentasjonen er altfor dårlig til å hevde at Paulus her forsøker å introdusere et nytt dogme om et preeksistent Gud-menneske. Dette ville i så fall stå i direkte motsetning til hva Paulus sier andre steder om hvordan Kristus ble til. Dersom han foreslo at Messias i virkeligheten var en person som var lik Gud, ville dette ha vært et så drastisk brudd med hans jødiske arv at spørsmålet ville ha vært gjenstand for omfattende problematisering og forsøk på forklaringer.

Vi må unngå feilen med å lese tradisjonen fra den senere treenighetslæren inn i den hebraiske litteratur i det første århundre. Sannheten om hvem Jesus er og hvor han kommer fra, må baseres utelukkende på den informasjon vi har tilgjengelig i manuskriptene etter de første kristne slik de fremkommer i Skriften. Det er altfor enkelt å gå i den fellen mange gjør ved at de leser Skriften gjennom briller som er farget av doktriner som ble utformet så sent som i det andre, tredje og fjerde århundre.

Det er helt særskilte profetier i Det gamle testamente som omhandler Jesus, men ingen av disse forklarer ham utenfor rammen av at han tilhører menneskeslekten. De fleste vil være enig i at den første profetien som omhandler den kommende Frelseren, finnes i 1. Mosebok hvor Gud sa til slangen: "Og jeg vil sette fiendskap mellom deg og kvinnen, mellom din ætt og hennes ætt. Han skal knuse ditt hode, og du skal knuse hans hæl" (1. Mos. 3:15). Det er opplagt at det skulle bli en etterkommer av Eva som til slutt ville underlegge seg slangen eller Satan. Både jøder og kristne tror at denne profetien skulle bli oppfylt i Messias, men verken kristne eller jøder finner noe i denne teksten som tyder på at Messias eksisterte da Gud talte til Satan.

---

[1] W. E. Vine, Merrill F. Unger, William White, Jr: *Vine`s Complete Expository Dictionary of Old and new Testament Words* (Thomas Nelson Publishers, 1984), 246.

[2] 1. Mos. 49:24, Jes. 8:14, 28:16, Sak. 3:9, 4:10, 5:8, 12:3.

Når vi hører Paulus forkynne til hedningene da han var i Athen, høres ordene ut som et ekko av Det gamle testamentes profeter. Han viser til Israels éne Gud, og han sier: "Gud, han som skapte verden og alt som i den er, han som er herre over himmel og jord, han bor ikke i templer som er bygd med hender" (Ap.gj. 17:24). Dette ligner på Jesaias uttalelse: "Jeg er Jahve, han som gjør alle ting. Jeg utspente himmelen alene, og bredte ut jorden uten hjelp fra noen" (Jes. 44:24). Å tukle med denne grunnleggende jødiske monoteismen og introdusere en skikkelse som ikke er skapt og som skulle være en aktiv deltaker i skapelsen i 1. Mosebok, er anstøtelig ikke minst på bakgrunn av Paulus` åpenbare tro på de grunnleggende læresetninger i jødisk teologi, og da særlig dens urokkelige lære om at Gud er én.

Det var ikke før i det fjerde århundre, dvs. mer enn tre århundrer etter at han som er kristendommens grunnlegger, døde, at kirkens tjenere fant det nødvendig å formulere treenighetsdogmer offentlig og mer eller mindre tvinge disse på de troende som et formelt vilkår for å bli med i menigheten og for å bli frelst.

Vi må spørre oss selv om hvordan dette kunne skje. Mange av vår tids troende kjenner lite til historien om *hvordan* treenighetslæren ble utformet. Dersom verken Jesus eller Paulus noensinne forkastet troen på Det gamle testamentes bilde av Gud som én person, hvordan oppstod da troen på en guddom som består av to eller tre personer? Historien om fremveksten av dette nye, fremmede og enormt innflytelsesrike trossystemet, er forbløffende.

V. FRA BIBELENS HEBRAISKE VERDEN TIL DET 20. ÅRHUNDRE VIA GRESK FILOSOFI

"Tekster fra etterapostolisk tid er fulle av forestillinger som ikke har noe med apostolisk kristendom å gjøre i det hele tatt. Apostolisk kristendom er derfor sterkt misrepresentert og forvrengt i slike tekster."
- G. T. Purvis

> Skal man studere filosofi rett, er det ikke nok å bare lære seg hva store tenkere har ment. Du må lære å tenke selv. Godta noe kun etter at du har tenkt deg om, og det synes riktig for deg. Da praktiserer du filosofi og ikke bare lærer det; og du blir selv en filosof.[1]

Dette treffende rådet kan man like gjerne bruke overfor en som leser teologi. Det får oss til tenke over kjernepunktene i de forandringene som kom over den apostoliske kristenhet i det andre århundre da troen ble formet etter sine gresk-romerske omgivelser. Bibelsk kristendom representerer i seg selv faktisk en "filosofi". Den hevder å vite noe om hva som er de sanne verdier (f.eks. "Søk først Guds rike", Matt. 6:33; "Så er det for oss bare én Gud, Faderen... og én herre, Jesus Kristus", 1. Kor. 8:6, etc.); den tilbyr en forklaring på hvorfor vi lever og at Gud har en guddommelig hensikt med historiens løp. Vi skal her imidlertid befatte oss med spørsmålet om i hvilken grad den opprinnelige tro "som en gang for alle ble overgitt til de hellige" og som Judas oppfordret sine samtidige til ikke å forlate (Judas, v. 3), ble radikalt forandret, gradvis og ofte umerkelig, under innflytelse av fremmede filosofier. Dersom en slik prosess har funnet sted, synes det å være i samsvar med en slik "sannhetssøkende" filosofi å gjøre de anstrengelsene som er nødvendig for å avsløre det som har blitt tilslørt eller gått tapt.

De som har stilt seg negative til læren om en treenig Gud, har blitt stemplet som frafalne eller som "kjettere", og har derfor blitt tvunget til å beskylde ortodoksien selv for å ha forvekslet `merkelapper`. Flere teologer i den ortodokse leir har likevel selv ropt et varsko

[1] Rogers og Baird, *Introduction to Philosophy* (Harper & Row, 1981), 21.

om at alt kanskje ikke er rett fatt, når alt kommer til alt, så lenge man hevder og vet at "kristne tilpasset seg [den hellenistiske] kultur for å overleve og for å vinne tilhengere".[1] Eberhard Griesbach som i 1938 skrev en akademisk oppgave om temaet "kristendom og humanisme", bemerket at "...kristendommen i sitt møte med gresk filosofi ble til teologi. Det var dette som førte til kristendommens fall".[2]

Problemet som her har blitt belyst, har å gjøre med det faktum at tradisjonell ortodoksi, som hevder at den har sin opprinnelse i Skriften, faktisk selv inneholder elementer som er et resultat av en syntese mellom Skriften og nyplatonisme.[3] Sammenblandingen av hebraisk og gresk tenkning skjøt fart først i det andre århundre under innflytelse av hellenistisk påvirkning og tankegang via kirkefedrene. Deres teologi var farget av platonistene Plotinus og Porfyrus.[4] Effekten som den greske påvirkningen hadde, er vel kjent blant teologer. Likevel går det upåaktet hen av mange troende.

G. A. T. Knight presiserer følgende:

> Mange mennesker, til og med troende, er i dag langt fra å forstå grunnlaget for det de tror på... Når de forsøker å forstå verden de lever i, stoler de ubevisst mer på gresk filosofi enn på Guds ord. Et eksempel er at de aller fleste kristne tror på sjelens udødelighet. Mange troende er fortvilet over verden de lever i; de fortviler over en verden hvor lidelse og frustrasjon synes å være rådende. Derfor ser de etter en forløsning for sjelen fra kjødets belemring, og de håper på en inngang i en "åndelig verden", som de kaller det, et sted hvor deres sjeler vil finne den velsignelse de ikke finner i kjødet. Det gamle testamente, som var de første kristnes bibel, inneholder ikke noe ord for den moderne (eller den antikk greske) oppfatningen "sjel". Vi har ingen rett til å forstå eller tolke dette moderne ordet som det samme som Paulus uttrykker i ordet *psyke*, for han forklarte ikke nærmere hva Platon mente med dette ordet; han uttrykte det som Jesaia og Jesus oppfattet at dette ordet betydde... Det er derfor én ting vi med sikkerhet kan slå fast: Den populære doktrinen om sjelens udødelighet kan ikke spores tilbake til det Bibelen selv lærer.[5]

Til tross for disse advarslene fortsetter moderne forkynnelse, som påberoper seg Jesu navn, å forfekte en lære om at en kroppsløs sjel går til himmelen når man dør.

Fortvilelsen over at Skriften stadig vekk blir lest gjennom briller som er tilslørt av nyplatonisme, er også blitt uttalt av Neill Hamilton som var opptatt av effekten gresk tenkning har hatt på vår lesning av Bibelens endetidslære: "Mitt inntrykk er at opinionen i kirken

---

[1] Ibid., 5.
[2] Gjengitt av Robert Friedmann i *The Theology of Anabaptism* (Herald Press, 1973), 50.
[3] Rogers og Baird, *Introduction to Philosophy*, 5.
[4] Ibid.
[5] *Law and Grace* (Philadelphia: Westminster Press, 1962), 78-79.

fremdeles er mer styrt av kristen ønsketenkning om sjelens udødelighet enn av en oppfatning som har latt seg forme av Det nye testamentes egne vitner."[1]

Dette bevismaterialet minner oss om at stadig nye meninger har blitt overført til Bibelens egne tekster. En slik prosess må nødvendigvis resultere i at båndene som binder oss til den opprinnelige mening og tanke hos Bibelens forfattere, bare blir enda løsere. Det er opplagt at dersom vi overfører et gitt begrep, ord eller uttrykk, inn i en ny språklig kontekst, er det en alvorlig fare for at meningsinnholdet går tapt. Det er faktisk slik at det Bibelen forteller om, på denne måten blir forvrengt til det ugjenkjennelige. Spørsmålet som reiser seg, er hvor godt vi egentlig lytter til apostlenes vitnesbyrd, så å si, særlig dersom vi ikke er klar over den påvirkning innflytelsen fra gresk tenkning har når vi leser Bibelen.

Oversettelsen av Bibelen i nyplatonsk språkdrakt synes å ha påvirket noen grunnleggende ord og uttrykk som har å gjøre med det bibelske synet på mennesket. Det har også ført til en tåkelegging av Bibelens syn på Kristus, og derfor også på Gud selv. Temaet har avgjørende betydning ettersom trossetninger som har definert læren om en treenig Gud for etterslekten, ble utformet i et altoverveiende dominerende gresk-romersk miljø.

Andre kristologiske tema

Drivkraften bak denne granskningen av Bibelens Jesus og hans forhold til Gud stammer fra en grundig refleksjon over den brokete bakgrunnen for utviklingen av kristologien i Det nye testamente. Det bibelgranskere har kommet frem til når det gjelder den førnikenske utviklingen av læren om Kristus, er at utviklingen av den kristne tro har vært utsatt for en ødeleggende påvirkning helt siden troen forlot beskyttelsen i et hebraisk-jødisk miljø og hovedsaklig kom til å utvikle seg under trusselen fra en atmosfære av gresk filosofi. Overgangen kan ha involvert langt mer enn en legitim reformulering av kristne sannheter for troende ikke-jøder. Kristus i det fjerde og femte århundres kirkemøter fremstod som en figur som var grunnleggende annerledes enn den Jesus Det nye testamentes forfattere samlet forkynner, han som var den lovede Messias, i hvem Guds hensikt for verden skulle utmeisles.

Flere slående sitater illustrerer et poeng som viser at alt ikke bare stod bra til med troen da den bøyde av for fristelsen om å låne religiøse begreper fra sine hedenske omgivelser. L. W. Grensted skrev i 1933 om kristendommens utvikling følgende:

> Arven fra filosofene var forsiktig invaderende. I det andre århundre finner vi Justin Martyr og andre som forkynte kristen tro som én blant mange filosofier... Stoisismens logosbegrep ble forstått som det samme logosbegrepet apostelen Johannes bruker... Dette stadig voksende fantasiens byggverk... forble en vedvarende alvorlig truende fare, og har vært det frem til denne dag... I mellomtiden har noe alvorligere enn noe annet - en grunnleggende forvirring - kommet over oss når det

[1] "The Last Things in the Last Decade", *Interpretation* 71 (April, 1960): 136.

gjelder Bibelens lære om Gud. Jødedommens personlige Gud ble på en klosset måte blandet sammen med metafysiske abstrakter og halvgudene i den populære greske religion, som filosofene benyttet for å gjøre gudsbegrepet til et fundament for tanke og eksistens.[1]

Kristologien forble ikke uforandret under omformingen av læren om Gud; men er det mulig at Det nye testamente med sin arv fra Israels profeter kan ha blitt invadert av gresk filosofi uten å miste noe av kjerneelementet av innholdet? Filsons bekymring kommer klart til uttrykk i følgende uttalelse:

> Det nye testamentes primære slektskap er ikke det hedenske miljø som det sprang ut av, men den jødiske arv og miljø som vi gjennomgikk i den første delen av dette kapitlet. Vi lar oss ofte lede av våre tradisjonelle trossetninger og teologi til å tenke i baner som er diktert av ikke-jødiske, og da særlig greske begreper. Vi vet at så tidlig som allerede i det andre århundre begynte en systematisk virksomhet hos apologetene å vise at den kristne tro fullendte det ypperste i gresk filosofi... Det nye testamente taler alltid med uvilje, og vanligvis med brysk avvisning, om ikke-jødiske sekter og filosofier. Derimot uttrykker det grunnleggende enighet med jødiske anklager mot den hedenske greske verden.[2]

Bekymringer omkring måten gresk filosofi har ødelagt troen på, er allment utbredt. Norman Snaiths advarsler er blant de mest uforbeholdne:

> Til alle tider har det vært jøder som har forsøkt å inngå kompromiss med den ikke-jødiske verden, men slike tilfeller har i sin tid alltid ført til jødedommens død. Helt fra begynnelsen har det også vært kristne som har forsøkt dette. Ofte har det skjedd ubevisst - men uansett om det har skjedd ubevisst eller ikke – vi trenger å imøtegå spørsmålet om dette er riktig å gjøre. Vår stillingtagen er at omfortolkningen av den bibelske teologi med hensyn til gresk-filosofisk tenkning, har vært utbredt i alle århundrer og har over alt vært ødeleggende for kjernen i den kristne tro... Hele Bibelen, både Det nye og Det gamle testamente, er basert på en hebraisk holdning og tilnærming. Vi er av den helt klare formening at dette i større grad burde aksepteres av alle. For oss er det klart, og vi håper at vi har uttrykt oss tydelig for alle, at det ofte er store ulikheter mellom kristen og bibelsk teologi... *Verken katolsk eller protestantisk teologi er basert på bibelsk teologi*. I begge kategorier har vi en dominans av gresk tenkning hva gjelder selve teologien... Vi antar at det ikke finnes noe riktig svar [på spørsmålet: Hva er kristendom?] før vi har fått et klarere bilde av de spesielle

[1] *The Person of Christ* (London: Nisbet and Co. Ltd., 1933), 122.
[2] F. Filson, *The New Testament Against Its Environment* (London: SCM Press, 1950), 26-27.

begrepene både i Det gamle og Det nye testamente og hvordan disse skiller seg fra ikke-jødisk tenkning som i så stor grad har dominert kristen tankegang.[1]

Dagens kristologiforfattere finner man i begge leire. Den ene fremholder hardnakket et ortodoks syn på Kristus til tross for mysteriene omkring figuren de beskriver:

> Jesus... kan være "den eneste Sønnen" ("énbårne" betyr unik), og menneskets sanne representant, "sann Gud og sant menneske", med to "naturer" i én "person", uten forveksling, forandring, udelt, atskilt (sitat fra doktrinen utformet av kirkemøtet i Kalkedon) [451 e.Kr.]. Jesus var "menneske", ikke "et menneske"; hans ego, personlighet, var guddommelig, preeksistent, som ikledde seg og som opererte i et menneskelig legeme; Han "steg inn i historien, ikke ut av den"; Han var Gud i og (virket) gjennom mennesket, han var ikke et menneske som ble opphøyet til et guddommelig nivå. Hans menneskelighet var fullkommen og hel, han var totalt "integrert", selv om han var underlagt de begrensninger en jøde vanligvis var på hans tid... Det forannevnte slår en kan hende som akademiske og uforståelige fraser, slike som gjerne stammer fra gresk tenkning... Jesus og hans første disipler ikke bare aksepterte den jødisk monoteismen uten spørsmål; Han bekreftet også denne uttrykkelig (Mark. 12:29ff). Troen på én Gud, Skaperen, er således hele grunnlaget for den kristne tro, og vi må helt fra starten av forkaste enhver idé om at treenighetslæren fornekter eller moderer den.[2]

På den annen side har mange opp gjennom kristendommens historie undret seg over om slike "ortodokse" forklaringer av Kristi person så lett lar seg forene med Jesu likefremme unitariske trosbekjennelse slik den er gjengitt i Markusevangeliet (12:29ff). En romersk-katolsk bibelforsker, Thomas Hurt, har gransket den ortodokse kristologi, og han minner om følgende:

> Jesus blir kalt menneske i den allmenne betydningen av ordet, og ikke i betydningen *et* menneske. Han har en menneskelig natur, men er ikke et menneske i betydningen av person. Personen i Ham er den andre Person i Den velsignede treenighet. Jesus har ikke noen menneskelig personlig kjerne. Det er slik kirkemøtet [i Kalkedon] forklarer problemet med en splittet personlighet.

I sin undersøkelse fortsetter han med å si:

> Begrensningene mange teologer i dag finner i den kalkedonske modellen... 1) Guddommelig og menneskelig natur kan ikke sidestilles og "telles" som om de var like størrelser. 2) Den kalkedonske formelen gjør sann menneskelighet til en umulighet.

---

[1] *The Distinctive Ideas of the Old Testament* (London: Epworth Press, 1944), 185, 187-188, uthevelsen er lagt til.

[2] R. J. W. Bevan, *Steps to Christian Understanding* (Oxford University press, 1958), 140, 167.

> [Dette problemet] flyter fra Jesu guddommelighet og overskygger Jesu menneskelighet, som ettersigende ikke har noen menneskelig personlig kjerne... 3) Den kalkedonske formelen har et tynt grunnlag i Skriften. Kirkemøtet kaller Jesus for sann Gud. Det nye testamentet steiler ved tanken på å kalle Jesus `Gud`.[1]

Det språklige problem

Når det gjelder den tradisjonelle påstanden om at Jesus er "Gud" slik de ortodokse trosbekjennelsene utlegger det, så er det flere problemstillinger som reiser seg. Er det virkelig slik at Det nye testamente faktisk presenterer for oss nettopp en slik forståelse av hvem Frelseren er, eller er det slik at det er noe vi misforstår slik at læren om Kristus blir helt forvrengt? Finnes det kanskje en språklig barriere mellom måten vi vanligvis leser ord i Det nye testamentet på og den intensjon Bibelens forfattere opprinnelig hadde med budskapet?

En brite som besøkte USA og som bemerket at han var "mad about his flat", skulle ikke forvente å bli forstått. Situasjonen er et slående eksempel på Shaws spøkefulle påstand om at England og USA er to land som er atskilt men har felles språk. I England vil en brite som bruker dette uttrykket, formidle at han er begeistret for leiligheten. På den andre siden av Atlanteren betyr det samme uttrykket `å koke av raseri over et punktert hjul`. En lignende type "misforståelse" oppstår dersom en brite, når han er i USA, hevder at Tom og Jane "have broken up". Amerikanere vil forstå utsagnet som at paret har slått opp med hverandre, mens i England betyr det samme uttrykket at skoletiden deres er over.

En amerikaner som var i England ble en gang spurt: "Do you want`a pie?". Spørsmålet ble stilt av en mann som leverte melk, som i England blir kalt `melkemannen`, et ord som i USA ikke vil bli helt forstått ettersom folk der kjøper melken i butikken. Amerikaneren var overrasket over at melkemannen hadde pai til salgs, inntil hun forstod at det melkemannen forsøkte å si med sin cockneyengelsk, var "Er du klar til å betale (Do you want to pay)?". Vi ser igjen at det lett oppstår grove misforståelser når noen bruker et språk den andre ikke forstår.

En lignende "grenseoverskridelse" oppstår når den som leser Bibelen, ikke er fortrolig med "språket" i Det nye testamente. Dette betyr selvsagt ikke at enhver bibelleser trenger å lære seg gresk. De må likevel være innforstått med at Det nye testamentes jødiske kristne nødvendigvis ikke brukte ord på samme måte som vi i det 21. århundre. (Vi godtar alle at til og med siden 1611 da King James-bibelen ble oversatt, har visse ord totalt endret betydning.)

Dersom vi skal lese Bibelen slik at vi kan forstå budskapet, trenger vi å ha en forståelse for den tankeverden Det nye testamentes forfattere levde i. Vi må på en måte "høre" ordene

---

[1] *To Know and Follow Jesus*, 44-48.

slik de hørte dem. Hvis ikke vi gjør det, kan vi komme til å totalt misforstå budskapet apostlene mente å formidle.[1]

---

[1] Poenget kommer tydelig fram i et essay en tidligere prest i Church of England, David Watson, skrev. Watson forstod at han ikke var i stand til å klare oppgaven med å oversette alle `dokumentene` som han var satt til å utlegge. Watson skrev:

> "Et fordomsfritt studium av den tradisjonelle jødedommen kan åpenbare omfanget av tendensen hos vestlige kristne til å gi en annen mening til nytestamentlige *ord enn det de jødiske forfatterne egentlig mente da de skrev sitt budskap*. Det var det greske språket de brukte til å formidle det universelle kristne budskap, men tankegangen deres var hebraisk. For å forstå dette fullt ut, er det nødvendig at kristne av i dag ikke bare studerer den greske teksten, men også forstår det hebraiske meningsinnholdet som de jødiske forfatterne forsøkte å formidle i en gresk språkdrakt. Jeg selv kan ikke si at jeg er så veldig dyktig til akkurat det, men jeg har tilegnet meg såpass at jeg ser *hvor graverende jeg har mistolket Bibelen tidligere*. På samme måte som andre ordinerte prester har også jeg talt dogmatisk og autoritativt fra prekestolen, som ingen får lov til å tale fra uten biskopens velsignelse; og mye av det jeg har sagt, har vært villedende fordi mitt eget sinn ikke var i stand til å gjengi en korrekt tolkning av boken jeg var autorisert til å utlegge. For meg betydde åpenbaringen av denne virkeligheten at det i bunn og grunn ikke spilte noen rolle om man var leg eller lærd i Kirken, og det var hovedgrunnen til å jeg ga avkall på mine ordener. Når jeg skulle beskrive min egen inkompetanse og intellektuelle tilkortkommenhet, og ikke minst prosessen som førte til at jeg oppdaget at jeg ikke evnet å forstå det som egentlig stod skrevet i Bibelen på grunn av det enorme språklige gapet som lå mellom meg og Bibelens jødiske forfattere, kunne jeg i hvert fall si at jeg hadde førstehånds kunnskap. Av det jeg vet om prester generelt, så ser jeg ingen grunn til å anta at det var noe spesielt med meg og min egen begrensning. Faktum er at hele Den protestantiske kirkes autoritet, og påstanden om at den er i stand til å forstå Bibelen rett og utlegge den som Guds ord, er i mine øyne et gedigent tillitsbrudd. Jeg anklager ikke presteskapet for svik, eller for uoppriktighet. Tillitsbruddet er kollektivt; de som er innblandet i det, blir som individer lurt, på samme måte som da jeg selv utla Bibelen fra prekestoler rundt omkring og var helt overbevist om at jeg var i stand til å forstå Bibelen rett.....
>
> Det kan være noen som tror at selve ordinasjonsritualet på en måte inngir guddommelig nåde til å unngå enhver tilbøyelighet til å forlede forsamlingen gjennom en gal fortolkning av Skriften. Dersom man mener dette, må man imidlertid sammenholde dette med det udiskutable faktum at all kristen forkynnelse som sådan, har avlet et høyt antall forskjellige og ofte også uforenlige utgaver av kristen tro, som alle angivelig har sitt utspring i den samme bibel... Enhver påstand om at opplæring og ordinasjon produserer den eneste autentiske kristne lære, er et bedrag.....
>
> Church of Englands trettini trosartikler sier spesifikt og uten omsvøp at sann kristen lære kommer ikke fra kirkemøtene og Kirkens tradisjoner, men fra Bibelen alene. Anglokatolikker tror det helt motsatte; derfor, når en av dem etter innsettelse i et sokn,

Begrepet "Gud" og læren om Treenigheten som tema hos Johannes

Hva mener Bibelens forfattere med det betydningsfulle ordet "Gud"? Mener de, som vi, et uskapt guddommelig vesen som alltid har eksistert? Svært ofte er "Gud" betegnelsen på Den allmektige.[1] Men kan ordet "Gud" ha en annen betydning i Bibelen?

Dersom vi forteller at vi har blitt presentert for "presidenten", kan man oppfatte at det er Presidenten i USA det er snakk om. På den annen side er det fullt ut mulig at sammenhengen et slikt utsagn blir sagt i , kan åpne for at de som hører på, helt klart oppfatter at det er presidenten eller administrerende direktør i et større firma det er snakk om. Heldigvis er det ikke så mye rom for misforståelse. Vi aksepterer alle at ordet "president" kan brukes på flere nivå. Det er på en måte et fleksibelt begrep som kan brukes om personer i ulike stillinger. Ordet i seg selv er imidlertid tvetydig. Betydningen av ordet fremgår av hvilken setting eller kontekst ordet står i. Vi ville neppe anse en for å være svært intelligent som insisterte på at ordet "president" alltid og uten unntak betyr "den amerikanske presidenten".

Dersom vi i det 21. århundre leser Bibelen med vår moderne overbevisning om at Gud ubetinget betyr et evig uskapt vesen, får vi raskt problemer med Paulus` andre brev til korinterne 4:4 der Satan blir kalt for "Gud". Vår opprinnelige teori mht. begrepet "Gud" må justeres slik at "Gud" også kan bety noe annet enn Gud i den absolutte betydning av ordet. I Joh. 10:34 finner vi flertallsbetegnelsen "guder". En nærmere undersøkelse av konteksten viser at Jesus her taler til Israels ledere som "guder". De var Guds representanter som Gud ga Sitt ord til og således ble gitt en guddommelig tittel (Salme 82:6). Ingen vil likevel hevde at de var "Guder" i samme betydning som Skaperen selv. En jødisk forfatter i det første århundre, Filon fra Aleksandria, omtaler Moses som "gud" og "konge": "Hadde ikke også Moses et enda nærmere partnerskap med Faderen og universets Herre, han som ble ansett verdig til den samme tittel? For han ble kalt hele nasjonens gud og konge [*theôs kaí basileús*]."[2]

Thomas` ord til Jesus i Joh. 20:28 var følgende: "Min herre og min Gud". Fordi mange bibellesere har blitt vant til å tro at Jesus er "Gud" i den betydning vi i det 21. århundre tillegger det, trekker de raskt den konklusjon at det må være dette Thomas mente. Jesus må derfor være et evig preeksistent vesen. Men hvis Jesus er Gud i den absolutte betydning av ordet, hvorfor sier da Jesus til Faderen bare noen få vers tidligere, "min Gud", samtidig som han sier til disiplene at han også er "deres Gud", dvs. disiplenes Gud? Når Jesus tiltaler Faderen som "min Gud" (Joh. 20:17), anerkjenner han at han selv har lavere rang enn Gud. Jesus kan derfor ikke være Gud i den absolutte betydning av ordet. På samme måte er Jesus for Thomas "Gud" i kvalifisert betydning, dvs. Messias, Den eneste Guds fremste representant. Han som Thomas kaller "Gud", er selv underordnet Gud selv, Skaperen, som

---

leser trosartiklene offentlig og bekjenner sin tilslutning til dem, begår han faktisk mened.

Dette er imidlertid en allment akseptert mened" (*Christian Myth and Spiritual Reality*, London: Victor Gollanz, 1967, 28-30).

[1] *Hó theôs*, dvs. "den [éneste] Gud", i Det nye testamente, viser til Faderen 1325 ganger.

[2] *Life of Moses*, 1:155-158.

Jesus kaller "min Gud". Forstått på denne måten forblir Jesus i kategorien av å være Messias, Guds Sønn, en forestilling apostelen Johannes uttrykkelig og gjennomgående innprenter i sin bok (Joh. 20:31). Det er to primære fakta som er grunnleggende for hele Johannes` kristologiske perspektiv: Vi må tro at Jesus er Messias, Guds Sønn, og at Faderen er "Den eneste sanne Gud" (Joh. 17:3) og "han som alene er Gud" (Joh. 5:44).

I Salme 45:7 blir den lovede Messias ganske oppsiktsvekkende omtalt som "gud": "Din trone, gud, står fast for evig." Av det neste verset går det fram at denne "Guds Messias" har blitt velsignet av *sin* Gud: "Derfor har Gud, din Gud, salvet deg..."[1] Denne absolutt ypperste tiltale fikk Jesus av Thomas da han tiltalte ham med de kongelige messianske titlene "Herre" og "Gud", som vi finner i Salme 45:7 og 12. At Det nye testamente sier at Jesus er Gud, kan knapt sies å være tilfelle. Dersom vi er nøye med å se på hvordan Bibelen bruker betegnelsen "Gud", vil vi finne at ordet refererer seg til Faderen mer enn 1325 ganger i Det nye testamente, mens det med sikkerhet er brukt bare to ganger om Jesus (eventuelt andre mulige steder der Jesus blir kalt "Gud", er heller tvilsomme, bl.a. ut fra grammatiske og syntaktiske grunner). Disse fakta indikerer at den svært tilfeldige bruken av betegnelsen "Gud" på Jesus er ytterst spesiell. Det er derfor innlysende at det for oss i det 21. århundre å hevde at Jesus er Gud, egentlig er villedende så lenge vi ikke forstår hvilken betydning Johannes (og Thomas, som han siterer), legger i dette ordet. Vår bruk av ord må ikke diktere Bibelens bruk. Vi kan ikke bare forholde oss til hvordan et ord lyder uten at vi spør oss om hva det betyr. Fremfor alt må vi være villige til å slippe ethvert dogmatisk krav om å akseptere en lære uten å stille spørsmål. Å holde på en overbevisning fordi det er dette man alltid har trodd, må sies å være lite fleksibelt og representerer et hinder for en oppriktig søken etter sannheten, noe som er selve karakterkjennetegnet på en kristen som vokser og utvikler seg i troen (Ap.gj. 17:11).

Teologer viser til filosofiens uheldige sidevirkninger

Det 19. århundres liberalisme stilte spørsmål ved den negative påvirkningen gresk filosofi kunne ha hatt på troen slik den fortonte seg hos de første kristne. Den berømte Arnold Harnack hevdet at evangeliet har blitt tilslørt av den raske helleniseringen kristendommen ble utsatt for, og som er opphavet til den tradisjonelle forståelsen av hvem Kristus er. Ønsket om å skille Jesus og hans lære fra tykke lag av gresk filosofi var en sunn frigjøring og en oppmuntring til å tenke nye tanker. Dessverre utviklet liberalismen sine egne antakelser. Vi kan anse at dens teologi mer var et forsøk på å forsikre seg selv om at dens egen moderne overbevisning var en gjenspeiling av det Jesus selv lærte, enn at det var en tilbakevenden til den opprinnelige apostoliske tro. Det skulle vise seg at den hebraiske tankeverden som Bibelen gjenspeiler, forble upopulær.

[1] Hebr. 1:8 som inneholder et sitat fra Salme 45:7, knytter til en viss grad benevnelsen "gud" direkte til Jesus.

Man bør aldri sette likhetstegn mellom Sannhetens ånd og toleransens ånd. Likevel, der toleranse oppmuntrer til fordomsfrie spørsmål og setter til side tradisjonelle fordommer, vil sannheten komme fram. Den "liberale" trenden skapte en atmosfære der man torde å stille spørsmål ved tradisjonelle lærespørsmål. Prosessen med å revurdere ethvert trosaspekt oppmuntret til en refleksjon over hvordan etterapostolisk gresk metafysikk hadde ført til en tilsløring av Bibelens Kristus. At tradisjonelle dogmer har bidratt til å løsne noe på dette grepet, har vist seg å være et positivt utslag av teologien som vi ser sprang ut av opplysningstiden. Misnøyen med nikenske og kalkedonske definisjoner på hvem Jesus er, kom stadig til overflaten. Letingen etter den historiske Jesus har fortsatt langt inn i vår egen tid. Denne fikk ny styrke da *Myth of God Incarnate* ble utgitt i 1977.[1]

Harnach hadde rett da han pekte på den problematiske helleniseringen av den opprinnelig hebraiskorienterte kristne tro. Det er galt å skille mellom hva man mener er sannhet ved å sammenligne Skriften selv med tradisjon, når dette fører til at vår tids forkynnere likestiller argumentasjon mot dogmet om Kristi evige guddommelighet med det å angripe selve Bibelen. Dagens evangeliske kristne som samler seg under mottoet *sola scriptura* (Skriften alene), greier ofte ikke å skille mellom hva Skriften selv sier, og det som er tradisjonelle *fortolkninger* av Skriften. Det burde lyde en varselsklokke når Lindbeck peker på at "de fleste bibeltro protestanter er tilhengere av en etterapostolisk treenighetslære, men måten de opptrer på, tilsier at de tar det som en selvfølge at disse læresetningene er bibelske".[2] F. F. Bruces kløktige iakttakelse fortjener leserens udelte oppmerksomhet: "Folk som tror på Bibelen alene (i følge deres egen overbevisning), tror egentlig på en allment anerkjent *sola scriptura*-fortolkningstradisjon. Evangeliske protestanter er like mye tilhengere av tradisjon som romersk-katolske eller gresk-ortodokse katolikker, det er bare det at de ikke innser at det er tradisjon."[3]

For Michael Servetus og de nederlandske gjendøperne (anabaptistene)som Adam Pastor var leder for, og for hele samfunnet av polske gjendøpere, var treenighetslæren et avvik fra den bibelske monoteismen, og et feilslått forsøk på å omformulere den apostoliske troen på én Gud, Faderen,[4] i en gresk metafysisk språkdrakt. Og enda verre, læresetningene fra kirkemøtene i Nikea og Kalkedon tvang folk med brutale midler til å tro på disse dogmene. Dette var mer enn beklagelig ettersom selve terminologien i denne kristologiske debatten var et sammensurium av tvetydige ord og begreper – og som står i skarp kontrast til Bibelens enkle og likefremme lære om troen på én Gud.

Friheten (fra "dogmetyranniet", representert bl.a. ved den athanasiske trosbekjennelse som truet avvikere fra den ortodokse treenighetslæren med døden) til å lese Bibelen

---

[1] Redaktør, John Hick (London: SCM Press, 1977).

[2] *The Nature of Doctrine and Religion: Theology in a Post-liberal Age* (Philadelphia: Westminster Press, 1984), 74.

[3] Fra brevveksling, 13. juni 1981.

[4] 1. Kor. 8:6; 1. Tim. 2:5; Joh. 17:3; Ef. 4:6.

fordomsfritt førte til en gjenoppdagelse av ofte oversette og glemte elementer i kirkens presentasjon av Jesus – f.eks. hans menneskelighet. Det var bredt anerkjent at den tradisjonelle forståelsen av Jesus ofte hadde lidd under en latent "doketisme" (troen på at Jesus bare *tilsynelatende* var et menneske), som for apostelen Johannes var et varsel om selve "Antikrist" (1. Joh. 4:2; 2. Joh. 7). Dessuten syntes de mer tradisjonelle oppfatningene av Jesus å demonstrere en forkjærlighet for en spesiell forståelse av Joh. 1:1, og som ekskluderte den mer menneskelige fremstillingen av Jesus hos Matteus, Markus og Lukas og i Apostlenes gjerninger. Faktum er at kirken i altfor stor grad har latt Johannesevangeliet være grunnlaget og modellen for utformingen av læren om hvem Jesus er. Kan dette skyldes at stilen som Johannes bruker når han skriver - en egentlig svært hebraisk fremstillingsform - appellerte mer til det spekulative greske sinnelag, og at dette førte til at de hedningekristne misforstod budskapet?

Vi vil anta at tendensen til å tilsløre Jesu menneskelighet oppstod som en opposisjon til den sentrale og grunnleggende nytestamentlige stadfestelse av at Jesus var Messias, den andre Adam, unnfanget på overnaturlig vis, men som likevel ble til i mors liv. Dette synet på Jesu opprinnelse kan vi, som Raymond Brown så anvendelig betegner det, kalle for "unnfangelseskristologi".[1] Brown insisterer på at Matteus og Lukas ikke har noen som helst forståelse av at Messias hadde noen preeksistens.[2] De kan derfor ikke ha vært tilhengere av noen treenighetslære slik denne tradisjonelt fremstår. For dem var Jesu unnfangelse det at han faktisk ble til. Smitten som teologien bak den senere treenighetslæren kom fra, finnes derfor andre steder enn i evangeliene. Kan den tilskrives Johannes eller Paulus? Eller skal den tilskrives en forvrengt forståelse av det de skriver og som stammer fra den spekulative tendens i gresk filosofi? Denne tendensen var åpenbart allerede virksom da Johannes mot slutten av det første århundre skrev og uttrykkelig understrekte faren med den begynnende gnostiske doketismen, Jesu *tilsynelatende* menneskelighet (1. Joh. 4:2; 2. Joh. 7). Han kom *én sarki*, dvs. "i kjød". Han kom ikke "inn i et menneskelig legeme", noe som er en helt annen sak. I sitt første brev synes apostelen Johannes å korrigere en gryende misforståelse av sin "logos"-doktrine i sitt evangelium (Joh. 1:1-3). Det var et *upersonlig* "evig liv" som var "hos Faderen" (1. Joh. 1:2) før Jesus ble født, og *ikke* Sønnen selv i sin preeksistens. Med andre ord, Johannes forsøker å få oss til å forstå at da Ordet ble kjød (Joh. 1:14), så var overgangen *ikke at en guddommelig person ble menneske, men at en upersonlig personifisering* (sml. "Visdommen" i Ordspråkene 8:22, 30) – *Guds "Ord" – ble legemliggjort i et menneske.*

Den påfølgende utviklingen av trinitarisk tenkning ble oppmuntret på grunn av en misforståelse av det hebraiske ordet for "ord" hos Justin Martyr. For Johannes betydde "logos" ikke en annen person i Guddommen, men representerte selve Guds måte å uttrykke seg på. Justin, som var en platonist og vant til å tenke på "logos" som en formidler mellom Gud og mennesker, forstod følgelig Jesus som dette "logos" og anså ham derfor som en *pre-*

[1] *The Birth of the Messiah*, 150, fotnote s. 52.
[2] Ibid., 31, fotnote 17.

eksistent Sønn, en person som numerisk er forskjellig fra og underordnet Gud, Faderen. Justin fortsetter med å søke etter Jesus i Det gamle testamente og identifiserer ham til og med som Herrens engel før inkarnasjonen. Selv hos Justin er vi likevel langt fra den endelige formuleringen av trosbekjenelsen om hvem Jesus er slik den ble utformet av kirkemøtet i Kalkedon. Det som er viktig å merke seg her, er at treenighetslæren slik den utviklet seg, ikke kan spores tilbake til Det nye testamente gjennom de tidligste kirkefedrene, som alle anså at Kristus var underordnet Gud, Faderen. Noen trodde endatil at Sønnen hadde en begynnelse.

Der gresk filosofi var i stand til å blande seg med Bibelens lære, var i Johannes-evangeliet, og da særlig i prologen til evangeliet. En misoppfatning av dette evangeliet førte til at Jesus så å si ble projisert inn i det preeksistente "logos". Således ble den enkle og likefremme læren om hvem Messias er, både hos synoptikerne og hos Johannes (forutsatt at en ikke leser dette evangeliet ut fra et spekulativt gresk perspektiv) tilslørt. Utfordringen for teologer ved Universitetet i Cambridge, som tror på *myten om Guds inkarnasjon,* har vært å stille spørsmål om hvorvidt "...alt snakket om Jesu preeksistens trolig i de fleste - om ikke i alle tilfeller - burde bli forstått på linje med analogien til Torahens preeksistens for å antyde den evige og guddommelige hensikt som ble oppnådd gjennom ham [sml. 1. Pet. 1:20], i stedet for å forstå det som en fullt ut personlig og bokstavelig preeksistens."[1]

Dersom dette er rette måten å forstå tingene på, da er John Robinsons iakttakelser av Johannes oppfatning av Faderen riktige:

> Patristisk teologi, uansett skoletilhørighet, har misbrukt disse tekstene [fra Johannes-evangeliet] ved å ta dem ut av sin sammenheng og gi dem en betydning Johannes aldri hadde ment. Et funksjonelt språk som beskrev at Sønnen og Ånden ble sendt til verden av Faderen, ble omsnudd til å bli forstått som et evig og indre forhold mellom flere personer i Guddommen, og ord som "fødsel" og "begynnelse" ble omgjort til tekniske termer som egentlig er helt fremmede for Det nye testamente.[2]

Beklagelser over hvordan Johannes` *lógos*-begrep har blitt mistolket og forvrengt har ofte blitt galant avvist og havnet i glemselens slør. Det er på tide at noen betydningsfulle røster lar seg høre. I 1907 skrev en professor i systematisk teologi i Jena i Tyskland sin *System der Christlichen Lehre*, som var kronen på verket til bibelforskeren som gjennom et helt liv hadde studert hvordan den kristne tro har artet seg opp gjennom århundrene. I selskap med flere andre kjente bibelfortolkere satte professoren fingeren på treenighetslæren og problemet som oppstår når "Ordet" i Joh. 1 blir forstått som en preeksistent annen *Person* enn Gud eller *Vesen* i stedet for et synonym for Guds visdom og kreative hensikt. Dersom

---

[1] Maurice Wiles, *The Remaking of Christian Doctrine* (London: SCM Press, 1974), 53. Sml. Wiles` iakttakelse i *The Myth of God Incarnate*, 3: "Inkarnasjon, i sin fulle og hele betydning av ordet, er noe som ikke omtales direkte i Skriften."

[2] "The Fourth Gospel and the Church`s Doctrine of the Trinity", *Twelve More New Testament Studies* (London: SCM Press, 1984), 172.

"Ordet" blir skrevet med liten "o" i Johannesprologen, og dersom man oppfatter termen som en måte å beskrive Guds plan eller hensikt på, og ikke som et uttrykk for Guds Sønn, finnes det heller ingen treenighetslære.

Hans Wendt, som også studerte i Jena, gjør problemet til gjenstand for en grundig analyse. Han viser at når "ordet" blir forstått i sin hebraiske betydning som Guds skapende aktivitet – basert på at termen regelmessig fremstår i denne betydningen gjennom hele Det gamle testamente – så finnes det ikke noe grunnlag overhodet for å hevde at Johannes mente å si: "I begynnelsen var den evige Guds Sønn, og Sønnen var hos Faderen og Sønnen var Gud". En slik oversettelse gjør ikke annet enn å skape forvirring omkring det grunnleggende prinsipp i all åpenbaring at Gud er én. Dersom Ordet er Sønnen i en førmenneskelig tilstand, da må nødvendigvis både Faderen og Sønnen bli sett på som Den allmektige Gud. Denne tildragelsen skulle imidlertid vise seg å være et alvorlig anslag mot monoteismen i den hebraiske Tanakh, en monoteisme som Jesus offentlig anerkjente (Mark. 12:28-29) i nærvær av både en kritisk teolog og hans egne disipler. Dersom "ordet" i Joh. 1 oppfattes som "Guds ord", da er det opplagt at Johannes tenker på Guds skapende ord i 1. Mos. 1:1-3; Salme 33:6, 9; 119:103-105. Professor Wendt sier at det ble gjort et fatalt grep da "ordet" i Johannesprologen ble forstått i en aleksandrinsk betydning som en slags agent eller mellommann mellom Gud og mennesker.

> Den første setningen i Johannesevangeliet, som kan se ut som filosofien til Filon[1], kan forstås av enhver skolert jøde eller kristen uten å ha noen som helst kjennskap til Filon. Vi burde derfor ikke argumentere ut fra den betydning Filon legger i "ordet", dvs. at "ordet" er uttrykk for en hypostase[2] og at også Johannes mente det samme, dvs. at "ordet" er en preeksistent *person* eller *personlighet*. I resten av evangeliet og i 1. Johannesbrev er termen "ordet" aldri ment å bli forstått som en personifisering... Det betyr snarere Guds "åpenbaring" som tidligere hadde blitt gitt til Israel (10:35) og til jødene i deres hellige skrifter (5:38), og som ble betrodd Jesus og overlevert videre til hans disipler (8:55; 12:48; 17:6, 8, 14, 17; 1. Joh. 1:1), og som nå ville bli tatt vare på av dem (1. Joh. 1:10; 2:5, 14). Den litt personifiserende måten å forstå "ordet" på ved at det blir omtalt som om det kom inn i verden (1:9-14), er typisk for Det gamle testamentes personifiserende stil når det gjelder nettopp "ordet" som term (Jes. 55:11; Salme 107:20; 147:15; sml. 2. Tess. 3:1). Det kan ikke bevises at forfatteren av

[1] **Philo**, eller **Filon** *fra Alexandria* (ca. 15 f.Kr. – 45 e.Kr.): jødisk-hellenistisk filosof. Hans mål var å forene jødisk teologi med gresk filosofi. Gjennom en billedlig tolkning av tekstene prøvde han å harmonisere Det gamle testamente med samtidens hellenistiske filosofi og religion. Hans filosofiske system inneholder platonske, nyplatonske og stoiske elementer. Filon fikk stor betydning for den kristne tenkning ved sin lære om *Lógos* som bindeledd mellom Gud og verden (*Damms Store Leksikon*, N. W. Damm AS, Oslo, 1986, bind 8, s. 93).

[2] **Hypostase**, gr., eg. vesen; (teol.) personifikasjon av begreper, egenskaper og lign. (*Fremmedord, blå ordbok*, Kunnskapsforlaget, 1998).

> Johannesprologen tenkte på "ordet" som noen virkelig person. Bare den historiske Jesus sies å være Sønnen og ikke "ordet" som sådan (Joh. 1:14, 18). Men i denne Sønnen bodde og arbeidet Guds evige åpenbaring.[1]

Professor Wendt presiserer videre at Johannes` tilsynelatende forbindelse med Filon ikke må forstås dithen at han har adoptert Filons filosofiske forståelse av termen "ordet". Faktum er at apostelen forsøker å motbevise Filons forvirrende filosofi, som ble forfektet av representanter fra den aleksandrinske skolen og som tidlig opponerte mot Sannheten med sine spekulasjoner (sml. Ap.gj. 18:24-28). Det er disse som er Johannes` målgruppe når han skriver prologen til sitt evangelium. Historiens ironi er at den ortodokse tro til slutt falt for den samme filosofiske spekulasjon og forkynte en preeksistent annen person i Guddommen og benyttet Johannesprologen som støtte for denne avstandstagen til monoteismen! Moderne oversettelser av Johannesprologen gjengir stor "o" i "Ordet" og bruker han-kjønnspronomener i gjengivelsen av det greske *lógos*. Dette er et ufravikelig vitnesbyrd om Filons greske filosofi som har forkludret den hebraiske tro slik den uttrykkes i Det nye testamente. Johannes har blitt vridd og vrengt på og blitt misforstått, og den skadelidende var Jesu og hans disiplers unitariske monoteisme (Joh. 5:44; 17:3).

Professor Wendts innsiktsfulle analyse fortjener en bredest mulig høring:

> Allerede fra Justins dager ble *lógos*-kristologien dominerende i kristen teologi... Denne logoslæren skapte kontakt med og var i overensstemmelse med senantikkens filosofi hvis hovedproblem var hvordan forstå forholdet mellom den lavere materielle verden og Guds og åndens trancendentale verden. For å løse dette problemet antok man at man hadde å gjøre med vesener som hadde sin posisjon mellom Gud og mennesker. Disse vesenene var guddommelige utstrålinger og representerte etter hvert en forestilling hvorved man kunne bygge bro mellom det guddommelige og menneskelige. Spekulasjoner i kristne kretser over *lógos* som en mellommann i selve skapelsen var direkte relatert til denne hellenistisk-filosofiske spekulasjon ettersom den representerte en lignende løsning på det samme kosmologiske problem... Men kombinasjonen mellom det kosmologiske og filosofiske og det religiøse og soteriologiske[2] innebar en indre selvmotsigelse. Dersom *lógos*-læren skulle representere en forståelig løsning på det kosmologiske problem, måtte *lógos* bli presentert som en virkelig person, en aktør, som riktignok utgikk fra Gud, men var underordnet Gud, slik at *lógos* som agent eller formidler og aktør var forbindelsen mellom Gud og mennesker. På den annen side, dersom denne aktøren skulle bringe frelse, måtte dens vesen være av samme valør som den frelse den skulle tilveiebringe for

---

[1] *System der Christlichen Lehre* (Gøttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1907).

[2] **soteriologisk**, som gjelder soteriologi, gr., læren om Kristus som verdens frelser. (*Fremmedord, blå ordbok*, Kunnskapsforlaget, 1998).

> menneskeheten... Han må bli forstått som "av en Gud" (2. Klem. 1:1).[1] Ettersom enten det kosmologiske eller det soteriologiske syn skulle bli rådende, så ble i samsvar med dette avstanden mellom *lógos* og Gud eller likheten mellom *lógos* og Gud understreket.[2]

Selvmotsigelsen i spekulasjonene omkring *lógos*-begrepet er representert ved mot-argumentasjonen fra tilhengerne til Arius og Athanasius. Begge leire oppfattet *lógos* som en preeksistent *person*. Men, som professor Wendt påpeker, denne oppfatningen av *lógos* som et personlig vesen, førte til en alvorlig konsekvens. "Ettersom ikke bare en personlig himmelsk preeksistens, men en evig tilværelse av samme essens som Faderen, ble tillagt Sønnen, *gikk selve tanken om Guds enhet tapt*. Det var dette som var den vesentlige innvendingen fra monarchistene [tilhengerne av læren om at Gud er én]."[3]

Wendt konkluderer i kapitlet "Difficulties with the Early Christological Dogmas": "Monoteismen, som fra et kristent ståsted ikke var noen uvesentlighet, men av grunnleggende viktighet, ble skadelidende... Dersom *lógos*, som har med den evige Gud å gjøre, er en person og som sådan må sees atskilt fra Faderen, oppstår uvegerlig pluralitet i Gud, og den rene monoteisme blir ødelagt."[4] Det er dette problemet den ortodokse tre-enighetslæren har skapt.

Den tette forbindelsen mellom Jesus og Israels éne Gud kan umulig lede til de konklusjonene kirkemøtenes bekjennelser trekker. Utviklingen som kulminerte i Nikea og Kalkedon, kan spores i tre hovedfaser. For det første: Den greske filosofis "logos" ble beskrevet av aleksandrinske teologer som den preeksistente Kristus. For det andre postulerte Origen den ubibelske læren om at Sønnen er fra evighet av. For det tredje forkastet den såkalte athanasiske trosbekjennelse, som reflekterte Augustins trinitarisme, alt som har å gjøre med at Sønnen var underordnet Faderen, og fjernet enhver særegenhet hos personene man mente utgjorde Guddommen, til et punkt der det var helt umulig å beskrive "de tre".

Det ser ut til at de komplekse stridighetene i etterapostolisk tid mht. hvordan Sønnen skulle beskrives i forhold til Faderen, kunne ha vært unngått dersom man hadde beholdt den hebraiske terminologien Bibelen ellers bruker. Geoffrey Lampe klager i sin innsiktsfulle analyse av den patristiske teologi over:

> at den kristologiske forestilling om den preeksistente Sønnen reduserer Jesu sanne sosiale og kulturelt bestemte personlighet til en metafysisk abstrakt "menneskelig natur". Sønnen antok universell menneskelighet og gjorde den til sin egen... Men universell menneskelighet er et abstrakt begrep... I følge denne kristologi antar Den

---

[1] "Brødre, vi bør tenke likedan om Jesus Kristus som vi tenker om Gud."

[2] *System der Christlichen Lehre* (Gøttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1907), del 2, kap. 4, s. 357-358. Oversettelsen fra tysk er vår egen.

[3] Ibid., s. 359.

[4] Ibid., s. 368.

> evige Sønnen en tidløs menneskelig natur, eller han gjør den tidløs ved at han gjør den til sin egen natur; det er en menneskenatur som ikke på noen måte er påvirkelig av geografiske forhold; den korresponderer heller ikke med noe i den virkelige og konkrete verden. Jesus Kristus kom likevel ikke "i kjød".[1]

Mosheim bemerket at "uoverensstemmelsene omkring treenighetslæren oppstod i det andre århundre etter introduksjonen av gresk filosofi i kirken".[2] Studiet av bibelsk teologi har brakt lys over bevisene som tvinger oss til alvorlig å se nærmere på denne forvanskningen av troen som oppstod da gresk filosofi ble lagt til den enklere hebraiske rammen Bibelen var skrevet i. Vi skal avslutte med ytterligere tre sitater. Disse innbyr oss til å gjenoppta vår gransking av doktrinenes historie i vår leting etter sannheten. Canon H. Constable skrev i 1893:

> Kristne av i dag spør seg om det aksepterte synet på den menneskelige natur og den fremtidige straff stammer fra filosofi og tradisjon, eller fra Skriften. De begynner å ane at den rådende teologi for en stor del har sitt utspring i menneskelig filosofi. Skikkelser fra den religiøse tankeverden som de før trodde var skikkelser som har med Kristus å gjøre, dvs. apostlene og profetene, begynner de nå å mistenke er onde ånders skikkelser, Platons skapninger, og personligheter kirkefedrene beskrev, de som ellers tok store deler av tankegodset i sin teologi fra Platon og hans ideologi.[3]

Alfred Vaucher oppforder oss til å vende tilbake til bibelsk tro:

> Det klare vann fra Guds åpenbarte sannhet strømmer ut fra sidene i hele Det gamle og Det nye testamente som en veldig flod. Det er bare Gud som har udødelighet og som tilbyr mennesker guddommelig og uforgjengelig liv. Men parallelt med denne strømmen flyter hedenskapens filosofiske grumsete elv; den menneskelige sjel, av guddommelig essens, evig, som eksisterte før legemet og som overlever det. Etter apostlenes død smeltet disse to elvene sammen til en blanding av "troubled waters" - problemer. Litt etter litt blandet menneskelig filosofi seg med guddommelig undervisning. Utfordringen i vår egen tid for evangelisk teologi er følgende: Å frakople de to uforenlige elementene og å skille dem, å eliminere det hedenske element som har plassert seg som en utsuger i sentrum av tradisjonell teologi; å gjenopprette verdien til det bibelske element som alene er sant og som alene passer med Guds natur og med mennesket, Hans skapning.[4]

---

[1] *God as Spirit* (London: SCM Press, 1977), 144.
[2] *Institutes of Ecclesiastical History* (New York: Harper, 1839).
[3] *Hades or the Intermediate State* [(utgiver ukjent), 1893], 278.
[4] *Le Problème de l'Immortalitè* [(utgiver ukjent), 1957], 6.

Det som omsider vil dukke fram fra den tidlige forvirringen omkring Guds og menneskets natur, er profetenes, Jesu og apostlenes ubesmittede bibelske monoteisme. Gud vil igjen bli sett på som én Person, Jesu Far, og Hans enbårne Sønn, som Messias. På grunnlag av Det nye testamentes bekjennelse at Jesus er Messias, forløperen for Guds rike på jord, må man gjeninnsette Jesu sanne menneskelighet, som like til nå har vært innkapslet i kirkefedrenes spekulative og abstrakte teologi.[1]

Teologer med ulik bakgrunn har helt fra det andre århundre og oppover stått sammen i sin korrumperte kristne tro. Det messianske håpet ble gradvis glemt. Forstillingen om Guds rike på jord forsvant. Ved døden tok udødelighet den plass oppstandelsen rettmessig har:

> Som alle andre begrep endret også religiøse termer sin betydning parallelt med nye erfaringer og et nytt syn på verden. Implantert i en gresk verdensanskuelse *ble den kristne lære uvegerlig modifisert – ja, transformert*. Spørsmål som aldri tidligere hadde blitt stilt, ble viktige, og de jødiske forestillingene syntes å forsvinne. Særlig *ble det messianske håp glemt* eller *transponert til en overnaturlig sfære etter døden*. Da Romerriket antok kristendommen i det fjerde århundre, gikk forventningen om Kristi rike på jord og som skulle innledes med en stor trengsel, tapt i sin helhet, og var en tro som man fant kun i spesielle kretser. Udødelighet – dvs. et filosofisk konsept – tok plassen til de dødes oppstandelse. Likevel, sistnevnte lever i folks bevissthet på grunn av sin tilstedeværelse i primærkildene, men spiller ikke lenger noen avgjørende rolle, ettersom dens forutsetning – *det messianske rike på jord – har blitt tilslørt*. Ettersom miljøet og samfunnet de kristne levde i, endret karakter fra å være jødisk til å bli gresk, har derfor grunnleggende religiøse forestillinger også endret karakter. Således har vi en eiendommelig kombinasjon – *Bibelens lære om troen på Gud er bibeholdt innenfor rammen av fremmed filosofi.*[2]

1. Joh. 4:2

Tidlige forsøk fra ulike hold på å vekke tvil om Jesu sanne menneskelighet ble møtt med en sterk advarsel fra Johannes til sine disipler om at "mange forførere er gått ut i verden, som ikke bekjenner at Jesus er Kristus kommet i kjød. Dette er forføreren og Antikrist" (2. Joh. 7; sml. 1. Joh. 4:2).

Translator`s New Testament [3] gjengir dette verset på en måte som er klargjørende med hensyn til usikkerheten omkring formuleringen: "...kommet i kjød": "Mange forførere er gått ut i verden, som ikke godtar det faktum at Jesus kom som et menneske. Her er forføreren og

---

[1] Matt. 16:16; Joh. 9:22; 20:31; Ap.gj. 5:42; 9:22, etc.

[2] G. W. Knox, D. D. (Doctor of Divinity), LL. D. (Doctor of Law), professor i filosofi og religionshistorie ved Union Theological Seminar, New York, *Encyclopedia Britannica*, 11. utgave, Bind 6, 284.

[3] British and Foreign Bible Society, 1973.

Antikrist". Johannes` klare standpunkt med hensyn til Jesu menneskelighet er ment å eksponere som antikristelig ethvert system som setter spørsmålstegn ved det faktum at Jesus var et virkelig menneske. I et tidligere kapittel har vi sett at det offisielle trinitariske standpunkt er at Frelseren hadde en upersonlig menneskelig natur, *men at han ikke var en menneskelig person.*

Et vesen som var eller er både Gud og menneske, kan neppe fullt ut ha vært menneskelig og blitt fristet i alle ting slik som vi. Som flere kritikere av treenighetslæren har bemerket, er den tradisjonelle læren om at Jesus er Gud, uforenlig med troen på at han var et sant menneske. Kirkemøtenes Gud-menneske i etterapostolisk tid synes å være skremmende lik "en annen Jesus" som Paulus advarte mot i 2. Korintierbrev (2. Kor. 11:4).

Den bitre årelange stridens ironi er at samtlige fraksjoner; både tilhengerne av at Gud er èn, de som tror at Gud er to personer og de som forfekter at Gud er tre, hevder alle at de tilber den samme ène Gud. De som insisterer på at Jesus er Gud, hevder at han er verdig tilbedelse, en handling som ellers bare er forbeholdt Gud. Å hevde at Gud består av to eller tre personer, motsier direkte Bibelens mange utsagn om at Gud er èn person. Det vil være ørkesløst å forsøke å komme til noen annen konklusjon ved at en påstår at begrepet "person" i bekjennelsene fra kirkemøtene ikke betyr det samme som det vi i dag legger i termen. I Bibelen er både Faderen og Jesus åpenbart personer i en moderne betydning av ordet – to forskjellige individer.

Løsningen på mysteriet er at "tilbedelse" i Skriften er noe man praktiserer ikke bare i forhold til Gud, men også i forhold til mennesker, personer i høye stillinger/embeter. Det greske verbet *proskunèô* blir brukt både til å betegne tilbedelse av Gud og det å hylle mennesker. Således blir f.eks. Israels konge tilbedt samtidig som folket tilber Gud (1. Krøn. 29:20, *KJV*; ordet som blir brukt i Septuaginta, LXX, er *proskunèô*). Daniel ble "tilbedt" (Dan. 2:46). De hellige blir "tilbedt" (Åp. 3:9, KJV). Jesus blir "tilbedt" (hyllet) som Messias..., men bare èn person, Faderen, er verdig tilbedelse som Gud. Det er ikke mindre enn bemerkelsesverdig at et annet gresk ord, *latreùô*, som betyr *tjene/tilbe*, og som utelukkende blir brukt i forbindelse med gudstjenesten, i alle de 21 tilfellene ordet forekommer i NT, utelukkende blir brukt om Faderen.

Lesere som kjenner King James-oversettelsen, blir forledet til å tro at Jesus er Gud fordi han blir "tilbedt". Det samme argumentet måtte følgelig føre til at også David og de hellige er Gud! Det er den moderne bruken av ordet "tilbe" som får leseren til å mene at Jesus ble tilbedt som Gud.

Gud og Hans menneskelige tjenere står ofte i et nært forhold til hverandre i Skriften. "...fikk folket ærefrykt for Herren. De trodde på Herren og på hans tjener Moses" (2. Mos. 14:31). "Da ble folket grepet av stor frykt for Herren og for Samuel" (1. Sam. 12:18). "Og hele forsamlingen lovet Herren og sine fedres Gud og bøyde seg og kastet seg ned for Herren og for kongen" (1. Krøn. 29:20). "Da Hiskia og høvdingene kom og så haugene, priste de Herren og hans folk Israel." (2. Krøn. 31:8).

Moderne oversettelser har vært til hjelp og har bidratt til å klargjøre det med "å tilbe Jesus". I Matteus 8:2 leser vi f.eks. om en spedalsk som "...kom og kastet seg ned for ham" (Translator`s New Testament).

Til tross for alt dette, står det ikke til å nekte for at Jesus er den om hvem det er sagt: "Verdig er Lammet som ble slaktet, til å få makt og rikdom og visdom og styrke og ære og pris og velsignelse!" Som Messias er Jesus, den akkrediterte Skaperens representant, gitt ære sammen med Den eneste Gud, hans Far (Åp. 5:12-13). Men han slutter seg også til de hellige i Lammets sang og lovprisningen av Faderen (Åp. 15:3; sml. Hebr. 2:12, hvor Messias priser Gud). Han er begynnelsen og enden i Guds store frelsesplan (Åp. 1:17). Likevel døde han (Åp. 1:18), et faktum som ganske enkelt betyr at han ikke kan være Gud, ettersom Gud ikke kan dø. Faderen alene er Den allmektige Gud. I Åp. 1:8 (sml. 1:4) er Faderen Alfa og Omega og Herren Gud, Den allmektige "som kommer". Den sistnevnte tittelen, *pantokrátor*, blir ikke brukt om Jesus noe sted i Bibelen til tross for at enkelte bibelutgaver som gjengir alle Jesus-sitater med rød skrift, tilskriver dette verset til Sønnen, og bidrar således til å opprettholde den stadige forvekslingen av Messias og Gud. Den oppstandne Jesus mottar her faktisk en åpenbaring fra Faderen (Åp. 1:1), noe som igjen viser at Sønnen ikke er Den allesteds nærværende Gud!

I Åpenbaringen 22:12-13 er det meget mulig at det er engelen ("han" i vers 10) som taler, som i Det gamle testamente, som Gud, ved at engelen representerer Gud. *Alfa og Omega*-betegnelsen i vers 13 viser trolig, som i Åp. 1:8 og 21:6, til Faderen, han som engelen taler på vegne av. "Han som kommer" i Åp. 1:8 er Den allmektige Gud. Det er også muligens Hans komme som blir beskrevet i Åp. 22:12, etterfulgt av den guddommelige tittelen i vers 13. Jesus er den som igjen taler fra vers 16.

Det er et fascinerende paradoks at Johannes, som er så ivrig etter å fremholde at Jesus var et virkelig menneske som både ble trøtt og sulten, har blitt så misforstått dithen at man tillegger ham en lære om at Jesus var sann Gud, slik treenighetslæren utlegger det. Evangeliet etter Johannes refererer gjentatte ganger til "Gud" som Faderen. Likevel, i Johannes` senere brev ser vi at noen av Johannes` samtidige til og med i hans egne brev forsøkte å fremtvinge en definisjon av Jesus som Johannes aldri hadde i tankene. Bevisene på dette er følgende: I Johannesevangeliet er ordet, *lógos*, et tvetydig begrep som lett kan misforstås. Det kan forstås dithen at Johannes mente at en annen person i Guddommen eksisterte før skapelsen hos Faderen. Men dette var overhodet ikke hva Johannes hadde i tankene, og han benytter anledningen i begynnelsen av det første brevet sitt å gjøre dette klart. Det var, sier han, "det evige liv" som var "hos Faderen" (1. Joh. 1:2).[1] Det var det upersonlige "livets ord" eller "livet" (1. Joh. 1:1-2) som nå hadde blitt manifestert i et virkelig menneske, Jesus. Det som preeksisterte, var ikke Guds Sønn, men ordet eller budskapet med løfte om liv. Løftet om evig liv ble uttrykt i et menneske, Israels Messias. Inkarnasjon i Bibelen betyr ikke at en

[1] Sml. "...og ordet var hos Gud" (Joh. 1:1).

annen person i en treenig Gud ble menneske, men at Guds hensikt med å ville gi udødelighet til sine skapninger, ble åpenbart, demonstrert og legemliggjort i et unikt menneske.

VI. TREENIGHETSLÆREN OG POLITIKK

"Vit da, min venn, at treenighetslæren ble utformet mer enn tre hundre år etter at evangeliet først ble forkynt; dens tilblivelse skjedde i uvitenhet, frembrakt og holdt ved like med brutal råskap."
- William Penns

En historiker har med rette sagt:

> Kristendommen, som sidestiller sannhet med tro, bør lære – noe den også gjør – at enhver tilsløring av sannheten er umoralsk. En troende kristen har ingenting å frykte hva gjelder fakta; en kristen historiker som setter grenser for hvilke spørsmål man kan stille seg, innrømmer sin ufullkomne tro.[1]

En troende som frykter, er en hindring for hele kjernen i det kristne foretagendet, som er å søke en stadig dypere innsikt i sannheten.

Historien blir dessverre ofte beskrevet av den som betrakter den, særlig når et historisk emne blir sett på fra et trangsynt verdslig eller religiøst perspektiv. Gransk livshistorien til hvilken som helst grunnlegger av en religiøs bevegelse, les om vedkommende i bøker, tidsskrifter og aviser skrevet av sekulære forfattere. Ta så og studèr den samme livshistorien i en biografi eller i omtaler gjort av begeistrede tilhengere av vedkommende. Du vil sannsynligvis finne liten grad av overensstemmelse av fakta bortsett fra en del uvesentlige og ugjendrivelige statistiske opplysninger. Når vi i tillegg får avstand til vedkommende både i tid og rom, oppstår et betydelig tomrom mellom den historiske virkelighet og en kanonisert utgave av fakta. Det har krevd kløkt å forsøke å skjule de mer mørke sidene av livsløpet til personer som har grunnlagt religiøse bevegelser, som f.eks. Jehovas Vitner (Joseph Smith) og presbyterianerne (John Calvin).

I kontrast til dette har oppriktige beretninger om livsløpet til helteskikkelsene i Bibelen blitt nedtegnet i de hellige manuskripter – like til å beskrive detaljer om drukkenskap og løsere seksuelle forbindelser. Likevel synes vi å finne grunnlag for å pynte på beretningene

[1] Paul Johnson, *A History of Christianity* (New York: Atheneum, 1976), viii.

om livsførselen til senere åndelige ledere, bl.a. kirkefedrene. Uansett hvor ubehagelig og brutalt det kan synes for noen, kan vi anta at denne tendensen henger sammen med uttalelsen som Jesus kom med: "Et dårlig tre kan ikke bære god frukt" (Matt. 7:18). Er det slik at en oppriktig søken kanskje vil avsløre den opprørende sannhet at Det nye testamente faktisk til dels er korrupt? Det blir gjort store anstrengelser for å presentere livshistorien til kjente kirkeledere så renslig og uplettet som mulig, bl.a. for at deres doktriner og trossystemer som de overlot til etterslekten, kan være troverdige.

På samme måte, når vi leser de forskjellig beretningene om treenighetslærens opprinnelse, blir vi forbløffet over måten de ulike kildene nyanserer samme tema. Enkelte kristne forfattere forfekter at treenighetslæren var vel kjent allerede i kristne kretser på den tiden Det nye testamente ble til. Forfatterne av Det nye testamente så derfor ingen grunn til å komme med annet enn indirekte hentydninger til den treenige Gud. Dette var angivelig en så akseptert del av kirkens tradisjon at de knapt brydde seg med å dokumentere det andre ville ha ansett for å være den mest dramatiske forandringen man kan tenke seg og som invaderte det religiøse samfunn i det første århundre. Andre forfattere som skriver om det samme teologiske tema, uttrykker seg totalt uenig med en slik påstand. De viser til en blodig og århundrelang strid mellom kristne, der tusenvis måtte bøte med sine liv inntil treenighetslæren ble endelig kanonisert som et kristent dogme mer enn tre århundrer etter at kristendommens grunnlegger døde.

Kirken har hele tiden vært rede til å støtte store politiske ledere så lenge de har villet fremme kristendommens mål og hensikt og gi støtte til presteskapets innflytelse. I ediktet av Milan i 313 e.Kr. sikret keiser Konstantin seg en tidløs hyllest fra Den kristne kirke ved at han ga amnesti til alle kristne og andre religiøse kultbevegelser. Noen år senere la han grunnen til den brutale praksis som førte til at striden mellom rivaliserende fraksjoner mht. læremessige ulikheter ble bilagt. Resultatet var det første betydelige skritt mot den formelle inkorporering av treenighetslæren i den kristne tro.

De fleste kristne ville bli overrasket over virkningene til den romersk-katolske teologen W. E. Addis og hans iakttakelser. I sin kommentar til den religiøse striden som oppstod som følge av forsøkene på å introdusere forestillingen om at Gud er flere enn èn person, sier han:

> De aller fleste kristne, om de hadde blitt overlatt til seg selv, ville ha vært fornøyd med den gamle troen på èn Gud, Faderen, og ville ha stilt seg tvilende til "den guddommelige ordning", som den har blitt kalt - læren om at Faderens guddommelighet ble utvidet til å omfatte Faderens og Sønnens guddommelighet... "Alle enkle mennesker", skrev Tertullian, "for ikke å kalle dem uvitende og uutdannede..., blir fryktsomme når vi snakker om "den guddommelige ordning"... De vil ha det til at vi forkynner to eller tre guder".[1]

[1] Christianity and the Roman Empire (New York: W. W. Norton, 1976), 174.

De som tror på treenighetslæren og som mener at forståelsen av Gud som et treenig vesen, var et så etablert faktum at det ikke engang var nødvendig å nevne det den gang Det nye testamente ble skrevet, burde ta utfordringen fra kommentarene til en annen forfatter, nemlig Harold Brown:

> Det er et likefrem og et ufravikelig historisk faktum at flere viktige doktriner som i dag synes å være helt sentrale i den kristne tro – slik som f.eks. treenighetslæren og læren om Kristi natur – ikke fullt ut var utformet og definert i en slik form at alle kunne godta dem før i det fjerde og femte århundre. Dersom de er viktige i dag – slik alle ortodokse trossetninger og bekjennelser vektlegger det – må det være fordi de er sannhet. Dersom de er sanne, må de alltid ha vært sanne; de kan ikke ha blitt sanne i det fjerde og femte århundre. Men dersom de er både sanne og grunnleggende, hvordan kan det ha seg at den første kristne menighet brukte flere århundrer på å utforme dem?[1]

Et annet sted sier han: "Vranglære oppstod tidligere i historien, og er bedre dokumentert enn det kirken kom til å benevne som ortodoks tro."[2] Den forbløffende innrømmelsen om at den religiøse verden erstattet den originale lære med en ny og forskjellig ortodoks tro, har ikke gått upåaktet hen av observatører som har fulgt kristen virksomhet opp gjennom tidene. Med hensyn på treenighetslæren iakttar den jødiske forfatteren, Pinchas Lapide, i sin dialog med den protestantiske teologen, Jürgen Moltmann, at:

> Uansett hvem som kjenner historien til utviklingen av dogmer, vet man at forestillingen om Gud i den første kristne menighet var unitarisk, og at det i det andre århundre skjedde gradvis, i strid med læren om at Kristus var Gud undergitt – subordinasjonslæren - at man oppfattet at Gud var to personer. For kirkefedre som Justin Martyr, Ireneus og Tertullian var Jesus underordnet Faderen i alle ting, og den tidlige kirkefaderen Origen nølte med å rette sine bønner til Kristus, for - som han skrev - det kan vi bare med rette gjøre i forhold til Faderen og ham alene.[3]

Det samlede bilde som historien derfor tegner, ligner en aritmetrisk progresjon: "I det første århundre er Gud fortsatt monoteistisk etter den gjengse og tradisjonelle jødiske tro. I det andre århundre blir Gud to i èn; fra og med det tredje århundre blir Gud gradvis treenig".[4]

---

[1] *Heresies* (Doubleday, 1984), 20.
[2] Ibid., 4.
[3] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 39.
[4] Ibid.

Lapide taler om "de blodige indre kristenreligiøse krigene som raste i det fjerde og femte århundre, da tusener på tusener av kristne ble slaktet ned av andre kristne på grunn av treenighetslæren".[1]

Hvordan ble denne tragiske konflikten løst? En mann, keiser Konstantin, forandret kristendommens historiske gang. Han var den første som sørget for å smelte sammen kristendom, hedenskap med staten under det romerske imperiums paraply. Slik Johnson peker på, delte nok Konstantin det allment aksepterte synet om at alle religiøse grupperinger burde bli respektert ved å forsone de ulike nasjonale Guddommene. Han bemerker også at Konstantin:

> synes å ha vært en soltilbeder, en av flere sene hedenske kulter som holdt feiringer sammen med kristne. Det å tilbe slike guder var ikke noen ny idè. Hver eneste greker eller romer forventet at politisk suksess var et resultat av religiøs tro. Kristendommen var Konstantins fars religion. Til tross for at Konstantin hevdet at han var den 13. apostelen, hadde han ingen brå damaskusomvendelse. Det er tvilsomt om han i det hele tatt forlot tilbedelsen av solen. Etter at han bekjentgjorde at han hadde konvertert til kristendommen, bygget han en triumfbue til solens gud, og i Konstantinopel satte han opp en statue av den samme solgud med trekk som lignet ham selv. Konstantin ble endelig selv guddommeliggjort etter sin død i et offisielt edikt i keiserriket, slik mange romerske herskere før ham hadde blitt.

I Konstantin, denne profesjonelle soldatkeiseren, omfavnet kristendommen en uvanlig ener. Han var den mektigste sekulære herskeren noensinne som har blitt regnet blant kirkens helter. Det er på sin plass å spørre om hvor nært han egentlig levde opp til Jesu egen standard, kristendommens grunnlegger, som selv bærer tittelen "Freds Fyrste." Det var Konstantin som gjennom et offisielt edikt brakte kristendommen til å tro på den høytidelige oppfatningen av at Guddommen bestod av to personer – Gud Fader og Gud, Sønnen. Det gjensto å bli senere generasjoners oppgave å føre kristenheten til troen på den treenige Gud.

Det var den samme Konstantin som med hodet av sin rival (hans egen svoger) og med en bloddryppende lanse red triumferende inn i Roma etter at han like før hadde henrettet svogeren. Etter seieren sørget han for å gjøre bokstavene *Chi-Rho*, de to første bokstavene i det greske ordet for Kristus, til sitt eget symbol, angivelig fordi han hadde opplevd å se disse to bokstavene i en drøm like før han beseiret svogeren. Historien varierer alt etter hvem som forteller den, men før denne historiske nedslaktningen beordret han at de samme bokstavene skulle males på hans soldaters skjold. Bare seks år før sin triumferende marsj inn i Roma ga han ordre om at 100 franske opprørsfanger skulle rives i filler på en arena. Han var også stilltiende vitne til at den antikristelige politikken til keiser Diokletian var årsak til at hellige kristne tekster ble brent, og at troende som nektet å tilbe hedenske guder, ble lemlestet.

---

[1] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 40.

Elleve år etter at han vant denne himmelsk inspirerte triumfen, avslører historien at den påståtte disippelen av Jesus myrdet en allerede beseiret rival, drepte hans kone ved å koke henne levende i hennes eget bad – og myrdet en uskyldig sønn. "Privat oppførte han seg mer og mer som et monster jo eldre han ble. Han la på seg og var kjent under kallenavnet `oksenakken`... Hans dyktighet hadde alltid vært å admininistrere...; [han var] en mester i kunsten å inngå kompromiss om det meste".[1] Han var "...dominerende, egoistisk, selvrettferdig og hensynsløs".[2] Med årene "viste han en økt interesse for smiger, fancy uniformer, ekshibisjonisme og svulstige titler. Nevøen hans, Julian, uttalte at han virket latterlig slik han mange ganger fremsto - [ikledd] merkelige, stive østlige drakter, smykker og juvelbesatte armbånd og tiara på hodet sammen med en farget parykk."[3] Hans viktigste apologet var Eusebius fra Caesarea som sa at denne kristne keiseren kledde seg slik utelukkende for å gjøre inntrykk på folket; privat lo han av seg selv. "Men dette står i motsetning til mye annet av det vi vet om Konstantin, inkludert opplysninger som stammer fra Eusebius selv. Forfengelig og full av overtro kan han ha tatt kristendommen til brystet fordi det passet hans personlige interesser og hans voksende stormannsgalskap."[4]

En kyniker vil kanskje spørre om Konstantins liv i det hele tatt ligner noe på det livet tømmermannssønnen fra Nasaret levde. Til tross for at han lot seg døpe like før han døde, har man spekulert på om Konstantins dypere interesser - hvis man ser bort fra den vanlige overtro som var utbredt blant de stridende på den tiden - kan ha vært sterkt politiske. Hans ambisjoner om å skape harmoni i et delt keiserrike krevde politisk kløkt. At Konstantin klarte det, skulle komme til å bli nettopp det moderne politikere misunner ham, de som må takle presset fra store fraksjoner av politisk aktive og konkurrerende religiøse grupper. I noen tilfeller omfatter dette også påstander om å ha hatt en "født-på-ny"-opplevelse på høydepunktet av en politisk kampanje.

Kristologisk strid

I romerriket vokste det fram et betydelig teologisk skille mellom de kristne i Alexandria og de kristne i Antiokia. De opponerende gruppene utgjorde en trussel mot rikets enhet. På grunn av det politiske potensial disse gruppene hadde, måtte uenighetene bli løst på et eller annet vis. Kristne i Alexandria trodde at Jesus hadde hatt en evig preeksistens som et guddommelig vesen og at han hadde blitt menneskelig ved å fremstå som et menneske. Denne teologiske retningen løp risikoen med at Jesus bare tilsynelatende var et menneske. I kristologiens tekniske språk var Jesus "doketisk" i de Alexandrinske kristnes øyne (ordet kommer av det greske verbet *dokèô* som betyr "å synes", "å anta"). Poenget var at Jesu

[1] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 68.
[2] Ibid.
[3] Ibid.
[4] Ibid.

guddommelighet dominerte hans menneskelighet så mye at sistnevnte bare var noe Jesus var tilsynelatende. Frelseren selv var sann Gud som hadde tatt bolig i et menneskelig legeme, og han hadde "en upersonlig menneskelig natur" (slik kirkemøtet i Kalkedon i 451 e.Kr., og senere kirkemøter, kom til å uttrykke det). Jesus selv var i følge de ortodokse "menneskelig", men ikke "et menneske".

For dem som hadde vokst opp i og omkring Antiokia, regionen som omfattet områdene der Jesus selv hadde levd, var et annet syn på Kristus rådende. Her resulterte jødenes opprinnelige monoteisme, som la vekt på at Gud er èn, i en tro på at Sønnen var skapt. Den spesielle grunnsetningen for arianismen var at Jesus, Guds Sønn, må ha hatt en begynnelse, og selv om han var preeksistent, kunne han ikke ha vært fra evighet eller være lik Faderen. Midt i konflikten som utviklet seg mellom de to fraksjonene, stod presten Arius, som samlet en ganske stor tilhengerskare i prestegjeldet til den aleksandrinske biskopen Alexander. Arius` anstrengelser med å promotere sin egen kristologi i Egypt førte raskt til at han ble ekskludert.

De markerte teologiske forskjellene mellom Roma, Alexandria og Antiokia var helt klart noe herskeren i Roma var opptatt av. Religionens makt spilte en så stor rolle med hensyn til stabiliteten i det romerske riket i det fjerde århundre, at enhver religiøs konflikt raskt måtte bli brakt under kontroll av staten, hvis ikke, ville den politiske enheten i riket være i fare. Konstantin bestemte seg for å løse konflikten med å sende følgende brev med budskap om forsoning til hver av partene med en oppfordring om å bilegge stridighetene:

> Konstantin, Seierherren, Den Allmektige Augustus, til Alexander og Arius... Hvor mye vondt har ikke bare mine ører, men også mitt hjerte, fått høre gjennom rapporter om splittelse mellom dere... Etter at jeg grundig har undersøkt hvilket hold det er i disse meldingene og bakgrunnen for uenigheten dere imellom, finner jeg at grunnlaget synes å være heller tynt, og at dette ikke står i forhold til den bitre striden dere utkjemper.[1]

Konstantin synes å ha vært helt på sidelinjen hva gjelder de dyptgående teologiske diskusjonene som var involvert i striden. Da hans første forsøk på å få til forsoning mislyktes, sammenkalte han til det som trolig er det mest innflytelsesrike økumeniske møte som noensinne har vært holdt i den kristne kirkes historie. Møtet resulterte i en skjebnesvanger og vidtrekkende beslutning om det guddommelige emnet vedrørende Kristi og Guddommens natur. "Den avtalte datoen var tidlig på sommeren i år 325 e.Kr. Åstedet var lagt til den pittoreske kystbyen Nikea ved bredden av Bosporusstredet... i nordvestre Tyrkia hvor Konstantin hadde et passende og romslig palass."[2]

> Ettersom kristendommen hadde spredt seg helt til Storbritannia i vest og til India i øst, måtte noen av delegatene reise i flere uker, for ikke å si måneder, for å komme

[1] Gjengitt av Ian Wilson, *Jesus, The Evidence* (Harper & Row, 1984), 165.
[2] Ibid.

> dit... Eremitten Jakob fra Nisibis ankom i klær av geiteskinn fulle av lopper. En annen delegat var den hellige Nikolas... som skulle komme til å bli prototypen på julenissen (Santa Claus)... Foran denne bizarre og uvanlige forsamlingen stod Konstantin frem i en strålende drakt overlesset med gull og juveler som minte om en dekadanse som ville være fjernt fra keisere før ham. Han tok sete på en lav gullbelagt stol.[1]

Kirkehistorikeren Schaff beskriver scenen ytterligere idet han siterer Eusebius fra Cesarea: "I det øyeblikk keiserens tilsynekomst ble kunngjort, reiste alle seg fra stolene, og keiseren så ut som en himmelsk budbringer, sendt av Gud selv, dekket med gull og edle steiner, en herlig fremtoning, høy og slank, vakker, sterk og majestetisk".[2]

"Det var akkurat i dette historiske øyeblikk, foran denne forsamling, at en beslutning ble tatt som skulle få de mest vidtrekkende følger for alle som har kommet til tro på Kristus frem til denne dag."[3] Av grunner han nok selv kjente best til selv, styrte denne, i all hovedsak analfabetiske keiseren hva gjelder bibelkunnskap, en av de viktigste diskusjonene kirken noensinne sammenkalte til. Beslutningen kirkemøtet kom frem til, skulle vise seg å ha en dramatisk og avgjørende langtidsvirkning på hele legemet av troende. Konstantins dom støttet meningen til minoriteten i kirkemøtet. Beslutningen som ble tatt, skulle komme til å bli akseptert av det store flertallet av kristne frem til denne dag –at Jesus var lik Gud og fra evighet som Gud, "Gud av Gud". Således ble triangelets andre streng i Treenigheten et dogme. Det skulle komme til å bli komplettert i det påfølgende århundre gjennom en kunngjøring om at Den Hellige Ånd er den tredje Person i Guddommen.

De aleksandrinske teologene som alle var grundig skolert i gresk filosofi, med Athanasius som leder, vant disputten. De andre som var mer påvirket av jødisk monoteisme, tapte. Dissentere som nektet å skrive under overenskomsten, ble umiddelbart bannlyst. Kirken ble nå overtatt og diktert av teologer som var sterkt påvirket av gresk tenkning. Således var kursen lagt for dens doktriner for de neste sytten århundrer. H. L. Goudges iakttakelse er passende her: "Da gresk og romersk tenkesett, og ikke det hebraiske, kom til å dominere kirken, skjedde en katastrofe kirken aldri senere kom seg over, verken med hensyn til lære eller praksis."[4] Denne kontrollen har fortsatt med uforminsket styrke siden det fjerde århundre. Den politiske samhørighet Konstantin søkte å oppnå for sitt keiserrike, oppnådde han til gangs. Disse er historiske fakta, men hvilke konsekvenser hadde det for sannheten? Den kristne kirke har frem til denne dag ubevisst bøyd kne innfor Konstantins gullbelagte tronstol.

Altfor sent protesterte noen av underskriverne av overenskomsten fra Antiokia skriftlig til Konstantin og oppga at "...vi har begått en lite from handling, Herre Prins, ved at vi ga

---

[1] Gjengitt av Ian Wilson; *Jesus, The Evidence* (Harper & Row, 1984), 165-166.
[2] *History of the Christian Church* (Grand Rapids: Eerdmans, 1907-1910), 3:625.
[3] Ian Wilson; *Jesus, The Evidence*, 168.
[4] "The Calling of the Jews", i de samlede verker om *Judaism and Christianity*.

vårt samtykke til en blasfemi av frykt for deg."[1] Slik skrev Eusebius fra Nicomedia. Uansett, skaden var allerede skjedd. En helt ny teologi ble så formelt kanonisert av kirken. Siden den gang har talløse engasjerte og overgitte kristne som har uttrykt sin uenighet med keiserens tvangsmessige edikt, blitt stilt overfor tortur og død regissert av staten, ofte utført av andre kristne.

En skulle ikke uttrykke noen overraskelse over at Konstantin og de greske teologene omfavnet en guddom som bestod av to personer. Det var i tråd med en omfattende aksept av flerguderi. Den romerske og greske verden var fullspekket med guder. Forestillingen om at Gud ble menneske, var knapt en ny oppfinnelse (sml. Ap.gj. 14:11), ei heller proklamasjonen om at et menneske var Gud. Konstantin hadde gitt ordre om at hans far skulle opphøyes til gud, en ære som ble ham selv til del etter hans død. Etter sin begravelse ble han beæret med tilnavnet den trettende apostelen.

I dag kaster Konstantins monumentale avgjørelse sin imponerende skygge over det 21. århundres fragmenterte kristendom uten nevneverdig motstand. Konstantins innflytelse synes å fortsette ufortrødent. Trofaste disipler tillater ikke - på samme måte som med Napoleon (han som ble den europeiske menneskehets blodige slakter), Luther, Calvin eller en moderne religiøs leder som Joseph Smith, at deres leders helgenglorie falmer, men de fortsetter å oppfriske deres helts rykte til en skinnende glød.

Historien kan komme til å dømme dem hardt, men deres åndelige etterkommere tolerer sjelden noen som tør finne mangler hos dem. I to århundrer etter Konstantin fulgte slakt på slakt av bekjennende kristne, utført av kristne, i en blodig kamp for å forsvare det som etter hvert ble en ubøyelig ortodoks tro. Det ble forlangt at man aksepterte troen på en Gud som bestod av to personer (senere utvidet til en guddom med tre personer) eller bli bannlyst, ført i eksil, torturert eller drept – hovedsaklig i interesse av politisk effektivitet og for å bevare det som læremessig ble erklært å være den udiskutable sannhet.[2]

Etter Konstantin ble vold en akseptert kristen metode for å løse uenigheter. Tidlig i det 11. århundre e.Kr. ble kristne korsfarere ømme om hjertet av tanken på å frigjøre Det hellige land ved bruk av makt. Etter å ha slaktet europeiske jøder fortsatte de å volde ødeleggelse over monoteistiske "vantro" muslimer som hadde kontrollen over den hellige byen Jerusalem. Dette blodbadet ble igangsatt under det blodige banneret til en treenig Gud. Noen har antydet at islam kanskje aldri ville ha fått det fotfeste i verden den har i dag om jødenes ène Gud hadde forblitt de kristnes Gud.

I alle disse tildragelser er det vanskelig å finne noe som tilnærmelsesvis ligner det harmoniske livet til kristendommens grunnlegger som sa: "Gjengjeld ikke ondt med ondt", "Vend det andre kinnet til" (Matt. 5:39), "Salige er de som stifter fred" (Matt. 5:9), og som

---

[1] Ian Wilson, *Jesus: The Evidence*, 168.

[2] R. E. Rubenstein har gjort en grundig studie av den sterkt politiske innflytelsen som var gjeldende under dannelsen av det kristne dogmet i sin bok *When Jesus became God: The Struggle to Define Christianity during the Last Days of Rome* (Harcourt, 1999).

lovet at de saktmodige skulle arve jorden (Matt. 5:5). Den samme Messias protesterte: "Mitt rike er ikke av denne verden [dvs. den har ikke sin opprinnelse i den nåværende onde verdens system, men vil bli på jorden i den kommende tidsalder]; hvis det var, ville mine tjenere ha kjempet" (Joh. 18:36).[1] Så snart kristendommen hadde overgitt seg til den teologiske beslutningen som en verdslig imperialistisk stat stod bak, ble vold akseptert som metode av kirkens menn. Kirken hadde inngått et fatalt kompromiss med verden, en avgjørelse som etterlot den famlende i uvisshet og læremessig forvirring, og som under krig også var forberedt på å drepe både sine fiender og egne medlemmer i fiendeland.

Da den katolske kirke senere følte seg truet av vranglære, anså den at det var de trofastes Gudgitte ansvar å ødelegge all motstand gjennom inkvisisjonen. Hun så sine opponerende barn i den protestantiske leir bruke de samme midler. Avvikere innen den protestantiske reformasjonsbevegelse fikk på samme måte hardhendt behandling av mektige protestantiske ledere i ledtog med verdslige regjeringer.

Calvin mot Servetus

Et slående eksempel på hvordan kristne ledere noen ganger reagerer når treenighetslæren blir truet av tanken om at Gud er èn person, er reaksjonen hos den høyt anerkjente lederen av den protestantiske reformasjon, John Calvin. Det uheldige offeret for Calvins ondskap var Michael Servetus, som gikk ut mot treenighetslæren.

Servetus som var opplært i den katolske lære og hadde studert både jus og senere medisin, var slått over den pomp og prakt som paven i Roma omga seg med. Etter å ha kommet under innflytelse av den tidlige reformasjon fortsatte Servetus sine energiske studier av Bibelen, og han ble den første protestant som angrep treenighetslæren. Mye av det han skrev levner liten tvil om at han var godt utdannet; han kunne bl.a. både hebraisk og gresk. På en følelsesladd og til dels brysk måte hevdet han at det katolske dogmet om tre personer i Guddommen var et produkt av innbildning, et monster som bestod av uforenlige deler, metafysiske guder og filosofiske abstrakter.[2] Anklagen tiltrakk seg Calvins oppmerksomhet som reagerte med å si at Servetus "fortjente å få sine innvoller revet ut og bli revet i småbiter."[3]

Historiens ironi er at Servetus for en stor del sympatiserte med protestantismen, men han fant snart ut at det protestantiske Tyskland og Sveits var forbudt område for ham. Han var imidlertid i stand til å finne seg til rette i palasset til en romersk-katolsk erkebiskop i Frankrike som var en beundrer av menn med høy utdanning. På den tiden var Servetus en

[1] Mange avsnitt i Bibelen forteller oss at Guds rike vil bli etablert på jorden (Matt. 5:5; 19:28; 25:31; Åp. 5:10; Jes. 2:1-4, etc.) når Jesus kommer igjen.
[2] General Repository and Review, red. Andrews Norton (Cambridge, Massachusetts: William Hilliard, Okt. 1813), 4:37.
[3] Ibid.

erfaren lege og den første som publiserte en artikkel om blodgjennomstrømningen fra det høyre til det venstre hjertekammer. Hans allsidighet viste at han intellektuelt var på høyde med andre reformatorer. Hans vedvarende korrespondanse med Calvin med hensyn til treenighetslæren ga ham imidlertid ikke noen nevneverdig innflytelse i Geneve, hvor Calvin reelt sett hadde kontroll over et mektig teokratisk system. Han fortalte Calvin at "Evangeliet ditt mangler Den eneste Gud, sann tro og det er uten gode gjerninger. I stedet for Den ène Gud har du en trehodet Cerberus"[1] (den gresk-mytologiske trehodete hunden som voktet porten til helvete). Han poengterte videre overfor Calvin at "i stedet for sann tro har du en skjebnesvanger vrangforestilling; og de gode gjerningene du snakker om, er tomme ord."[2] Disse ordene ga Servetus visselig ikke noen plass blant diplomater. Men vi skulle ikke tvile på hans integritet eller hans overbevisnings mot.

I overensstemmelse med Konstantins ånd sverget Calvin at han ville drepe Servetus om det var i hans makt. Servetus besluttet imidlertid å utgi nok et arbeid som han utformet med tanke på å gjenopprette kristendommen til dens opprinnelige renhet, og befri den fra de manglene som hadde forurenset troen. Calvin fikk tak i et eksemplar av Servetus` publikasjon hvor han angrep treenighetslæren. Han sørget deretter for, gjennom en mellommann, at den katolske kirke arresterte Servetus. I løpet av den tiden han var fengslet, ble han behandlet med respekt. Etter tre dager fikk han låne en nøkkel av fangevokteren for å gå en spasertur i hagen. Han rømte og spaserte ut i frihet, men det skulle vise seg å bli en skjebnesvanger spasertur.

Friheten varte ikke lenge. Han hadde bestemt seg for å dra til Napoli i Italia for å fortsette sin legepraksis, men han gjorde det ulykksalige valget å reise via Geneve. Dette var Calvins territorium. Han styrte med nesten uinnskrenket myndighet og hadde etablert et kirkelig teokrati der. Servetus kunne utvilsomt ha forestilt seg at dersom han ble tatt, ville protestantene, som han selv sympatiserte med, gi ham bedre behandling enn de katolske myndighetene. Etter at han rømte, hadde den katolske kirke ført en rettssak mot ham *in absentia* og dømt ham "til å bli ført i en gjødselskjerre til avstraffelsesstedet hvor han skulle brennes levende *(tout vif)* av en langsom ild, sammen med bøkene sine".[3] Tragisk nok regnet ikke Servetus med støpningen hos sine protestantiske fiender, som for øvrig hadde uttalt at "dersom han kommer og det står i min makt, vil jeg ikke unne ham å slippe fra det med livet i behold".[4] Calvin innrømte senere: "Jeg legger ikke skjul på at det var gjennom påtrykk fra meg og ved min tilråding at han ble kastet i fengsel".[5] Calvin ville ha tjent sine moderne apologeter bedre dersom han ikke hadde skrevet noe som helst om sin innblanding med

[1] General Repository and Review, red. Andrews Norton (Cambridge, Massachusetts: William Hilliard, Okt. 1813), 4: 47.
[2] Ibid.
[3] Ibid., 56.
[4] Ibid., 48.
[5] Ibid., 58.

Servetus. Men det er ikke uvanlig for tilhengere av berømte ledere å se gjennom fingrene og fjerne de mest tvilsomme sidene ved sin helts livsførsel fra offentligheten, for øvrig uten hensyn til fakta.

Servetus opplevde hele tyngden av den hensynsløse Calvins innflytelse. Etter å ha lidd en ond fengsling og ydmykelse, ble han bundet til staken med en jernlenke og med hans siste bok bundet fast til låret. Etter at han tryglet bødlene

> om ikke å pine ham lenge, ble ilden antent i den lille haugen av grønne eikegreiner. Pinen varte lenge og han ropte med en gjennomtrengende stemme, "Jesus, Sønn av Den evige Gud, vær nådig mot meg!" Til slutt kastet noen av dem som stod og så på, brennende stråbunter på ham av ren medlidenhet for å gjøre slutt på hans lidelser.[1]

Slik endte livet til en skarpskodd mann hvis bibelstudier plasserte ham i opposisjon til en mektig 16-hundretalls protestantisk reformist. Til tross for enkelte historiske uenigheter om styrken og svakheten til de to motstanderne i dette tragiske drama, forblir det enkle faktum stående at Servetus ble brent på staken for sin motstand mot en religiøs doktrine – treenighetslæren. Han led en grusom død for å ha våget å publisere sin ærlige og velstuderte argumentrekkefølge mot en helliggjort tradisjon hvis støttespillere følte seg truet. Tiden har ikke lykkes i å viske ut denne forferdelige skampletten fra den etablerte kristenhets annaler.

Det ville være galt å tro at religiøs eller sekulær motstand mot troen på at Gud er èn person, begrenser seg til en fjern fortid. På en eller annen måte, fordekt eller utilslørt, har den bibelske forestillingen om at Gud er èn, "Den eneste Gud, Faderen", slik Paulus uttrykker det (1. Kor. 8:6), blitt gjemt under et slør av selvmotsigende ord, fraser og undertrykket diskusjon.

Volden treenighetslæren har blitt forsvart med, kaster en mørk skygge av tvil over hele doktrinen som sådan. Noe synes å være fundamentalt galt med en lære som har forårsaket slike tragiske og blodige episoder i kirkens historie. Dogmet, som til og med dets forkjempere sier ikke kan forklares og som heller ikke gir noen som helst mening for dem som tenker rasjonelt, var et produkt av hellenistisk påvirkning og innflytelse. Læren står i motsetning til den hebraiske teologi som Jesus og apostlene var opplært i. Mose Gud, Jesaias, Jesu og apostlenes Gud var èn person, *Faderen.* Èn kan ikke bli det samme som to eller tre. Alt man kan gjøre med èn, er å dele den opp i mindre biter eller elementer, men da er det ikke lenger èn. Ekspander den ène, og til tross for den forbløffende hjernegymnastikk Tilhengere av treenighetslæren legger for dagen, kan èn aldri bli to eller tre og fortsatt forbli èn. (Dette utelukker selvsagt ikke at Gud kan velge å utpeke mellommenn, som Moses og Jesus, for å utvide Sin innflytelse og for å utøve Sin myndighet. Men forholdet mellom Gud

[1] General Repository and Review, red. Andrews Norton (Cambridge, Massachusetts: William Hilliard, Okt. 1813), 4: 72.

og slike mellommenn er ikke noe ontologisk[1] forhold, men et forhold som alle mer eller mindre tar for gitt). Gud lar seg ikke underlegge en oppsplitting eller deling. Da kristendommen tok det første skrittet mot å påtvinge en deling av Gud i to (Faderen og Sønnen), fragmenterte den seg selv, ikke Gud. Den kristne verden forblir derfor frem til denne dag, ikke forent, som Kristus ba om, men segmentert i stridende kirkesamfunn. Dette faktum burde få oss til å stille spørsmålet: Dersom Kristus ba om at hans etterfølgere måtte være ett (Joh. 17:20-21), ble ikke bønnen da besvart? Er det mulig at dagens oppsplittede og forvirrede kristenhet faktisk bare er kristen i navnet? Kan det være at dens grunnleggende trosbekjennelse var et avvik fra den bibel den proklamerer som sin eneste autoritet?

Dersom vi legger til side de mer oppfinnsomme spekulasjoner om greske filosofer og teologer, og dersom vi utelater argumentet om en logisk slutning i vår søken etter Den sanne Gud og den virkelige Jesus, og heller velger å stole på Skriftens enkle grunnsetning om at Bibelen viser oss at Jesus er Messias, Guds Sønn, så er det dette som er Det nye testamentes grunnleggende "dogme". Dette er trosbekjennelsen de første kristne sluttet seg til, og det skulle ikke være noe behov for å endre deres forestilling om Frelseren ved at man presenterer ham som en preeksistent superengel eller som Den evige Gud som ble menneske.

Det er nå på sin plass å vise forandringen i tenkesettet som i dag gjør det vanskelig for bibellærere å skille mellom tradisjonens arv og den opprinnelige lære som Jesus og apostlene stod for. Når det gjelder fakta, har en kristen som søker sannheten, ingenting å frykte.

[1] **ontologi**, gr., (filos.) læren om det værende, læren om alle tings vesen og sammenheng. – **ontologisk**,, som angår ontologien; i uttr. *det ontologiske Gudsbevis*, forsøk på å bevise Guds eksistens ut fra den forutsetning at eksistens nødvendigvis hører med til et begrep (*Fremmedord, blå ordbok*, Kunnskapsforlaget, 1986).

VII. FENOMENET "PREEKSISTENS" I DET NYE TESTAMENTET

"Den Hellige Ånd skal komme over dere... Derfor skal også det hellige som blir født, kalles Guds Sønn."

- engelen Gabriel

Innenfor den kristne tradisjon har Det nye testamente lenge blitt lest i lys av de senere kirkemøtene... Dette med at Jesus er Guds Sønn, hadde et annet meningsinnhold i det første århundre enn det som kom til uttrykk etter kirkemøtet i Nikea (325 e.Kr.). Alt snakket om at han eksisterte før verden ble skapt, burde sannsynligvis i de fleste - for ikke å si alle - tilfeller bli forstått slik jødene oppfatter at Torahen (Moseloven) er fra evighet av, dvs. at Gud gjennom Jesus uttrykker en guddommelig hensikt som skulle åpenbares gjennom ham, ikke at han pre-eksisterte som en person.[1]

De fleste kirkesamfunn bekjenner seg til en klart utformet lære om Jesus. Spesialister på tidlig kristen tenkning setter likevel spørsmålstegn ved argumentene som ledet frem til doktrinen om en treenig Gud. Teologer og andre eksperter på Det nye testamente spør seg om NT i det hele tatt lærer dette, og historikere undrer seg over kløften vi i dag kan se mellom Jesus selv og en fullt utviklet kristen tro. Disse spørsmålene er svært urovekkende, fordi de impliserer at kristendommen muligens er i en verre tilstand enn vi kunne forestille oss. Den er kanskje ikke i utgangspunktet noen solid og egentlig godt bygget struktur som bare trenger litt oppussing, men den trenger kanskje en total renovering... Det er ikke noe i Det nye testamente som tilsier at begrepet "Guds Sønn" betyr "Gud".[2]

---

[1] Maurice Wiles, *The Remaking of Christian Doctrine*.

[2] Don Cupitt, *The Debate About Christ* (London: SCM Press, 1979), vii, 4.

Likevel insisterer evangelisk kristendom på at det er slik man må se det om man vil regne seg som en kristen!

"Når en jøde sier om noe at det er forutbestemt, snakker han om det som om det allerede `eksisterte i himmelen`."[1] Således har de såkalte "preeksistens"-utsagnene i Det nye testamente å gjøre med forordning og forutbestemthet. Grekerne misforstod jødenes måte å tenke på og gjorde Jesus om til en kosmisk figur som kom ned til jorden fra det ytre rom. Men er en slik Jesus et menneske? Er han Israels sanne Messias?

Mange samvittighetsfulle kristne har i vår tid kunnskap om de gnostiske og mystiske tendenser som har påvirket kirken. Men mange er ikke klar over at filosofiske og mystiske idèer invaderte kirken fra det andre århundre og oppover via kirkefedrene, som alle var fulle av hedensk filosofi og som la grunnlaget for de trosbekjennelsene vi i dag betegner som "ortodokse". Spiren til treenighetslæren var allerede plantet i Justin Martyrs tenkning, en av de kristne apologetene i det andre århundre og som "...fant den nærmeste tilnærmingen til kristendommen i platonismen, og han følte at det ikke var nødvendig å bryte med platonismens ånd eller prinsipp for å oppnå større lys og en høyere kristen åpenbaring." "Kreftene som arbeidet for å forandre kristen doktrine, stammet fra hedensk tradisjon... Tenkemåtene som hedningene førte med seg inn i kirken, illustrerer hvorfor apostlenes lære ble korrumpert i tiden etter apostlene og de første kristne."[2]

Oppvakte kristne trenger å bli informert om disse påvirkningene og hvordan de i dag av mange blir "kanonisert" som en del av Bibelen. Klarsyn betyr å lære forskjellen mellom åpenbart sannhet og hedensk-filosofisk lære som hadde sin opprinnelse utenfor Bibelen og som likevel påvirket det som i dag går for å være "ortodoks tro".

Vi vil be leseren om å vurdere de katastrofale virkningene det hadde ikke å ta hensyn til den jødiske tankegang slik vi finner den i Bibelen, som for øvrig også utelukkende var skrevet av jøder (med unntak av Lukas). Det er opplagt at dersom jødene mener noe annet med "preeksistens" enn det vi legger i begrepet, ligger vi an til å misforstå dem, bl.a. med hensyn til hvem Jesus er. Det er en himmelvid forskjell på å være forutbestemt og å være preeksistent. Gresk filosofi regnet med en "annenrangs Gud", en ikke-menneskelig mellommann mellom Skaperen og verden. Den virkelige Jesus er imidlertid "mennesket Messias", den eneste mellommann mellom Gud og mennesker (1. Tim. 2:5). "Så er det for oss bare èn Gud, Faderen... og èn herre, Messias" (1. Kor. 8:6). Legg merke til Paulus` forståelse av hvem Gud er.

Det nye testamente er helt igjennom en jødisk bok. Dens forfattere var alle jøder, unntatt Lukas (som imidlertid er så jødisk som noen av NTs forfattere med hensyn til hans begeistring for "jødenes frelse" [Joh. 4:22], som i Jesus tilbys både jøder og hedninger). Moderne bibellesere nærmer seg disse bibelske tema med en heller snever hellenistisk

[1] E. G. Selwyn, *First Epistle of St. Peter* (Baker Book House, 1983), 124.

[2] G. T. Purves, *The Testimony of Justin Martyr to Early Christianity* (New York: Randolph and Co., 1889), 167.

verdensanskuelse. Denne har de arvet fra kirkefedrene og de etterapostoliske bekjennelsene som overså det faktum at Jesus var en jøde som underviste på jødisk manèr.

Dette er en antisemittisk tendens i tradisjonell konfesjonell kristendom som må avdekkes og forkastes. Den har påvirket kristendommens læresystem dramatisk, og den har påvirket hvordan vi definerer og forstår personen Jesus Messias.

Tanken om at sjelen forlater legemet og har en bevisst tilstand utenfor kroppen, er helt og holdent en ikke-jødisk forestilling (Dette er grundig dokumentert i Det gamle testamentes – og i Det nye testamentes lære om at menneskets natur har sin basis i GT). Moderne bibellesere blir sjokkert over å oppdage at i Bibelen *dør hele mennesket* og går over i bevisstløshet ("søvn"); livet blir gitt tilbake igjen kun gjennom en fremtidig oppstandelse av hele personen. Tradisjonell kristendom fremholder den misforståtte oppfatningen av at mennesket har "en udødelig sjel" som lever etter døden, så å si. Mange bibellesere er ikke oppmerksomme på følgende påstand i *Interpreter`s Dictionary of the Bible*: "Det finnes ikke noen tekst i hele Bibelen som gir grunnlag for å tro at `sjelen` blir skilt fra legemet i dødsøyeblikket."[1]

Oppfatningen av at Jesus virkelig levde og var bevisst før han ble født i Betlehem, er mao. en klart ikke-jødisk tanke. I følge hebraisk tenkning eksisterer ikke mennesket bevisst før det blir født. Sjelens preeksistens hører til den greske verdens filosofi og ble holdt i hevd av enkelte av kirkefedrene (særlig Origen, som var spesielt opptatt av filosofi og mystisisme). De fikk definitivt ikke denne idèen fra Bibelen.

Kristen vekst har dels med viljen til å innrømme at vi har blitt ført bak lyset å gjøre, dels med at vi ikke har hatt tilstrekkelig kunnskap til å komme frem til gode konklusjoner mht. bibelske tema.

Et svært viktig faktum vi bør være klar over før vi forsøker å forstå hvem Jesus er, er dette:

> Når en jøde sa at noe var forutbestemt, tenkte han seg at det allerede eksisterte på et høyere plan eller i en annen dimensjon enn den fysiske verden. Selve verdenshistorien er således forutbestemt fordi den allerede *på en måte* var kjent, den eksisterte og var dermed ferdig utformet. Denne typisk jødiske oppfatningen av forutbestemmelse er ulik den greske forestillingen om preeksistens ved at *jødene tenker på preeksistens mer som en guddommelig hensikt*.[2]

Vår teolog i dette tilfelle fortsetter med å si at denne typisk jødiske tenkemåten er tydelig illustrert i 1. Petersbrev. Dette minner oss umiddelbart om at Peter, da han ble en kristen, ikke forkastet sin jødiske tenkemåte (som var basert på den hebraiske Tanakh, GT).

---

[1] Red. G. A. Buttrick (Nashville: Abingdon Press, 1962), 1:802. Se også vår artikkel, "Do Souls Go to Heaven?"

[2] E. C. Dewick, *Primitive Christian Eschatology, The Hulsean Prize Essay for 1908* (Cambridge University Press, 1912), 253-254, uthevelser er lagt til.

Peters brev er stilet til "de utvalgte ... etter *Gud Faders forutviten*" (1. Pet. 1:2). Peter trodde at alle kristne var forut kjent av Gud, men dette innebar ikke at de hadde noen preeksistens!

Peters lære om de kommende ting er gjennomsyret av den samme tanken om at Gud har forutbestemt disse, eller at de på forhånd er kjent i Guds store Plan. Gud er altseende. De som har åndsgaver, vil på samme måte som Gud kunne se inn i fremtiden og i tro konstatere at virkeliggjøringen av Guds plan vil bli en realitet på jorden en gang i tiden. I følge Peter var Messias *forut kjent, ikke bare hans stedfortredende død, men selve personen Messias* (1. Pet. 1:20). Peter bruker samme ord for å beskrive Guds Sønns "eksistens" i Guds plan som når han beskriver den kristne menighets "eksistens" (v. 2).

Selv om Messias var forut kjent (ikke bare kjent, men *forut* kjent, akkurat som Jeremias før han ble født (Jer. 1:5), manifesterte han seg ved at Gud skapte ham da han ble unnfanget i Marias morsliv (Luk. 1:35). Dette er en typisk jødisk måte å forstå Guds hensikt for menneskene på. Han effektuerer Sin Plan i rette tid.

Den type "preeksistens" Peter tenker på, er den som passer inn i jødisk kultur og tradisjon, og som overhodet ikke har noe å gjøre med den senere greskdominerte etter-apostoliske kristne tradisjon.

> Vi er ikke nødt til å hevde at Peter var kjent med tanken på at Kristus preeksisterte hos Faderen før hans inkarnasjon [Vi kan derfor heller ikke hevde at Peter trodde på treenighetslæren!]. Denne tanken er nødvendigvis ikke en forutsetning for hans beskrivelse av Kristus som "forut kjent, før verdens grunnvoll ble lagt", ettersom Gud også på forhånd kjente alle som tror. Det vi kan si, er at uttrykket *pró katabolæs kósmu* [før verdens grunnvoll ble lagt] taler om en overjordisk karakter og viktighet når det gjelder Kristi embete og gjerning... Peter har på ingen måte utvidet sin tro på Kristi guddom til å bekrefte Jesu preeksistens: Peters kristologi ligner mer den vi finner i de første kapitlene i Apostlenes gjerninger enn den vi finner hos Johannes og Paulus .[1]

Peter, som var den fremste av apostlene (Matt. 10:2), ville ikke på noen måte ha applaudert treenighetsforkjempernes eller arianismens (sml. moderne Jehovas Vitner) syn på Jesus.

Vi merker oss også at for Peter var de kristnes frelse, dvs. Riket som de skulle få til arv ved Jesu gjenkomst, forvart i himmelen "rede til å bli åpenbart når tiden er inne" (1. Pet. 1:5). Jesu annet komme vil således bli en "apokalypse" eller en avdekking av det som allerede nå "eksisterer", men som foreløpig er skjult for våre øyne. På samme måte er det sagt om Jesus at han var "forut kjent" og ventet på å bli *åpenbart* i Guds time (1. Pet. 1:20). Verken

[1] E. G. Selwyn, *First Epistle of St. Peter*, 248, 250. Vi er uenige i at Peters forestilling om Jesus er annerledes enn det bildet Paulus og Johannes har av Jesus. Det er i høyeste grad ubeviselig at apostlene hadde ulike syn på hvem Jesus var.

"Riket" eller Jesus eksisterte egentlig på forhånd. De var begge *i Guds plan* før verdens grunnvoll ble lagt.

Paulus bruker samme begrep og språk om den fremtidige oppstandelsen og om de helliges udødelighet. Han sier at vi allerede "har en bygning som er av Gud, et hus som ikke er gjort med hender, for den kommende tidsalder (2. Kor. 5:1).[1] Det legeme som vi vil få ved oppstandelsen, "eksisterer" allerede i den forstand at Gud har dette med i sin Plan. Vi kan gjerne omtale det som allerede eksisterende fordi det er helt sikkert at det vil manifestere seg en gang i fremtiden. Slik sett har vi allerede fått det, selv om vi egentlig ikke har mottatt det, bokstavelig talt. Det samme kan sies om skatten vi har i himmelen. Den er et av våre fremtidige løfter. Vi vil motta arven (Kol. 3:24) når Jesus henter den fra himmelen til jorden ved sitt annet komme.

Forutbestemmelse; ikke en bokstavelig preeksistens

Når vi har forstått dette grunnleggende faktum og tenkesett i jødisk (og bibelsk) teologi, vil det ikke være vanskelig å tilpasse vår forståelse av andre skriftsteder hvor vi finner det samme prinsipp om "eksistens" etterfulgt av en senere og faktisk manifestasjon. Derfor sier Jesus i Joh. 17:5: "Og nå, herliggjør du meg, Far, hos deg selv med den herlighet *jeg hadde hos deg* før verden ble til". På grunnlag av 2. Kor. 5:1 vil en kristen i fremtiden etter oppstandelsen ved Jesu gjenkomst kunne si at han nå har mottatt det han allerede "hadde", dvs. det som var gjemt for ham i Guds plan. Om de kristne sies det at de *har* en skatt i himmelen (Mark. 10:21), dvs. en belønning som er gjemt hos Gud nå og som vil bli tildelt dem en gang i fremtiden. Det som sies, er ganske enkelt at de en dag *i fremtiden* vil "arve det Rike *som er beredt [dem]* fra verdens grunnvoll ble lagt" (Matt. 25:34).

Når Jesus i sin bønn i Joh. 17:5 ber om å få den herlighet han allerede "hadde" hos Faderen, ber han ganske enkelt om å få den herlighet som var beredt for ham av Gud fra begynnelsen av.[2] Denne herligheten var en del av Guds plan på en slik måte at Jesus allerede "hadde" den. Vi merker oss at Jesus ikke sa, "Gi meg tilbake" eller "Gjenopprett for meg den herlighet jeg hadde da jeg var hos deg før jeg ble født". En slik måte å oppfatte det på, ville ha vært helt fremmed for en jøde. Det er i grunnen helt unødvendig, og i alle tilfeller galt, å lese hedenske tanker inn i tekstene i Bibelen når vi kan forstå dem greit og likefrem slik de står i sin jødiske kontekst. Bevisbyrden ligger hos dem som tror på en bokstavelig

[1] Dette er den riktige oversettelsen av *aiånios*, dvs. som har med Rikets kommende tidsalder å gjøre, ikke "evig". Dette betyr selvsagt ikke at vårt fremtidige legeme er midlertidig. Det bekrefter udødelighet og at livet derfor varer i det uendelige. Det at de hellige blir gitt herlighetslegemer er den kommende tidsalders store og betydningsfulle begivenhet som foranlediges av oppstandelsen.

[2] Synoptikernes (Matt., Mark. og Luk.) måte å uttrykke den samme idèen på er å snakke om det Rike "...som var beredt for dere fra verdens grunnvoll ble lagt" (Matt. 25:34).

preeksistens, å demonstrere at tekstene *ikke kan forklares* innenfor deres egen jødiske kontekst. Man skal også huske på at den hebraiske Tanakh, som har mye å si om forventingen om Guds Sønns annet komme, inneholder ingen formuleringer som innebærer at Messias var Gud selv som skulle komme fra en tilværelse i himmelen før han faktisk ble født. Tanken om at Gud kan bli født som et menneske er helt fremmed for jødisk og hebraisk kultur og tenkemåte, og som Jesus selv vokste opp med og var en del av. Det hadde krevd en ikke så liten revolusjon å introdusere en slik ny forestilling.

Jesu såkalte "preeksistens" hos Johannes henspiller på hans "eksistens" i Guds plan. Introduksjonen av gresk terminologi og et språk som egentlig er ubibelsk, har ridd kristenheten som en mare. Det finnes et helt kurant og greit ord for preeksistens i det greske språk (*prohypárkjân*). Det er bemerkelsesverdig at ordet ikke finnes noen steder i Bibelen i tilknytning til Jesus, men hos de greske kirkefedrene i det andre århundre er ordet vanlig. De greske bibelkommentatorene forstod ikke den hebraiske tenkemåten Det nye testamente var skrevet ut fra.

Det bibelske synet på Jesus før hans fødsel handler om at han "eksisterte" *i Guds plan og visjon*. Begrepet "preeksistens" i Bibelen betyr ikke det samme som bekjennelsene fra de senere kirkemøtene; nemlig at Guds Sønn faktisk bevisst eksisterte før han kom til jorden, ble født og ble menneske ved at han kom via sin mors liv. I følge Skriften kom Jesus *fra* Maria (Matt. 1:16), dvs. han ble til, skapt, i hennes morsliv. Merkelig nok begynte Justin Martyr allerede i det andre århundret å snakke om at Jesus kom *gjennom* eller *via* sin mor.

Når det gjelder Jesu egen oppfatning av seg selv som Menneskesønnen, er den jødiske og bibelske forståelsen av begrepet "preeksistens" bemerkelsesverdig. Uttrykket "Menneskesønnen" finner vi i Daniels bok. Han "preeksisterer" bare i den forstand at Gud gir oss en åpenbaring av *ham* – mennesket – i Sin plan for fremtiden. Menneskesønnen er *et menneske* – det er det ordet betyr. Det Johannes vil at vi skal forstå, er derfor at *mennesket* Messias var i himmelen før han ble født (dvs. i Guds plan) og han ble sett *i Daniels fremtidsvisjon* (Dan. 7; Joh. 6:62). Da Jesus ble tatt opp til Gud, ble han gitt den posisjon som var beredt for ham i henhold til Guds plan. Det er ingen tekst overhodet som sier at Jesus vendte *tilbake* (*hypostrèpho*) til Gud, til tross for at denne tanken feilaktig har blitt importert inn i enkelte moderne engelske bibeloversettelser til støtte for den ortodokse tro. Slike dogmatiske oversettelser som "*vende tilbake* til Faderen" i stedet for "*gå* til Faderen" taler for seg selv.[1] Flere bibeloversettelser er forutinntatte til fordel for de tradisjonelle etter-apostoliske forestillingene om hvem Jesus er.

Menneskesønnen er ikke noen engel. Ingen engel har noensinne blitt kalt "Menneskesønnen" (dvs. et medlem av menneskeslekten – med god grunn var dette Jesu favorittbenevnelse han brukte om seg selv). Å kalle Messias for en engel ville være å blande kortene. Bibelforskere melder for øvrig at tanken om Messias` preeksistens "*før han ble født i*

[1] Se New International Version, Joh. 16:28 og 20:17.

Betlehem" er helt ukjent i jødedommen. I følge alt som er forutsagt om Messias i Det gamle testamente, har Messias sin opprinnelse i menneskeslekten: Det er ingenting i jødedommen som i det hele tatt støtter noen forestilling om at Messias var preeksistent før han ble født som menneske` (Dalman, *Words of Jesus*, s. 128-132, 248, 252). Det er overhodet ikke mulig å få en slik tanke til å overleve i jødiske kretser, uansett sosial tilhørighet. Jødedommen har aldri kjent til et [bokstavelig] preeksistent idealmenneske".[1]

Jesu påstand: "Før Abraham ble til, er jeg" (Joh. 8:58) betyr ikke at han kom til å tenke på at han hadde et liv før han ble født. Det er slik grekerne tenker, de som tror på sjelens udødelighet. I hebraisk tankegang, slik denne kommer til uttrykk i Det nye testamente, kan noe faktisk "eksistere" som en del av Guds plan, som f.eks. både tabernaklet, templet, omvendelsen og andre viktige elementer i Guds guddommelige hensikt. I følge et sitat vi skal se nærmere på senere, hadde selv Moses på en måte en preeksistens før han ble født. Apostelen Johannes kunne også si at Kristus "ble slaktet før verdens grunnvoll ble lagt" (Åp. 13:8). Dette gir en svært viktig ledetråd til å forstå hva forfatterne av Det nye testamente oppfattet med begrepet "preeksistens".

Det finnes atskillige eksempler på at uttrykk som gjengis fortidig i Det gamle testamente, faktisk viser til *fremtidige* hendelser. De er beskrevet i fortid fordi de uttrykker hendelser som Gud har fastsatt i sitt råd og som derfor visselig skal skje. Bibellesere overser denne svært jødiske måten å tenke på når de hevder at Jesu utsagn om at han "hadde" en herlighet hos Faderen før verdens grunnvoll ble lagt (Joh. 17:3), betyr at Jesus mente å si at han hadde et annet liv tidligere. Ut fra en europeisk måte å tenke på er det forståelig at utsagnet kan oppfattes slik. Men hvorfor ikke gjøre Messias den tjenesten å forsøke å forstå hans forkynnelse ut fra en jødisk referanseramme som han selv representerte? Bør ikke Bibelen bli fortolket i lys av sin egen kontekst og ikke ut fra det senere kirkemøter kom til å fastslå?

For Matteus, Markus og Lukas var tanken om Jesu preeksistens ukjent

Hos både Matteus, Markus og Lukas, i Apostlenes gjerninger og i Petersbrevene, samt i hele Det gamle testamente, er det en øredøvende stillhet om at Jesus skal ha en reell og virkelig preeksistens. Det er ikke bare det at de ikke engang gir så mye som et hint om en preeksistent Guds Sønn, de taler også direkte imot idèen som sådan ved å tale om Jesu *opprinnelse* eller *tilblivelse* (*gènesis*) (Matt. 1:18) og at han ble *unnfanget* (Matt. 1:20) *i Marias morsliv*.[2] Legg også merke til at for arianerne og tilhengerne av treenighetslæren, som hevder

[1] Charles Gore, *Belief in Christ* (London: John Murray, 1923), 31.

[2] Legg merke til den gale oversettelsen i flere engelske (og norske) bibeloversettelser: Teksten omtaler ikke noen unnfangelse (*conception*), men at Jesus ble "båret fram" (jf. *enbåren*, eng.: *begotten*) av Faderen ved Den Hellige Ånd. Det er Faderens medvirkning at Sønnen kommer til eksistens. Guds Sønn, Messias, er en person som ble skapt på overnaturlig vis; han er den

at Jesus ble til/båret fram (*begotten/enbårne*) fra evighet av, lenge før han ble unnfanget i Maria, vil dette innebære en unnfangelse (*to beget*) for andre gang.[1] Lukas kjenner øyensynlig heller ikke til denne tanken. Fordomsfrie lesere vil se (og som stadig flere bibeleksperter bekrefter) at Jesus hos både Matteus, Markus, Lukas, i Aposlenes gjerninger og i Petersbrevene er et menneske som ble til ved unnfangelse og fødsel, på samme måte som alle andre mennesker. Han har ingen preeksistens. Matteus taler til og med om Jesu "begynnelse" (*gènesis*) i Matt. 1:18.

Det er en alvorlig tukling med Johannesevangeliet å hevde at han førte en annen lære om Jesus enn Matteus, Markus og Lukas – at Jesus var en engel eller Gud selv i skikkelse av et menneske. En slik ikke-menneskelig Messias er fremmed ikke bare for resten av Det nye testamente, men for hele Guds åpenbaring om den kommende Messias i Det gamle testamente. I 5. Mosebok 18:15-18, som er en svært viktig kristologisk tekst, står det uttrykkelig at Messias *ikke er Gud, men Guds agent eller mellommann, født inn i Israels familie.* Alle jøder som så frem til Messias, ventet et menneske, ikke en engel, og enda mindre Gud selv! Selv om jødene ikke forstod at Messias skulle fødes på overnaturlig vis, så var til og med hans mirakuløse unnfangelse forutsagt (Jes. 7:14; Matt. 1:23). En "førmenneskelig" Messias finner en ikke omtalt noe sted.

I følge Jesaia 44:24 var Gud alene da han skapte himmel og jord. I evangeliene tilskriver Jesus skapelsen Faderen; Han hadde øyensynlig ikke noe minne om at han var hjelperen i skapelsesberetningen i 1. Mosebok (Mark. 10:6; Matt. 6:30; 19:4; Luk. 12:28). Dersom Jesus virkelig var Skaperen av himmel og jord i 1. Mosebok, hvorfor sier han ikke selv noe om dette? Hvorfor sier han eksplisitt at Gud var Skaperen? Svaret er at Jesus arbeidet innenfor det jødiske og bibelske tenkesett og den jødiske Tanakhs arv som han hadde mottatt og som han slett "ikke hadde kommet for å ødelegge".

Guds Ånd er tilgjengelig for alle troende. Ettersom vi lærer å tenke som Gud tenker, vil vi forstå hva som menes med "Gud taler om ting som ikke eksisterer *som om de var til*" (Rom. 4:17). Det er et feilgrep å forveksle "eksistens" i betydningen "å være tatt med i Guds plan", med reell preeksistens, og på den måten skape en Jesus som er noe mer enn et menneske.

---

andre Adam. Legg også merke til at i Ap.gj. 13:33 henspiller uttrykket "å reise Jesus opp" på at Gud brakte ham til liv. Vers 34 nevner også hans påfølgende oppstandelse. KJV tilslører denne svært viktige og avgjørende nyansen.

[1] Justin Martyr er kanskje den første av kirkefedrene som taler om at Sønnen ble til (*begotten*) *før* skapelsen i 1. Mosebok. Men han viser ikke til at en slik angivelig tilblivelse har støtte i Skriften for øvrig. I følge Bibelen ble Guds Sønn unnfanget der alle mennesker blir unnfanget; i mors liv. Justin avviker fra Matteus ved at han hevder at Sønnen kom "gjennom" eller "via" Maria. Matteus fremholder at Jesus kom *fra* Maria. Dette illustrerer endringen i hvordan man oppfattet dette med Jesu tilblivelse. Skiftet kom rundt år 150 e.Kr., et skifte som skulle komme til å legge grunnen for de formuleringene vi ser i bekjennelsene fra de senere kirkemøtene.

Bibelens Messias er et menneske som ble unnfanget på overnaturlig vis. Det virkelig store i dette ligger for oss i det faktum at han virkelig var et menneske. Han ble fristet. Gud derimot, lar seg ikke friste (Jak. 1:13).

Apostelen som Jesus utpekte til å "fø mine får" har gitt oss en enestående lekse i hvordan forstå preeksistensens betydning som det å være forut kjent og forutbestemt. Peters bekjennelse var at Jesus er Messias, en bekjennelse som også Jesus selv tydelig anerkjente (Matt. 16:16-18). Peter og Johannes forstod at den herligheten som Jesus allerede "hadde", er den samme herlighet de troende i tiden etter Jesu død og oppstandelse (og som derfor heller ikke var født da Jesus talte) også hadde fått (Joh. 17:22). Dette innebærer at det kun er de ting som Gud har bestemt i sitt råd, som "eksisterer", i betydningen av noe annet enn en faktisk tilværelse. Vi må velge om vi vil forstå språket i Det nye testamente slik som Vestens kristenhet oppfatter det, eller forstå det som et budskap som er i pakt med Jesus selv og hans jødiske kultur og opphav. Et vers i Johannes` åpenbaring taler om ting som var til før de ble skapt (legg merke til rekkefølgen): "... på grunn av din vilje ble de til, og ble de skapt" (Åp. 4:11).[1] De ble skapt i henhold til Guds plan, og det var denne som var den direkte årsak til deres tilblivelse.

Vår kunnskap om Det nye testamentes bakgrunn avslører at jødene til og med trodde at Moses "preeksisterte" i Guds råd, men ikke at han faktisk eksisterte som en bevisst tenkende person:

> For dette er hva verdens Herre har sagt: Han skapte verden for sitt folks skyld, men han gjorde ikke skapelsens hensikt kjent fra verdens begynnelse slik at nasjonene skulle finnes skyldig... Men han skapte og laget meg [Moses], som var beredt fra verdens begynnelse til å være mellommann for pakten (Mose testamente, 1:13-14).

Dersom Moses var forutbestemt i Guds plan, gir det helt klart mening at Messias selv var den hensikt Gud hadde for hele sin skapning. Dermed kan alle ting sies å være skapt for Kristi skyld. Av respekt for Guds åpenbarte plan, og i ydmykhet for Guds menneskelige Frelser burde vi forsøke å forstå Jesu person og identitet innenfor hans egen hebraiske kontekst.

Den norske teologen, Sigmund Mowinckel, har i sin berømte studie *Han Som Kommer* formulert på en fin måte den jødiske forståelsen av begrepet "preeksistens":

---

[1] Bruken av ordet "ble" er interessant i lys av en alternativ lesemåte av Joh. 17:5 som taler om "den herlighet jeg hadde hos deg". Dette er mer eller mindre en bekreftelse på at det var herligheten som var preeksistent (og ikke den førmenneskelige Jesus) og som Jesus ba om igjen måtte bli ham (Joh. 17:5), og hans etterfølgere (Joh. 17:22) til del. Se også Raymond Browns *The Gospel According to John*, Anchor Bible (New York: Doubleday, 1966), 743. Legg merke til at verken Augustin eller flere andre bibelfortolkere ikke kan finne noen indikasjoner på en bokstavelig preeksistens i Joh. 17:5.

> ”Det har ikke sjelden vært hevdet at også de skriftlærde rabbinere underviste om Messias` foruttilværelse (preeksistens), men det er ikke riktig. Innenfor den rabbinske litteratur i eldre etterkristelig tid møter vi riktignok stundom tanken om Messias` ”ideelle foruttilværelse”, dvs. at han var til stede som et vesentlig ledd i Guds tanker, i hans uforanderlige og derfor evige verdensplan; en bokstavelig reell preeksistens dreier det seg her ikke om.”[1]

Videre skriver Mowinckel i sin bok:

> At noe uttrykk eller en meningsbærer av Guds vilje for verden, Hans frelsende råd og hensikt, var til stede fra begynnelsen i Hans sinn, eller hans ”Ord”, er en likefrem og naturlig måte å si at dette ikke var tilfeldig, men slik man ventet at Gud ville uttrykke og formidle sitt eget vesen [sml. Johannes: ”Ordet var hos Gud og Ordet var Gud”]. Denne tilskrivelse av en preeksistens indikerer teologisk viktighet av høyeste rang. Rabbinsk teologi taler om Loven, om Guds herlighets trone, om Israel og om andre viktige elementer av tro som noe som har blitt skapt av Gud og som allerede var til stede hos Ham før verden ble skapt. Det samme kan også sies om Messias. Det har blitt sagt at hans navn var til stede hos Gud i himmelen før skapelsen, at det ble skapt før verden og at det er evig.
>
> Referansen her er imidlertid ikke en reell preeksistens i en strengt bokstavelig betydning av ordet. Dette kan sees klart på grunnlag av det faktum at Israel ikke er inkludert blant disse preeksistente enhetene. Dette betyr ikke at verken nasjonen Israel eller dens opphav eksisterte i himmelen for lenge siden, men at Israels menighet, Guds folk, eksisterte fra evighet av i den forstand at de var *i Guds tanke og sinn*, som en del av Hans hensikt... Dette gjelder like mye Messias` preeksistens. Det er hans ”navn”, og ikke Messias selv, som det sies var hos Gud fra evighet av, før verdens skapelse. I *P`sikta Rabbati* 152b sies det at ”... fra begynnelsen av verdens skapelse ble Kong Messias født, for han kom opp *i Guds tanke* før verden ble skapt”. Dette betyr at det fra evighet av var Guds vilje og hensikt at Messias skulle bli skapt, og at han skulle gjøre sin gjerning i verden for å oppfylle Guds fra evighet av frelsende hensikt.[2]

Forslaget som de ikke-jødiske og filosofisk skolerte kirkefedrene kom med, at Jesus enten var det andre ”medlemmet” i Guddommen (som ble det senere ortodokse standpunkt), eller en skapt engel (som dagens moderne arianere, Jehovas Vitner, lærer), skapte hele det intrikate problemet omkring Kristi natur i relasjon til Gud, og har tåkelagt Jesu sanne messianske gjerning og det messianske evangelium om Riket. Jesus fra Nasaret er

---

[1] Han som kommer, G. E. C. Gads Forlag, København, 1951, 188.

[2] Oversatt av G. W. Anderson (Nashville: Abingdon, 1954), 334, uthevelser er lagt til.

den som Ordet (Guds visdom) i Joh. 1:1 *ble* (Joh. 1:14).[1] Som menneske er Han det unike uttrykk for Guds visdom. Det var Guds visdom som eksisterte fra begynnelsen, og denne "Visdommen" ble en person, et menneske, da Jesus ble unnfanget. Denne forklaringen etterlater intakt den store og kardinale læren om at den eneste Gud er Faderen, og at Jesus er Messias, Herren, og ikke Herren Gud.[2] Det var de tidlige greske kirkefedrene som skapte forvirring om temaet som gjaldt den jødisk-kristne monoteismen ved at de introduserte tanken om at Gud består av to numeriske enheter.[3]

Det er bemerkelsesverdig at Paulus ofte taler om evangeliet som noe som var skjult i Gud "fra evige tider".[4] Han sier også at Guds Sønn "*ble skapt*"(Rom. 1:3), født av en kvinne (Gal. 4:4) og at han var av Davids ætt (Ap.gj. 2:29-31). Det er utenkelig at Paulus trodde på noen preeksistens for Guds Sønn sin del. Det vil være usant å si at Sønnen ble skapt da han ble født, hvis det faktisk var slik at han alltid hadde eksistert. Det er langt mer fornuftig å anta at Paulus var enig med Peter om at Messias var skjult i Guds guddommelige råd og at han ble åpenbart da tiden for dette var inne.[5] Paulus trodde at "alt har blitt skapt" *ved* og *til* Jesus (Kol. 1:16). Han sa ikke at alt hadde blitt skapt "*av* ham".

Endelig er det også helt urimelig å hevde at "Visdommen" i Ordspråkene (som sammenligner "Visdommen" med en kvinne) er et uttrykk for at Jesus, Sønnen, faktisk pre-eksisterte. Det burde ikke være vanskelig å se at "Visdommen" her er en personifikasjon av en guddommelig *kvalitet*, ikke en person. Bevis for dette finner man ikke bare i alle kjente bibelkommentarer, men også tydelig nok i teksten selv. "Jeg, Visdommen, bor sammen med klokskap" (Ordspr. 8:12). Dersom "Visdommen" virkelig er (en mannlig) Guds Sønn, hvem er da "Klokskapen"?

Personifiseringer og det å beskrive noe som preeksistent er helt vanlig i jødisk litteratur. En preeksistent, ikke-menneskelig Messias er helt og holdent en ikke-jødisk forestilling. En Messias som ikke er et menneske er mye nærmere den hedenske forestillingen om sjelens

---

[1] Jesus inneslutter Guds visdom på samme måte som han også inneslutter Guds "frelse" (Luk. 2:30).

[2] 5. Mos. 6:4; Mark. 12:29ff.; 1. Kor. 8:4-6; 1. Tim. 2:5; Joh. 17:3; 5:44.

[3] Justin Martyr, *Dialogue*, 56, 62, 128, 129. Justin trodde at Sønnen ble unnfanget før skapelsen i 1. Mosebok, men ikke at han alltid hadde vært Sønn. Man kan derfor si at Justin ikke var noen tilhenger av treenighetslæren.

[4] Ef. 3:9; Kol. 1:26; 2. Tim. 1:9; Tit. 1:2; sml. 1. Pet. 1:20; Åp. 13:8.

[5] Vi merker oss James Dunns rettmessige protest mot Cranfields kommentar til Rom. 1:3: "Uaffisert av sin bruk av anakronismer fortsetter Cranfield å argumentere med at Paulus `hadde til hensikt å begrense formuleringen: "han som ble skapt" til *den menneskelige natur* eller *skikkelse* som Den eneste Gud *antok`" (Romans 1-8, Word Biblical Commentary,* Dallas: Word Books, 1988, 15). Cranfield kjemper for å rettferdiggjøre "den ortodokse tro" ved å bruke Paulus. Men Paulus var verken en "ortodoks" tilhenger av treenighetslæren eller en "uortodoks" arianer.

preeksistens og gnostiske såkalte "aioner". Det var en slik tidlig invasjon av hedenskap som ulykkeligvis begynte å korrumpere troen, akkurat slik Peter og Paulus hadde advart mot (2. Pet. 2ff; Ap.gj. 20:29-31).

Denne hedenske påvirkningen resulterte i visse underlige språklige vendinger om Jesus: Hans "førmenneskelige tilværelse" signaliserer det faktum at han egentlig ikke er et menneske; Han eksisterte som en engel før han ble født. Dette ligner svært mye på det som folket i Lystra ropte da Paulus helbredet en som hadde vært vanfør fra fødselen av: "Gudene er blitt mennesker lik og er kommet ned til oss!" (Ap.gj. 14:11). En slik Jesus høres mer ut som en hedensk frelserskikkelse. Det var mange slike kosmiske frelsere i den gresk-romerske forestillingsverden. Men det var bare èn Messias, hvis identitet ble avslørt lenge før han ble født. Han var forut kjent (1. Pet. 1:20) og han skulle komme fra Israels hus, han skulle være en israelitt av Juda stamme (5. Mos. 18:15-18; Ap.gj. 3:22; 7;37). Den viktige teksten i 5. Mosebok presiserer faktisk at Guds lovede frelser ikke skulle være Gud Herren selv, men Guds talsmann. Kristne burde være mer nøye med hvem de sverger troskap. Det å tilbe en frelser en har gale tanker om, kan bety det samme som det å tilbe en annen Frelser. *Jesu bekjennelse er den rette bekjennelse, også for kristne* (Mark. 12:29). Som mange teologer er klar over, er den bekjennelsen ingen trinitarisk bekjennelse. Israels og Jesu Gud var og er Faderen,[1] "Den eneste Gud" (Joh. 5:44), og "Den eneste sanne Gud" (Joh. 17:3).

Joh. 1:1

Kristologi, læren om hvem Jesus er, har å gjøre med forholdet mellom Jesus og Israels Gud slik han fremstår i Det gamle testamente. Det er liten tvil om at for de første kristne var Jesus guddommelig. Det betyr imidlertid ikke at de anså ham for "å være Gud selv". Det har av enkelte blitt hevdet at Johannes presenterer Jesus i metafysiske vendinger som hadde appell til mennesker i den daværende greske verden, og som hovedsaklig tenkte ut fra de abstrakte idèene den gresk-hellenistiske forestillingsverden er så full av. Ortodoks tro forutsetter at Johannes er forbindelsen til den greske metafysikkens verden – som bidro til å forme det synet på Jesus vi etter hvert kunne se tre fram fra kirkemøtene i det tredje og fjerde århundre e.Kr.

Vi foreslår at vi først ser på om vi kan forstå Johannes ut fra det forhold at hans beretning er fortalt med utgangspunkt i en fremstillingsform som egentlig er en jødisk tilnærming. Hvorfor leser vi Johannesevangeliet som om Johannes var en elev av jøden Filon fra Aleksandria, eller at han hadde studert hedenske mysteriereligioner? Hvorfor hevdes Johannes å være en som egentlig støtter de dogmatiske konklusjonene kirkemøtene i det tredje og fjerde århundre kom frem til? Burde vi ikke heller søke å forstå ham ut fra at han var en jøde og at han var opplært i Det gamle testamentes tankeverden? En ledende teolog

[1] Joh. 17:3; Joh. 5:44; 1. Tim. 2:5; 1. Kor. 8:4-6.

har sagt det slik: "Det vi vet, er at Johannes var belest i Det gamle testamentes skrifter. Dersom vi har et ønske om å ville forstå den historiske bakgrunnen til Johannes` bruk av "*lógos*-begrepet" [*lógos* = ord] slik han selv forstod det, må vi tilbake til Skriften".[1]

Det er et gedigent feilgrep å lese Joh. 1:1 som om det stod: "I begynnelsen var Guds Sønn og Sønnen var hos Faderen og Sønnen var Gud".[2] Det var ikke dette Johannes skrev. Den tyske poeten Goethe brukte mye tid og anstrengelse for å komme frem til en korrekt oversettelse: "I begynnelsen var Ordet, Tanken, Kraften eller Gjerningen". Han kom frem til at *lógos* sannsynligvis best oversettes med "Gjerning", noe som ligger nært opp til hva Johannes hadde i tankene. Det evangelisten forsøkte å si, er følgende: "Guds skapende tanke har vært i aktivitet helt fra evighet av".

Som en ledende britisk teolog skrev:

> Når Johannes presenterer det evige Ordet, så tenkte han ikke på et "Vesen" atskilt fra Gud, eller på en såkalt "Hypostase" (person). Man bør ikke lese det senere treenighetsdogmet *inn i* Johannes` tankegang... i lys av en filosofi som ikke var hans... Vi må heller ikke lese Johannes i lys av den dogmatiske historien som etter hvert fremstod i løpet av de tre århundrene etter at Det nye testamente ble skrevet.[3]

For å forstå Johannesevangeliet (og Det nye testamente for øvrig), må vi se nærmere på Johannes` kulturelle arv, som ikke var den greske filosofi som de dogmatiske trosbekjennelsene sprang ut fra tre århundrer senere. Når Johannes blir lest i lys av hans hebraiske bakgrunn, så kan vi ikke finne at han støtter noen lære om at Jesus er "Gud, Sønnen" - en uskapt person som er fra evighet og en person i Guddommen:

> En forfatters språk kan forvirre oss hvis vi ikke helt forstår hva det er han tenker på... Evangelisten Johannes bruker et velkjent begrep, *lógos*. Han definerer det ikke, men utdyper nærmere hva han selv mener med det... idèen om *lógos* hører til Det gamle testamente og har å gjøre med den religiøse erfaring og hele det religiøse trossystem i datidens hebraiske Tanakh. Det er det mest slående uttrykk han kan ta i bruk for å formidle sitt budskap. For et menneskes "ord" er å uttrykke hva vedkommende har i sinne, dvs. vedkommendes grunnleggende personlighet. Ethvert sinn må uttrykke seg fordi aktivitet er sinnets egentlige natur... Således snakker Johannes om "Ordet" som var *hos* Gud, og om det *guddommelige* Guds ord, for å uttrykke sin overbevisning om at Gud alltid har vært et aktivt og åpenbarende sinn. Gud, slik han er av natur, kan ikke

---

[1] C. J. Wright, *Jesus: The Revelation of God*, Bok nr. 3 i serien *The Mission and Message of Jesus: An Exposition of the Gospels in the Light of Modern Research* (New York: E. P. Dutton and Co., 1938), 677.

[2] Sml. den svært villedende parafrasen i *The Living Bible*: "Før noe annet eksisterte var Kristus hos Gud. Han har alltid levd og er Selv Gud. Han skapte alt som finnes – ingenting finnes som han ikke har gjort" (Joh. 1:1-2).

[3] C. J. Wright, *Jesus: The Revelation of God*, 707.

bare sitte i himmelen og ingenting gjøre. Når Jesus et stykke ut i evangeliet sier: "Min Far arbeider inntil nå", så sier han det samme som evangelisten sier i det første verset i Johannesprologen.

Språket Johannes bruker, er ikke et filosofisk språk. Johannes uttrykker en "konkret" og "anskuelig" tenkning. Den gale oppfatningen av hva Johannes vil frem til [i prologen til sitt evangelium] har ført til at mange mener han er "den metafysiske [dvs. trinitariske] kristologis far", og derfor ansvarlig for den senere geistlige tilsløringen av Jesu etiske og åndelige budskap... Evangelisten tenkte ikke ut fra at han mente Jesus på noen måte var en slags guddommelig "substans" – et begrep som var så beslektet med gresk tenkning.[1]

I en illustrerende artikkel i *Bible Review* peker J. Harold Ellen på at en benevnelse som f.eks. "Guds Sønn", slik den ble brukt da Det nye testamente ble skrevet:

...aldri var ment å tilsikte at skikkelsene den var brukt om, var guddommelige vesener. Den betydde snarere at de var fylt av guddommelig ånd eller *Lógos*. Benevnelsene gjenspeilte mer skikkelsenes karakter og funksjon som Guds menn eller agenter, ikke at de faktisk *var* Gud. Det å forestille seg at et menneske kunne være Gud, er strengt tatt en gresk eller hellenistisk idè. Således ble de tidlige teologiske debattene fra midten av det andre århundret og utover hovedsaklig utkjempet mellom, på den ene siden, kristne i Antiokia, som var et jødisk senter for kristendommen, og kristne i Aleksandria, *som på den tiden var betydelig påvirket av nyplatonske spekulasjoner*, på den andre siden. De jødekristne argumenterte stort sett med at de hadde kjent Jesus og familien hans, og at han var et menneske, en stor lærer, en som var fylt med hellig *Lógos*..., men ikke at han ontologisk (se fotnote s. 116) sett var guddommelig, slik de kristne i Aleksandria hevdet. Argumentene gikk frem og tilbake inntil fraksjonen til Cyril fra Aleksandria vant, og vi fikk en høyst mytologifisert Jesus, et guddommelig ontologisk vesen. *Cyril var til og med i stand til å myrde andre biskoper for å få sitt syn igjennom:*

Før kirkemøtet i Nikea i 325 e.Kr. var dette aleksandrinske perspektivet med sin "høye" kristologi dominerende, men likevel ikke ubestridt av perspektivet som de kristne i Antiokia representerte med sin "lave" kristologi. Fra Nikea til Kalkedon vant det spekulative og *nyplatonske perspektivet* terreng og ble til slutt til et ortodoks kristent dogme i 451 e.Kr. Ulykkeligvis lå det som de store økumenske kirkemøtene mente med titler som bl.a. "Guds Sønn" *fjernt fra den betydning de samme titlene har i evangeliene*. Trosbekjennelsene ble uttrykt med et gresk-filosofisk språk; evangeliene uttrykker seg

[1] Ibid., 707, 711.

> innenfor rammen av jødedommen på det andre templets tid... Biskopene som deltok i kirkemøtene, burde ha innsett at de hadde skiftet grunn fra hebraiske metaforer til gresk ontologi, og som resultat *forrådte de den virkelige Jesus Kristus.*[1]

Det er ikke vanskelig å forstå at Bibelen blir forkastet når grunnleggende begreper som "Guds Sønn" blir gitt et nytt og ubibelsk innhold. Kirkemøtene som var under innflytelse av gresk spekulativ nyplatonisme, erstattet Det nye testamentes "Guds Sønn" med "Gud, Sønnen", som egentlig er et filosofisk produkt. Når en annen betydning av et begrep erstatter originalen, blir det egentlig skapt en ny tro. Denne nye tro ble til det vi i dag kjenner som den "ortodokse" tro. Den stod urokkelig fast på sine dogmer, og tålte både å ekskludere og forbanne de som tenkte annerledes (jf. den athanasiske trosbekjennelse). Den nikensk-dogmatiske "ortodoksi" løftet Jesus ut av hans hebraiske miljø og omgivelser og forvrengte Johannesevangeliet i et forsøk på å få Johannes til å passe inn i en slik "ortodoks" filosofisk form, slik det har vært helt frem til denne dag.

Det må en revolusjon til for å snu denne tragiske prosessen. Den vil imidlertid komme når kristne tar personlig ansvar for å få kontakt med Bibelens budskap og gransker den med alle de midler som i dag er tilgjengelige. En nøkkel til å forstå Bibelen rett ligger i erkjennelsen av at Bibelen er en samling jødiske skrifter og at Jesus var en jøde som var grundig opplært i den hebraiske Tanakh (Det gamle testamente).

Den skjulte hedenskapen i kristendommen må bli avslørt. Ortodoksiens historie viser tegn på en ånd som er fjernt fra Jesu ånd. De som har stilt spørsmålstegn ved den "ortodokse" tro, har blitt behandlet på en ublid måte, for å si det mildt.[2] En bibel-kommentator stiller spørsmålet:

> Hvordan kan det ha seg at kjærlighetens religion skulle bli ansvarlig for den største urett og noen av de grusomste handlinger utført av mennesker?... Kirken har vært direkte årsak til forfølgelser grusommere enn ugjerningene som har vært utført i andre religioners navn... Vår tros overbevisning har opp gjennom historiens løp støttet seg til et tradisjonelt reisverk, og mange av oss blir intenst irriterte dersom noen stiller spørsmålstegn ved hvor pålitelig dette reisverket nå egentlig er. De fleste katolikker [det samme kan også sies om protestanter] stoler på kirkens ufeilbarlighet,

---

[1] Se "The Ancient Library of Alexandria", *Bible Review* (Feb. 1997), 19-29 og ytterligere kommentarer i "From Logos to Christ" ("Readers Reply"), *Bible Review* (June 1997), 4-7, uthevelsene er lagt til.

[2] Et illustrerende eksempel av misforstått religiøs iver og ondskap finner vi i beretningen om Calvins hensynsløse og brutale forfølgelse og henrettelse av den spanske lege og teolog som stilte spørsmålstegn ved treenighetslæren, gjengitt i Marian Hillars bok, *The Case of Michael Servetus (1511-1553) – The Turning Point in the Struggle for Freedom of Conscience* (Edwin Mellen Press, 1997).

som de fleste stort sett har godtatt uten selv å sjekke nærmere etter. Å innse at denne kirke har tatt feil, og at den er ansvarlig for de mest grufulle kriminelle handlinger, er så godt som umulig for dem.[1]

Monoteisme

Verken Paulus eller noen annen av Bibelens forfattere har noensinne sagt at "det er èn Gud, dvs. Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd". Ikke i ett eneste av de mange tusen tilfellene *Jahve* og "Gud" forekommer i Bibelen kan ordet sies å bety "Gud i tre personer". Den treenige Gud er helt fremmed for Bibelen. Paulus` ord må leses nøye: "Det finnes bare èn Gud.... Så er det for oss bare *èn Gud, Faderen.*" (1. Kor. 8:4, 6), og det finnes èn Herre, Messias Jesus (1. Kor. 8:6), men han er Herren *Kristus* (Luk. 2:11; Salme 110:1), Sønn av den eneste Gud, hans Far.

De to hovedaktørene i Bibelen blir beskrevet i en guddommelig profeti som oftere enn noe annet vers fra Det gamle testamente er gjengitt i Det nye testamente, nemlig Salme 110:1. Der taler den ene Gud, *Jahve*, til Davids herre ved å bruke tiltalen *adôní* ("min herre"). I de 195 gangene ordet *adôní* forekommer i GT betyr det aldri, som vi har sett, Den ène Gud. Ordet henspiller alltid på et menneske (eller [i noen tilfeller] engler) som står i en særstilling, dvs. *adôní* henspiller alltid på *andre enn* Gud. Jesus er "Davids herre" som Salme 110:1 taler om. Han ble utpekt til å være Herren og Messias – oppnevnt av Gud selv, hans Far (Ap.gj. 2:34-36).

Av respekt og ærbødighet for Jesus Messias burde kristne adoptere Jesu egen jødiske trosbekjennelse i Mark. 12:29: "Hør Israel, Herren vår Gud er *èn Herre*". Gud er *èn* Herre. Jesus er samtidig en annen Herre. Det gir *to* Herrer, men trosbekjennelsene kjenner bare til èn Herre som også er Gud (5. Mos. 6:4; Mark. 12:29). Det er Jesu egen trosbekjennelse og derfor den opprinnelige og autentiske kristne trosbekjennelse. Det er også Paulus` trosbekjennelse. Måtte vi alle omfavne denne med fryd og begeistring og således komme i rett stilling med historiens Jesus Messias.

[1] Domprost W. R. Inge, *A Pacifist in Trouble* (London: Putnam, 1939), 180, 181.

VIII. JOHANNES, PREEKSISTENS OG TREENIGHETEN

"Johannes dokumenterer entydig at Jesus aldri hevdet at han var Gud"
- professor J.A.T. Robinson

Enkelte har regnet ut at entallspronomen i Det gamle testamente beskriver Bibelens Gud flere titalls tusen ganger.[1] Hver eneste av disse referansene er et vitnesbyrd om at Gud er ett individ, og ikke flere personer. Det er et anerkjent språklig faktum som ingen kan argumentere imot, at det personlige pronomen i entall alltid indikerer èn enkelt person.

Prosessen som førte til at Israels Gud ble til en treenighet, vitner om hedningenes mislykkede forsøk på å trenge inn i dybden av jødisk monoteisme og er uttrykk for en tendens til å sammenblande hedenske strømninger med Skriften selv. Det har vært gjort betydelige anstrengelser for å gjøre Israels Gud til mer enn èn person. "Ledetråder" eller nøkkelvers som peker på treenighetslæren, har angivelig vært oppdaget på de mest usannsynlige steder i Skriften, som f.eks. uttrykket "Hellig, Hellig, Hellig" i Jesaiavisjonen i Jes. 6:3. Mange tilhengere av treenighetslæren har nå sluttet med å forsøke å finne sin trosbekjennelse i Det gamle testamente. Mange hadde spart seg mye arbeid dersom de heller hadde sluttet opp om Jesu og Paulus` enkle trosbekjennelse. Det forblir et ufravikelig faktum at Jesus bekjente seg til nasjonen Israels tro på at Gud er èn (Mark. 12: 29). Paulus definerer denne ène Gud som èn person. I et avsnitt der Paulus bevisst stiller kristendommen opp mot hedenske religioner beskriver han Den ène Gud numerisk som èn person og forskjellig fra de mange hedenske gudene. Når vi sammenfatter det Paulus skriver i det fjerde og sjette vers i 1. Kor. 8, finner vi følgende trosbekjennelse: "Det finnes ingen annen Gud enn den eneste Gud, Faderen". Det er dette som er Paulus unitariske syn på Gud.

Kommentaren fra John Milton, den berømte britiske poeten, teologen og en ivrig motstander av treenighetslæren, bekrefter vårt synspunkt: "Her [1. Kor. 8:4, 6] hvor det ikke

[1] James Yates, *Vindication of Unitarianism* (Boston: Wells and Lilly, 1816), 66, 153.

er snakk om noen annen Gud enn èn`, ekskluderer det ikke bare alle andre "vesen", men også alle andre personer uansett; for det sies uttrykkelig i det sjette verset at `Faderen er denne ène Gud`; det er derfor ingen annen person enn den ène."[1]

Det er forbløffende at tilhengere av treenighetslæren ikke er fornøyd med disse likefremme og enkle utsagnene om Gud. Det ser ut som om de absolutt må gå utenom den trosbekjennelsen som ikke bare Det gamle testamentes forfattere sluttet seg til, men også Jesus selv. At det har skjedd et skifte i selve tenkningen er åpenbart. I teologiske kretser har anerkjente størrelser på sett og vis ant at en utenforstående innflytelse har tilslørt den opprinnelige troen. C. H. Dodd bemerket at "...jødene har blitt bevart som folk med en levende tradisjon, og med elementer av det profetiske ideal som kristendommen også hadde del i i begynnelsen, men ble overkjørt av gresk metafysikk og romersk lov".[2]

Albert Schweitzer henspilte på det samme problemet: "Den store og fremdeles uløste oppgaven som alle de som er opptatt med historien om den tidlige og enkle kristne tro blir konfrontert med, er å forklare hvordan Jesu lære utviklet seg til å bli gresk teologi."[3]

Johannesevangeliet har blitt tuklet med

Oversettelsen av Joh. 1:1-4 synes å komplisere den enkle bekjennelsen om troen på Israels ène Gud, Den Allmektige, og reiser en forkastelig barriere mellom kristendommen, jødedommen og islam. Den verdensberømte oversetteren av Den engelske bibelen (English Bible), William Tyndale, var ikke så sikker på at "ordet" i Johannesprologen betydde det samme som - i direkte ordrett betydning – at Kristus hadde en preeksistens. Han gjengir de berømte versene slik: "I begynnelsen var ordet ["ordet" med liten "o"], og ordet var hos Gud, og ordet var Gud... Alt ble skapt av *det*... I *det* var liv".[4] Det synes merkelig at Joh. 1:1-4, dvs. en håndfull vers i Johannesevangeliet, og noen få andre steder i Det nye testamente, skulle tillate at den ellers konstante og massive bibelske dokumentasjon på en unitarisk monoteisme bare blir kullkastet. At Gud er èn, ble forsvart av både prester og profeter og av Jesus, som var en så lidenskapelig eksponent av denne delen av den jødiske arv som noen i hans egen omgangskrets.

I dette kapitlet vil vi ta for oss diskusjonen om de spørsmålene Johannes stiller når det gjelder personen Jesus. Portrettet Johannes gir av Jesus, inkluderer ikke tanken om at Guds Sønn er en preeksistent guddommelig person og medlem av Treenigheten. Det høyt

---

[1] *Treatises on Christian Doctrine* (utgitt i nytt opplag av British and Foreign Unitarian Association, 1908), 16, 17.

[2] *Epistle of Paul to the Romans*, gjengitt av Hugh Schonfield, *The Politics of God* (London: Hutchinson, 1970), 105.

[3] Paul and His Interpreters (London, 1912), side v.

[4] Tyndale`s New testament: *A Translation from the Greek by William Tyndale in 1534*, red. David Daniell (New Haven: Yale University Press, 1989), uthevelser er lagt til.

verdsatte synet på Jesus at han er uskapt og den samme som Faderen selv, stammer ikke fra Skriften, men har blitt overlevert gjennom en etterapostolisk tradisjon. Forsøk på å knytte forestillingen om en preeksistens til Johannesevangeliet innebærer en forvrengning av hele hensikten Johannes hadde med det han skrev. En riktig eksegese av det den svært avholdte apostelen skriver, harmonerer med den synoptiske presentasjonen av Jesus som et unikt menneske som har sin opprinnelse i en overnaturlig unnfangelse.

Johannes presenterer ikke Jesus som evig og et medlem av en treenig guddom, men som oppfyllelsen av Guds evige plan om at Messias skulle fremstå når tiden var inne. Derfor, slik både Johannes og Paulus ser det, preeksisterte Jesus i Guds tanke og hensikt, og ikke som noe tidløst vesen, bokstavelig talt. Selv om denne uortodokse fremstillingen av Jesus synes å ha gått tapt i tidens løp med de mange læremessige skiftninger som kom over kirken fra og med det andre århundre, hadde den sine talsmenn i århundrene som fulgte etter at Det nye testamente ble skrevet. Den gjenoppstår bl.a. på viktige tidspunkt gjennom hele kirkens historie, ikke minst blant polske anabaptister, eller gjendøpere, i det 16. århundre. Moderne kristologidiskusjon har fokusert på samme tema, dvs. preeksistensens natur. Den tradisjonelle oppfatningen av en preeksistens ødelegger Jesu sanne menneskelighet og reduserer noe av underet i det han oppnådde på vegne av menneskeheten. Den er også opphavet til hele treenighetsproblematikken som mange tror på bare fordi det forventes av dem. Dersom vi vender tilbake til den bibelske kristologi, vil det føre til at Jesu rolle som Messias som har vært tilslørt og undervurdert så lenge av den etterapostoliske og rådende kristologi, blir gjenoppdaget.

Forestillingen om en bokstavelig preeksistens er problematisk

Den svært vanlige forestillingen om at Jesus var til før han ble unnfanget, reiser en rekke spørsmål knyttet til hans natur. Er det mulig på en meningsfull måte å være et menneske dersom man ikke har sin opprinnelse i ens egen mors liv? Flere ledende teologer har nylig gitt uttrykk for at det ikke er mulig. "Vi kan godta [Kristi] menneskelighet uten noen preeksistens, og vi kan godta en preeksistens uten noen menneskelighet. Det er derimot helt umulig at vi kan godta begge".[1] Engler hører til en kategori vesen forskjellig fra mennesker nettopp på grunn av deres opprinnelse utenfor menneskelig reproduksjon. Dersom Guds Sønn virkelig var et vesen som kunne forvandle seg selv (eller som Gud forvandlet) slik at han kunne tre inn i menneskeslekten gjennom Maria, hører han helt klart til en kategori vesen som er totalt forskjellig fra resten av menneskeheten.

Det er også flere andre vurderingstema. Messias skulle i følge Skriftene være en etterkommer av David,[2] av Abraham (Gal. 3:16), og han skulle være kvinnens sæd (1. Mos. 3:15). Paulus snakker hele tiden om Kristus som den siste Adam (menneske). Dersom han

[1] John Knox, *The Humanity and Divinity of Jesus* (Cambridge University Press, 1967), 106.
[2] Salme 132:11; Ap.gj. 2:30; 2. Sam. 7:14-16; Matt. 1:1.

eksisterte som en person før han ble unnfanget i Maria, på hvilken måte er han da et menneske og en etterkommer av David og Abraham? Er det virkelig slik at Skriften plasserer Jesus i klasse med vesener som har sin opprinnelse utenfor en menneskelig livmor? Vi mener at dokumentasjonen som angivelig finnes i Bibelen - hovedsaklig i Johannesevangeliet – til støtte for synet om at Messias bokstavelig talt hadde en preeksistens, ikke tåler en grundig undersøkelse. Vi mener at idèen om preeksistens er en oppfatning folk har *før* de faktisk undersøker Skriften, og at de mer eller mindre bare mekanisk leser at Bibelen bekrefter denne forestillingen. Mange av de mest brukte bibeloversettelsene inneholder også flere vers som åpenbart er påfallende tendensiøst oversatt, noe som utvilsomt har sin grunn i at mange oversettere er forutinntatte som følge av sin ortodokse tro. Disse oversettelsene gjør at vi leser Det nye testamente som gjennom en dogmatisk tåke – vi ser ikke helt hva teksten egentlig sier. Den samme forutinntatthet har også fått teologer til å presentere apostlene - til og med etter pinsedag - som "primitivt" troende som kjempet seg frem mot de trinitariske bekjennelsene vi kjenner fra de etterapostoliske kirkemøtene.

Avviker Johannes fra Matteus, Markus og Lukas i spørsmålet om Kristi preeksistens?

For å forstå Johannesevangeliet er det av avgjørende betydning å huske på hvordan de synoptiske evangeliene (Matteus, Markus og Lukas) presenterer Jesu opprinnelse. Lukas skriver til Teofilus at han hadde foretatt en grundig gjennomgang av de store kristne sannhetene, som vi må tro Teofilus hadde fått med seg som en troende, men at Lukas hadde undersøkt alt fra begynnelsen av og ville presentere alt i sin sammenheng: "... for at du skal lære å kjenne hvor pålitelige de lærdommer er som du er blitt undervist i" (Luk. 1:4). Det er få som noensinne har forsøkt å argumentere med at Lukas innlemmet i sin fremstilling om Jesus et eneste ord som indikerer at han skulle være noe annet enn et menneske, unnfanget på overnaturlig vis og at han ble til ved unnfangelsen. Det samme kan sies om fremstillingen hos Matteus og Markus og beretningen om Jesus i Apostlenes gjerninger. Både teologer og historikere er enige om dette: "Hos synoptikerne finnes ikke noen direkte uttalelse som indikerer at Kristus hadde en preeksistens... De omtaler heller ikke noen preeksistens andre steder."[1]

> For det første har vi kristologien i de synoptiske evangeliene hvor det ikke kan utledes på noe tilfredsstillende grunnlag at de gir oss den minste anledning til å rettferdiggjøre forestillingen om at Messias var noe mer enn et menneske. Forestillingen om en preeksistens ligger helt og holdent utenfor rammen av det bilde de synoptiske evangeliene gir av Jesus. Ingenting viser dette tydeligere enn beretningen om Jesu overnaturlige unnfangelse og fødsel. Det eneste som hever ham

[1] B. F. Westcott, *The Gospel of John* (Grand Rapids: Eerdmans, 1981), lxxxiv, lxxxvii.

> over det som er menneskelig – selv om dette heller ikke tar fra ham hans ekte menneskelighet – er Guds *pneùma hagion* [Hellige Ånd], som var årsak til Jesu unnfangelse... Kristologien hos synoptikerne har sitt substansielle grunnlag i forestillingen om at Messias ble unnfanget og utpekt til å være *huiós theoú* [Guds Sønn]; alt som kan utledes av en slik forestilling, hviler på den samme forutsetning om at Jesu natur var grunnleggende menneskelig.[1]
>
> Forestillingen om noen preeksistens hører ikke til de tidligste opplysningene vi har om de kristnes tro på den historiske og opphøyde Jesus, men kan være en mer eller mindre naturlig slutning av en slik tro [det trengs imidlertid mer overbevisende dokumentasjon enn `en naturlig slutning`]. Begrepet utgjør overhodet ikke noe element i den enkle fremstillingen slik vi leser den i de første kapitlene i Apostlenes gjerninger. Her finnes heller ikke noen antydning til en fremvekst av tanken om at Jesu opprinnelse var oversanselig på samme måte som hans senere opphøyelse til Faderen – dvs. det er ikke så mye som et hint om preeksistens. *At Kristus er fra evighet av, ligger i at han var forut kjent av Faderen og en del av Hans plan.*[2]

Ikke minst talende er det at oppfatningen om at Jesus hadde en preeksistens før sin fødsel i den forstand at han var en del av Guds plan og råd, er det samme synet som Peter uttrykker i sitt første brev. Ved avslutningen av sin karriere har han ikke endret sitt syn som han uttrykte i sine første taler i Apostlenes gjerninger: "[Jesus] var forut kjent, før verdens grunnvoll ble lagt, og for deres skyld er han blitt åpenbart ved tidenes ende" (1. Pet. 1:20). E. G. Selwyn bemerker helt korrekt: "Heller ikke kan vi si at "[Peter] var kjent med forestillingen om Kristi preeksistens... For denne tanken er nødvendigvis ikke noen naturlig følge av hans beskrivelse av Kristus som `forut kjent, før verdens grunnvoll ble lagt`, ettersom også kristne på samme måte er forut kjent av Gud".[3]

På samme måte var alle utvalgte troende "forut kjent" av Gud (1. Pet. 1:1-2). Dette betyr imidlertid ikke at de hadde noen preeksistens. Dersom Peter ikke trodde at Jesus preeksisterte før sin fødsel, kunne denne fremste av apostlene heller ikke ha trodd på treenighetslæren.

En kjent professor i kirkehistorie har foretatt en grundig undersøkelse av emnet, men han fant ingen holdepunkter for at verken Matteus, Markus eller Lukas trodde på Jesu preeksistens:

> At Jesus, som selv var grundig opplært i Loven, Skriftene og Profetene, fikk sin forestilling om Messias fra de vanlige hebraiske kildene, er innlysende... Så lenge hans

---

[1] F. C. Baur, *Church History of the First Three Centuries* (London: William and Norgate`s, 1978), 65.

[2] *Dictionary of the Apostolic Church* (T&T Clark, 1916), 2:264, uthevelser er lagt til.

[3] *First Epistle of St. Peter*, 248.

> messianske oppdrag har sin rot i profetordet, som også Jesus selv ga sin tilslutning til, ser det ikke ut til at han antok eller tilskrev seg selv en preeksistent tilværelse... I følge det Matteus og Lukas forteller om hans opprinnelse, ble han til på guddommelig vis. *Men han har ingen preeksistens*. Han blir presentert som en som ble til i en jomfrus morsliv ved Den Hellige Ånds overskyggelse... Ingen kan på en fornuftsmessig måte påstå at Jesus, i følge beretningene om hans overnaturlige tilblivelse hos Matteus og Lukas, eksisterte før Gud foretok denne guddommelige skaperhandlingen... Det finnes heller ikke noen eksplisitte indikasjoner i hans egne uttalelser på at han selv var seg bevisst at han hadde en personlig preeksistens... Vi har i de synoptiske evangeliene derfor ikke å gjøre med et preeksistent eterisk vesen, inkarnert i en menneskelig skikkelse, men med èn som, skjønt han hadde en guddommelig opphøyd stilling og et guddommelig mål for sitt liv, trer inn i verden da tiden var inne, og som helt og holdent var underlagt alle menneskelige forhold fra sin fødsel til sin død.[1]

Ingen setter spørsmålstegn ved Raymond Browns grundighet når han gransker fortellingene om Messias` fødsel. Han finner heller ikke noen indikasjoner på at Matteus eller Lukas trodde at Jesus hadde noen preeksistens før sin unnfangelse.:

> Det faktum at Matteus taler om at Jesus "ble født" og "er unnfanget" (begge passive former av *gennàô*) i kap. 1:16, 20, indikerer at en unnfangelse ved Den Hellige Ånd for ham betyr det samme som *å bli* Guds Sønn... Det er tydelig at et guddommelig Far-Sønn-forhold her ikke betyr det samme som et Gud-Sønn-forhold gjennom adopsjon, men *det er heller ikke noen indikasjon på en inkarnasjon hvorigjennom et vesen som før var hos Gud, ikledde seg kjød*.[2]

I den samme boken sier han: "I kommentaren vil jeg presisere at verken Matteus eller Lukas viser at de har noen kjennskap til preeksistens som fenomen; Jesu unnfangelse ser ut for dem å representere Guds Sønns tilblivelse eller begynnelse."[3]

Denne overraskende innrømmelsen fra en respektert teolog og ekspert på Bibelen bekrefter det faktum at man ikke kan finne noen inkarnasjonslære verken hos Matteus eller Lukas. Det samme kan sies om Markusevangeliet. Brown bemerker at dette er ubehagelige fakta for teologer som er opplært i troen på en evig preeksistent Sønn:

> Lyonnet, *L`Annonciation*,[4] peker på at dette [Lukas` utelatelse av noen som helst referanse til en preeksistens] har satt mange ortodokse teologer i forlegenhet fordi

---

[1] James MacKinnon, *The Historic Jesus* (Longmans, Green and Co., 1931), 375-379, uthevelser er lagt til.
[2] *The Birth of the Messiah*, 140, 141, uthevelser er lagt til.
[3] Ibid., 31, fotnote s. 7.
[4] "L`Annonciation et la Mariologie Biblioteque," i *Maria in Sacra Scriptura*, 4:61.

> unnfangelse ved Den Hellige Ånd i Marias morsliv, ikke innebærer noen *tilblivelse* av Guds Sønn, i henhold til preeksistent kristologi. Lukas er tydelig uvitende om en slik kristologi: *for ham er unnfangelse ved Den Hellige Ånd selve årsaken til et guddommelig Far-Sønn-forhold.*[1]

Tradisjonell kristen tro har bemerkelsesverdig nok likevel insistert på at Jesus eksisterte før han ble unnfanget som *Guds Sønn*, og at han er det andre medlemmet i en guddommelig Treenighet. Denne forestillingen kan imidlertid ikke spores tilbake til Matteus eller Lukas. Begge presenterer en Jesus som begynte sin tilværelse da Maria ble overskygget av Den Hellige Ånds kraft. Lukas` budskap er tydelig: Det var Guds overnaturlige handling i Maria *som brakte Guds Sønn til eksistens*. Ingen som leste Lukas` ord, kunne forestille seg at denne personen hadde vært Guds Sønn før Gud utførte dette miraklet i Maria. Den Jesus Lukas forteller om, begynte sitt liv som alle andre mennesker i sin mors liv: "Se, du skal bli med barn og føde en sønn... Den Hellige Ånd skal komme over deg, og Den høyestes kraft skal overskygge deg. *Derfor* skal også det hellige som blir født, kalles Guds Sønn" (Luk. 1:31, 35).

Denne nøkkelteksten gir ingen indikasjoner på at Jesus hadde noen preeksistens før sin unnfangelse. For Lukas ble Guds Sønn til rundt år 5 f. Kr. Han er ikke fra evighet. Matteus uttrykker nøyaktig det samme. Han erklærer at Jesus var "Davids og Abrahams sønn" (Matt.1:1), unnfanget på mirakuløst vis ved Den Hellige Ånds innflytelse (Matt. 1:18, 20).

Tradisjonell ortodoks tro støtter seg hovedsaklig til en rekke skriftsteder i Johannes-evangeliet (bl.a. Joh. 17:5; 8:58). Disse viser angivelig at Jesu opprinnelse ikke er Marias morsliv, men at han er fra evighet av på en slik måte at han faktisk er seg bevisst sin før-jordiske tilværelse hos Faderen. Kan disse versene virkelig bære tyngden av en slik utrolig påstand, en påstand som åpenbart plasserer Johannes` Jesus i en klasse vesen ganske ulik de synoptiske evangelistene? Eller finnes det noen annen måte å lese Johannesevangeliet på som bringer hans vitnesbyrd i harmoni med de andre evangeliene? Spørmålet har dukket opp til overflaten igjen og igjen gjennom hele kristendommens historie, spesielt i arbeidene til Paulus fra Samosata (omtr. 200-275), Fotinus (omtr. 300-376), anabaptisten (gjendøperen) Adam Pastor (omtr. 1500-1570), Michael Servetus (1511-1553), de polske anabaptistene, engelskmannen John Biddle (1615-1662) og det nittende århundres antitrinitariske teologer i Amerika , Storbritannia og Tyskland, og nylig i Cambridge. Maurice Wiles` treffende bemerkning bekrefter det som lenge hadde vært en klar overbevisning hos en mindre gruppe troende:

> Innen den kristne tradisjon har Det nye testamente blitt lest gjennom brillene til de etterapostoliske kirkemøtene... det å tale om Jesus som "Guds Sønn" hadde en helt annen betydning i det første århundret enn det begrepet kom til å bety for de kristne etter kirkemøtet i Nikea. All tale om Jesu preeksistens [i Skriften] burde

[1] Brown, *The Birth of the Messiah*, 291.

kanskje i alle tilfeller bli forstått som en analogi til Torahens preeksistens, dvs. at det viser til en evig og guddommelig hensikt som skulle oppnås gjennom ham, ikke at han var preeksistent som person og vesen.[1]

Problemet for dem som forfekter treenighetslæren, er at de er nødt til å søke støtte for sitt syn hos Johannes med den muligheten at de risikerer å motsi både Matteus og Lukas.[2] Det er imidlertid en annen måte å lese Johannesevangeliet på – en som harmonerer med det de andre evangelieforfatterne skrev. At Matteus og Johannes var enige om hvem Jesus var, indikeres sterkt ved dette enkle faktum: Matt. 16:16 og 18 forteller om Jesus at han er den Messias som skulle komme, selve grunnleggeren av den kristne tro. Joh. 20:31 proklamerer Johannes` hensikt med å skrive evangeliet. Det var for å demonstrere nøyaktig den samme sannhet, nemlig at Jesus er Kristus, Guds Sønn.

"Ordet" i Johannesprologen

Kommentarer til Johannesevangeliet som nylig er utgitt, innrømmer at til tross for den langvarige tradisjonen om det motsatte, så trenger ikke termen "ordet" i den berømte Johannesprologen vise til Guds Sønn før han var født. De aller fleste oversettelser impliserer troen på en tradisjonell inkarnasjonslære ved å gjengi "Ordet" med stor "0". Men hva var det som ble kjød i Joh. 1:14? Var det en preeksistent *Person*? Eller var det Guds selvuttrykte aktivitet, dvs. Faderens plan som han fattet fra evighet i sitt råd? En plan lar seg jo materialisere, bli kjøtt og flesk, så å si, når arkitektens design, dvs. det han ser for seg at han ville skape, omsider tar form som et hus. Det som eksisterte på forhånd, før de synlige mursteinene og mørtelen kom på plass, var intensjonen som arkitekten hadde i sinne. Således er det helt på sin plass å lese Joh. 1:1-3a: "I begynnelsen var Guds skapende hensikt",[3] den var hos Gud og var Guds [*theòs*] fullkomne måte å uttrykke seg på"[4] (på samme måte som

---

[1] *The Remaking of Christian Doctrine*, 52, 53.

[2] I henhold til mange manuskripter har Matteus nedtegnet Jesu *gènesis*, dvs. "opprinnelse" eller "begynnelse" i Matt. 1:18, ikke bare hans fødsel. Markus og Lukas kjenner ikke til noen Jesus som hadde en preeksistens før sin fødsel. Lukas` fødselsfortelling utelukker uttrykkelig at Jesus hadde sin opprinnelse fra evighet og at han ble Guds Sønn ved unnfangelsen. Det er en ganske stor sjanse for at Johannes` syn på Jesus stemmer overens med de andre evangelieforfatternes.

[3] Gabriel Fackré i *The Christian Story* (Eerdmans, 1978), 103, viser med støtte til Theofilus fra Antiokia og hans forståelse av "logos" som Guds plan, hensikt, tanke og visjon, og foreslår at Joh. 1:1 oversettes slik: "Visjonen var hos Gud og visjonen var Gud".

[4] *(New English Bible)* forsøker å formidle meningen gjennom "Hva ordet var, var Gud".

"Visdommen" var hos Gud før skapelsen (Ordspr. 8:30). "Alt ble til ved det". Denne gjengivelsen passer på en fin måte med Det gamle testamentes bruk av "ordet": "Slik skal mitt ord være, det som går ut av min munn. Det skal ikke vende tomt tilbake til meg, men det skal gjøre det jeg vil, og ha fremgang med alt som jeg sender det til" (Jes. 55:11).[1] Jesus er "ordet" uttrykt som menneske – Guds siste ord til verden, Sønnen, gjennom hvem Gud har talt i disse siste dager (Hebr. 1:1-2). Det er bemerkelsesverdig at Hebreerbrevets forfatter plasserer Sønnen "i de siste dager" som en guddommelig agent etter profetene. Han plasserer ham ikke "fra evighet av", men tenker på Sønnen som den historiske Kristus.

Tvetydigheten i det greske *dìa autoù*, "gjennom det" eller "gjennom ham" (Joh. 1:3) åpner for et *upersonlig* "ord" før Jesus ble født. At "ordet" skal forstås som en upersonlig størrelse, ligger i Johannes` egen kommentar til Joh. 1:1 i 1. Joh. 1:2. Det var det upersonlige "evige liv" som var "hos Faderen" (*pròs ton theòn*, 1. Joh. 1:2; sml. "ordet" som var *pròs ton theòn*), dvs. løftet om evig liv gjennom Jesus. Peter synes å imitere nøyaktig den samme tanke, når han beskriver Jesus som Guds lam som "...var forut kjent, før verdens grunnvoll ble lagt, og for deres skyld er han blitt åpenbart ved tidenes ende" (1. Pet. 1:20). Bare noen få vers tidligere bruker han den samme forestillingen om å være forut kjent når han taler om Guds plan om å tilby alle utvalgte frelse (1. Pet. 1:2). Gud merket seg dem som han senere kalte, men de hadde av den grunn ingen preeksistens, bokstavelig talt. Peters bruk av dette uttrykket om Jesus i vers 20 peker på en "ideell preeksistens" i Guds evige råd, ikke på en faktisk tilværelse i en annen dimensjon før han ble født som menneske. Vi kan finne en interessant parallell i Johannes Åpenbaring hvor alle ting "...ble de til og ble de skapt" (Åp. 4:11). Mounce kommenterer at "denne uvanlige frasen indikerer at alle ting som er, eksisterte først i det evige råd hos Gud, og ved hans vilje ble de faktisk skapt når tiden var inne".[2]

Bibelfortolkere som selv er tilhengere av treenighetslæren, innser at der finnes ingen tvingende grunn til å tro at de som opprinnelig leste Johannesprologen, ville ha tenkt på "ordet" som et uttrykk for at Guds Sønn bokstavelig talt hadde en preeksistens som *person:* Inntil Joh. 1:14 ("ordet ble kjød") ville det være fullt mulig for leseren å anse at "ordet" viser til et eller annet kosmisk prinsipp eller noe lignende".[3] Det er et lite kjent faktum at engelske oversettere av Joh. 1:2 før King James-bibelen beskrev "ordet" som "det", og ikke som "ham". James Dunn setter ytterligere fokus på dette poenget. I hans uttømmende gransking av den tradisjonelle inkarnasjonslæren hevder han at ved siden av Johannesevangeliet finnes ingen lære om en bokstavelig preeksistens i Bibelen. Dunn gjør imidlertid et viktig poeng av

---

[1] For GTs bruk av termen "ord", se Salme 33:6-12 og James Dunn, *Christology in the Making*, 217, 218.

[2] R. H. Mounce, *The Book of Revelation* (Marshall, Morgan and Scott, 1977), 140 (om Åp. 4:11).

[3] Leon Morris, *The Gospel According to John, New International Commentary on the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1971), 102.

at før Joh. 1:14 er det ikke nødvendig å forestille seg "ordet" som et annet personlig vesen hos Faderen. Om Joh. 1:1 sier han:

> Konklusjonen som vår analyse [av Joh. 1:1-14] synes å ende opp med så langt, er at det kun er fra vers 14 ["og ordet ble kjød..."] at vi kan snakke om et personlig Logos. Avsnittet, som vi langt på vei godt kan betegne som poesi, bruker heller et upersonlig språk ("ble kjød"), men knapt noen kristen kan unngå å få assosiasjoner til Jesus her – ordet ble ikke kjød generelt, men ordet ble Jesus Kristus. *Før vers 14* er vi i den samme "sfære" som de førkristnes snakk om "Visdommen" og "Logos", det samme språk og tankegods som vi finner hos filosofen Filon fra Aleksandria, hvor som vi har sett, det mer er snakk om *personifikasjoner enn om personer*, mer om personifiserte handlinger som Gud gjør, enn om et individuelt guddommelig vesen. Poenget blir tilslørt av det faktum at vi må oversette det maskuline Logos med "han" i hele diktet. Men hvis vi i stedet oversetter "Logos" med "Guds uttalte ord", vil det synes klarere at diktet *ikke nødvendigvis anser Logos i versene 1-13 for å være noe personlig guddommelig vesen.* Den revolusjonerende betydning av vers 14 kan med andre ord like gjerne være at det markerer ikke bare skiftet i tankegangen i diktet fra preeksistens til inkarnasjon, men også *overgangen fra en upersonlig personifikasjon til en konkret person.*[1]

Men hvorfor *må* vi oversette det maskuline *lógos* med "han"? Jo, for å gi støtte til den tradisjonelle forståelsen av Johannesprologen. Dersom *lógos* blir forstått som Guds plan eller hensikt, og ikke som Sønnens tilværelse før unnfangelsen, blir en betydelig brikke i den tradisjonelle oppfatningen av "preeksistens" og "treenighet" i Johannesevangeliet fjernet.

Et ytterligere blikk på Joh. 1:1

Er den gjeldende oversettelsen av Joh. 1:1 virkelig en oversettelse i det hele tatt, når vi med "oversettelse" mener en gjengivelse av originalen til en forståelig kopi bare på et annet språk? Betyr frasen "og Ordet var hos Gud" noe som helst på norsk? Når var ordet ditt sist "hos deg"? Vi aner at våre gjeldende standard oversettelser - til tross for at de er korrekte, bokstavelig talt - ganske enkelt åpner for at leseren opplever det behagelig å lese den korrekte ortodokse kristologi, dvs. at Sønnen som er fra evighet, antok menneskelig natur. Den store bokstaven "O" i "Ordet" indikerer umiddelbart en preeksistent *person*. Mange lesere av Good News Bible (11 millioner eksemplarer er utgitt på mange språk og spredt over hele verden) blir tilbudt en parafrase slik denne bibeloversettelsen gjengir avsnittet: "Før noe annet eksisterte, var Kristus med Gud. Han har alltid vært til og er selv Gud. Han skapte alt som finnes. Ingenting er til uten at han skapte det".[2] Leserens "ortodoksi" blir bare mer og mer

[1] *Christology in the Making*, 243, uthevelser er lagt til.
[2] Sml. 1. Joh. 1:1 i *Good News Bible*: "Kristus var allerede til da verden ble skapt".

stadfestet. Men den romersk-katolske vitenskapsmannen Karl-Josef Kuschel spør i sin grundige og nylig utgitte analyse av temaet om Kristi opprinnelse: "Hvorfor leser vi instinktivt: 'I begynnelsen var Sønnen og Sønnen var hos Gud'?"[1]

Det synes som om vi burde finne den første setningen i vår undersøkelse i Det gamle testamente dersom vi skal forstå Johannes' intensjon i prologen. Som en professor sa til meg under et seminar: "Dersom du misforstår Det gamle testamente, vil du også misforstå Det nye testamente". Det er bemerkelsesverdig at ingen steder i GT forekommer det hebraiske ordet *davar* (ord) i betydningen "person". Enda mindre har ordet betydningen "en uskapt guddommelig person", slik de fleste av oss forstår Johannes' bruk av det greske *lógos* i "...i begynnelsen var Ordet", som om dette var en beskrivelse av Sønnen som Gud selv, Israels ène Gud. *Davar* i Det gamle testamente betyr "ord", "ting", "sak" eller ofte "løfte", "intensjon", men aldri "person". Den hyppige forekomsten av stor "O" i "Ordet" i både engelske og norske bibeloversettelser er uten noe språklig grunnlag for øvrig. Johannes sa ikke at det preeksistente "Ordet" var den andre person i Guddommen før han tok bolig i Messias.

Hvorfor skulle ikke Johannes derfor si at Guds skapende og uttrykksfulle aktivitet, Hans ord eller visdom, som selve virksomheten bak hans intensjon, var "hos Ham", på samme måte som "Visdommen" var "hos [*para*] Ham" i Ordspr. 8:30 (LXX)? Ordspråkene 8 har for øvrig bemerkelsesverdige paralleller til det Johannes langt senere skriver om Jesus. Vi finner at Jesu ord var liv (Joh. 6:63), det samme sies om "Visdommen". "Visdommen" roper akkurat slik Jesus roper (Joh. 12:44) når han oppfordrer folk om å høre på hans undervisning. Det som blir påstått om "Visdommen" i Ordspråkene, blir andre steder sagt om Gud (Job 12:13-16).

Det er påfallende at Johannes alltid bruker preposisjonen *para* (med, hos) når han uttrykker nærhet mellom to personer (1:39; 4:40; 8:38, etc.). I prologen velger han imidlertid preposisjonen *pròs* (henimot, hos), noe som indikerer at "Ordet" ikke henspiller på noen *person* hos og sammen med Gud. Det første verset i Johannesprologen er også et ekko av det som "Visdommen" sier i Jesu Siraks Sønns Visdom 24:9: "I begynnelsen, før all tid, skapte han meg." Det finnes svært god dokumentasjon på at den hebraiske preposisjonen *im* eller *et* i betydningen "med" eller "hos" kan beskrive forholdet mellom *en person og det som ligger på personens hjerte*. I det følgende er det gitt noen interessante eksempler på bruken av det hebraiske *im* og *et* fra Det gamle testamente:

"*Im* (hos, med), alene = i en persons bevissthet, enten mht. kunnskap, minne eller hensikt."[2]

> 4. Mos. 14:24: "- fordi det var en annen ånd i ham" (som hadde innflytelse på hans sinn).

---

[1] *Born Before All Time? The Debate About the Origin og Ch*rist (New York: Crossroads, 1992), 381.

[2] Brown, Driver & Briggs, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, 768.

1. Kong. 11:11: "Siden det er slik med deg [Salomo]" (siden det er dette du ønsker).

1. Krøn. 28:12: "...og et bilde av alt det som stod for ham i ånden." (det som han tenkte på).

Job 10:13: "Jeg vet at dette hadde du i sinne" (synonymt til "gjemt i ditt hjerte"; "i ditt sinn", NIV; "Jeg vet at disse ting er din hensikt", NASV).

Job 15:9: "Hva vet du som vi ikke vet" (som vi ikke forstår)?

Job 23:10: "For han kjenner den veien jeg holder meg til" (den veien jeg bevisst har valgt).

Job 23:14: "For han fullfører det han har fastsatt for meg, og av slikt er det mye hos ham." (Han har mange slike hensikter); LXX: "Han ville det, så han gjorde det."

Job 27:11: "Jeg vil ikke skjule hva Den allmektige har i sinne" (Hans hensikter).

Salme 50:11: "...og alt som rører seg på marken er mitt" (er kjent for meg, i min tanke og omsorg).

Salme 73:23: "Jeg er alltid hos deg" (i dine tanker).

Et: "en drøm eller ord av Jahve sies å være *hos* profeten."[1]

1. Mos. 40:14: "Bare du ville ha meg i tankene når det går deg vel" (bokstavelig: "Husk meg med deg selv", dvs. ordet som Gud tenkte på.)

2. Kong. 3:12: "Hos ham er Herrens ord!" (sml. 2. Joh. 2: "...sannhets skyld... som skal være med oss...; Gal. 2:5: "... evangeliets sannhet skulle stå fast hos dere")

Jes. 59:12: "For du ser at våre overtredelser er [med oss] mange" (vi vet om dem). (Sml. Joh. 17:5, herligheten som Jesus hadde hos Gud – dvs. den som Gud hadde i sinne, hans hensikt.)

Jer. 12:3: "Du ser meg og prøver mitt hjertelag mot deg" (bokstavelig: "Du har prøvd ditt hjerte med deg").

[1] Ibid., 86.

> Jer. 23:28: "Den profeten [med hvem] som har en drøm" (den profeten som har en drøm)
>
> Jer. 27:18: "... og dersom Herrens ord er hos dem..."
>
> Job 14:5: "Når mannens dager er fastsatt og hans måneders tall er bestemt hos deg..." (kjent for deg).
>
> Ordspr. 2:1"Dersom du tar imot mine ord og gjemmer mine bud hos deg..." (bokstavelig: med deg).
>
> Ordspr. 11:2: "... men med de ydmyke er visdom" (de ydmyke har visdom).

På grunnlag av denne hebraiske bakgrunn foreslår vi at Joh. 1:1, 14 oversettes slik: "I begynnelsen hadde Gud en plan og denne planen var bestemt å være Guds fastsatte vilje, og planen var uttrykk for Guds hele og fulle hensikt..., og planen tok bolig i Jesus, den menneskelige Messias."

Johannes` tanke og intensjon

I sin prolog imøtegår Johannes den gnostiske tendensen mot den dualistiske eller pluralistiske idè om Gud. En gnostisk kristen trodde at den unevnelige og utilnærmelige Gud som både var fjern og fremmed for sin skapning, ble formidlet til verden av laverestående guddommelige skikkelser – "aioner", eller en enkelt laverestående guddommelig figur (de ulike gnostiske systemene var uenige på dette punkt). Justin Martyr, som visselig ikke hevdet at han hadde noe å gjøre med gnostisismen, hadde likevel ingen problemer med å snakke om den preeksistente Sønnen som "aritmetrisk er en annen Gud", men ikke uskapt og evig slik Sønnen senere fremstod i en trinitarisk forståelse, men som en som preeksisterte som Sønn og som fremsto i den rette tid like før skapelsen i 1. Mosebok. Justin begir seg ut på en vei som er ukjent for Det nye testamente når han anser Guds Sønn som en Herrens engel.

> I midten av det andre århundret skrev Justin sin *Apologi* og *Dialog*. I begge fremstår den filosofiske innflytelsen på kristendommen med full tyngde... Han avslører forbindelsen mellom ulike hedenske filosofiske retninger, en bro som førte hedenskapen inn på kristendommens enemerker... slik den fremstod i den hellenistiske jødedommen i Aleksandria. Denne utviklingen tok et sterkt grep om kristen og jødisk åpenbaring, men greide likevel å adoptere det filosofiske tankegods samtidig som den bevarte datidens filosofiske forståelse.[1]

[1] G. T. Purves, "The Influence of Paganism on Post-Apostolic Christianity", *Presbyterian Review* 36 (Oct., 1888). Den katastrofale virkningen aleksandrinsk filosofi hadde på

Tertullian, kjent som grunnleggeren av latinsk kristendom, kjente som Justin også til et annet guddommelig vesen som Faderen skapte i tidens fylde.[1] Denne kristologien, som har illevarslende forbindelser med gnostisk dualisme, kunne ikke ha trivdes hvis det ikke var for at man først antok at Johannes trodde Sønnen eksisterte fra begynnelsen av som et vesen forskjellig fra Guds ord. Den menige mann og flere med bruker fremdeles Joh. 1:1 som sitt tyngste argument for at Kristus er Gud på linje med Gud selv. Men hva ville resultatet ha vært dersom de hadde blitt opplært i en av de åtte engelske bibeloversettelsene som kom før utgivelsen av King James-bibelen i 1611?[2]

En annen måte å finne mer ut om Johannesprologens innhold, er å granske nærmere den ikke-kanoniske jødiske litteratur. I *Manual of Discipline* som ble funnet i Qumran, finner vi følgende: "Ved Guds kunnskap skal alle ting forgå; og han har ved sin hensikt skapt alt som er; og uten ham [det?] kunne det ikke bli til". Dette må visselig være et ekko av Johannes` "ved *det* [ordet] ble alle ting skapt og uten *det* er ingenting blitt til" (1:3). I I QS iii 15 leser vi: "Fra kunnskapens Gud er alt som finnes og som kommer til å finnes", og i Apokryfen: "O Gud som har gjort alle ting ved Ditt ord" (Visdommen 9:1) og endelig i Sirak 42:15: "Jeg vil nå minnes Herrens gjerninger og forkynne det jeg har sett: I Herrens ord er Hans gjerninger". I Salomos Ode finner vi: "verdenene ble skapt ved Guds ord", og ved "Hans hjertes tanke" (16:19).

Det er innlysende at vi her er i en atmosfære av den Gud "...som talte og det skjedde" i 1. Mosebok, første kapittel. I Joh. 1:1 ser vi enda mer av ordets egenekspressive og skapende aktivitet som tok bolig i Jesus. Jesus er derfor det ordet ble. Jeg tror at mange teologer og vitenskapsmenn ville ha kommet til samme slutning og tolkning dersom de ikke hadde vært fanget i ortodoksiens grep. Det er også meget interessant at den store F. F. Bruce også så treffende skrev om Joh. 1:1 og om problemet omkring Kristi preeksistens: "Når det gjelder spørsmålet om preeksistens, kan man i det minste godta en preeksistens for Guds ords eller Guds visdoms skyld, det/den som ble inkarnert i Jesus. Men om noen av Det nye testamentes forfattere trodde på denne bevisste tilværelse som den andre person i

---

kristendommen er bredt anerkjent av moderne teologer og vitenskapsmenn. I utgaven av *Bible Review* i juni 1997 bemerket professor J. Harold Ellens at "fra Nikea til Kalkedon vant aleksandrinsk kristologis neoplatonske perspektiv stadig mer terreng og ble et ortodoks dogme i 451 e.Kr.

[1] "Der var en tid da Sønnen ikke var til; Gud har ikke alltid vært Far" (*Against Hermogenes*, kap. 3).

[2] Med det ene unntaket som allerede er oppgitt, oversatte følgende bibelutgaver Joh. 1:3 slik: "Ved *det* ble alle ting skapt. Uten *det* har ingenting blitt til": Tyndale Bible (1535), Coverdale (1550; denne versjonen gjengir "det samme" i stedet for "det"), Matthew (1535), Taverner (1539), The Great (Cranmer`s) Bible (1539), Whittingham (1557), Geneva (1560), Bishop`s Bible (1568), uthevelser er lagt til.

Guddommen, er ikke så opplagt... Jeg er slett ikke sikker på at det var slik Paulus trodde det."[1] Er dette, når alt kommer til alt, forskjellig fra den enkle definisjonen vi finner i standardleksikonet til Arndt og Ginrich? De sier om "ordet" i Joh. 1:1: "Litteraturen fremviser tegn på en tenkemåte som var viden utbredt i datidens synkretistiske tenkning både i jødisk visdomslitteratur og hos Filon. Det mest eiendommelige trekk ved denne tenkemåten var begrepet Logos, det uavhengige personifiserte (Guds) `Ord`... dette guddommelige `Ordet` som antok menneskelig form i en historisk persons skikkelse."[2] Det er beroligende at denne definisjonen er formulert av en slik prestisjefylt autoritet. Vi går ut fra at leseren har merket deg at Arndt og Ginrich her ikke sier noe om "ordet" i betydningen "Sønnen før Jesu fødsel". De hevder at "Ordet" i Joh. 1:1 er en *personifisering*, ikke en person.

Likevel, uten troen på en preeksistent Sønn som den andre person i Guddommen er det i mange kirkesamfunn i dag ikke mulig å bli regnet som en sann troende! Hvilket eiendommelig paradoks. Situasjonen er likevel en annen blant akademikere som studerer Bibelen.

Hvor mye er det da som står på spill når det gjelder "Ordet" som begrep? Er det en preeksistent person, eller henspiller det på Guds hensikt? Tilhengere av treenighetslæren argumenterer av og til på følgende måte: 1) Ordet var Gud; 2) Jesus var Ordet; 3) Følgelig var Jesus Gud. Disse premissene må vi undersøke nærmere. Ordet er ikke identisk med Gud selv.[3] Det er atskilt fra Gud ved at det sies at Ordet var "hos Gud". Ordet var heller ikke noen annen Gud hos Gud selv. Hvis da Ordet verken er identisk med Gud (hvordan kan det være det når det også er "*hos* Gud"?) eller en annen Gud, kan ikke uttrykket: "...og Ordet var hos Gud" bety noe annet enn - som A. E. Harvey påpeker - at: "...ordet var et uttrykk for eller en avspeiling av Gud (jf. "Visdommen" 7:25-26), og at det i en viss forstand var guddommelig, dvs. av Gud."[4]

Det andre premisset: "og Jesus var Ordet", trenger ikke å bety at ordet er identisk med Jesus fra evighet av. Jesus *er* det ordet ble. Han er det fullkomne uttrykk for "ordet" helt fra han ble født som Guds Sønn (Joh. 1:14). Det å hevde at Jesus var et uttrykk for Guds profetiske aktivitet, betyr på ingen måte at Guds Sønn var et uskapt medlem av Treenigheten.

Vi må tenke jødisk

Hele forestillingen om at Jesus var preeksistent, er svært mye påvirket av måten vi leser bibelske sannheter på. Hva betyr det når det sies om noe at det "var" før det ble til [på

---

[1] Fra brevveksling, 13. juni 1981.

[2] William F. Andt og F. Wilbur Ginrich, *A Greek Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature* (Chicago: University of Chicago Press, 1957), 480.

[3] En identisk likhet ville ha blitt uttrykt med det greske *ho theòs*, ikke bare *theòs*.

[4] *Jesus in the Constraints of History* (Philadelphia: Westminster Press, 1982), vedl. III, 176, 177.

jorden]? Har vi å gjøre med en slags forutkunnskap om eller forutbestemmelse, eller har vi å gjøre med preeksistens, bokstavelig talt? Faktum er at "når jødene ønsket å betegne noe som forutbestemt, *snakket de om det som allerede eksisterende i himmelen*".[1] Således taler Paulus i Kol. 1:5 om håpet om den kristnes arv i Guds fremtidige rike som et håp "som ligger ferdig for dere i himmelen". Den arven som er lovt oss en gang i fremtiden, har eksistert i Guds plan helt fra evighet av. Det som for oss er fremtid, er for Gud fortid. På samme måte har det kommende Gudsrikes mysterium vært skjult hos Gud i Hans evige hensikt og plan (Rom. 16:25). Likeledes var den visdom som nå er gitt oss, forutbestemt før verden ble grunnlagt for at vi skulle få del i herligheten (1. Kor. 2:7-9). I samsvar med denne måten å beskrive Guds forutbestemte hensikt på, kan Bibelen til og med også slå fast at Jesus "*ble korsfestet* før verdens grunnvoll ble lagt" (Åp. 13:8, KJV, RV). Det som da har blitt bekjentgjort, kan derfor sies å ha funnet sted i Guds tanke og plan selv om hendelsen ikke *faktisk* har funnet sted ennå. Dette viktige bibelske prinsipp fremkommer også i Paulus` tenkning: "...Gud kaller på det som ikke er til, *som om det var til*" (Rom. 4:17). I konteksten her henspilles det på Isak som var "*reelt eksisterende i Guds tanke og hensikt før han ble født*".[2] "Den allmektige snakker til... ikke-eksisterende ting... som om de allerede eksisterte, fordi Han skal snarlig fullføre det Han hadde tenkt."[3] I det samme brevet sier Paulus at Gud "*har herliggjort*" de troende, i den betydning at Gud garanterer for deres *fremtidige* herlighet, fordi Han har sagt det (Rom. 8:30). Skriften proklamerer hele 700 år før Jesu fødsel at "en sønn *er oss gitt*" (Jes. 9:6). Moderne bibeloversettelser gjengir de fortidige verbene i dette verset i futurum – fremtid – "en sønn *vil bli gitt* til oss" – fordi det er dette verbalformen betyr.[4] Det er rimelig å spørre om ikke denne profetiske fortidsformen også finnes i Johannesevangeliet.

Vi har ingen vansker med å anerkjenne at Guds løfte til Abraham om at han skulle få landet, viser til en oppfyllelse en gang i fremtiden. Likevel ble det uttrykt som om han allerede hadde fått det: "Din ætt *har jeg gitt* dette landet" (1. Mos. 15:18). Bibelkommentarverket *Soncino Commentary* gjengir derfor korrekt: "Guds løfte er uttalt som om det allerede var oppfylt".[5] Fortidsformen må ikke forstås bokstavelig her, for landet var ikke på den tid

---

[1] E. G. Selwyn, *First Epistle of St. Peter*, 124, uthevelse er lagt til.

[2] Harrison, *Romans, Expositor`s Bible Commentary* (Zondervan, 1976), 52, uthevelse er lagt til.

[3] H. C. G. Moule, *Romans, Cambridge Bible for Schools and Colleges* (Cambridge University Press, 1918), 95.

[4] Følgende skriftsteder som alle inneholder profetiske utsagn uttrykt i fortid, er typisk for den hebraiske måten å tenke på: "Derfor *har mitt folk blitt bortført* = *blir* mitt folk bortført" (Jes. 5:13); "en sønn *er oss gitt* = *vil bli gitt* oss" (9:6); "Det folk som vandrer i mørket, *har sett* et stort lys = *skal se* et stort lys" (9:2); "De *har fortært* Israel = de *skal fortære* Israel" (9:12); "Han *har kommet* til Ajat = han *skal komme/kommer* over Ajat" (10:28); "Se, jeg *har lagt* i Sion...= jeg *skal legge/legger* i Sion" (28:16); "Han *har overgitt* dem til å slaktes ned=Han *skal overgi/overgir* dem til å slaktes ned" (34:2).

[5] Morris Simon, *The Soncino Chumash* (London: Soncino Press, 1947), 34.

(og heller ikke nå)[1] Abrahams eiendom. Stefanus sier ganske enkelt: "Gud gav ham ingen eiendom i landet, ikke så mye som en fotsbredd. Men han lovte å gi ham landet til eiendom, og hans ætt etter ham..." (Ap.gj. 7:5). Den åpenbare selvmotsigelsen mellom 1. Mos. 15:18 ("Jeg har gitt") og Ap.gj. 7:5 ("Gud gav ham ingen eiendom...") kan lett ryddes opp i ved at en anerkjenner den profetiske "fortidsform" som indikerer Guds *fremtidige forsikring* om at ordet Gud hadde talt i fortid, visselig skal oppfylles en gang i en fjern fremtid. På samme måte ga Gud landet til Abraham og Isak (1. Mos. 35:12), selv om de ikke selv fikk det i eie mens de levde.[2] Vi vil også foreslå at dette prinsippet blir anvendt i Joh. 17:5 (i det følgende) som helt klart kan gi inntrykk av at Jesus hadde en preeksistens. Men først skal vi se nærmere på de andre "preeksistenstekstene" hos Johannes.

Hva mener Johannes med at Jesus "skulle komme" eller at han"ble utsendt"?

Hvis vi holder oss til forestillingen om at Jesus i Johannesevangeliet kom fra en førmenneskelig tilværelse i himmelen, hevder de som leser det fjerde evangelium, at Jesus "kom fra Faderen", "utgikk fra Faderen" eller "var sendt fra Gud" som alle viser spor av inkarnasjonslæren – at Sønnen preeksisterte før sin fødsel og ble et menneske. Det samme språket er imidlertid også brukt om personer man ikke hevder hadde noen preeksistens. Døperen Johannes var også "sendt fra Gud" (Joh. 1:6). Nikodemus tenkte at Jesus var en lærer "kommet fra Gud", ikke i betydningen at han preeksisterte, men at Gud hadde gitt ham et oppdrag (Joh. 3:2). Jesus var "fra Gud" (*èk theoù*), men disipler er også fra Gud (*èk theoù*) (Joh. 8:47). I følge Johannes` språk har falske profeter "gått ut" (*eksèrkjomai*) i verden (1. Joh. 4:1), dvs. for å forkynne. På samme måte hevdet Jesus at han "var utsendt" for å forkynne evangeliet om Riket (Mark. 1:38). Markus gir ingen allusjon til noen preeksistens i sitt evangelium, og den tilsvarende versjon hos Lukas sier at Jesus "var utsendt av Gud" (Luk. 4:43). Det "å komme" og "bli sendt/utsendt" er synonyme måter å uttrykke at Jesus var oppnevnt av Gud som hans agent i den typisk jødiske betydningen av *shalíach*, eller ambassadør – utsending – en som er gitt all autoritet av ham som "sender" ham ut for å utføre et oppdrag.[3]

Dunn peker på at Moses, profetene og andre også var sendt av Gud: "Det synes... som det å sende ut [*eksapostèllein*] når det er brukt om noen Gud sender ut, ikke forteller oss noe

---

[1] Til tross for en tidligere landarv under Josva (Josva 21:43-45), forventet profetene at det eldgamle løftet til Abraham skulle få sin endelige oppfyllelse en gang i fremtiden (Jer. 3:18; 30:3).

[2] Hebreerbrevets forfatter forventer at Abraham ennå skal arve landet han engang bodde i som fremmed (Hebr. 11:9).

[3] Sml. P. Borgen, "God`s Agent in the Fourth Gospel", i *Religions in Antiquity: Essays in Memory of E. R. Goodenough*, red. J. Neusner (Leiden, 1968), 137-148.

annet enn at opphavet eller utgangspunktet for den som blir sendt ut, understreker selve oppdragets himmelske opprinnelse, ikke at det sier noe om hvor den utsendte kommer fra."[1]

Poenget blir ytterligere slått fast i en uttalelse fra Rengstorf. Hans kommentar avslører en gjennomgående tendens hos bibeloversettere at de blander sammen tanken om pre-eksistens med bibelvers som ellers egentlig er "rene" for en slik forståelse: "Rent språklig finnes det ingen støtte for tesen hos Zn (Zn Gl. 199 med hensyn til Galaterbrevet 4:4, 6, slik flere eldre og nyere tids bibelfortolkere ser det) at forstavelsen *eks* i *eksapostèllein* i Gal. 4:4 betyr at den utsendte før sin utsendelse ble fremstilt i nærvær hos ham som sendte ham"[2].

Den samme oppmerksomhet bør rettes mot bruken av *eksapostèllein* (å sende ut) i Johannesevangeliet. Det følger ikke av uttrykket i seg selv at Sønnen hadde en preeksistens hos Faderen før han ble utsendt.

Å bli "utsendt fra Gud" betyr å være oppnevnt til å utføre et spesielt oppdrag for Gud; og det å "komme til verden" betyr å fremstå foran offentligheten med et budskap. Det har ingenting med en førjordisk tilværelse å gjøre. Johannesevangeliet blir imidlertid ofte lest på en slik måte at man forutsetter at Jesus bokstavelig talt ble sendt fra en førmenneskelig tilværelse i en himmelsk sfære. Likeledes betyr heller ikke det å "komme fra himlen" at Jesus hadde en tilværelse i himmelen, bokstavelig talt. I Det nye testamentes språkbruk "kommer all god og fullkommen gave ovenfra" (Jak. 1:17; sml. 3:15). Det betyr ikke at hver gave kommer ned fra himmelen, bokstavelig talt. Det hellige Jerusalem skal også en gang komme ned fra himmelen (Åp. 21:2). Men det beviser ikke på noen måte at byen bokstavelig vil seile ned gjennom lufthimmelen. Dette språket, som i stor grad uttrykker at ting "skal komme ned", reflekterer en velkjent og karakteristisk hebraisk måte å tenke på slik at flere av de prominente personene og hensikter Gud har i Sin plan, har "eksistert" i himmelen før de blir åpenbart på jorden.[3]

Da Jesus trakk parallellen mellom sin "nedkomst" fra himlen (Joh. 6:33, 38, 50, 51, 58) og mannaens "nedkomst" fra himmelen (2. Mos. 16:4, 15; 4. Mos. 11:9, LXX), ga han ingen indikasjon på at han eller den steg ned, bokstavelig talt. Selve mannaen kom ikke fysisk ned fra himlen fra Guds trone, så å si, ned til ødemarken. Den kom til syne på jorden på mirakuløst vis. Jesu "komme ned fra himlen" betyr derfor at han er Guds mirakuløse gave til menneskeheten, noe som var planlagt i Guds evige råd. Jesus kom altså "inn i verden", men strengt tatt kommer hvert menneske "inn i verden" i Johannes` språkbruk (Joh. 1:9) og uttrykket betyr ganske enkelt å bli født: "Du sier det, jeg er konge. Til dette er jeg født, og til dette er jeg kommet til verden..." (Joh. 18:37). I de synoptiske evangeliene er dette avsnittet

---

[1] *Christology in the Making*, 39.

[2] *Theological Dictionary of the New Testament*, red. Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich and Geoffrey W. Bromiley, oversetter Geoffrey W. Bromiley, 10 bind (Grand Rapids: Eerdmans, 1964-1976), 1:406.

[3] Sml. Emil Schürer`s påstand om at i jødisk tenkning "preeksisterte alle sanne verdier i himmelen" (*The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ*, T&T Clark, 1979, 2:522).

forskjellig: " ...jeg må forkynne evangeliet om Guds rike, for til det er jeg utsendt" (Luk. 4:43; sml. Mark. 1:38).[1]

Jesus før Johannes

Døperen Johannes sier om Jesus at "han var før meg" (Joh. 1:15). Forståelig nok finner mange bibellesere i disse versene en bekreftelse på deres overbevisning om at Sønnen var til i himmelen før han ble født. Morris viser imidlertid at denne tvetydige måten å uttrykke seg på, f.eks. "før meg", snarere viser til at Jesus er over alle når det gjelder rang eller posisjon, ikke at han var før Johannes med hensyn til tid (Jesus kom jo faktisk *etter* Johannes både mht. fødsel og tjeneste). Verset kan oversettes slik: "En som kommer etter meg, har forrang fremfor meg, for han har (alltid) vært foran meg, han er meg overlegen". Kommentaren støtter likevel tanken om at Jesus var før Johannes med hensyn til tid og den innrømmer at "noen oppfatter at `først` ikke betyr `først` mht. rekkefølge, men `fremst i betydning og viktighet`, noe som gir betydningen: `Han var min overordnede`."[2] Det er slik Murray og Abbot også forstår dette verset.[3] Det kan ikke påstås at Joh. 1:15 og 30 er et bevis på at Jesus hadde en preeksistens før han ble født.

Joh. 3:13 og 6:62

Det har vært mye diskusjon rundt Jesu gåtefulle påstand om at "ingen har steget opp til himmelen uten han som er steget ned fra himmelen, Menneskesønnen." Dersom man antar at ordene er Jesu egne, og ikke en senere kommentar Johannes kom med, synes Jesus å si at han alene har steget opp til himmelen. Bibelfortolkere er slått over den overraskende bruken av verbalformen *perfektum* i uttalelsen. "Perfektumformen: `har steget opp` er uventet".[4] Bruken av perfektum her er problematisk fordi den synes å implisere at Menneskesønnen allerede har steget opp til himmelen."[5]

I hvilken betydning kan Jesus ha påstått at han hadde steget opp til himmelen? Av noen har påstanden blitt forstått dithen at Jesus på et eller annet tidspunkt i løpet av sitt historiske virke bokstavelig talt hadde blitt forflyttet inn i Faderens nærvær. Evangeliene forteller

---

[1] Sml. John A. T. Robinson, *The Human Face of God* (London: SCM Press, 1973), 172-179, med tanke på en grundigere undersøkelse av Johannes` bruk av det samme språk om Jesus og de troende.

[2] Leon Morris, *The Gospel According to John*, 108, 109.

[3] J. O. F. Murray, *Jesus According to St. John* (London: Longmans, Green, 1936); E. A. Abbot, *Johannine Grammar* (London: A. and C. Black, 1906) sitert av Leon Morris i *The Gospel According to John,* 109.

[4] Morris, *The Gospel According to John*, 223

[5] Raymond Brown, *The Gospel According to John,* 1:132.

imidlertid ikke om en slik hendelse. Andre har argumentert med at fortidsformen må forstås prediktivt, dvs. at utrykket beskriver noe som skulle skje i fremtiden; at Menneskesønnen skulle tas opp til himmelen, m.a.o. at Jesus forutsa sin oppstigning til himmelen etter oppstandelsen.

Basert på en annen lignende beretning i Bibelen og på jødenes måte å uttrykke seg på, finnes det en enklere forklaring på Jesu oppstigning til himmelen. Formuleringen: "Ingen er steget opp til himmelen uten han som er steget ned fra himmelen, Menneskesønnen, som er i himmelen..." er en billedlig måte å beskrive Jesu enestående oppfatning av Guds frelsesplan for menneskene på. Jesus har en helt spesiell forståelse av universets hemmeligheter og som han nå åpenbarer til alle som vil høre. Uttrykket: "...som er i himmelen", som i noen greske - og til og med latinske og syriske manuskripter - indikerer at Jesus mens han levde på jorden, på samme tid også var "...i himmelen", i konstant fellesskap med sin Far som han var helt avhengig av. Han hevdet da at han på en måte hadde en forbindelse med Faderen og en enestående adgang til guddommelig informasjon. En lignende stilling knyttes senere til alle troende som Paulus omtaler følgende: "...er satt med ham i himmelen" (Ef. 2:6).

Jesu "oppstigning til himmelen" i løpet av sin tjeneste peker da på hans intime fellesskap med sin Far. Som Sønn bor han "...i Faderens skjød" (Joh. 1:18). Konteksten i Joh. 3:13 viser Jesus i en samtale med Nikodemus om udødelighetens hemmeligheter. Jesus "snakker om det vi *vet*" (Joh. 3:11). I kontrast til at Nikodemus ikke var fortrolig med nøklene til å komme inn i Riket og nødvendigheten av å bli født på ny, sier Jesus: "Sannelig, sannelig, sier jeg deg: `Vi taler om det vi vet, og vitner om det vi har sett, og dere tar ikke imot vårt vitnesbyrd`" (Joh. 3:11). Jesus betviler Nikodemus` kapasitet til å ta imot "...det som har å gjøre med det himmelske". Det er disse himmelske hemmelighetene Jesus er i stand til å åpenbare fordi han "har steget opp til himmelen" og "er i himmelen". I Ordspråkene 30:3, 4 inneholder ord av Agur en lignende referanse til en slik oppstigning til himmelen. Det som er i fokus for en slik "oppstigning", er å få forståelse og guddommelig åpenbaring. "Jeg er visselig for ufornuftig til å kalles en mann! Et menneskes forstand har jeg ikke! Jeg har ikke lært visdom og har ikke kunnskap om Den Hellige. Hvem har steget opp til himmelen, og hvem fòr ned?" På samme måte stiller Baruks bok 3:29 spørsmålet: "Hvem har steget opp til himmelen og fått henne [visdom] og tatt henne [visdommen] ned fra skyene?" (sml. 5. Mos. 30:12).[1]

I Jesu tilfelle har en suveren og endelig åpenbaringsvei av Guds hensikter, dvs. en bro fra himmel til jord, blitt bygget. Sønnen har *utlagt* Faderen (Joh. 1:18). Ingen andre enn Menneskesønnen har mottatt så stor guddommelig visdom. På samme tid har Menneske-sønnen – et menneske – steget ned fra himmelen, et jødisk uttrykk som ikke betyr at Jesus levde før han ble født, men at han er Guds gave til verden (sml. Jakob 1:17; 3:15).

Adam Clarke har kommentert dette avsnittet slik:

[1] Se Brown, *The Gospel According to John*, 1:128-146.

> Dette synes å være en billedlig måte å uttrykke: "Ingen har kjent Gudsrikes mysterier" på, som i 5. Mos. 30:12 og Romerbrevet 10:6. Uttrykket gjenfinnes i den generelle grunnsetningen at for å bli fullkomment kjent med et sted, er det nødvendig at personen har vært der.[1]

En tysk bibelforsker, Christian Schoettgen, bemerket i sin *Horae Hebraicae* vedrørende Joh. 3:13 følgende: "Dette var et uttrykk som var vanlig blant jødene, som vanligvis sier om Moses at han fòr opp til himmelen og der mottok åpenbaring om innstiftelsen av guddommelig tilbedelse". Han siterer rabbiene som angivelig sier: "Det er ikke i himmelen, slik at du kan si: `Å om vi hadde en Herrens profet som Moses som kunne ha faret opp til himmelen og hentet ned [Loven] til oss`" (*Jerusalem Targum* om 5. Mos. 30:12).

I Joh. 6:62 kom Jesus med en annen utfordrende uttalelse om sin forutbestemmelse som Menneskesønnen. Etter å ha sett på Jesu egne "problematiske uttalelser" om at han var "brødet som kom ned fra himmelen" (Joh. 6:58-60), spurte Jesus om tilhørerne tok anstøt fra denne læren: "Hva så når dere får se Menneskesønnen stige opp dit han var før?".

I dette avsnittet omtalte Jesus seg selv som "Menneskesønnen". Som kjent, stammer benevnelsen fra Daniel 7:13 hvor Daniel 550 år før Jesu fødsel så en visjon av Menneskesønnen hvor han [Menneskesønnen] mottok autoritet til å herske sammen med de hellige i et fremtidig messiansk rike:

> Jesus brukte [benevnelsen Menneskesønnen] om seg selv med den følge at han var oppfyllelsen av Daniels visjon... Det var denne tittelen han anvendte på en spesiell måte da han overfor disiplene forutsa sin lidelse som en uunngåelig og forutbestemt side av hans offentlige tjeneste.[2]

De følgende tekstene fra de synoptiske evangeliene illustrerer poenget. I hvert tilfelle snakker Jesus om seg selv som Menneskesønnen – en benevnelse som betyr "...at han er et menneske, en av menneskeslekten" – som er forutbestemt til å lide, dø og stå opp igjen: "Menneskesønnen går bort, som det er skrevet om ham..." (Matt. 26:24). Markus taler om Menneskesønnens lidelser som selve temaet for den gammeltestamentlige profeti: "... Og hva står det *skrevet om Menneskesønnen*? At han skal lide meget og bli foraktet." (Mark. 9:12).

Også i Johannesevangeliet blir tittelen "Menneskesønnen" assosiert med en forutsigelse, med noe som var forutbestemt skulle skje med Jesus og som en oppfyllelse av Det gamle testamentes profeti og typologi: "Og likesom Moses opphøyet slangen i ørkenen, slik skal Menneskesønnen bli opphøyd" (Joh. 3:14).

Temaet for den gåtefulle uttalelsen i Joh. 6:62 er "Menneskesønnen", tittelen som benevner Jesus som *et menneske*. Dersom vi spør om hvor *Menneskesønnen* var før, finner vi

---

[1] Sitert av John Wilson, *Concessions of Trinitarians* (Boston: Munroe & Co, 1845), 324.

[2] J. H. Bernard, *St. John, International Critical Commentary* (Edinburgh: T & T Clark, 1948), 1:cxxx, cxxxi.

svaret som Bibelen gir, i Dan. 7:13. Daniel så Messias - et menneske - hensatt i himmelen, i en fremtidsvisjon som ble virkelighet da Jesus ble tatt opp til himmelen (Ap.gj. 2:33), og opphøyd til å sitte ved Guds høyre hånd. David hadde ikke steget opp til himmelen (Ap.gj. 2:34). I motsetning til en mer populær oppfatning, så har heller ikke patriarkene "...kommet til himmelen". De sover i sine graver og venter på oppstandelsen som skal bli alle trofaste til del (Dan. 12:2; Joh. 5:28-29). Bare Messias var forutbestemt til en slik posisjon. Således forutså Jesus at Menneskesønnen alene ville fare opp til himmelen (Joh. 3:13). I Joh. 6:62 gjentar han på ny sin fremtidige himmelfart for at det skulle bli oppfylt som var forutbestemt for ham i samsvar med Guds plan og som Daniel fikk se i et syn.

Disse versene gir ingen støtte for læren om at Jesus er den andre personen i Guddommen, "Den evige Guds Sønn", og at han var i himmelen før han ble født som menneske. Det er "Menneskesønnen", *en person, et menneske*, som preeksisterer i himmelen. Det finnes ingen "Evig Sønn" i himmelen før Jesu fødsel. Ordet "Menneskesønn" refererer seg ikke til et guddommelig uskapt vesen som er en del av Guddommen slik trinitarisk teologi hevder. Disse tekstene relaterer seg til Menneskesønnens aktivitet. Tilhengere av treenighetslæren hevder faktisk ikke at Menneskesønnen, dvs. den menneskelige Jesus, eksisterte før sin unnfangelse.

Det underliggende i alle disse utsagnene er et ganske enkelt konsept som lesere av Johannesevangeliet må bli fortrolig med. Jesus så seg selv som oppfyllelsen av det forutbestemte "program" som var utlagt for ham på forhånd i Skriftene. Det som hadde blitt forutsagt angående ham, kan sies faktisk å ha skjedd i et syn eller en annen type forutsigelse før det fant sted i virkeligheten. Menneskesønnen var i himmelen, han ble sett, så å si, i et "himmelsk forsyn" før han faktisk kom dit (Joh. 6:62). Synoptikerne rapporterer om et lignende fenomen i beretningen om Elias og Moses som viser seg sammen med Jesus i et syn (Matt. 17:1-9). I Joh. 3:13 *har* Menneskesønnen allerede fått tilgang til himmelsk visdom. Men senere, i Joh. 20:17, konstaterer Jesus at han "*ennå ikke har fart opp* til Faderen". Den første uttalelsen (Joh. 3:13) må forstås billedlig, mens den siste viser til da Jesus faktisk blir tatt opp til Faderen.

I Johannesevangeliet må vi regne med denne spesielle måten å tenke på. Vi må også huske på at Johannes var en dypsindig tenker og teolog som i møte med sine tilhørere virkelig frydet seg over å fortelle om Jesu forbløffende jødiske særpreg. Dette burde advare oss mot å lese Johannesevangeliet på en måte som setter hans kristologi opp mot læren om Jesus slik den fremstår hos Matteus, Markus, Lukas og i Apostlenes gjerninger. Det er oppsiktsvekkende at tradisjonell kristologi som i betydelig grad støtter seg til treenighetslæren, nesten utelukkende stammer fra evangelisten Johannes, uten så mye som en gang å vurdere det tilsvarende portrettet av Jesus hos synoptikerne, eller hos Peter i talene hans i Apostlenes gjerninger. Det er på Peters bekjennelse om at Jesus er Messias at kirken skal ha sitt fundament (Matt. 16:16, 18). Peter gir oss ikke noe grunnlag til å hevde at han selv trodde at Jesus bokstavelig talt preeksisterte før sin fødsel. Johannes skrev dessuten

alene med det mål for øyet å overbevise oss om at "Jesus er Messias, Guds Sønn", og ikke Gud selv (Joh. 20:31).

Herlighet før verdens tilblivelse

Dersom man nærmer seg teksten med overbevisningen om at Jesus var til før han ble født, vil Joh. 17:5 sannsynligvis støtte et slikt syn. "Og nå, Far, herliggjør du meg med den herlighet jeg hadde hos deg før verdens grunnvoll ble lagt". I lys av begrepsbruken i Johannesevangeliet er det et spørsmål om ikke dette verset kan fremsettes som et bevis på at Jesus var til fra evigheters evighet. I Bibelens måte å uttrykke seg og tenke på kan man godt "ha/eie" noe som Gud i sin plan har lovet å gi selv om man faktisk ennå ikke har fått det. Abraham ble gitt landet ved en guddommelig kontrakt (pakt) til tross for at han ennå ikke hadde fått så mye som en fotsbredd av det. Løftet lyder: "Din ætt har jeg gitt dette landet..." (1. Mos. 15:18). På det tidspunkt eksisterte ingen av Abrahams etterkommere. Likevel hadde landet blitt gitt dem. Guds løfte er uttalt som om det allerede var oppfylt.

Derfor, i Joh. 17:5 var den herlighet som Jesus "hadde" hos Faderen, beredt for ham i Guds hensikt med Sin sønn. En slående illustrasjon på denne eiendommelige måten å bruke fortidsform på finner vi i vers 22. Her sies det at Jesus allerede har gitt den samme herlighet Han selv fikk løfte om, til sine etterfølgere, selv om de ennå ikke var til. De var disiplene som senere skulle la seg omvende (vers 20). Når han snakket om dem, sa Jesus: "Og den herlighet som du har gitt meg, *har jeg gitt dem*". Betydningen er åpenbart at Jesus *lovte* å gi den til dem. De hadde den allerede selv om de i virkeligheten ikke hadde fått den ennå. På samme måte som Gud, talte Jesus om ting "som ikke var til som om de alt var til" (Rom. 4:17). Da han ba om å få den herlighet som han visste Gud hadde lovt ham, taler han på samme måte om denne som en herlighet han allerede *hadde* hos Faderen, i den betydning at den var "beredt for ham hos Faderen" nærmest som et pant på at Gud ville fullføre Sin plan. Andre ganger oppmuntret han disiplene med løfte om at "stor er deres lønn i himmelen" (Matt. 5:12). Belønningen var der allerede til å bli gitt dem i fremtiden når Jesus kommer igjen (Matt. 16:27). Slik er det også med den herlighet Jesus skulle få og som ble proklamert å være hans eiendom fra begynnelsen. Nå ba han om å få den.

H. H. Wendt, professor i teologi ved Universitetet i Heidelberg, har kommentert den spesielle språkbruken. Han skrev:

> Det beror på en misforståelse av Det nye testamentes begrepsbruk og måte å uttrykke seg på når en innvender at Jesu proklamasjon [i Joh. 17:5] om at han hadde en herlighet hos Faderen før verden ble skapt, nødvendigvis er identisk med en forståelse av at Jesus selv hadde noen preeksistens... I henhold til både begrepsbruk og måten å uttrykke seg på og som gjennomtrenger hele Det nye testamente, kan et himmelsk gode, og derfor også en himmelsk herlighet, bli oppfattet som og omtalt som om den allerede eksisterer hos Gud, og som noe en person eier, *ikke fordi denne*

> *personen allerede eksisterer og blir fylt med herlighet, men fordi Guds herlighet på en måte er forbeholdt og tiltenkt denne personen i himmelen.* Vi husker hvordan, som i beretningen hos Matteus, at Jesus også taler om skatten (Matt. 6:20) eller lønnen (Matt. 5:12, 46; 6:1) som disiplene hans har i himmelen hos Gud...; og videre i beskrivelsen av den endelige dom over nasjonene, hvordan Riket som de som er velsignet av Faderen, skal arve, er beskrevet som noe som er beredt for dem fra verden ble til (Matt. 25:34); og hvordan også (Kol. 1:5 og 1. Pet. 1:4) alle kristnes håp om frelse er omtalt som en velsignelse som er beredt for dem i himmelen... Jesus ber ikke om å få noe tilfeldig, men noe som skulle bli gitt nettopp til ham fordi Gud hadde sagt det, noe som hele tiden egentlig tilhørte ham... Det er imidlertid innlysende at forutsetningen for denne proklamasjonen er selve tanken som uttrykkes i slutten av bønnen i vers 24: *...at Jesus som Messias egentlig ikke var til fra begynnelsen av hos Gud, men at det hele tiden var han som var målet for Guds kjærlighet, Guds omtanke, plan og hensikt.*[1]

Det er av avgjørende betydning at vi søker etter en bibelsk måte å forstå bibelske sannheter på. Dersom vi leser Johannesevangeliet strengt innenfor en monoteistisk gudsforståelse, som Johannes for øvrig fastslår i (Joh. 17:3; 5:44), burde vi være varsomme med å tillegge Messias en tilværelse som en uskapt andre person i Guddommen før han ble født. Vi kan unngå å falle i den fallgruven at vi inngår kompromiss med Bibelens monoteistiske lære om Gud dersom vi med Johannes og Jesus insisterer på at "Faderen alene er Gud" (Joh. 5:44), og at Han er "Den eneste sanne Gud" (Joh. 17:3). Det ville være uklokt å lese våre egne etterapostoliske tanker - som vi har fra kirkefedrene - inn i Bibelen så lenge vi har en bedre løsning på problemet i og med Johannes` egen kristologi ved at denne ligger for hånden innenfor rammen av hans egen selvpålagte jødisk-kristne monoteisme.

Synet som vi forfekter her, er bevart i en rekke bøker som ble skrevet rundt forrige århundreskifte av G. H. Gilbert, professor i Det nye testamentes litteratur og språk ved Chicago Teologiske Seminar:

> ...det følger ikke av [Jesu aksept av å bli "tilbedt"] at den blinde mannen anså Jesus for å ha samme *natur* som Gud. Termen som er oversatt med *å tilbe*, er brukt om den hyllest undersåtter gir til sin konge, og impliserer ikke noe annet enn at den som mottar hyllesten, har en verdighet som står over dem som gir hyllesten (sml. Åp. 22:8).

Om Thomas` proklamasjon til Jesus: "Min herre og min Gud", sier Gilbert: "Jesus godtok Thomas` hyllest som en hyllest til ham som Messias... Det er ingenting som tyder på

[1] *The Teaching of Jesus* (Edinburgh: T&T Clark, 1892), 2:169-172, uthevelser er lagt til.

at Jesus tok hyllesten som et uttrykk for at han selv skulle være av samme substans som Faderen".[1]

Dette er et viktig poeng som taler imot den gjengse oppfatningen om at fordi Jesus ble tilbedt, så må han være Gud. "Tilbedelse" kan imidlertid rettes til konger som er Guds representanter, og faktisk til "helgener" (1. Krøn. 29:20; Åp. 3:9). Det er imidlertid uholdbart og villedende å argumentere med at fordi Jesus ble "tilbedt", må han derfor også være Gud. Jesus kan "tilbes" som Messias. Bare Faderen kan tilbes som Gud. Det samme greske verbet, *proskunèå*, tjener som et uttrykk for "tilbedelse" i begge tilfeller.

Gilbert tok for seg temaet preeksistens hos Johannes og kunne fastslå at de synoptiske evangeliene ikke engang så mye som berører temaet. Når Gilbert skriver om herligheten som Jesus ba om i Joh. 17:5, ser han denne som en belønning for det arbeid Jesus nå hadde fullført:

> Jesus hadde denne herlighet før verden ble grunnlagt i den forstand at den på en guddommelig måte var forbeholdt ham. Han visste at hans messianske gjerning hadde blitt planlagt av Gud fra evighet av, og at hans herlige utgang var forutbestemt og beredt for ham... Vi konkluderer derfor med at disse tre avsnittene i Joh. [8:58; 17:5] der Jesus hentyder til sin preeksistens, ikke innebærer en påstand om at hans preeksistens var personlig og bokstavelig. De kan ikke settes i samme bås som andre uttrykk for Jesu messianske bevissthet hvorav ingen, verken hos synoptikerne eller i det fjerde evangelium, har å gjøre med noe metafysisk forhold til Faderen.[2]

Bidrar virkelig en nøye utleggelse av dette kapitlet til å bekrefte at dette er denne rette måten å forstå språket i Johannesevangeliet på? Bruken av fortidsform i Joh. 17 må undersøkes grundigere. Det er klare indikasjoner på at i dette kapitlet trenger ikke gjengivelsen av verb i fortid å bety at noe faktisk har skjedd, men at noe *skal skje* fordi Gud har sagt det. For det første skal vi legge merke til advarselen Raymond Brown kommer med: "I referansene til Jesus hos Johannes er der en merkelig tidløshet eller likegyldighet til tidsrekkefølge i beskrivelsen av hendelser".[3] Bernard bemerker at "den forutsagte avslutningen blir sett på fra begynnelsen av".[4]

I sin analyse av Joh. 17 bemerker Morris at "det som synes å være vanlig i disse avsnittene [i Joh. 17], er en klar tendens til at Faderens hensikt fremsettes i tid".[5] I Joh. 17:2

---

[1] *The Revelation of Jesus, A Study of the Primary Sources of Christianity* (New York: Macmillan Co., 1899), 225, 226. Gilbert var også forfatteren av *The Student`s Life of Jesus* og *The Student`s Life of Paul*.

[2] Ibid., 221, 222.

[3] *The Gospel According to John*, 1:132.

[4] *St. John, International Critical Commentary*, 1:76.

[5] *Gospel According to John*, 716.

"har vi i tankene guddommelig predestinasjon".[1] Brown bemerker at "makten til å gi liv ikke vil bli fullkomment effektiv før Jesu opphøyelse", selv om Jesus selv konstaterer at makten han har, "er blitt gitt ham".[2] Vi kan sammenligne med Joh. 5:27: "Og han har gitt ham makt til å holde dom." Autoriteten har blitt gitt, selv om Jesus ikke ville få denne myndighet før etter oppstandelsen, slik det neste verset påpeker. I Joh. 17:4 taler Jesus "som om handlingen allerede er fullført".[3] Også i Joh. 3:35 har Faderen gitt alle ting i Jesu hånd. Hebr. 2:8 likedan: "Alt *la* du under hans føtter... *Ennå ser vi ikke* at alt er ham underlagt." (Hebr. 2:8). Det er tydelig at planlagte fremtidige hendelser blir omtalt i fortid.

Det vanlige prinsipp som ligger under flere av Jesu uttalelser i hans yppersteprestlige bønn, er at Gud har erklært å ville gi ham makt og autoritet som ennå i hovedsak faktisk ikke er blitt gitt ham. Dette mønsteret av fortid i betydningen av hendelser som vil bli oppfylt en gang i fremtiden, ser vi mer av: Meyer sa om Joh. 17:4 at Jesus "...allerede inkluderer i denne uttalelsen... det faktum at hans død allerede har skjedd",[4] men Jesus hadde ennå ikke dødd. Alford bemerker at "...vår Herre stiller seg på en måte foran sin fullførte gjerning og ser tilbake på den i fortid".[5] Til og med i Joh. 17:9, ettersom "...de historiske disiplene er modeller for alle kristne..., ser han i et syn de disiplene han ville få i fremtiden".[6] Men Jesus talte som om hans virksomhet for menigheten allerede hadde blitt fullført.

Når Jesus sier "Jeg har blitt herliggjort i dem", så er verbalformen perfektum "antakeligvis proleptisk, [dvs. foregripende om fremtiden] idet det her pekes frem mot *den herlighet han definitivt skulle få når han hadde fullført sin gjerning*".[7] På bakgrunn av bruken av *perfektum* i profetiske utsagn anser Jesus noe som var påbegynt og som visselig skulle fullendes i den nærmeste fremtid, som noe som allerede er fullendt og er et faktum" (vers 10).[8]

Jesus fortsetter i sin bønn: "Jeg er ikke lenger i verden" (Joh. 17:11). Her taler han som om han allerede har faret opp til Faderen. "Hans oppstigning til Faderen er her så nær at han snakker i samtidsform som om det alt har skjedd."[9] Til og med i vers 12 har Judas strengt tatt ennå ikke gått fortapt. Likevel taler Jesus som om det allerede er slik fordi Skriften i sin "guddommelige forutviten" har forutsagt det.[10]

---

[1] Ibid., 719.
[2] *Gospel According to John*, 2:740.
[3] Ibid., 2:741.
[4] *Commentary on the New Testament: Gospel of John* (New York: Funk and Wagnalls, 1884), 462.
[5] *Greek New Testament*, 823.
[6] Brown, The Gospel According to John, 758.
[7] Morris, *Gospel According to John*, 726, uthevelse er føyd til.
[8] Meyer, *Commentary on the New Testament: Gospel of John*, 465.
[9] Morris, *Gospel According to John*, 726.
[10] Meyer, *Commentary on the New Testament: Gospel of John*, 466.

Bruken av fortidsform i betydningen av at noe *skal skje*, fortsetter: "Jeg har utsendt dem..." (Joh. 17:18). Morris bemerker at "når vi kommer til apostlene, skulle vi ha forventet presens eller futurum i stedet for `Jeg har utsendt...`. Det er kanskje mer sannsynlig at ordet er brukt proleptisk. Det legger et visst drag av visshet om at disiplene vil bli utsendt en gang i fremtiden."[1] Meyer peker på det samme: "Jesu oppdrag var definitivt ikke noe faktum, objektivt sett (Joh. 20:21; Matt. 28:19), men det ble konstatert som et faktum fordi Jesus allerede så det som en fremtidig virkelighet."[2]

Endelig ber Jesus for de av hans displer som ennå ikke hadde omvendt seg og kommet til tro, men som ville bli troende som resultat av apostlenes forkynnelse. Jesus sier at den herligheten som Gud "har gitt" ham, "har han gitt" til disiplene gjennom alle tider (Joh. 17:22). Den herlighet det her er snakk om,

> ...er den herlighet Faderen "har gitt" ham; objektivt sett har han ikke fått den ennå, men det tales som om han med sikkerhet vil bli gitt den i løpet av bare kort tid; han *har fått* den av Gud, den er *beredt for* ham som en eiendom, og det at han skal få del i den står for hånden. På samme måte *har han gitt* denne herlighet... til sine etterfølgere *som tror*, og som vil inntre i sitt virkelige eierforhold til denne herlighet ved Hans gjenkomst, *parousìa*, da de alle vil bli herliggjort (Rom. 8:17) etter at de inntil da *i håpet er frelst* (Rom. 8:24). I Kristus er de allerede hans medarvinger, og Ånden som de skal få, er pantet på dette (Ef. 1:14; 2. Kor. 1:22; 5:5), men den faktiske inngangen til arven vil skje ved hans *parousìa*.[3]

Igjen ser vi at fortidsformen av verbet aktivt beskriver ting som visselig skal skje i henhold til Guds plan.

Jesus taler igjen om den herlighet som "du har gitt meg" (Joh. 17:24). Morris aner at "...Jesus her kanskje viser til den majestet og herlighet som vil bli ham til del i det kommende liv."[4] Denne herlighet har allerede "blitt gitt til [disiplene], men foreløpig bare som et håp om en fremtidig besittelse."[5]

Gjennom hele Joh. 17 taler Jesus om ting som skal skje i fremtiden som noe som allerede har skjedd. Han bruker profetisk fortidsform, noe som ikke er uvanlig i Skriften. I Joh. 17:5 ber han om å få den herlighet han "hadde [hos Faderen] før verdens grunnvoll ble lagt". I lys av konteksten i dette kapitlet er det klart at den herlighet som han "hadde", er den herlighet som var beredt for ham i Guds plan. Det er den samme herlighet som alle disiplene "hadde" (dvs. som de "ble gitt", Joh. 17:22) *selv om de ennå ikke hadde mottatt den*. Det er den herlighet som var bestemt for Jesus i Guds forutbestemte hensikt og plan. Han hadde denne

---

[1] Morris, *Gospel According to John*, 731.
[2] Meyer, *Commentary on the New Testament: Gospel of John*, 468.
[3] Ibid., 470.
[4] Morris, *Gospel According to John*, 736.
[5] Meyer, *Commentary on the New Testament: Gospel of John*, 471.

herlighet i forvaring fra evighet av, på samme måte som kristne nå "har" sin ennå fremtidige arv i Guds rike. Den vil bli manifestert på jorden ved Jesus annet komme (1. Pet. 1:4, 5). I Joh. 17 ba Jesus om å få det som Gud hadde bestemt for ham. Når vi leser Joh. 17:5 i lys av den kontekst verset står i, gir verset ingen holdepunkt for en bokstavelig preeksistens hva gjelder Jesus selv.[1] Ved å ta verset ut av denne konteksten, og ved å fortolke verset ut fra den etterapostoliske treenighetslærens perspektiv, vil vi finne at verset styrker tanken om at Jesus, bokstavelig og ikke forestillingsmessig talt, eksisterte fra evighet av.

Joh. 17:5 ble forstått på en måte som vi fremstiller det, slik polske anabaptister skrev det i *Racovian Catechism*:

> Med formuleringen at en person skal ha hatt noe, og derav skal ha hatt en herlighet hos Faderen før verdens grunnvoll ble lagt, er det dermed ikke slått fast at vedkommende faktisk eksisterte. Dette viser 2. Tim. 1:9 hvor apostelen sier om de troende at nåden ble gitt dem fra evighet av. Dessuten blir det her [i Joh. 17:5] konstatert at Kristus ba om å få denne herlighet. Kristus bønnfaller Gud om å gi ham som konkret eiendom hos Ham selv, den herlighet han i Hans plan og hensikt hadde hos Ham før verdens grunnvoll ble lagt. Det er nemlig ofte sagt om en person at han har noe når dette `noe` er fremsatt som et løfte eller det er bestemt for vedkommende. På denne måten sier evangelisten ofte om de troende at de har evig liv. Følgelig er det slik at Kristus her ikke sier at han faktisk hadde hatt denne herlighet, men at han hadde den hos Faderen; som om han nå ba om *faktisk* å få denne herlighet tildelt som var bestemt for ham hos Faderen fra gammel tid før verdens grunnvoll ble lagt.[2]

Jesus før Abraham

I Joh. 8:58 hevder Jesus at han var Abraham overlegen. Hans overlegne posisjon avhenger imidlertid av Faderen som herliggjør Sin sønn (Joh. 8:54). Han fastslo at Abraham frydet seg over "å se hans dag" (Joh. 8:56) – dvs. ved tro så Abraham Messias` komme før

---

[1] Brown, *The Gospel According to John*, viser til en tekstvariant av Joh. 17:5: "Blant de latinske kirkefedrene og noen etiopiske MSS (manuskripter) finnes støtte for å gjengi verset slik: `...den herlighet som var hos deg`, ved å lese *een* = `var`, i stedet for `jeg hadde`" (743).

[2] *The Racovian Catechism* (London: Longman, Hurst, Rees, Orme og Brown, oversatt fra latinsk av T. Rees, 1818), 144, 145. Forfatteren av originalteksten (1609), B. Wissowatius, skrev i et notat: "at dette er den sannsynlige gjengivelsen av avsnittet, er påvist gjennom Augustin og Beda... Man burde også her legge merke til at den enstemmige oppfatningen hos jødene helt ned til vår egen tid har vært at Messias ikke hadde noen eksistens før verden ble skapt, unntatt i Guds plan og forutbestemmelse." I England beordret Parlamentet i april 1652 om å brenne alle eksisterende eksemplarer av katekismen.

det faktisk skjedde. Messias` dag "preeksisterte" så å si, i Abrahams sinn og tanke.[1] Jødene misforstod hva Jesus hadde sagt og trodde at han faktisk hevdet han var en samtidig av Abraham (Joh. 8:57). Jesus gjentok sin absolutte overlegenhet [over Abraham] i Guds plan med den forbløffende påstanden: "Før Abraham ble til, er jeg [ham]" (Joh. 8:58).

For å forstå betydningen av utsagnet: "Jeg er [han]" i denne teksten, er det helt nødvendig å sammenligne den med Johannes` hyppige bruk av det samme uttrykket andre steder i forbindelse med Jesu rolle som *Messias*:

> Joh. 18:5: "Jesus sier til dem `Det er meg!` (bokstavelig: "Jeg er [han]")" (han bekreftet at han var den de lette etter).
>
> Joh. 6:20: "Men han [Jesus gående på vannet] sa til dem: `Det er meg...` (bokstavelig: "Jeg er").
>
> Joh. 9:9: "Han selv [den blinde mannen som hadde blitt helbredet] sa: `Det er meg`(bokstavelig: "Jeg er").
>
> Joh. 4:26: "Jesus sier til henne [kvinnen ved brønnen]: `Jeg er det [han], jeg som taler med deg`" (dvs. *Messias*, vers 25).
>
> Joh. 8:24: "For dersom dere ikke tror at jeg er den jeg er (bokstavelig: "Jeg er [han]"), skal dere dø i deres synder."
>
> Joh. 8:28: "Når dere får opphøyet Menneskesønnen, da skal dere forstå at jeg er den jeg er (bokstavelig: "Jeg er [han]").
>
> Joh. 13:19: "Fra nå av sier jeg dere det før det skjer, for at dere, når det skjer, skal tro at jeg er den jeg er (bokstavelig: "Jeg er [han]").
>
> Joh. 9:35-37: "Tror du på Guds Sønn (de eldste tekstvitnene gjengir: [Menneskesønnen]?... Han som taler med deg, han er det."
>
> Sml. Joh. 10:24-25: "Er du Messias, så si oss det rett ut. Jesus svarte dem: `Jeg har sagt dere det, og dere tror det ikke`."
>
> Joh. 8:58: "Jeg er før Abraham ble til (bokstavelig: `Før Abraham ble til, er jeg [han]`)."

[1] Rabbinsk tradisjon fastslår at Abraham så i en visjon hele historien til sine etterkommere (*Midrash Rabbah*, XLIV, om 1. Mos. 15:18). 4. Esra 3:14 sier at Gud ga Abraham en visjon om endetiden.

Her må vi ikke glemme Johannes` klart uttrykte hensikt med å skrive sitt evangelium. Hans hensikt var at vi skulle "tro at Jesus er Messias, Guds Sønn" (Joh. 20:31). Det faktum at Gud i Det gamle testamente taler om seg selv som "Jeg er den jeg er", innebærer ikke som mange tror, at dette er det samme som Jesus sier i utsagnet "Jeg er [han]", og at dette betyr "Jeg er Gud" slik treenighetslæren impliserer.[1] Jesu "Jeg er [han]"-utsagn i Johannesevangeliet kan forklares helt tilfredsstillende som en påstand om å være *Messias*. På denne måten presenterer Jesus seg selv som Guds representant og agent som er utrustet med kraft og myndighet til å handle på Guds vegne.

Selv om man skulle forbinde Jesu *egô eimi-* ("Jeg er-") utsagn med Guds ord i Det gamle testamente, ville det likevel ikke rettferdiggjøre å sette likhetstegn mellom Jesus og Gud slik treenighetslæren forutsetter. I rollen som Messias bærer Jesus en guddommelig tittel uten at han dermed er Gud. Så snart man tar i betraktning det jødiske prinsipp om en mellommann eller formidler, forstår vi umiddelbart at Jesus *representerer* Faderen på en perfekt måte. Som agent eller mellommann handler og taler han for sin oppdragsgiver på en slik måte at Guds gjerninger manifesteres i Jesus. Dette i seg selv gjør imidlertid ikke Jesus til Gud. Han forblir den i følge Skriftene lovede menneskelige Messias. Trinitarisk teologi fremviser ofte sin antimessianske forutinntatthet og overdriver sin forståelse av teksten/budskapet når tilhengere av treenighetslæren leser Johannesevangeliet og unnlater å anerkjenne hans enkle monoteistiske utsagn som betegner Faderen som "Den eneste sanne Gud", dvs. forskjellig fra Hans

[1] De fleste bibeloversettelser gjengir 2. Mos. 3:14 slik: "Da sa Gud til Moses: `Jeg er den jeg er*`. Og han sa: `Så skal du si til Israels barn: JEG ER har sendt meg til dere`." Fotnoten (*) i Norsk Bibel AS sin bibeloversettelse av 1988 forklarer uttrykket "*Jeg er den jeg er*", følgende: **hebr. YHWH*. Både oversettelsen og forklaringen er i beste fall misvisende. Det aktuelle hebraiske ordet i v. 14 er nemlig *AHJH* (uttales: *ehjæh* eller *ahjah*), og ikke *YHWH*. Førstnevnte betyr "Jeg vil være". Vi finner samme ordet i vers 12: "Jeg vil være [med deg]..." (2. Mos. 3:12). Man vet egentlig ikke helt hva Gudsnavnet *YHWH* betyr, men ordet er et uttrykk for Den absolutt eksisterende, Han-som-er-i-evighet. V. 14 uttrykker derfor (bokstavelig): "Da sa Gud til Moses: Jeg vil være som jeg vil være..." (dvs. slik jødiske bibelutgaver, f.eks. *The Chumash*, Mesorah Publications ltd., New York, 1994, s. 302-305, gjengir uttrykket: "Jeg vil være med dere i denne prøvelsen som jeg vil være med dere i alle andre prøvelser", sml. v. 12). V. 14: "Og han sa: Så skal du si til Israels barn: JEG VIL VÆRE (dvs. Han som vil være med dere) har sendt meg til dere...". Det er i neste vers, v. 15, at Gud egentlig sier hvem han er: "Så sa Gud til Moses: `Så skal du si til Israels barn: Herren (YHWH) deres fedres Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud, har sendt meg til dere. Dette, (dvs. YHWH), er mitt navn til evig tid, så skal de kalle meg fra slekt til slekt`." (2. Mos. 3:15). Det er gjengivelsen i LXX (Septuaginta): "Jeg er Den værende (gr.: *ego eimi ho ån*) har sendt meg til dere..." som trolig har ført til den utbredte misforståelsen at uttrykket (det hebraiske AHJH) i 2. Mos. 3:14: "JEG VIL VÆRE", og "Jeg er"-utsagnene i Johannesevangeliet har noe med hverandre å gjøre (oversetterens anm.).

Sønn (Joh. 17:3; 5:44). En slik trinitarisk måte å lese Bibelen på setter Johannesevangeliet opp mot Matteus-, Markus- og Lukas-evangeliet. Den tilslører også Det nye testamentes viktigste budskap som er å proklamere Jesus som Messias.

Dokumentasjonen vi her har tatt for oss, viser at det berømte utsagnet *egô eimi* betyr "Jeg er den Skriftene har profetert om", "den dere venter på". Den blinde mannen idenfiserte seg selv ved å si, " Det er jeg som er personen dere leter etter"; "Jeg er" (Joh. 9:9). I sammenhenger hvor Menneskesønnen eller Kristus blir diskutert, hevder Jesus at han er vedkommende, dvs. han er Menneskesønnen, Kristus. I hvert tilfelle er det riktig (som oversettere også anerkjenner) å legge ordet "han" til "Jeg er". Det er all grunn til å være konsekvent og legge til "ham" også i Joh. 8:58, eller oversette utsagnet med "Det er meg". Således kan vi si at "Jeg er" (i Joh. 4:26) = "Jeg er [han, Messias]". I Joh. 8:58 erklærer Jesus på samme måte: "Før Abraham ble til, er jeg [han, Messias, den utvalgte]."

Det er viktig å legge merke til at Jesus ikke brukte ordene Gud anvendte da han åpenbarte Sitt navn til Moses (2. Mos. 3:14-15). I den brennende busken erklærte Den eneste Gud at hans navn er "Jeg er den Jeg er", eller "Jeg er Den selveksisterende" (2. Mos. 3:14).[1] I den greske utgaven av GT, LXX (dvs. Septuaginta) gjengis uttrykket, *egô eimì ho ån* (bokstavelig: "Jeg er den værende"), som er noe ganske annet enn "Jeg er [ham]", som Jesus brukte. Dersom Jesus virkelig hadde utgitt seg selv for å være Gud, er det påfallende at han i et møte med fiendtlige jøder like etterpå hevdet at han *ikke* var Gud, men Guds unike agent og "Guds Sønn" (Joh. 10:34-36).

Det er på sin plass å spørre hvordan noen kan *være* før han faktisk *er*. Er den tradisjonelle inkarnasjonslæren som impliserer at Jesus er et guddommelig vesen, på linje med Gud selv - den eneste måten å forstå de såkalte preeksistensutsagnene hos Johannes på? Måten å omtale fremtidige hendelser i fortid i Johannesevangeliet forutsetter ikke en bokstavelig preeksistens mht. Sønnen. Abraham frydet seg idet han så fremover mot den kommende Messias. Messias` dag var en realitet for Abraham gjennom troens øyne. Derfor "eksisterte" Messias for ham som Guds suverene frelseragent i Guds plan lenge før Abraham ble født. "Før Abraham ble til, er jeg [ham]" er et forbløffende utsagn om Guds opprinnelige plan for den verden han skapte og som var sentrert om Jesus, den Jesus som Johannes til og med beskriver som "korsfestet før verdens grunnvoll ble lagt" (Åp. 13:8). Vi har ingen vanskeligheter med å forstå hvordan dette skal oppfattes: Som den suverene mellommannen i Guds plan var Jesus den utvalgte – og han var utvalgt til å dø – lenge før Abraham ble til. Dersom Jesus ble "korsfestet før Abraham", kan man si at han selv "eksisterte" i Guds evige råd og forutviten. I en slik forstand var han virkelig den utvalgte verdens frelser før Abraham ble født.

Til støtte for denne tolkningen siterer vi nok en gang professor Gilbert og hans kommentarer til Joh. 8:58:

---

[1] Se fotnote side 162.

> Jesus presiserte at han var *Messias*. Han sier ikke at *lógos* eksisterte før Abraham ble født; han sier "Jeg er". Det er Jesus Messias, mennesket Jesus, han som Faderen har helliget til sin messianske gjerning, som taler. Like før hadde Jesus snakket om "min dag" som Abraham så (Joh. 8:56), og som vi må forstå som Jesu historiske tilsynekomst som Messias. Abraham hadde sett dette som en virtuell virkelighet, som Guds løfte om en ætt (1. Mos. 12:3; 15:4, 5), og han hilste det langt bortefra (Hebr. 11:13). Nå er det denne Jesus som i våken tilstand ser den fjerne visjonen av Abraham, og som sier: "Før Abraham ble til, er jeg". Jesus synes derfor å stadfeste at hans *historiske* og messianske personlighet eksisterte før Abraham ble født. Dersom dette er tilfelle, da må hans tilværelse før Abraham bli sett på som en virtuell eller ideell eksistens, og ikke en virkelig eksistens.[1]

Tvetydigheten av Joh. 8:58

Kommentarer til Johannesevangeliet bemerker ofte en tvetydighet i Jesu utsagn, særlig i forbindelse med Jesu fiendlige jødiske tilhørere og deres manglende evne til å forstå hva Jesus mente. Ortodoks tro er ofte rask til å stille seg på jødenes side mot Jesus. Det blir hevdet at jødene mente Jesus *hevdet* at han var Gud, og at han derfor må *være* det. Men Jesu fiendtlig innstilte tilhørere er ingen sikker kilde for å finne ut hva Jesus egentlig sa om seg selv. Vi har allerede sett at Jesus måtte korrigere jødenes misoppfatning av hvem han selv hevdet han var [dvs. Gud]. Hans påstand var snarere at han var *Guds Sønn*, som er en posisjon et *menneske* kan ha, ikke Gud. I Joh. 8:58 finner vi en interessant grammatisk tvetydighet som gjør en annen oversettelse mulig. Standardoversettelsen: "Jeg er før Abraham ble til" er ikke den eneste mulige gjengivelsen fra gresk.

Det er et grunnleggende språklig faktum at aorist infinitiv på gresk tar sitt meningsinnhold fra konteksten i setningen. Den kan vise til fremtidige eller fortidige hendelser. Derfor skriver Matteus: "Før hanen galer [eg. har galt]" (Matt. 26:34; *prin*, "før", + aorist infinitiv). Men tidligere i samme evangelium finner vi: "før de var kommet sammen" (Matt. 1:18; *prin* + aorist infinitiv). I Johannesevangeliet har vi: "Herre, kom ned før mitt barn dør" (Joh. 4:49); *prin* + aorist infinitiv); "Jeg har sagt dere det før det skjer" (Joh. 14:29; *prin* + aorist infinitiv). Spørsmålet som reiser seg er dette: Hva er den riktige gjengivelsen av Joh. 8:58? Sa Jesus: "Før Abrahams dag kommer [dvs. når han får nytt liv ved oppstandelsen fra de døde], er jeg", eller: "Før Abraham ble til, er jeg [han]"?

---

[1] *The Revelation of Jesus, A Study of Primary Sources of Christianity*, 214, 215. Påstanden om at Jesu *egô eimi*-utsagn har å gjøre med hans rolle som Messias, er også noe Edwin Freed gjør et poeng av i "*Egô Eimi* in John 8:24 in the Light of Its Context and Jewish Messianic Belief", *Journal of Theological Studies* 33 (1982): 163-167. Sml. også Barrett, *Essays on John* (London: SPCK, 1982), 71: "Jesu *egô eimi* er ikke et krav på guddommelighet; Johannes hevder dette på andre måter, forsiktig men likevel tydelig.

Det kan være at ortodoks tro oppfatter dette verset feilaktig som et bevis på Jesu preeksistens. Bare noen få vers tidligere talte Jesus om oppstandelse i betydningen "evig liv" for dem som ville følge ham (Joh. 8:51). Jødene protesterte fordi de oppfattet at Jesus sa han var til før Abraham som var død for lenge siden. Jesus rettferdiggjør sin påstand ved å peke på at Abraham faktisk så frem til Messias` dag. Jødene misforstod Jesus og trodde at han hadde sagt at han og Abraham var samtidige ("Har du sett Abraham?"; Joh. 8:53, 56, 57). Er det mulig at Jesus svarer med at han faktisk sier at han er til før Abrahams *oppstandelse*? Før Abraham får udødelighet i oppstandelsen, vil Jesus allerede være i live og udødelig. Dette rettferdiggjør fullt ut hans krav om å være til før Abraham. "Å bli til" (aorist infinitiv av *ginomai*) blir faktisk brukt om oppstandelsen i Septuaginta i Job 14:14: "... vil jeg vente til min avløsning [NIV gjengir: renewal, release] kommer".

Dersom teksten skal forstås slik de fleste bibeloversettelser gjengir verset, vil Jesus ha påstått at han er den fra evighet utvalgte Messias. Eller han sier at han er til før Abraham i en annen betydning. Abraham ventet på Messias` triumf. Jesus opplevde virkelig evig liv som menneskenes frelser ved at han ble oppreist fra de døde lenge før Abraham igjen kommer på scenen når det vil bli hans tur til å bli vekket opp fra de døde.

"Ideell" preeksistens

Preeksistens i Guds råd i stedet for en fysisk preeksistens passer bedre til det jødiske miljøet evangeliene ble til i. I jødiske skrifter, som gir en fundamental bakgrunn for å forstå Det nye testamente, "...tillegges preeksistens den ventede Messias, *men bare på samme måte som andre aktverdige ting eller personer, f.eks. Tabernaklet, Loven, Jerusalem, lovgiveren Moses, Israels folk*".[1]

Forestillingen om Messias som jødene hadde dannet seg fra Det gamle testamente, omfattet ikke forestillingen om at Messias faktisk eksisterte før sin fødsel:

> Det apokalyptiske bilde [av Messias] er hovedsaklig at han var en fyrste, majestetisk og rikt begavet – hvis komme ville innstifte en ærefull og herlig fremtid for Israel. Messias er den som skal dømme mennesker som setter seg opp mot Gud, han er alle rettferdiges seirende hevner [Jesus, ved sitt annet komme]. Han er et menneske, Menneskesønnen, selv om han er begavet med overnaturlige evner, visdom og makt. I følge noens oppfatning vil han komme til syne når de rettferdiges trengsel er på sitt verste, og hans styre vil innledes med en total ødeleggelse av hans fiender. Etterpå vil han styre et rike i fred og fordragelighet, Det hellige land, som vil være setet for hans herredømme... Hentydninger til hans åpenbaring og hans evige preeksistens kan ikke sies å innebære noe mer enn at han var forut kjent i Guds hensikt og plan.[2]

[1] C. Ottley, *The Doctrine of the Incarnation* (Methuen and Co., 1896), 59, uthevelsen er lagt til.
[2] C. Ottley, *The Doctrine of the Incarnation* (Methuen and Co., 1896), 59, 60.

På samme måte finner en annen teolog i Det nye testamente Messias` preeksistens kun i Guds plan: "Dalman, som ingen overgår når det gjelder autoritet i forhold til jødiske spørsmål i Bibelen, [sier]: `Jødedommen har aldri kjent til noen preeksistens for Messias sin del, før hans fødsel som et menneske`."[1]

[1] Charles Gore, *Belief in Christ*, 31.

IX. DEN HELLIGE ÅND - EN TREDJE PERSON ELLER GUD I AKSJON?

"Den vanligste oppfatningen av Den Hellige Ånd som en uavhengig guddommelig Person, er en forestilling som har kommet til senere. Det var ikke den alminnelige overbevisning i kristendommens tidlige begynnelse."

- Basil Wilberforce, D.D.

I følge den ortodokse treenighetslæren er Den Hellige Ånd den tredje person i Den evige Guddommen, jevnbyrdig med og fra evighet som Faderen og Sønnen. Denne "Personen" har imidlertid ikke noe personlig navn. Spørsmålet motstandere av treenighetslæren stiller seg, er dette: Er det virkelig slik at Bibelen støtter troen på en tredje "eksistens" (for å bruke treenighetslærens eget språk), som er like selvstendig i forhold til Faderen som Sønnen åpenbart er?

Det er vanskelig for oss å tro at Skriften, når den leses uavhengig av kirkemøtenes trosbekjennelser, tydelig presenterer Den Hellige Ånd som en "Person" forskjellig fra Faderen og Sønnen (Hva nå "Person" måtte bety – tilhengere av treenighetslæren synes å være ute av stand til å definere ordet på en tilfredsstillende måte). Den vanligste, men også tilfeldige bruken av pronomenet "Han" om Ånden, har gjort oss vant til å tenke på "Ham" som en tredje person. (Det samme gjelder omtalen av Ånden ["Tals*mannen*"] i norske bibler - Oversetters anm.) Vi får et helt annet inntrykk dersom Ånden omtales som "den".[1]

Vårt problem med å akseptere Den Hellige Ånd som en tredje person i en treenig Gud blir reflektert i en oppsiktsvekkende innrømmelse som den fremstående ortodokse greske kirkelederen Gregory av Nyssa uttalte i 381 e.Kr.: "Noen av de klokeste blant oss holder Den Hellige Ånd for å være en kraft [*energeia*], andre holder den for å være en skapning,

[1] Som f.eks. i KJV i Rom. 8:16 hvor "Ånden selv vitner med vår ånd om at vi er Guds barn". Ellers omtaler KJV Den Hellige Ånd som "han".

andre igjen holder den for å være Gud, mens mange ikke kan bestemme seg helt for hva de mener (av ærbødighet, som de sier), for Skriften taler ikke helt klart om emnet."[1]

Hvor ble det av Den Hellige Ånd i de tre hundreårene mellom apostlenes død og denne greske tradisjon? Våre teologer synes å være bemerkelsesverdig sene til å tro det som antageligvis alltid har vært ortodoks apostolisk tro. Får vi, ved å lese Bibelen fra perm til perm, virkelig inntrykk av at Den Hellige Ånd er en person i Guddommen? Hvis vi saumfarer vanlige oppslagsbøker eller bibelordbøker, finner vi at 98% av materialet gir en forståelse av at Den Hellige Ånd er Gud i aksjon, Gud i kommunikasjon, Hans kraft og personlighet, som strekker sin innflytelse utover så å si, for på ulike måter å påvirke og "berøre" det Gud har skapt. De gjenværende to prosent kan tøyes til å være et uttrykk i samsvar med den senere treenighetslæren, men vil det likevel være riktig? Er Ånden virkelig noe annet enn Guds kraft og energi, som inspirerer mennesker til å utføre troshandlinger, som fyller dem med særskilte kunstneriske egenskaper og ferdigheter, eller som gir mennesker evne til å utføre mirakler eller formidle guddommelige sannheter? Etter at Ånden kom på pinsefestens dag – og Åndens fokus er den oppstandne Kristus – er det ikke behov for å forandre på den opprinnelig åpenbarte betydning av Ånden som Guds livgivende, inspirerende energi og som Hans hellige visdom åpenbart og overført gjennom Kristus, hjerte-til-hjerte, for dem som søker Ham og Hans sannhet.

Ordet "ånd" i Bibelen har et flertydig meningsinnhold, men alle avskygninger i betydning knytter seg til den grunnleggende forestillingen om usynlig kraft eller tanke. I både Det gamle og Det nye testamente beskriver "Hellig Ånd" Guds energi til å skape og til å inspirere. Den er Gud i aksjon og en forlengelse av Hans personlighet. Hvorsomhelst Ånden arbeider kjenner vi igjen Guds virksomme nærvær: "... forny en stadig ånd inne i meg! Kast meg ikke bort fra ditt åsyn! Ta ikke din Hellige Ånd fra meg!" (Salme 51:12, 13). Noen få vers tidligere begjærer David å få "sannhet i det innerste av hjertet" og "visdom i hjertets dyp" (Salme 51:8).[2] Det var den arbeidende Guds Ånd i David som skulle bevirke dette. I et annet avsnitt settes det likhetstegn mellom "ånd" og Guds nærvær: "Hvor skal jeg gå fra din Ånd, og hvor skal jeg flykte fra ditt åsyn?" (Salme 139:7). I Salme 33:6 er det en nær forbindelse mellom Guds Ånd og Hans skapende aktivitet: "Himlene er skapt ved Herrens ord, og all deres hær ved hans munns åndepust [hebr. *ruach*; LXX: *pneuma*]". Det faktum at "ånd" og "pust" betyr det samme både på hebraisk og gresk, peker på grunnbetydningen av Guds skapende makt og kraft, dvs. energien bak Hans aktivitet og handling.

Guds ånd er visselig ingen abstrakt kraft. Ettersom den er Gud i aksjon, er den svært personlig. Den er Guds måte å strekke seg ut på, Hans måte å handle på. Guds ånd er Hans personlighet utrakt til skapningen. Syndige mennesker kan motstå den. Således var Israels

---

[1] Sitert i "Macedonius", *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* (Grand Rapids: Baker Book House, 1963), 7:112.

[2] Sml. "Ånden i det indre menneske" (Ef. 3:16), og som viser den nære forbindelsen mellom ånd og sannhet, som også i Joh. 6:63.

opprør årsak til å gjøre Den Hellige Ånd sorg (Jes. 63:10). I samme kontekst lærer vi at "Hans åsyns engel" var aktivt med da Gud reddet sitt folk (Jes. 63:9). Mye tyder på at engler tar del i Guds åndelige aktivitet i forhold til menneskene. Lukas forteller at "en engel talte til Filip" (Ap.gj. 8:26). Tre vers senere sier han at "Ånden talte til Filip" (vers 29). Vi finner også begrepet "Åndens engel" i jødisk litteratur utenfor Bibelen, noe som kanskje forklarer Lukas` indirekte referanse til en guddommelig mellommann som formidler av Guds Ånd.[1]

Det er å gå langt utover dokumentasjonen i Skriften å sette likhetstegn mellom Guds ånd og en annen "person" og Den ène Gud, *på samme måte som Jesus ikke er Faderen.* Det er klare forskjeller på hva Bibelen sier om Faderen og Sønnen og hva den sier om Ånden. Gud og Kristus er åpenbart to forskjellige "individ" som begge mottar tilbedelse (Gud) og hyllest (Kristus), Faderen - fordi han er Skaperen, Sønnen - fordi han er Guds redskap for å frelse menneskeheten. Den Hellige Ånd har imidlertid ikke noe navn engang. Hvorfor er det slik at vi ikke i noe vers i Bibelen finner at Den Hellige Ånd blir tilbedt, hyllet eller bedt til? Ikke en eneste gang sender Den Hellige Ånd noen hilsen til menighetene. Når apostlene skrev til menighetene sine, sendte de alltid hilsninger fra to personer, Faderen og Sønnen. Det er ganske spesielt at Paulus skulle unnlate å nevne den tredje personen i Treenigheten dersom han selv hadde en forestilling om en treenig Gud. Når han oppfordrer Timoteus til å holde fast på troen, taler han i den usynlige "Guds, Jesu og Hans utvalgte englers nærvær" (1. Tim. 5:21).

En ledende teolog i forrige århundre og et fremstående medlem av Church of England synes å forkaste forestillingen om at Bibelen presenterer Ånden som en tredje person:

> Å spørre seg hvorvidt ånden i Det nye testamente er en person i en moderne betydning av ordet, ville være det samme som å spørre om Elias` ånd er en person. Guds Ånd er selvsagt personlig; den er Guds *dunàmis* [kraft] i aksjon. Men Den Hellige Ånd er ingen person som eksisterer uavhengig av Gud; den er en måte å omtale Gud på og Hans personlige og aktive deltakelse i historien, eller en måte å omtale den oppstandne Kristi personlige delaktighet i kirkens liv og vitnesbyrd på. Det nye testamente (og i særdeleshet den patristiske idè generelt) presenterer på ingen måte Ånden som noe mer enn Guds visdom, heller ikke at Ånden har sin uavhengige personlighet.[2]

Lukas` omhyggelige valg av ord i tre viktige avsnitt viser hvordan ånd og kraft er ensbetydende ord: Døperen Johannes vil "gå foran ham [Messias] i Elias` ånd og kraft" Luk. 1:17). Da Guds Sønn ble unnfanget, ble Maria fortalt at "*hellig ånd* [på gresk brukes ingen

---

[1] *Ascension of Isaiah* (Jesaias Himmelfart) 4:21; 7:23; 9:36, 39; 10:4; 11:35. Engelen er kanskje Gabriel (*Ascension* 3:16; 11:4). Sml. forestillingen om Gabriel med Åndens aktivitet i Luk. 1:26, 35.

[2] Alan Richardson, *Introduction to the Theology of the New Testament* (London: SCM Press, 1958), 120.

bestemt artikkel her] skal komme over deg, *og Den Høyestes kraft* skal overskygge deg" (Luk. 1:35). Da Jesus proklamerte at Den Hellige Ånd skulle komme på pinsedag, presiserte han sin intensjon om å sende "over dere det [*hellig ånd*] som min Far har lovt. Men dere skal bli i byen til dere blir ikledd *kraft* fra det høye" (Luk. 24:49). Uttrykket "Guds Ånd" er et sted (Luk. 11:20) erstattet med "Guds finger" i parallellteksten til Matt. 12:28. "Guds finger" er neppe en beskrivelse av noen person.

Den ånd som opererte i den første menighet, ble oppfattet som "Jesu ånd", som hans utrakte personlighet til å istandsette, dyktiggjøre og inspirere de troende. Lukas skriver: "De dro så gjennom Frygia og det galatiske land, fordi de ble hindret av Den Hellige Ånd fra å tale ordet i Asia. Da de var kommet i nærheten av Mysia, prøvde de å dra til Bitynia, men Jesu Ånd gav dem ikke lov" (Ap.gj. 16:6-7). Det er øyensynlig ingen forskjell mellom Guds Ånd og Jesu Ånd: "Men dere er ikke i kjødet, dere er i Ånden, så sant Guds Ånd bor i dere. Men om noen ikke har Kristi Ånd, da hører han ikke Kristus til" (Rom. 8:9). I det samme avsnitt snakker Paulus om Ånden som går i forbønn for de hellige. Ettersom han ikke anerkjenner Ånden som en tredje person i Guddommen, er det rimelig å tenke seg at han ikke så noen forskjell mellom Åndens forbønn for de hellige og Kristi forbønn for de hellige, som for øvrig nevnes i samme kontekst (Rom. 8:27, 34). Mens Kristus selv er hos Faderen, er hans Ånd aktiv i de troendes hjerter.

Noen har hevdet at det må være en tredje person som har med Gud og Kristus å gjøre siden både intelligens og godhet tilskrives Den Hellige Ånd. Nehemja skriver for eksempel om Gud som ga dem sin "gode Ånd til å lære dem" (Neh. 9:20). Det er imidlertid opplagt at Guds Ånd har alle Guds kvaliteter. Dermed er det ikke sagt at det nødvendigvis tales om Ånden som en selvstendig person. Paulus gir en enklere forklaring når han sammenligner Guds Ånd med menneskets ånd. Han begynner med å tale om Guds Ånd: "For Ånden utforsker alle ting, også dybdene i Gud". Deretter sammenligner han denne "Åndens" aktiviteter med menneskets indre selvbevissthet: "For hvem blant mennesker vet hva som bor i et menneske, uten menneskets egen ånd som er i ham? Slik vet heller ikke noen hva som bor i Gud, uten Guds Ånd" (1. Kor. 2:10-11). Forholdet mellom menneskets ånd og menneskets egne tanker er det samme som forholdet mellom Guds Ånd og Guds tanker. Hellig ånd er derfor "hellig intelligens", en åpenbaring av Guds eget tenkesett og sinn. Ånd og hjerte forbindes ofte med hverandre og brukes ensbetydende med hverandre i den hebraiske Tanakh. Hva ville være mer beroligende enn at Gud åpner opp sine innerste tanker og planer for oss og snakker hjerte-til-hjerte med mennesket, Hans skapning, og på den måten effektuerer dette nære forholdet ved Sin egen kreative intelligens og Ånd.

Fremstående forfattere og tilhengere av treenighetslæren synes å ha gått langt utover dokumentasjonen som vi finner i Skriften, når de presiserer at den tredje person i Treenigheten var innbefattet i samtalen der Gud sa: "La oss gjøre mennesket i vårt bilde" (1. Mos. 1:26). Torrey skrev:

> Det er mange som sier at treenighetslæren ikke finnes i Det gamle testamente, og at selv om den finnes i Det nye testamente, finnes den ikke i Det gamle testamente. Men treenighetslæren finnes i Det gamle testamente i det første kapitlet i Bibelen. I 1. Mos. 1:26 leser vi: "Og Gud sa: `La oss gjøre mennesket i vårt bilde, og etter vår liknelse`".[1]

Det virker fantasifullt å si at Gud her talte til Den Hellige Ånd. Gud taler ikke til Sin egen Ånd. Da ville han ha snakket med Seg selv (dersom da ikke "ånd" betyr "en Guds engel"). Finnes det overhodet noe skriftsted i Bibelen som indikerer at Gud taler til Sin hellige Ånd? En slik tanke er like fremmed for Bibelen som oppfatningen av at Den Hellige Ånd skal tilbes og takkes, slik Torrey anbefaler.[2] Sanger som oppmuntrer oss til å "lovprise Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd", stammer fra et miljø som har mistet kontakten med Bibelens lære om Ånden. Torrey forteller oss til og med at Israels *Shema* (5. Mos. 6:4) i virkeligheten er en trinitarisk trosbekjennelse.[3] Flertallsformen *elôhim* er grunnlaget for hans argument og som har blitt avvist av utallige trinitariske teologer. Hvorfor er det slik at populær litteratur har sånn appell mens langt mer grundige undersøkelser utført av anerkjente autoriteter i det hebraiske språk, går upåaktet hen?

I Jesu siste taler til sine displer taler han om "trøsteren" som skal komme for å oppmuntre de troende etter at Jesus er tatt opp til Faderen. Ettersom "trøster" (*paraklætòs*) er et hankjønnsord på gresk, så gjenga bibeloversettere som trodde på "den tredje person i Treenigheten", det etterfølgende pronomen med "han" og "ham". Den samme "trøsteren" er imidlertid også "sannhetens Ånd". Denne tittelen beskriver neppe en person. Dersom vi ikke antar at Den Hellige Ånd er en person uavhengig av Faderen og Sønnen, vil teksten kunne oversettes slik:

> "Dersom dere elsker meg, da holder dere mine bud. Og jeg vil be Faderen, og han skal gi dere en annen talsmann [eg. "trøster"], som skal være hos dere inntil den [kommende] tidsalder, sannhetens Ånd, som verden ikke kan få, for den ser den [*autô*, intetkjønn som ånd: *pneùma*] ikke og kjenner den ikke. Men dere kjenner den [*autô*] fordi den blir hos dere og skal være i dere. Jeg vil ikke etterlate dere farløse, jeg kommer til dere... Men talsmannen [eg. "trøsteren"], Den Hellige Ånd, som Faderen skal sende i mitt navn, den [*ekeìnos*, hankjønn på gresk, i overensstemmelse med *paraklætòs*, men oversatt med "han" bare hvis man forutsetter at det er en person som er ment] skal lære dere alle ting, og minne dere om alt det som jeg har sagt dere" (Joh. 14:15-18, 26).

---

[1] R. A. Torrey, *The Holy Spirit* (Fleming Revell Co., 1977), 20.
[2] Ibid., 13, 19.
[3] Ibid., 21-22.

James Denney og hans kommentar er informativ (Denney er for øvrig en tilhenger av treenighetslæren):

> Det som slår oss her, er det nye navnet som blir gitt til Ånden – "en annen Trøster". Det er i virkeligheten bare navnet som er nytt. I mening tilsvarer det løftet om Ånden som vi finner i de synoptiske evangeliene. Uttrykket "en annen Trøster" innebærer at disiplene allerede hadde erfart en trøster, nemlig Jesus selv. Så lenge Han var hos dem, fikk de sin styrke fra Ham, og når Han skulle forlate dem, ville Ånden ta Hans plass. Det er en annen kraft hos dem nå, en kraft som gjør det samme for dem som Jesus gjorde. Er det likevel en annen? I 1. Joh. 2:1 er det Jesus som er *Parakleten* [Trøsteren], selv etter pinsedag, men også her (Joh. 14:18), Han sier: "Jeg kommer til dere". *Åndens tilstedeværelse er Jesu egen tilstedeværelse i Ånden*.[1]

Det å sette likhetstegn mellom Guds eller Jesu ånd og deres livgivende kraft og personlighet er påtakelig gjennom hele Bibelen. Jesus sier til disiplene: "Når de fører dere fram og utleverer dere, vær da ikke på forhånd bekymret for hva dere skal si. Nei, tal det som blir gitt dere i samme stund! For det er ikke dere som taler, men Den Hellige Ånd" (Mark. 13:11). Lukas` gjengivelse av samme utsagn gjør det klart at Ånden som taler i displene, er Kristus selv: "Legg dere derfor på hjerte at dere ikke forut bekymrer dere for hvordan dere skal forsvare dere. For *jeg* vil gi dere munn og visdom som ingen av deres motstandere skal kunne stå seg imot eller motsi" (Luk. 21:14-15). Oppfyllelsen av dette løftet skjedde en gang da Stefanus` fiender ikke var i stand til å "stå seg mot den visdom og Ånd som han talte med" (Ap.gj. 6:10). Det er ganske opplysende å finne ut at "Den Hellige Ånd" i Markus 13:11 i parallellberetningen i Matteus 10:20, ganske enkelt er "deres Fars Ånd". Begge skriftavsnittene blir ytterligere belyst av Lukas som ser på Guds Ånd som Gud som kommuniserer sine ord og sin visdom til sin beleirede disippel (Luk. 12:12 og 21:15). Dette synet på Ånden er helt på linje med den hebraiske Tanakh. I de foran nevnte skriftavsnitt ville det imidlertid være umulig å legge inn noen definisjon av Ånden som en selvstendig person uavhengig av Faderen og Sønnen.

Skal vi la den enkle dokumentasjonen vi finner i nesten hvert eneste avsnitt i Bibelen, bli forkludret av en håndfull vers i Johannesevangeliet? Alan Richardson konkluderer med at for Johannes "kommer Kristus selv når Ånden kommer... Ånden som tolker Skriften er ingen annen enn Herren selv".[2] I 1. Joh. kaller Johannes Kristus faktisk for Trøsteren (Talsmannen) (1. Joh. 2:1). Dette den eneste gangen ordet *parakletòs* forekommer ved siden av omtalen av Ånden i Joh. 14:16, 26; 15:26 og 16:7. Paulus` syn er nøyaktig det samme. Han sier: "Men Herren er Ånden og der Herrens Ånd er, der er frihet" (2. Kor. 3:17).

En tilhenger av treenighetslæren, teolog og bibelkommentator har skrevet følgende om det han fant i Johannesevangeliet: "Vi skal ikke konkludere med at Johannes anså Ånden for

---

[1] "Holy Spirit", *Dictionary of Christ and the Gospels* (Edinburgh: T&T Clark, 1917), 742.
[2] *Introduction to the Theology of the New Testament*, 121.

å være en personlighet i samme betydning som den senere treenighetslæren legger i det. Johannes` avhandling hviler på forholdet mellom Faderen og Sønnen *uten at han tenker på noen tredje person sammen med dem i Guddommen*".[1]

En annen teolog og bibellærd fra forrige århundre har følgende definisjon på Trøsteren: "Den guddommelige kraft, *personifisert* som en assistent blir her, som i Joh. 15:26, sammenliknet med en utsending eller en ambassadør til en fyrste, og som taler kun i samsvar med det oppdrag som er betrodd ham, etter fyrstens vilje og behag".[2]

Der finnes lite tilfredsstillende dokumentasjon som viser at Paulus trodde på "tre personer i èn Gud". Vi har sett at Paulus forstod Ånden til å være Guds sinn og selvbevissthet. Når han taler om Ånden som en himmelsk kraft forskjellig fra Faderen og som hjelper kristne med å be, viser han i samme avsnitt til at det er Kristus selv "som går i forbønn for oss" (Rom. 8:26, 34). Ånden er Kristus selv som strekker ut sin innflytelse til de troende.

Oppsummert kan vi si at Den Hellige Ånd i den hebraiske Tanakh (Det gamle testamente) aldri blir ansett for å være en person uavhengig av Faderen. En fremstående professor i bibelspråkene hebraisk, arameisk, syrisk og gresk har kommet med følgende uttalelse:

> Det kan ikke bevises ut fra alle de stedene i Det gamle testamente hvor Den Hellige Ånd er omtalt, at Ånden er en person i Guddommen; og det er nå [ca. 1775] den nærmest universelle oppfatningen blant fremstående bibelfortolkere at på det hebraiske språk betyr "Hellig Ånd" ikke noe mer enn guddommelig inspirasjon, uten hentydning til noen person.[3]

Hva med Det nye testamente? I vår egen tid sier Karl Rahner helt enkelt: "Uttrykket *hò theòs* [Gud] blir i Det nye testamente aldri brukt om *pneuma hagiòn* [hellig ånd] Den Hellige Ånd".[4] Ap.gj. 5:3-4 er intet unntak. Noen tilhengere av treenighetslæren frembyr disse versene som et bevis på en tredje person i Guddommen – Gud, Den Hellige Ånd. Teksten sidestiller det å lyge for Den Hellige Ånd som det å lyge for Gud. Den Hellige Ånd betyr her kraften og autoriteten som Gud fyller Peter med. De som lyger til apostlene i Guds navn og ved Den Hellige Ånd, kan med rette sies å lyge mot Ånden og mot Gud. Poenget blir stadfestet av en kommentar av Paulus: "Derfor, den som forakter dette, han forakter ikke et menneske, men Gud, som gir Sin Hellige Ånd i dere" (1. Tess. 4:8). Det er en slående parallell til dette i Det gamle testamente og beretningen om israelittene som gjorde opprør mot Moses og Aron. Moses sa til dem: "Det er ikke mot oss dere knurrer, men mot Herren"

---

[1] E. F. Scott, *The Fourth Gospel* (T&T Clark, 1926), 342, uthevelsen er lagt til.
[2] C. T. Kuinoel, sitert av Wilson, *Concessions*, 372, uthevelsen er lagt til.
[3] J. D. Michaelis, *Remarks* [on John 16:13-15], sitert av Wilson, *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies*, 477.
[4] *Theological Investigations* (Baltimore: Helicon Press, 1963), 1:143.

(2. Mos. 16:8). Det at Moses setter "likhetstegn" mellom Moses og Aron og Gud, betyr ikke at de to førstnevnte utgjør en del av Guddommen. Guds Ånd bodde imidlertid i Moses, og det kan hende at det var Mose ånd opprøret som er nevnt i Salmene, var rettet mot (Salme 106:33, AV, RV, RSV), eller muligens mot nærværet av Guds engel som var fylt med Jahves autoritet og kraft (Jes. 63:9-11).[1]

Vårt inntrykk er at fremstående tilhengere av treenighetslæren noen ganger er bundet til den offisielle trosbekjennelsen til tross for deres egne reservasjoner mot måten trosbekjennelsen blir uttrykt på. Luther mislikte begrepet Treenighet: "Ordet Treenighet fins overhodet ikke i De hellige skrifter, men er en menneskelig oppfinnelse, og den lyder derfor kald".[2] Calvin følte at tilbedelse til en treenig Gud ikke er bibelsk: "Jeg misliker denne vulgære bønnen, `Hellige Treenighet, Den eneste Gud! Miskunne deg!` - den smaker av barbarisme. Vi forkaster slike uttrykk ikke bare som noe flaut noe, men som spott".[3]

Men hvorfor, dersom Gud virkelig er treenig, skulle noen protestere? Hva er det som er så galt med uttrykket "Guds mor" (som protestantene forkaster), dersom Jesus virkelig er Gud og Maria var hans mor? Og dersom Den Hellige Ånd virkelig er en personlighet uavhengig av Gud, var det Den som var Jesu Far, og ikke Gud Fader? Det var nemlig Ånden som var årsak til at Jesus ble unnfanget i Marias liv (Luk. 1:35).

Da den modne apostelen Johannes skrev sitt første brev, begrenset han sin bruk av "ånd" til Guds aktivitet og en utrustning gitt til de kristne: "Av dette kjenner vi at vi blir i ham og han i oss, at han har gitt oss [en del] av Sin ånd [*èk toù pneumatòs autoù*] " (1. Joh. 4:13). Gud gir ikke deler av en person, men en tilmålt del av sin tanke og kraft. Johannes tenker ikke på noe som kan kvantifiseres og måles slik Peter gjør i et avsnitt der han viser til en utgytelse "av Min Ånd" (Ap.gj. 2:17). Personer kan selvsagt ikke bli utgytt. Men Gud kan sørge for å gi av Sin grenseløse energi og kraft. Språket er helt inadekvat dersom vi antar at Ånden er en tredje guddommelig person. I et annet skriftsted taler Johannes om "Ånden som vitner", ettersom Den selv er sannheten (1. Joh. 5:6). Et velkjent uekte og forfalsket vers kommer etter nettopp dette skriftstedet. Det taler om tre vitner "i himmelen, Faderen, Ordet og Den Hellige Ånd; og disse tre er ett". Disse ordene har ingen rett til å bli gjengitt i Det nye testamente".[4] De er også utelatt fra moderne bibeloversettelser. De oppstod først på gresk i 1215, men da som en oversettelse av det latiske *Acts of the Lateran Council*. Ikke før i det 16. århundre finner vi ordene i noe gresk manuskript, og da utelukkende som en oversettelse av latinske utgaver av Bibelen.[5]

---

[1] Sml. 2. Mos. 23:21 hvor engelen bærer Guds navn.
[2] *Concessions*, 331.
[3] Ibid, 40.
[4] B. M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (United Bible Society, 1971), 715.
[5] Ibid.

Jesu bud om å døpe "i Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn" (Matt. 28:19) kan ikke tillegges vekt når det gjelder å bevise at Jesus trodde på en treenighet av tre likestilte personer, fordi han anerkjente Faderen som "Den eneste sanne Gud" (Joh. 17:3) og bekjente seg til den ikke-trinitariske jødiske trosbekjennelsen (Mark. 12:29). Slik treenighets-tilhengeren Michaelis sa det: "Det er umulig ut fra dette skriftavsnittet å forstå hvorvidt Den Hellige Ånd er en person eller ikke. Det Jesus mente, kan være dette: "De som ble døpt, skulle ved dåpen bekjenne at de trodde på Faderen og Sønnen og på alle bekjennelser innprentet av Den Hellige Ånd".[1]

Paulus` formulering: "Den Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet og Den Hellige Ånds samfunn" (2. Kor. 13:13), er heller ingen formel i trinitarisk forstand, selv om den høres slik ut når man leser teksten ut fra antakelsen om at Paulus trodde på tre evige personer i Guddommen. Paulus taler andre steder om et "samfunn i Ånden" (Fil. 2:1). Disse avsnittene kan forklares som Jesu innflytelse på de troende gjennom Sin Ånd. Det er unødvendig å postulere en eksistens for et tredje medlem av en treenig Gud. Paulus` kompanjong Lukas og hans uvanlige bruk av *pneùma hagiòn* (hellig ånd) er en sterk indikasjon på at for ham var Ånden "guddommelig innflytelse", aldri en tredje person. Han taler om at Gud har "talt ved Den Hellige Ånd gjennom din tjener Davids munn" (Ap.gj. 4:25). Uttrykket gjenkaller det vi vet om Davids kjennskap til Det gamle testamente, at "Herrens Ånd taler gjennom meg, og hans ord er på min tunge" (2. Sam. 23:2). I jødisk litteratur på den tiden Det nye testamente ble til, finner vi det samme inspirerende bilde: "Rettferdighetens Ånd kom ned i Jakobs munn" (Jubileerboken 25:14). Denne måten å tale på passer ikke forestillingen om en uavhengig person. Tilhengere av treenighetslæren står overfor det samme problemet når Ånden blir kvantifisert, som når Malaki taler om Gud som har "skapt henne både med legeme og ånd" (Mal. 2:15). Johannes tenker også på Ånden som noe den enkelte får tilmålt i ulike porsjoner. Jesus mottok den ubegrenset (Joh. 3:34). På samme måte taler Paulus om "Åndens forråd" (Fil. 1:19 – engelsk oversettelse). Et slikt språk henspiller mer på et reservoar av kraft enn på noen person. Det er iøynefallende at Paulus er avhengig av menighetens bønn for hele tiden å få hjelp fra Den Hellige Ånd.

Det faktum at ingenting i den tidligste etterapostoliske tid sier noe om Ånden som en tredje person i Guddommen, er et alvorlig problem for treenighetslæren. Det forelå ingen formell trinitarisk definisjon av Den Hellige Ånd før i år 381 e.Kr. i forbindelse med kirke-møtet i Konstantinopel. Da først ble det erklært at det finnes "tre personer i Den ène Gud". Mer enn tre hundre år etter Jesu virke var kirkens ledere usikre på Den Hellige Ånds natur. Selv da var det mange som ikke anså Den Hellige Ånd for å være noen person.[2] Det er derfor ingen ubrutt trinitarisk tradisjon som knytter oss til det apostlene opprinnelig skrev.

De bibelske data kan forklares på riktig måte når vi ser på Ånden som en forlengelse, så å si, av Guds og Kristi sinn, hjerte og personlighet. Ånden har personlighet fordi den

---

[1] *The Burial and Resurrection of Jesus Christ*, 325-327, sitert i *Concessions*, 281.
[2] Philip Schaff, *History of the Christian Church*, 3:664.

reflekterer Faderens og Sønnens personer. "Hellig ånd" er en annen måte å tale om Faderen og Sønnen på da han underviste, ledet og inspirerte Menigheten. Vi kan ikke se noen grunn til å postulere noen eksistens for en tredje person sin del, uavhengig og forskjellig fra Gud og Hans sønn. Faktum er at det er bibelsk støtte for en `Treenighet` som består av Faderen, Sønnen og de troende forent og sammenbundet av Den Hellige Ånd. Således forteller Johannes om Jesus som ber om: "at de alle må være ett, likesom du, Far, i meg, og jeg i deg – at også de må være ett i oss... jeg i dem og du i meg, for at de skal være fullkomne til ett" (Joh. 17:21, 23). Den Hellige Ånd, sannhetens Ånd, er Skaperens sinn som på en elegant måte er gjort tilgjengelig for den lidende Menneskeheten. Tilgang til Den Hellige Ånd finner vi også i Jesu ord som "er ånd og er liv" (Joh. 6:63). Kristne har del i denne salvelsen som lærer dem sann doktrine, vokter dem mot djevelens ødeleggende løgner og istandsetter dem til å forbli forent med Kristus (1. Joh. 2:27). Vi kan ikke unngå å tenke på at den virkelige funksjonen til Den Hellige Ånd blir tilslørt når oppmerksomheten rettes mot spørsmålet om Ånden er et tredje medlem i Guddommen. Den enorme betydning som ligger i Den Hellige Ånd, er at Ånden er Gud selv som Hans kreative, skapende og kommuniserende funksjon ved at Han åpner sitt hjerte til Sine skapninger. "Ånden taler" er ikke forskjellig fra "Gud taler". Ord, visdom og ånd er nært knyttet til hverandre. Disse er guddommelige egenskaper hos Den ène Gud, ikke personer uavhengig av Ham. Det er unødvendig å definere Ånden som en tredje person. Det reiser snarere et spekulativt problem (med katastrofalt resultat). Problemet oppstod da en guddommelig egenskap (som av og til i Bibelen uttrykkes som en personifisering) ble gjort til en person.

Det finnes ingen god grunn til å forkaste den åpenbare analogien mellom uttrykket "Elias` ånd" (Luk. 1:17) og "Guds Ånd". Elias` ånd er ikke noen person uavhengig av Elias, like lite som Guds Ånd er forskjellig fra Gud selv. Guds ånd gir oss innsikt i det innerste hos Gud. Vi møter Gud gjennom Hans Ånd som strekker seg ut og er årsak til en guddommelig inspirasjon og produksjon av hellige skrifter: "Den hele Skrift er innblest av Gud" (2. Tim. 3:16). Når vi leser at da Herren angret "at han hadde skapt mennesket på jorden, og han var full av sorg i sit hjerte" (1. Mos. 6:6), var det Guds Ånd som hadde sorg (sml. Ef. 4:30). Da Guds øyne og hjerte bodde i tempelet (1. Kong. 9:3), kan vi på samme måte si at Hans Ånd var til stede der. Den nære forbindelsen mellom ånd, sinn, hjerte og ord kommer frem i Ordspr. 1:23: "Vend om og gi akt på min tilrettevisning! Da vil jeg la min ånd velle fram for dere, jeg vil kunngjøre dere mine ord". Moffatt har oppfanget nok en betydningsnyanse med "Jeg vil gjøre mitt sinn kjent for dere". Bibelutgaven The Revised Standard Version fremviser Åndens intellektuelle aspekt: "Jeg vil øse ut mine tanker over dere", mens The Jerusalem Bible lar oss få se enda en nyanse: "Jeg vil åpne mitt hjerte for dere".

Guds Ånd er Hans hellige intelligens, karakter og legning, hele Hans arsenal av planer og hensikter i Hans hjerte. Gjennom Ånden blir vi invitert til å delta i et vell av guddommelige aktiviteter, vi blir "hellige slik som Gud er hellig", og vi får ta del i Guds

hemmelige råd som Han lengter etter å dele med oss: "Herren har fortrolig samfunn med dem som frykter ham, og hans pakt skal bli dem kunngjort" (Salme 25:14).

Paulus, som ikke kjente noe til senere dogmer, veksler fritt mellom bruken av "ånd" og "sinn/tanke" slik at han på den måten gir oss en apostolisk definisjon av Den Hellige Ånd. "For hvem kjente vel Herrens sinn [*nous*]? Eller hvem var hans rådgiver? (Rom. 11:34). Den hebraiske teksten som Paulus siterer, er denne: "Hvem har rettledet Herrens *Ånd?*" (Jes. 40:13). Ved å motta Ånden, dvs. etter å "ha lært sannheten å kjenne" (Hebr. 10:26), får vi adgang til den guddommelige personlighet som er rakt ut til oss ved Ånden.

X. STRIDEN OM TREENIGHETSLÆREN I KIRKE-HISTORIEN OG I VÅR EGEN TID

"I det femte århundre hadde kristenheten overvunnet avgudsdyrkelsen, som på sin side infiserte kristendommen."

- Macauley

Historiske forutanelser om dagens strid om Jesu preeksistens

Problemet knyttet til Jesu preeksistens (og derfor også Treenigheten) og dens betydning for Frelserens natur har hatt en lang historie innen kirken. I de siste årene har problemet utfordret et stort antall fremstående teologer som har undret seg over om arven fra kirkefedrene yter den unitariske monoteismen som apostlene bekjente seg til, rettferdighet.[1] Et annet spørmål som også stadig har dukket opp, er i hvor stor grad man kan anse den Jesus kirkemøtene bekjente, for å være et fullverdig menneske.[2] Et historisk omriss vil trolig være til hjelp når en skal sette dagsorden for en debatt om samme tema i vår egen tid.

Vi merker oss for det første at Justin Martyr (ca. 114-165) var en av de første etter-apostoliske forfatterne som utviklet en lære om Kristi preeksistens, til tross for at han vedkjente seg at ikke alle troende på hans tid delte hans synspunkt. Han bekjente overfor jøden Tryfo:

> ...at Jesus er kan hende fortsatt Guds Kristus, selv om jeg ikke er i stand til å bevise hans preeksistens som sønn til den Gud som har skapt alle ting.. For selv om jeg ikke skulle kunne bevise at han hadde en preeksistens, vil det være riktig å si at i så måte har jeg blitt lurt, og det er ikke til å nekte for at han er Kristus..., selv om det likevel skulle vise seg at han var født som menneske av et menneske... For det

[1] Mark. 12:29; Joh. 5:44; 17:3; 1. Kor. 8:4-6; Ef. 4:6; 1. Tim. 2:5, etc.

[2] Sml. Thomas Hart, *To Know and Follow Jesus* og den velkjente *God Was in Christ* av Donald Baillie (London: Faber, 1961).

> finnes noen ... blant oss som innrømmer at han er Kristus, og som holder ham for å være et menneske av mennesker. Dem er jeg ikke enig med.[1]

Tryfo, som taler som en som er kjent med de jødiske messiasforventningene, føyer sin røst til dem som "mener at Jesus var et menneske, og som Guds utvalgte ble salvet til å være Kristus". Han anser dette som en mer sannsynlig stillingtagen enn Justins syn. Selv om Tryfo her muligens viser til en adopsjonistisk kristologi (dvs. at Jesus ble Guds Sønn da han ble døpt), som er forskjellig fra Lukas` oppfatning av Jesus (Jesus er Guds Sønn pga. hans mirakuløse unnfangelse; Luk. 1:35), synes det klart fra debatten med Justin at troen på en preeksistens på dette stadium ikke er den universelt aksepterte grunnsetning til *den ortodokse tro* som den senere skulle komme til å bli kalt. Det er også bemerkelsesverdig at "Justin ikke noen steder presiserer at Faderen, Sønnen og Ånden sammen utgjør èn Gud, det som i ettertid skulle bli regelen. Strengt tatt trodde Justin på en unitarisk Gud, noe som også de andre ortodokse fedre på hans tid gjorde: dvs. de trodde at Sønnen var et vesen uavhengig av og underordnet Faderen".[2]

Enda en indikasjon på uenighet når det gjelder Johannesevangeliet og Jesu preeksistens finner vi i forfatterskapet til den greske kirkefaderen Epifanius (ca. år 310-403 e.Kr.), som var opptatt av å avdekke vranglære i kirken. Han viser til en gruppe hedningekristne, alogiene (ca. år 180 e.Kr.) som hadde blitt anklaget for å ha forkastet Johannesevangeliet. Joseph Priestley dristet seg til å mene at Epifanius kritiserte alogiene fordi "de forklarte termen *lógos* i introduksjonen til Johannesevangeliet forskjellig fra ham selv".[3] Således ble det avgjørende punktet mht. *lógos* i Johannesprologen allerede årsak til usikkerhet. Løsningen på spørsmålet om hvordan det forholdt seg med Jesu preeksistens i Johannesevangeliet, i favør av troen på en preeksistent *Sønn,* skulle vise seg å ha en varig effekt på det som etter hvert ble de ortodokse trosbekjennelsers kristologi. Treenighetslæren kan ikke opprettholdes uten at det kan påvises at Jesus eksisterte som Guds evige Sønn før sin fødsel. Igjen skulle protester mot en spesiell lesemåte av Johannesevangeliet, en lesemåte som var uforenlig med det synoptiske synet på Kristus, vokse fram.

---

[1] Dialogue with Trypho, kap. 48 og 49.

[2] Alvan Lamson, D.D., *The Church of the First Three Centuries* (Boston: Houghton, Osgood & Co., 1880), 80. Justin pekte imidlertid ut retningen for den senere utvikling mot treenighetslæren ved at han vektla Jesu bokstavelige preeksistens. Treenigheten var ikke noe kristne ledere i de første 80 årene etter apostlenes tid trodde på, slik som også *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* viser for perioden år 100-180: "...det er ingenting som tyder på at Kristus på den tid ble ansett for å være Gud" (Harnack, "Monarchianism", 7:453).

[3] *History of the Corruptions of Christianity* (J. & J. W. Prentiss, 1838), 21.

Dynamisk monarkianisme

Det gikk ikke lenge før det kom en reaksjon på den åpenbare trusselen mot monoteismen representert ved "en annen Gud", nemlig den preeksistente Kristus. Justin og andre tidlige forfattere var proppfulle av gresk filosofi før de ble kristne. Det var så altfor lett for å dem med sine kunnskaper å gi fritt utløp for spekulasjoner, og lese Johannesprologen som om den var i overensstemmelse med det hellenistiske synet på universet:

> Apologetene i det andre århundre var mer fortrolig med platonsk kosmologi enn med Bibelens soteriologi (frelseslære), og av den grunn tøyde de den kristne læren til å passe inn i en filosofisk prokrustesseng[1]. De hadde en forestilling om at Gud var hevet over alle ting, utover enhver essens, unevnelig, en som ingen kunne kommunisere med, uforgjengelig, opphøyd over enhver forbindelse med stoff, tid eller rom. Denne platonske Gud fremsatte Ordet... som en viljeshandling av Gud til å være Hans mellomledd til skapelse, åpenbaring og forløsning. *Læren hevder ut fra ordsammenstilling og grammatikk i Johannesevangeliet at Sønnen er preeksistent.*[2]

Reaksjonen kom da en gruppe troende protesterte og hevdet at Guddommen strengt tatt var èn – en "monarkion". I Roma omkring år 190-200 e-Kr. reiste Teodotus, garveren, spørsmålet om Jesu menneskelighet. Ved å appellere til Paulus` strengt monoteistiske utsagn i 1. Tim. 2:5 hevdet han at Jesus ikke var berettiget til å kalles "Gud". Hans etterfølger, en annen Teodotus, fortsatte å hevde synet på Jesus som et menneske som var unnfanget på overnaturlig vis. Omtrent tredve år senere fremholdt Artemas den samme dynamiske monarkianistiske måten å forstå Guddommen på. Overfor den romerske biskopen hevdet han nemlig at den eldgamle kristologien som monarkistene forfektet, ble forvrengt av den offisielle kirken.

Paulus fra Samosata

Temaet omkring preeksistensens natur kom til overflaten i Paulus fra Samosatas teologi. Paulus var biskop i Antiokia fra midten av det tredje århundre. Selv om han offisielt ble fordømt som kjetter i 268 e.Kr., har moderne forfattere yndet kraften i hans protester mot sin tids ortodokse tro. "Vår teologi har blitt til i en pedagogikkens støpeskje", skrev erkebiskop Temple. "Vi er i behov av, og vi blir hele tiden gradvis tvunget inn i, en teologi basert på psykologi. Jeg frykter at overgangen ikke vil skje uten mye smerte; men det er

---

[1] **prokrustesseng** (av Prokrustes): situasjon der man gjør vold mot de faktiske forhold for å passe dem inn i et system eller ønsket tilstand. (*Damms Store Leksikon*, N. W. Damm AS, Oslo, 1986, bind 22, s. 184.

[2] William Childs Robinson, "Jesus Christ Is Jehovah" (Part 2), *Evangelical Quarterly* 5:3 (1933): 275, uthevelse er lagt til. For utviklingen av treenighetslæren i den etterapostoliske perioden, se M. M. Mattison, *The Making of a Tradition* (Ministry Scholl Publications, 1991).

ingenting som kan forhindre dette". Temple fortsatte med å si at "vi må ikke glemme at Paulus av Samosata svært tidlig gjorde forsøk på motstand. Han så alvorlige problemer i formuleringen av kirkens tro på Kristus så lenge denne ble uttrykt i betydningen `substans`, og forsøkte selv å uttrykke den i betydningen `vilje`,[1] dvs. at Jesus hadde samme vilje og hensikt som Faderen.

En annen deltaker i dialogen, professor Bethune-Baker, uttrykte sin overbevisning om at "Paulus fra Samosata hadde bak seg en ekte historisk tradisjon som også vi må vende tilbake til hvis vi skal rekonstruere læren".[2] Loofs, kristologihistorikeren, kom til den konklusjon at Paulus fra Samosata "...er en av de mest interessante teologer i den førnikenske perioden fordi han står på linje med en tradisjon som hadde sine røtter i en periode før hellenismens oversvømmelse feide over kirken".[3]

Paulus fra Samosata og hans forståelse av *lógos* var at *lógos* ikke hadde en uavhengig eksistens i forhold til Gud; det eksisterte mao. ingen Sønn før Jesu *unnfangelse*. At det fantes en utbredt fortrolighet med en slik tradisjon, bekreftes av en tilfeldig iakttakelse som Origen gjorde i sin kommentar til Johannesevangeliet. Han slo fast at "det fantes flere kristne som tilla den preeksistente Kristus kun selve logos-*benevnelsen* (uten å knytte noen forbindelse med det filosofiske innhold, og kun i betydningen av at dette var et av Faderens *utsagn*) som kom til uttrykk i Jesus som Sønn da han ble unnfanget" (sml. Hebr. 1:1-2). De tilskrev ikke *lógos* en uavhengig hypostase[4] eller individ.[5] Det er interessant at Tertullian (155-230 e.Kr.) oversetter *lógos* med termen *sermo,* som betyr "tale". Han bemerker så at "det er den enkle praksis blant vårt folk å si [om Joh. 1:1] at *åpenbarings* ord var hos Gud". Selv presiserte han at *lógos* bør forstås som "alt man tenker" og *sermo,* "tale" som "alt man forstår". Ved å vise til en tid før skapelsen legger han til at "selv om Gud ennå ikke hadde sendt ut Sitt ord, så hadde Han det hos seg, og det var i samsvar med Hans uttenkte plan".[6] Det er klart at "ordet" ennå ikke ble forstått som den evig preeksistente Sønnen, slik den senere ortodokse tro formulerte det.

Green medgir at Paulus fra Samosatas lære om Treenigheten (ikke Treenigheten slik den senere kom til å bli uttrykt) var "minst like mye i overensstemmelse med Skriften som

---

[1] *Foundations* (London: Macmillan & Co., 1913), 226.

[2] Sitert av F. W. Green, "The Later Development of the Doctrine of the Trinity", i *Essays on the Trinity and the Incarnation* (Longmans, Green & Co., 1928), 259.

[3] Ibid. Sml. bemerkningen av Canon Goudge, at "da gresk og romersk tenkesett, og ikke en hebraisk tilnærming, kom til å dominere Kirken, skjedde en katastrofe i både lære og praksis som vi siden aldri har kommet oss over" ("The Calling of the Jews", i de samlede essays om *Judaism and Christianity*).

[4] Se fotnote side 97.

[5] F. W. Green, *Essays on the Trinity and the Incarnation*, 262.

[6] Tertullian, *Ad Praxeus*, 5.

Origens lære, og den var basert på en solid og utbredt tradisjon i kirken".[1] Deretter kommer han med følgende bemerkelsesverdige påstand:

> Det kan ikke presiseres sterkt nok at den antiokiske tradisjon ikke kjente til begrepet "Sønn" slik dette ble knyttet til det preeksistente *lógos*, uansett på hvilken måte. Med ordet "Sønn" mente de alltid den historiske Kristus... Loofs bemerkning om at overgangen av oppfatningen av Sønnen til det preeksistente *lógos* som teologene i Aleksandria stod bak, var den viktigste faktoren i etableringen av et pluralistisk innhold i den kristne lære.[2]

Det å snakke om Jesus som den preeksistente Sønnen var en fatal kursendring som fjernet Frelseren fra arten menneskeslekten og ble opptakten til bølgene av fryktløse diskusjoner om Kristus. Så snart Jesu begynnelse ikke lenger var hans unnfangelse, tok spekulasjonene helt av, enheten i Guddommen ble truet, og Jesus var ikke lenger "mennesket Messias" som forutsagt i Det gamle testamente. En rekonstruksjon som avgrenser begrepet "Sønn" til Jesus som den menneskelige Kristus, synes å ha et solid fundament i den tidligste kirkehistorien, så vel som i Bibelen selv. Det er hjerteskjærende å oppdage at William Temple uttaler seg til støtte for en mer autentisk forståelse av preeksistensens natur hos Johannes: "Johannes` identifikasjon av Kristus ved bruk av *lógos* hadde opprinnelig betydningen: `Du tror på ett enkelt verdensprinsipp *lógos* (som gjør universet forståelig for menneskene), men du kjenner ikke dets karakter; det gjør imidlertid vi; det ble til kjød i personen Jesus fra Nasaret`".[3]

Vår egen tids renommerte bibelkjenner, F. F. Bruce, synes å ha et syn på Jesu preeksistens som etterlater et åpent spørsmål om Sønnen faktisk preeksisterte i Joh. 1:1. Han sier: "Når det gjelder spørsmålet om preeksistens, kan man i det minste akseptere at Guds evige ord eller visdom preeksisterte, og som (hvem?) ble inkarnert i Jesus. Likevel, dersom noen av Det nye testamentes forfattere trodde på hans uavhengige fysiske tilværelse som `den andre personen i Guddommen` før han ble inkarnert, så er ikke det så innlysende".[4]

Bruces oppriktige spørsmål er ganske avslørende. Dersom ingen av de nytestamentlige forfatterne faktisk trodde at Guds Sønn var et preeksistent guddommelig vesen, følger det av dette at ingen av de nytestamentlige forfatterne trodde på Treenigheten.

Fotinus og hans tilhengere

Protestene mot Jesu preeksistens kom igjen opp til overflaten i det fjerde århundre ved biskop Fotinus fra Sirmium. Hans forståelse av Jesus var trolig identisk med Paulus fra

---

[1] F. W. Green, *Essays on the Trinity and the Incarnation*, 64.
[2] Ibid.
[3] *Foundations*, 227.
[4] Fra brevveksling, 13. juni 1981.

Samosatas syn. Fotinus fremholdt at Jesus ble Sønnen da Maria på overnaturlig vis ble unnfanget ved Den Hellige Ånd. Flere kirkemøter fordømte ham fordi han hevdet at Sønnen eksisterte før Maria kun i Guds forutviten og hensikt. Kirkehistorikeren Sozomen beskrev Fotinus som en som anerkjente at "det fantes èn allmektig Gud og at alt det skapte ble til ved Hans ord". Fotinus ville likevel ikke innrømme at "Sønnens begynnelse og tilværelse var før alt; tvert imot, han hevdet at Kristus fikk sin eksistens fra Maria". Tradisjonen som benektet at Jesus hadde en bokstavelig preeksistens, overlevde i Spania og sørlige Gallia helt opp til det sjuende århundre. Kirkemøtet i Toledo i 675 e.Kr. fordømte tilhengerne av Fotinus sammen med visse tilhengere av biskop Bonosus som nektet for Kristi preeksistens.[1]

Michael Servetus og Adam Pastor

Spanjolen Michael Servetus (1511-1553) var en av de mest artikulerte eksponentene for den antinikenske kristologi. Hans underliggende tese var at kirkens fall daterte seg tilbake til den katastrofale innblandingen keiser Konstantin foretok seg i kirkens tros- og lærespørsmål under kirkemøtet i Nikea. Han argumenterte med at det å motta Jesus Kristus som Guds Sønn og Messias burde være fundamentet for en rekonstruert kristologi. Han hevdet at Sønnen ble til da han ble unnfanget i Maria. Han forkastet alt snakket om "en tilblivelse fra evighet av, før verdens grunnvoll ble lagt" som gresk-filosofiske spekulasjoner. Han så på Den Hellige Ånd som Guds utstrakte kraft og personlighet til skapningen, ikke som en uavhengig person i Guddommen. Servetus la vekt på at man kan tenke om Sønnen at han er evig, men kun i betydningen av Guds intensjon om at han ville *skape* ham på et senere tidspunkt i historien.[2] Det er vel kjent at Servetus betalte med livet for sin "kjetterske" kristologi. Han ble brent på bål i Geneve, på den romersk-katolske kirkes og den protestantiske reformist John Calvins ordre den 27. oktober i 1553. Denne tragiske hendelsen er en uhyggelig påminnelse om den grusomme volden og misforståtte fanatismen som har brennemerket "autoritative" utgaver av bekjennelsestro kristendom.[3]

---

[1] Se M. M. Mattison, "Biblical Unitarism from the Early Church Through the Middle Ages", *A Journal from the Radical Reformation: A Testimony to Biblical Unitarianism* 1 (winter 1992): 4-13. Vi kan finne et vell av opplysninger om alle aspekter av striden rundt treenighetslæren i dette fagskriftet som ble utgitt i årene 1991-2000. Det er mulig å bestille ekstra opptrykk av tidligere utgivelser over telefon 800-347-4261. Mer stoff finnes på internettsiden www.restorationfellowship.org.

[2] G. H. Williams, *The Radical Reformation* (Philadelphia: Westminster Press, 1962), 271, 322, 333.

[3] For detaljer om Calvins behandling av Servetus, se R. H. Bainton, *Hunted Heretic: The Life and Death of Michael Servetus* (Beacon Press, 1953), og Stefan Zweig, *The Right to Heresy* (Beacon Press, 1951).

Temaet preeksistens var av avgjørende betydning for de nederlandske anabaptistene i det 16. århundre i striden mellom Menno Simons og Adam Pastor (ca. 1500-1570). Pastor som var munk og opprinnelig het Rodolf Martens, var utvilsomt "den mest intelligente mann og teolog blant de nederlandske anabaptistene i sin tid".[1] Pastors kristologi foregriper datidens undring mht. spørsmålet om Jesu preeksistens, og en lignende kristologi har oppstått i arbeidene til de nederlandske teologene Hendrikus Berkhof og Ellen Flesseman.[2] Pastor forkastet den ortodokse treenighetslæren i 1547 i Emden og ble straks bannlyst av Simons og Obbe Philips. Slik vi ser det i Pastors "*Difference Between True Doctrine and false Doctrine,*[3] benektet han Kristi preeksistens. Ikke overraskende viser Sandius og andre polske antitrinitariske forfattere, til Pastor som "den forfatteren i vårt fedreland som var den første til å skrive i den retningen", dvs. han skrev at "ordet" i Joh. 1:1 ikke var en person, men Guds kreative ord eller personifiserte vilje.[4] H. E. Dosker bemerker at "Når vi leser Adam Pastor, må vi gni oss i øynene for å se om vi er våkne eller om vi drømmer. Det han har å si, er så sjokkerende moderne at det forvirrer leseren. Og vi våkner opp og ser at ikke alt som er moderne,... er moderne".[5]

Pastor er kritisk til Mennos og Melchior Hoffmans lære om at "ordet" bare passerte gjennom Maria uten så mye som å komme i berøring med kroppen hennes. Dette ville i så fall ha gjort Maria til en surrogatmor som egentlig ikke unnfanget Jesus slik Skriften fastslår. En slik kristologi kunne vanskelig unnslippe beskyldningen om doketisme og gnostisisme. Pastor insisterer på at Kristus er sant menneske og en etterkommer av David, og at han ble unnfanget på overnaturlig vis. Hans syn synes å sammenfalle bra med det som Raymond Brown skriver om Lukas og Matteus. Det er sikkert at de polske anabaptistene et århundre senere hevdet at Pastor var den første som hadde formulert deres syn på Jesu preeksistens tydelig. Adam Pastor foregriper uten tvil vår tids debatt om Jesu menneskelighet når han definerer "ordet", ikke som en preeksistent person, men som Guds selvuttrykte aktivitet og skapelsesenergi til å åpenbare sannhet og skape Messias.[6]

---

[1] H. E. Dosker, *The Dutch Anabaptists* (Judson Press, 1921), 58.

[2] Se Hendrikus Berkhof, *Christian Faith* (Grand Rapids: Eerdmans, 1979), og Ellen Flesseman, *A Faith for Today*, oversatt av J. E. Steely, (Association of Baptist Professors of Religion, Box A, Mercer University, 1980).

[3] *Underscheit tusschen rechte und falsche leer* (Bibliotheca Reformatoria Nederlandica), 5:315-581.

[4] H. E. Dosker, *The Dutch anabaptists*, 163.

[5] Ibid., 93.

[6] For en mer detaljert beskivelse av Adam Pastor, se A. H. Newman, "Adam Pastor, motstander av treenighetslæren og motstander av barnedåp" i *Papers of the American Society of Chrurch History* (G. Putnam`s Sons, 1917), 2nd series, 5:98. Se også Anthony Buzzard, "Adam Pastor: Anti-Trinitarian Anabaptist", *A Journal from the Radical Reformation* 3:3 (spring 1994): 23-30.

John Biddle, den første motstander mot treenighetslæren i England

John Biddle (1615-1662) som var utdannet i antikk historie og filosofi ved universitetet i Oxford, la ut på en "uavhengig søken i Skriften" etter at han begynte å sette spørsmålstegn ved kirkens overleverte doktrine. Fra 1641 til 1645 var Biddle rektor ved Crypt School i Gloucester. Det var i denne perioden at hans grundige studier av Det nye testamente gjorde at han ble urolig mht. treenighetslæren. Det var ikke noe tema som var så alvorlig å tukle med, så lærerkollegiet utstedte en ordre om at Biddle skulle arresteres og settes i fengsel. Etter en debatt med erkebiskop Ussheren (som var kjent for sin utdyping av Bibelens kronologi), summerte Biddle opp resultatet av sitt studium om kristendommen i sin tidlige begynnelse: "Kirkefedrene i de to første århundre, eller deromkring, da kristnes dømmekraft fortsatt var uten fordommer og ikke bundet av kirkemøtenes beslutninger, presiserte at Faderen, og han alene var den eneste Gud".

Biddle kritiserte det gresk-filosofiske språket i trosbekjennelsene fra kirkemøtene og at dette "først og fremst var klekket ut av Satans raffinement i platonistenes hoder for å pervertere tilbedelsen av Den sanne Gud".

Parlamentet bestemte umiddelbart at Biddles arbeider skulle brennes. I 1648 vedtok det britiske Parlamentet det som senere har blitt kjent som "den drakonske forordning", dvs. at "blasfemi og kjetteri" skulle straffes med døden. Bestemmelsen rettet seg mot Biddles påstand om at treenighetslæren introduserer "tre guder, og på den måten omstyrter enheten i Gud, som Skriften så ofte terper på". Den athanasiske trosbekjennelsen er ikke svaret på problemet: "For hvem er det (dersom han i det minste tør å bruke fornuft om troen) som ikke ser at dette er like tåpelig som å si at Peter er en apostel, Jakob er en apostel, Johannes er en apostel; likevel er de ikke tre apostler, men èn?"

I 1655 ble Biddle overgitt til fengsling i Newgate for "offentlig å ha benektet at Jesus Kristus var Den allmektige eller Den høyeste Gud."

Biddles støttespillere var raske til å presisere at Parlamentets siste forsøk på å undertrykke motstanden mot treenighetslæren nødvendigvis impliserer at kristne generelt må anses for å være skyldige til døden, for "...han som sa at Kristus døde, sa at Kristus ikke var Gud, for Gud kan ikke dø. Men enhver kristen sier at Kristus døde, derfor sier enhver kristen at Kristus ikke var Gud".

En bønn om Biddles løslatelse beskrev ham som "...en mann, som med tanke på hans nitide studier av Den hellige skrift, hans ubesmittede og fredelige måte å debattere på, som mange av oss har et nært og godt kjennskap til, skiller seg ut fra de fleste når det gjelder flere viktige emner i Skriften. Vi kan likevel ikke annet enn å be om at han blir løslatt slik Parlamentet har lovet."

Selv om han bare var 47 år gammel, hadde Biddle tilbrakt nærmere ti år i fengsel for sin påstand om at Gud er èn (person). Han døde i fengselet i 1662 som "et offer som en *odium theologicum* [forhatt teolog] og offer for de skitne forholdene i fengselet der han satt." En medlidende biograf skrev om Biddles "...store iver for å fremelske hellighet i både liv og

skikk; for dette var noe han alltid selv la vekt på i sin undervisning. Han anså sin egen lære for ikke å være spekulativ, men praktisk tro". [1]

John Milton, Sir Isaac Newton og John Locke

Den berømte britiske poeten, John Milton (1608-1674), er lite kjent for sin *Treatise on Christian Doctrine* som gikk tapt for offentligheten 150 år etter hans død, men som ble gjenoppdaget i 1823. Boken demonstrerer bl.a. Miltons bibelske argumenter mot den ortodokse treenighetslæren. Milton hadde ett eneste ønske:

> ...å formidle resultatet av mine studier til hele verden; så lenge Gud er mitt vitne, så vil jeg når som helst i all vennlighet og med gode følelser for alle mennesker forkynne til så mange som mulig det jeg anser som min rikeste og mest skattede eiendom, og jeg håper at det blir mottatt på en ærlig måte av alle..., selv om mye skulle komme fram i lyset og som man straks vil se avviker fra visse overleverte meninger og synspunkt.

Han fortsetter med en bønn til "alle som elsker sannheten", at de "dokumenterer alt" i lys av Skriften. Hans eneste ønske var å forsvare Bibelen mot tradisjonen:

> For min egen del holder jeg meg til Den hellige skrift alene – jeg følger ikke noen kjettersk eller sekterisk lære som gjerne omtales slik når feilgrepene til dem som regnes for å være ortodokse og deres uforsiktige behandling av Skriften, først lærte meg å være enige med deres motstandere som opptrådte i samsvar med Skriften.[2]

Milton bygget sin antitrinitariske sak på de eksplisitt unitariske trosbekjennelsene i Det nye testamente. Argumentet hans kan karakteriseres som strengt logisk, en fremvisning av en rik detaljkunnskap om Bibelens språk iblandet noe frustrasjon over tradisjonelle forsøk på å unngå Paulus` unitariske uttalelse om at "det er ingen Gud uten èn, Faderen": "Det er fantastisk hvordan visse personer har benyttet fiendtlig raffinement, eller skal vi heller si bedragerske påfunn, for å tilsløre eller forvrenge den enkle betydningen av disse skriftstedene".[3]

Milton var kjent med hele bredden av de trinitariske argumentene, og svaret hans representerer et uvurderlig bidrag til problemstillingen i vår egen tid.

Sir Isaac Newton (1642-1727) og John Locke (1632-1704) blir regnet blant de skarpeste hodene i det 17. århundre. På samme måte som Milton protesterte også de mot

---

[1] Opplysningene i dette avsnittet er hentet fra H. J. McLachlans *Socianism in Seventeenth-Century England* (Oxford University Press, 1951), 163-217.

[2] John Milton, *Treatise on Christian Doctrine* (London: British and Foreign Unitarian Association, 1908), x-xi.

[3] Ibid., 20.

fabrikasjonen av alle mysterieforklaringene vi ikke finner i Bibelen. Argumentene deres er "ekstremt logiske og fornuftige".[1] Begge fremholdt at kristendommens kjernepunkt er å anerkjenne Jesus som Messias, ikke som Gud.[2]

Datidens strid om Jesu preeksistens

Temaet preeksistens var i fokus også i John Knoxs opplysende essay om *Kristi menneskelighet og guddommelighet*. Hans sentrale poeng er at "vektleggingen av Kristi preeksistens la et press, så å si, på Jesu menneskelighet som den ikke var i stand til å bære".[3] Deretter fortsetter han med å hevde at i Johannesevangeliet er Jesu menneskelighet "i en formell betydning utvetydig og sterkt presisert, men at den faktisk har blitt så omformulert av all guddommeligheten rundt den på alle kanter, at den ikke lenger representerer menneskelighet i alminnelighet". Med disse ordene reflekterer han sin motstand mot Johannes` portrett av Jesus. Men er det virkelig tilfelle at Johannes motsier seg selv? Vi innrømmer at han gjør det bare når han blir fortolket og forstått ut fra de senere trosbekjennelsene kirken utarbeidet. Knox fremholder sin spesielle interesse for Johannes` kristologi og preeksistensens natur samt betingelsene for den striden som fortsatte med uforminsket styrke. Dersom det virkelig var slik at Johannes så på Jesus som en personlig preeksistent *Sønn*, vil ikke da dette automatisk innebære en benektelse av hans sanne menneskelighet? Knox er overbevist om at det gjør det: "Vi kan ha menneskelighet uten preeksistens og vi kan ha en preeksistens uten menneskelighet, men det er absolutt umulig å ha begge".[4] Knox tror at "Det er ganske enkelt utrolig at en guddommelig person fullt ut skulle kunne bli et menneske – dvs. dersom han samtidig skulle fortsette å være den samme person med sin grunnleggende guddommelige personlighet intakt".[5]

Det tradisjonelle bildet av Jesus som selve inkarnasjonen av en preeksistent Sønn er et akutt problem for Knox. Han anser den ortodokse kristologi som "halvt fortelling og halvt dogme, en blanding av mytologi og filosofi, poesi og logikk, som er like vanskelig å definere som å forsvare... Dette er sannheten om patristisk kristologi generelt (og derfor også sannheten om den formelle læren om Kristus som vi har arvet)".[6]

Det er disse ankepunktene som i vår egen tid har blitt behandlet av flere fremstående teologer, og som viser at det eldgamle problemet med Jesu guddommelige og menneskelige natur, fortsatt er levende som bare det.

---

[1] Christopher Hill, *Milton and the English Revolution* (New York: Viking Press, 1977), 286, 296.
[2] Se Lockes *The Reasonableness of Christianity as Delivered in the Scriptures* (1695).
[3] John Knox, *The Humanity and Divinity of Christ* (Cambridge University Press, 1978), 53.
[4] Ibid., 106.
[5] Ibid., 98.
[6] Ibid., 98, 99.

Knox anser utviklingen mot en preeksistent Kristus for å være en forvrengning som innbefatter - om vi liker det eller ei - en fornektelse av Jesu sanne menneskelighet. Han presiserer at kirkefedrenes sterke påstand om at deres Jesus var fullt ut menneske, ikke er mindre overbevisende fordi "Det er, både når det gjelder ord og på annen måte, faktisk mulig å gi med den ene hånden og ta med den andre. Man kan bekrefte Jesu menneskelighet som et formelt faktum, og i forlengelsen av dette kan man deretter definere eller portrettere den som om man fornekter dens realitet slik de fleste ville oppfatte det".[1]

Denne oppfatningen blir fullt ut støttet av Norman Pittenger som kommer med følgende viktige vurdering av patristisk kristologi, og som henter sin inspirasjon hovedsaklig fra sin lesning av Johannes:

> Slik jeg ser det, er den patristiske tidsalders grunnleggende problem at mens Jesu Kristi sanne menneskelighet blir beskrevet med ord, så tar den *faktisk talt* ikke denne menneskelighet på tilstrekkelig alvor... [Det er interessant at han unntar Paulus fra Samosata denne kritikken.] Tendensen til den kristologiske tenkning i strømningene av det vi kan anta var "ortodoks tro", vektla langt sterkere Jesu guddommelighet enn hans menneskelighet.[2] Endatil når vi tar høyde for at den svulstige aleksandrinske læren ble noe moderert etter kirkemøtet i Kalkedon i år 451 e.Kr., har ortodoks kristologi hele tiden tendert mot en upersonlig menneskelighet som, etter det jeg kan se, ikke er sann menneskelighet i det hele tatt.[3]

Det er dette som synes å være problemet. Men Knox tar feil når han beskylder Johannes for å introdusere denne forvrengningen. Johannes er ikke skyldig i en slik tilsløring av Jesu menneskelighet. Problemet ligger snarere i misforståelsen hos de nikenske kirkefedrene og noen av deres forgjengere mht. Johannes` *lógos*-begrep og derav selve betydningen av Jesu preeksistens. Den senere offisielle formel som sier at Jesus var "menneskelig" men ikke "et menneske" (slik tradisjonell trinitarisk litteratur har formidlet like til denne dag), gjengir ikke Johannes` intensjon i det hele tatt, for det er faktisk umulig å være "menneskelig" uten å være "et menneske".[4]

---

[1] John Knox, *The Humanity and Divinity of Christ* (Cambridge University Press, 1978), 62.

[2] Sml. Thomas Hart, *To Know and Follow Jesus*, særlig 44-48.

[3] *The Word Incarnate* (Nisbet, 1959), 89.

[4] Sml. A. T. Hansons forvirring når han gjengir det han hadde fått høre på et seminar om den ortodokse definisjon av Jesus: "I løpet av min teologiske utdannelse ble jeg grundig opplært i den tradisjonelle oppfatningen om at Gud ble inkarnert i Jesus Kristus. Jeg husker spesielt jeg ble fortalt at da Guds Ord ble menneske, antok det en upersonlig menneskelighet; at Jesus Kristus ikke hadde en menneskelig personlighet; at Gud ble menneske i Kristus Jesus, men at han ikke var et menneske... Disse to betraktninger har overbevist meg om at denne tradisjonelle kristologiske doktrinen ikke kan være troverdig" (*Grace and Truth: A Study*

I lys av disse betraktninger er det ikke vanskelig å se at noen kunne påstå at den ortodokse definisjonen på Kristus var doketisk. Dersom det å være menneskelig, betyr å være et menneske – og ortodoksien er nødt til å skygge unna enhver påstand om at Jesus var "et menneske" – så burde en kanskje godta denne innvendingen. Men er det virkelig slik at Johannes virkelig forutsetter at vi tror på en preeksistent "Gud, Sønnen"? Mange har ment nettopp det, og har klynget seg til den ortodokse tro på en preeksistens til tross for faren for å bli forvekslet med apollinarianisme (dvs. en vranglære som benektet Jesu menneskelighet). En fersk utgivelse som tre ledende teologer stod bak, viser ikke bare problemets akutte natur, men foreslår en løsning – en løsning som ikke er ny, selv om moderne forfattere ofte ikke gir anerkjennelse til dem som tidligere i kirkehistorien allerede hadde pekt i riktig retning. Løsningen er i tråd med Johannes` eksegese som vi har fremlagt i det foregående.

James Dunn og James Mackey

I en omfattende studie satte James Dunn seg fore å granske spørsmålet om Jesu inkarnasjon (og følgelig også Treenigheten) i Det nye testamente.[1] Han bevarer det tradisjonelle synet kun for Johannesevangeliet sin del idet han argumenterer med at Paulus og de andre nytestamentlige forfatterne utelukkende forestiller seg at Jesus hadde en begrepsmessig eller ideell preeksistens, og at de derfor ikke så for seg en preeksistent Sønn. James Mackey kom i 1983 med et verdifullt bidrag til debatten.[2] I et kapittel med overskriften "Problemet med Sønnens preeksistens" begynner han med å undres over hvordan noe i det hele tatt kan preeksistere i seg selv, "hva er det som i følge begrepet "preeksistens" pre-eksisterer i forhold til hva, og på hvilken måte?" Han bemerker at det er nettopp slike spørsmål som leder til de vanskelighetene vi ser er innebygd i tradisjonell teologi som

---

in the Doctrine of the Incarnation, London: SPCK, 1975, 1). Den samme perpleksitet uttrykker Oliver Quick i *Doctrines of the Creed* (Nisbet, 1938): "Dersom vi stadfester at Jesus var et menneske, blir vi tvunget inn i enten en umulig forestilling om at han i den inkarnerte Guds Sønn hadde en dobbel personlighet, eller inn i kristologien til en liberal protestantisme som vi har funnet å være utilstrekkelig. Dersom vi benekter at Jesus var et menneske, benekter vi automatisk hans sanne menneskelighet og blir beskyldt for apollinarianisme. Dr. Raven hevder (se boken hans, *Apollinarianism*) at de fleste av dem som den katolske tradisjon har beæret med tittelen doktor i ortodoksi, faktisk var tilhengere av Apollinarius, til tross for at de fordømte Apollinarius" (178). (Apollinarius som var biskop i Laodikea på 300-tallet, hevdet at Kristus, som tok bolig i et menneske, selv ikke hadde noen menneskelig ånd, og at *Lógos* er den menneskelige ånden.) Sml. Norman Pittengers iakttakelse om at "Kalkedon ikke klarte å unngå at en modifisert apollinarianisme ble til ortodoks tro i Middelalderen" (*The Word Incarnate*, 102).

[1] *Christology in the Making*.

[2] *The Christian Experience of God as Trinity* (London: SCM Press, 1983).

formidler inkarnasjon og Treenighet. Han uttaler at tekstutleggere og oversettere "ofte ubevisst selv er ofre for den retningen deres mest profesjonelle arbeider tar i sine (ofte ukritiske) dogmatiske antakelser."[1]

Mackey forsøker å spore opp den egentlige opprinnelsen til begrepet "preeksistens" mht. Kristus idet han bemerker at teologer ofte leser inn i teksten det som tradisjonelt antas å stå der. Hos synoptikerne, hevder han, vil uttrykket "Guds Sønn" helt sikkert ikke bety "preeksistent Sønn", men vil være i overensstemmelse med den gammeltestamentlige betegnelsen på Israels konge, nemlig Guds Sønn. "Den logiske utgang for påstanden om Jesu preeksistens, fortsetter han, "er smertefull".[2] For det første peker jødiske kilder utelukkende på "en type forestillingsmessig preeksistens når det gjelder Messias, i den forstand at hans navn, dvs. hans essens og natur, preeksisterte før Gud skapte lyset på skapelsens første dag... I jødisk tankegang påvirker ikke en guddommelig preeksistens Messias` menneskelighet".[3]

Dessuten er en slik forståelse av Jesu preeksistens:

> ...selve åpenbaringsmåtens innpakning og innhold mht. den menneskelige forestillingsevne. Denne måten å åpenbare Messias på hadde Gud – som ikke er bundet av tiden – i tanke fra evighet av, før noe annet var skapt, som var nøkkelen til all eksistens, som ville føre alt til sin fullendelse, og for hvem (i hvem, og gjennom hvem) alt derfor kunne sies å være skapt.[4]

Mackey presiserer videre det viktige poenget at Johannes` beskrivelse av Jesus som enbåren (unik) ikke innebærer at han var *unigènitus*, dvs. enestefødt, slik Vulgata (den latinske bibeloversettelsen) gjengir det, som om Jesus var den *eneste* Guds Sønn. Det betyr snarere at han var unik og enestående blant andre i samme kategori. Han siterer Schillebeckx, som sier at Johannes` adjektiv i hans teologi ikke gir oss "noe grunnlag for å forfekte den senere skolastikken som hevder at Sønnen ble til av Faderen i Treenigheten, *per modum generationis* (av fødsel)".[5] På grunnlag av denne dokumentasjon, kan vi bekrefte at tesen om at Johannes ikke går lenger enn Lukas` "unnfangelseskristologi", står fast, ettersom det faktum at Jesus er sønn - til tross for et patristisk syn - ikke noe sted impliserer at han er Sønn fra evighet av.

Dessuten argumenterer Mackey med at det er unødvendig å lese Johannes` bruk av "Ordet" annerledes enn i betydningen den jødiske "Visdommen" hadde, nemlig som Guds plan som preeksisterte fra evighet av. "Dette Ordet var, som Visdommen [Ordspr. 8:30], i begynnelsen hos Gud, og ved *det* [ikke *ham*] ble alle ting skapt."[6] Igjen støtter Schillebeckx

---

[1] *The Christian Experience of God as Trinity* (London: SCM Press, 1983), 51.
[2] Ibid., 56.
[3] Ibid., 56, 57.
[4] Ibid., 57.
[5] Ibid., 59.
[6] *The Christian Experience of God as Trinity* (London: SCM Press, 1983).

Mackey. "Johannesevangeliet taler om Jesus fra Nasaret da han viste seg på jorden."[1] Mackey legger til at talen om en "nedstigning" (dvs. Jesus "kom ned fra himmelen") hos Johannes ikke innebærer en tro på en bokstavelig preeksistens. Det Johannes forsøker å si, er snarere at Jesus er den endelige åpenbaring av Guds natur. Selv den mest imponerende påstanden Jesus kom med: "Før Abraham ble til, er jeg" peker neppe på noe bevisst førmenneskelig liv, men på hans avgjørende betydning i den guddommelige plan, særlig mht. hans rolle som Messias slik Abraham så denne i et profetisk syn. Mackey konkluderer med en sterk uttalelse:

> Dersom vi har noen som helst respekt tilbake for det vi altfor ofte og altfor munnrapt bekjenner som Skriftens normative rolle, bør vi ganske enkelt ikke late som om Skriften gir oss noen håndgripelig informasjon om en annen guddommelig "Person" eller "hypostase" som er uavhengig av både Gud Fader og den historiske Jesus før Jesus ble født, eller "før verdens grunnvoll ble lagt".[2]

Dette er en streng advarsel om at treenighetslæren, slik den tradisjonelt fremstår, ikke finnes i Bibelen.

John A. T. Robinson

Det århundregamle temaet om Jesu preeksistens, og særlig spørsmålet om Johannes har til hensikt å få oss til å forstå at Jesus hadde en personlig preeksistens som et guddommelig vesen, ble heftig debattert i tidsskriftet *Theology*.[3] Diskusjonen begynte med en brevveksling mellom James Dunn og Maurice Wiles. De avgjørende temaene som sprang ut av denne dialogen, ble drøftet nærmere av Robinson i hans kommentarer til debatten.[4]

Robinson begynner med å konstatere at Wiles og Dunn er enige om at i Det nye testamente er det bare Johannes som presenterer Jesus med en førmenneskelig tilværelse. Wiles anser dette for å være en katastrofal kristologisk utvikling som undergraver Jesu menneskelighet og således oppmuntrer til påstanden om doketisme. Robinson peker imidlertid på at i sine brev reagerer Johannes voldsomt mot ethvert forslag om at hans Jesus er noe annet enn fullt ut menneskelig – "kommet i kjød". Dette fører til at Robinson uttrykker uenighet både med Wiles og Dunn ved å hevde at Johannes i sitt evangelium forsøker å få oss til å forstå at Jesus var et preeksistent guddommelig vesen. Diskusjonen gjenkaller således problemet som i sin tid ble reist av Paulus fra Samosata og senere av enkelte anabaptister, særlig i Polen.

---

[1] Ibid.

[2] Ibid., 64.

[3] 85 (mars og sept. 1982). For en mest mulig nyttig oppsummering av den moderne diskusjonen, se Klaas Runia, *The Present-Day Christological Debate*.

[4] "Dunn on John", *Theology* 85 (Sept. 1982): 332-338.

Robinson reiser spørsmålet om vi virkelig leser Johannes slik han selv forventet det. Eller er det ikke snarere slik at vi egentlig nærmer oss Johannes med briller som gir et skjær av senere patristisk kristologisk utvikling? Ved å bruke Dunns egen forholdsregel oppfordrer Robinson oss til å forstå Johannes` ord slik hans opprinnelige lesere ville ha forstått dem. Robinson minner Dunn om at sistnevnte innrømmer at for Paulus var Jesus selve uttrykket for Gud visdom, "mennesket ble visdom".[1] Dunn hadde allerede innrømmet at selv Joh. 1:14 ikke representerer noe solid grunnlag for den tradisjonelle læren om Guds inkarnasjon. Verset markerer snarere "overgangen fra upersonlig personifikasjon til aktuell person".[2] Robinson sier seg enig i dette. Dunn og Robinson deler videre synspunktet om at Johannes` "ord" er Guds ytring personifisert, ikke en guddommelig person uavhengig av Gud. Det er etter at Jesus blir unnfanget, at "ordet" blir personliggjort, som er noe ganske annet enn det å bli personifisert.

Robinson var imidlertid ikke i stand til å komme frem til noen enighet med Dunn om at "Ordets preeksistens som en person hos Gud vektlegges gjennom hele evangeliet".[3] Robinson oppfordrer oss til selv i Johannesevangeliet å avgrense vår forståelse av det preeksistente "ordet" til å bety "Guds ytring", Hans "makt og hensikt". Poenget er ganske enkelt følgende: Vi burde anse overgangen fra en forståelse av "ordet" i Johannesevangeliet som Guds måte å uttrykke seg på, til forestillingen om at termen betyr en preeksistent guddommelig person, til å ligge *utenfor rammen til Det nye testamente*. Johannes burde ikke holdes ansvarlig for en slik overgang, som for Johannes sin del skjedde da han ble mistolket av en tidlig gnostisk tendens som etterlot sitt merke på patristisk teologi. Overgangen skjer ikke *hos* eller *i* Johannes. Robinson tror at "ordet", som var *theòs* ("Gud", Joh. 1:1), på en fullkommen måte var Guds måte å uttrykke sin plan, hensikt og karakter. Det, "ordet", tok helt og holdent bolig i et menneske da det ble kjød (Joh. 1:14). Jesus er derfor det "ordet" *ble*. Han skal ikke identifiseres en-til-en med det preeksistente "ordet" som om han selv hadde preeksistens. Forskjellen er hårfin, men har katastrofale følger for hele utviklingen av læren om Kristus. Således var "ordet" ingen person eller hypostase som endatil antok menneskelig natur som sin egen, men at "ordet" var "anhypostasisk", upersonlig, men likevel det fullkomne uttrykk for Gud inntil det ble en individuell historisk person i Jesus. Jesus er derfor fullkomment menneske, som utlegger Den eneste Gud for menneskeheten (Joh. 1:18).

Å lese Johannesevangeliet på denne måten har den enorme fordelen at man unngår faren med å presentere Kristus som en doketisk person, og man unngår polariseringen mellom Johannes og synoptikerne, som ikke på noen måte kjenner til en preeksistent Kristus. En slik lesemåte åpner også for at termen "ordet" kan anta sin gammeltestamentlige jødiske betydning som "hensikt" eller "plan", eller til og med "løfte". Jesus kan i en slik

[1] *Christology in the Making*, 212.
[2] Ibid., 243.
[3] Ibid., 250.

forståelsesramme anses som oppfyllelsen av det eldgamle løftet til Abraham som er så sentralt hos Matteus og Lukas. Jesus er Guds kreative plan for menneskenes frelse uttrykt i et menneske. Jesu "guddommelighet" blir på ingen måte redusert fordi "den som har sett meg, har sett Faderen" (Joh. 14:9). Men det er likevel "guddommelighet" i en annen betydning enn den som uttrykkes i treenighetslæren. For guddommeligheten er Guds aktivitet som arbeider i og gjennom et fullkomment overgitt menneske. Ved en slik lesemåte er ikke Jesus Gud i trinitarisk forstand, men et menneske som fullkomment uttrykker Gud. Han er Guds agent for Guds forsoning med verden. Det underfulle som Gud har gjort, vil forstås som herliggjøringen av et perfekt lydig menneske, som på menneskelig vis ble fristet slik som vi. Et slikt portrett harmonerer med den synoptiske presentasjonen av Jesus. Fremfor alt unngår en slik anskuelse å presentere Jesus som noe mindre enn et sant menneske som var fra evighet og som selv var Gud. Sannheten vil da komme frem og vise at Jesus "...var i Guds *skikkelse*" (Fil. 2:6), ikke at han *var* Gud. "Gud var *i* Kristus" (2. Kor. 5:19), men Kristus var ikke Gud.

Med sin grundige undersøkelse av Skriften viser Robinson veien tilbake til Bibelens bilde av Jesus som det perfekte speilbilde av Faderen, den Kristus hvis fullkomne lydighet og offer kvalifiserte ham til å være "Guds Sønn". Det er imidlertid å beklage at Robinson ikke bekrefter troen på at Jesus ble unnfangett på overnaturlig vis, det som hos Matteus og Lukas utgjør selve mirakelet Den ène Gud brukte for å skape den nye skapnings høvding, den syndfrie Messias, Guds Sønn.

Frances Young

Det er enkelt å sympatisere med de bibeltenkende teologene som reagerte på *The Myth of God Incarnate*.[1] Det kunne se ut som om hele kristendommens grunnvoll ble rystet. Noen av dem som fremla det nye synet på Jesus, trodde tilsynelatende på lite av det som står i Bibelen. John Stott som representerer evangelisk kristendom, gjentar de ortodokse grunnene for å tro på Jesu fulle guddommelighet. Han insisterer på at Jesus var et virkelig menneske, men forteller oss ingenting om hvordan det i lys av pave Leos utlegning (Leo`s Tome) av temaet (godkjent av den andre anglikanske artikkel i 1563) er mulig at den evige og guddommelige Sønnen "antok menneskelig natur". Mange har følt at et vesen som er "menneske" uten å være "et menneske", er langt mindre menneskelig enn "mennesket Jesus Messias", slik vi ser ham beskrevet hos Paulus i 2. Tim. 2:5. Stott tilstår at Jesus ikke gikk rundt og erklærte klart og tydelig at han var Gud. Likevel har "...overføringen av titler eller navn på Gud og tekster om Gud fra Jahve til Jesus vært et uunngåelig resultat. Den identifiserer Jesus som Gud".[2] Dessuten blir Jesus tilbedt, noe som beviser at han er Gud.

---

[1] Red. John Hick (London: SCM Press, 1977).

[2] *The Authentic Jesus* (Marshall, Morgan and Scott, 1985), 33.

Frances Young var blant bidragsyterne til *The Myth of God Incarnate*. Det vil være relevant å inkludere en oppsummering av hennes oppsiktsvekkende essay, "En sky av vitner", i dette kapitlet fordi den representerer en følelse mange har som har kjempet for den bibelske Jesus uten å la seg underlegge ortodoks kristologi. Professor Young eksponerer svakhetene til det tradisjonelle synet på Jesus. Hun kritiserer at Det nye testamentes fylde av innsikt mht. læren om Kristus, har blitt tilslørt av bekjennelsen av Jesus som Guds inkarnerte sønn. Det er en forfriskende ny måte å lese Det nye testamentes vitnesbyrd om Kristus på: "Dersom vi unngår å lese Det nye testamente med briller som er farget av senere dogmer, finner vi at et kristologisk bilde trer frem – eller snarere bilder – som er ganske annerledes enn senere ortodokse forestillinger om hvem Jesus er".[1] "Jesus var legemliggjøringen av alle Guds løfter som i ham ble brakt til fullendelse. En slik kristologi, foreslår jeg, representerer nytestamentlig kristologi bedre enn forestillingen om en inkarnasjon, og den var faktisk spiren til flere og flere kristologiske forestillinger ettersom hele Det gamle testamente ble sett på som oppfylt i Kristus".[2]

Frances Young gjenoppretter Bibelens bilde av Jesus som en som virker for Gud uten å være Gud: "Paulus kalte heller ikke Jesus for Gud. Han identifiserer ham heller ikke noe sted som Gud. Det er riktig at han utfører Guds verk; han er virkelig Guds overnaturlige agent som handler på Guds initiativ".[3]

Forfatterens klare syn på Bibelens skille mellom Gud og Jesus setter henne i stand til å se forbi kirkefedrenes feil og mangler. Hun er ikke overbevist om at utviklingen av læren om Kristus "...stilte de rette spørsmålene eller fant de rette svarene".[4] Den ortodokse tro som til slutt kom ut av denne utviklingen, ble støttet av "...utilstrekkelig argumentasjon og forvrengt eksegese".[5] Det å forstå Jesus som Gud inkarnert, var diktert av det dominerende filosofiske miljøet forestillingen ble til i. Det er virkelig flere slående likhetstrekk mellom nyplatonsk triadisk kosmologi og Treenigheten.

Frances Youngs kritikk av den inngrodde oppfatningen om at bare Gud selv kan sikre vår frelse, og at Jesus derfor må være Gud, er svært nyttig. Problemet med det ortodokse standpunkt er at den uforanderlige Gud verken kan lide, la seg friste, eller dø. Athanasius` behandling av Jesu fristelse blir til slutt til doketisme og fører til hans tilsynelatende meningsløse konklusjon at Jesus "led uten å lide": "...forslaget om at `legemet` eller `mennesket Jesus` led på korset, og at Logos på en måte led samtidig av sympati fordi det var `hans legeme` eller `hans menneske`, til tross for at han på grunn av sin natur ikke kunne lide".[6]

---

[1] *The myth of God Incarnate*, 14.
[2] Ibid., 19.
[3] Ibid., 21.
[4] Ibid., 23.
[5] Ibid.
[6] Ibid., 27.

Dette essayet gir oss et overbevisende motargument til det behagelige synet om at Faderen trofast har overført Det nye testamentes portrett av Kristus. Det er snarere slik at deres filosofiske betraktninger førte inn i "paradoksenes og doketismens ulogiske blindvei".[1]

George Carey

George Carey som senere ble erkebiskop av Canterbury, reiste seg for å forsvare den tradisjonelle læren om inkarnasjonen i sitt essay *God Incarnate: Meeting the Contemporary Challenges to a Classic Christian Doctrine*. Styrken i hans essay ligger i hans rettferdige protest mot tendensen blant noen av forfatterne bak *The Myth of God Incarnate* til å redefinere Jesus med en baktanke om å gjøre ham mer akseptabel for det moderne vitenskapelige menneske. Carey tar riktignok anstøt av benektelsen av at Kristus ble født av en jomfru, hans syndfrihet og hans oppstandelse som objektive historiske sannheter. Mytespinnerne undergravde således styrken i sine egne bibelske innvendinger mot den ortodokse inkarnasjonslæren. Deres uheldige ambivalens mot det overnaturlige, og da særlig oppstandelsen, var uvegerlig avledet fra deres velfunderte innvendinger mot treenighetslæren. "Liberalere" vifter således ofte et rødt flagg foran de konservative. Likevel, en "liberaler" kan være mer objektiv i sin granskning av Bibelen ettersom han er mindre oppsatt på å forsvare et tradisjonelt system enn de konservative er.

Det er mulig å tro fullt og fast på det Carey kaller for "Jesu spesielle og unike bånd til Gud",[2] uten å innestå for en tro på at han er Gud. Selv Carey nøler med direkte å kalle ham Gud. Han foretrekker en mindre direkte beskrivelse av ham: "på en måte Gud".[3] Veien ligger således åpen for en forståelse av Jesus mellom de ekstreme ytterpunktene på hver sin kant, representert ved mytespinnerne på den ene siden, og de som fullt ut tror på treenighetslæren, på den andre. Dersom denne nye kristologi skulle stadfeste de overnaturlige elementene i Bibelens bilde av Jesus, og dersom Carey kunne revidere svakhetene som ligger i det å hevde at det å snakke om at Jesus "ble sendt", ikke bare er en språkbruk som indikerer en preeksistens, men er et bevis på preeksistens, ville en mer skrifttro kristologi tre frem. Man må selvsagt proklamere Jesus i tråd med apostolisk presedens, som den eneste veien til frelse. Men muligheten for kristne til "...å bli fylt med hele Guds fylde" (Ef. 3:19) burde representere en viss motvekt mot den ortodokse tros påstand om at "Guddommens fylde" (Kol. 1:19; 2:9) i Jesus er et bevis på at han er Gud.

Careys forsvar er sårbart på flere punkt. Hvor er den bibelske støtten for påstanden om at han "ble til før alle tidsaldre", som Carey synes å stadfeste uten at han viser til noen nytestamentlig dokumentasjon for dette synet? Og hvorfor er det så klart at det at "Gud

---

[1] *The myth of God Incarnate*, 29.

[2] *God Incarnate: Meeting the Contemporary Challenges to a Classic Christian Doctrine* (Intervarsity Press, 1977), 7.

[3] Ibid., 18.

sendte Sin sønn", betyr at Sønnen levde eller var til før han ble unnfanget? Peter tenkte neppe på noen preeksistens da han sa at Gud "...først *sendte* sin tjener da han oppreiste ham..." for å forkynne til Israel (Ap.gj. 3:26). Jesus ble utnevnt for å forkynne, han var ikke utsendt fra et tidligere liv. Det synes som om standard leksikalske autoriteter anerkjenner svakhetene med argumentet i ordet "sende" mens presset til å opprettholde status quo i gjeldende kristologi synes å få eksegeter (tekstfortolkere) til å overse dem.

Karl-Josef Kuschel

Fra romersk-katolsk hold i Tyskland ble det i 1990 foretatt et raffinert og vitenskapelig svært avansert studium av temaet Jesu preeksistens og Treenigheten: *Born Before All Time? The Dispute over Christ`s Origin*. Karl-Josef Kuschel undersøkte de konkurrerende retningene mht. læren om Kristus; Harnack, Barth og Bultmann. Deretter satte han seg fore å foreta sin egen analyse av opplysningene i Det nye testamentet. Han stiller de rette spørsmålene: "Har historiens Jesus blitt tatt på alvor?", og "Er det ikke slik at den konkrete betydningen av `kjød` har blitt til den reneste abstraksjon hos Barth og Bultmann?"[1]. Han undrer seg over om disse teologene med sin massive innflytelse i sine portretter av Jesus Kristus "virkelig har forstått Det nye testamente rett"[2]. Som en annen tysk teolog, Wolfgang Pannenberg, så sjokkerende har uttalt: "Barth har ikke utviklet sin lære om Treenigheten primært ut fra eksegetisk dokumentasjon". Denne uttalelsen er et ekko av Ernst Fuchs` slående kommentar om at "...dersom det ikke hadde vært noen bibeltekst, ville Barths skisse være å foretrekke".[3]

Professor Kuschel undersøker deretter "Visdommen"s rolle i Det gamle testamente, og finner at den er identisk med Guds kreative ord og Torahen som blåkopien Gud brukte da han skapte verden. Han argumenterer med at mennesket Jesus er legemliggjøringen av denne preeksistente "Visdom", og ikke den evig eksisterende Sønnen som var til før han ble født i Betlehem. Kuschel hevder at det i Fil. 2 ikke fins noen uttalelse om at Kristus kan sidestilles med Gud. Kristus er snarere den menneskelige kontrasten til Adam".[4] Kuschel sier seg enig med James Dunn om at det ikke finnes noen preeksistent Sønn hos Paulus. Når det gjelder Johannesevangeliet, "...er Gud aldri noe grunnleggende annet enn Jesu Kristi Far".[5] Han spør om hvorfor Johannesprologen ikke begynner med (slik mange instinktivt leser den): "I begynnelsen var *Sønnen* og *Sønnen* var hos Gud og *Sønnen* var Gud".[6]

Denne monumentale kritikk av den ortodokse treenighetslæren støtter vår overbevisning om at "...historien om læren om Kristus i den jødisk-kristne tro (...) trenger å

---

[1] *Born Before All Time? The Dispute over Christ`s Origin*, 174.
[2] Ibid.
[3] Ibid., 179.
[4] Ibid., 251.
[5] Ibid., 276.
[6] Ibid., 281.

bli grundig undersøkt snarest mulig (...) ikke bare for å yte historien rettferdighet, men også for å oppnå en økumenisk forståelse".[1] Den dominerende teologi fra kirkemøtet i Kalkedon "...berører knapt Jesu jordiske liv og historie".[2] Forholdet mellom Faderen og Sønnen slik kirkemøtet beskrev det, ville knapt ha blitt forstått av en jødekristen som Paulus, like lite som Johannes ville ha vært i stand til å forstå det".[3]

Professor Kuschels strålende studium som Hans Küng entusiastisk applauderer i forordet til boken, advarer oss like mye mot treenighetslærens trussel mot monoteismen som mot dens innflytelse til å danne unødvendige barrierer mot en dialog mellom jøder og muslimer. *Born Before All Time?* gir et ekko i vår egen tid av den lenge pågående tradisjonen med å protestere mot det ortodokse synet på Jesus, og som synes å ha tilslørt hans menneskelighet og dermed tåkelagt hans rolle som Messias.

Karl-Heinz Ohlig

I 1999 ble en strålende utlegning av det trinitariske problem publisert i Tyskland. Karl-Heinz Ohligs *Ein Gott in drei Personen? Vom Vater Jesu zum "Mysterium" der Trinität (Èn Gud i Tre Presoner? Fra Jesu Far til Treenighetens "Mysterium")* eksponerer den vage forbindelsen mellom Bibelen og treenighetslæren. Forfatteren gjør et utmerket poeng av at det trinitariske dogmet lenge har holdt jøder og muslimer på en armlengdes avstand fra kristendommen. Ohlig bryter et lenge bestående tabu. Han begir seg ikke inn på vage formuleringer om noe "mysterium" som en forklaring på Treenigheten. Han gir oss en blendende konsis og informativ beretning om utviklingen av treenighetslæren. Han tilskriver dens utvikling presset fra kirkens omliggende kultur og som begynte allerede tidlig i det andre århundre. Han beklager seg over tapet av den opprinnelige jødiske monoteismen, og gjør et utmerket poeng av at ettersom Jesus ikke var en tilhenger av noen treenighetslære, hvorfor skulle hans etterfølgere være det? Og dessuten, ettersom treenighetslæren ikke fikk sin endelige utforming før i det femte århundre og visselig ikke var til stede i det andre århundre som et dogme om tre personer i èn, hvilket utviklingsstadium burde kristne slutte seg til? Ohlig hevder at det er illegitimt både historisk og teologisk å gjøre treenighetslæren til en normativ lære for kristne troende:

> Teologisk sett vokste treenighetslæren ut fra en synkretisme eller sammenblanding mellom kristendom, jødedom og hellenisme, med en resulterende kombinasjon av jødisk-kristen monoteisme og hellenistisk monisme [tro på èn Gud]... Det teologene således oppdager, representerer et spørsmål til teologien om legitimiteten av en slik tankemodell. Når det er klart – og det er ingen vei utenom – at Jesus selv kjente Israels Gud som han kalte for Far, og han ikke visste noe som helst om at

[1] *Born Before All Time? The Dispute over Christ`s Origin*, 394, 395.
[2] Ibid., 425.
[3] Ibid., 409.

> han senere skulle "bli gjort lik Gud", med hvilken rett har da vi å kalle treenighetslæren normativ og bindende for kristne?... Uansett hvordan vi fortolker de ulike stadiene av treenighetslærens utvikling, er det klart at denne læren som ble til et "dogme" både i øst og vest, ikke har bibelsk fundament og ikke kan spores uavbrutt tilbake til Det nye testamente... Teologien må gradvis bli stilt ansikt til ansikt med disse fakta.[1]

Ohligs iakttakelser er en sterk bekreftelse på funnene en tidligere berømt professor skrev:

> Apologetene la grunnlaget for kristendommens korrumpering (*Verkehrung*) til å bli til en [filosofisk] åpenbaringslære. Særlig deres kristologi påvirket den senere utvikingen katastrofalt. Ved at de tok for gitt overgangen av begrepet Guds Sønn til den preeksistente Kristus, var de den direkte årsak til det kristologiske problem i det fjerde århundre. De var årsak til et skifte der man forlot den opprinnelige kristologiske tenkning – bort fra den historiske Kristus til begrepet preeksistens. Således ble oppmerksomheten rettet bort fra Jesu historiske liv, som ble stilt i skyggen, over til å promotere inkarnasjon i stedet. De knyttet kristologi til kosmologi og var ikke i stand til å knytte forbindelsen med soteriologi. Læren om Logos representerer ingen "høyere" kristologi enn den ordinære. Den ligger faktisk langt etter en ekte anerkjennelse av Kristus. I følge deres lære er det ikke lenger Gud som åpenbarer seg i Kristus, men Logos, den mindreverdige Gud, en Gud som er underlagt Den høyeste Gud (inferiorisme eller subordinasjonslære).
>
> I tillegg kan undertrykkelsen av økonomisk-trinitariske forestillinger ved metafysisk-pluralistiske begreper om den hellige triade (*trias*) spores tilbake til apologetene.[2]

---

[1] *Ein Gott in Drei Personen?* Mainz: Matthias Grünewald-Verlag, 1999, 123-125, oversettelsen er vår.

[2] Friedrich Loofs, *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte (Manual for studiet av dogmehistorien,* 1890), Halle-Saale: Max Niemeyer Verlag, 1951, del 1, seksj. 18: "Kristendommen som filosofisk åpenbaring. De greske apologeter", 97, oversettelsen er vår.

XI. UTFORDRINGEN SOM TRE-ENIGHETSLÆREN STÅR OVERFOR I DAG

"Utviklingen av forestillingen om tre likeverdige partnere i Guddommen slik vi finner det i trosbekjennelsene kirkemøtene formulerte, kan ikke spores tilbake til innholdet i kanon."
- Oxford Companion to the Bible

Treenighetslæren står i dag overfor et formidabelt arsenal av argumenter som har undergravd flere av denne lærens angivelige og høyt skattede "bevis" i Bibelen. Noe som tør være ukjent for de fleste kirkebesøkende, er at det finnes en betydelig mengde ikke-trinitarisk (i gavnet om ikke i navnet) litteratur som på ulike måter forkaster noen av selve bærebjelkene i treenighetslæren. Antitrinitarismen har lenge presentert sin sak ved å vise til at ulike ortodokse tilhengere av treenighetslæren på en unitarisk måte har forklart vers som har fungert som nøkkelvers for læren. John Wilson skrev et bemerkelsesverdig kompendium i 1845: *Trinitariske Innrømmelser.*[1] Arbeidet hans har relevans for den pågående debatten om Treenigheten. Wilson kartla en stor mengde faglitteratur som dokumenterer flere tilfeller av ikke-trinitariske forklaringer av vers som treenighetslæren populært har støttet seg til. Vitenskapelig og teologisk litteratur både fra det 19. og det 20. århundre fremviser dokumentasjon på lignende innrømmelser. Dette kapitlet tar for seg noen av nøkkelversene som trinitarismen bruker som "bevis" i deler av den populære teologiske litteratur. Det viser seg at et betydelig antall tilhengere av treenighetslæren ikke lenger holder seg til disse argumentene som støtte for sitt ortodokse syn på Guddommen.

Flertallsformen *elôhim*

Organisasjonen Jøder for Jesus og andre evangeliske grupperinger finner fremdeles Den treenige Gud i Det gamle testamente. Flertallsformen av det hebraiske ordet for Gud, *Elôhim*, kan imidlertid ikke benyttes som noe sannhetsvitne for at Treenigheten er et faktum.

[1] Boston: Munroe & Co.

Det er like villedende å tale om *elôhim* som et unipluralistisk ord som det er å si at *echàd*, "èn", hinter til en pluralistisk guddom. Man kan ikke argumentere med at Treenigheten er et faktum ut fra at *echàd* modifiserer et substantiv til å bety en "gruppe" eller "enhet" av noe, slik at vi forledes til å tro at Gud er en samlet enhet av flere komponenter. Det hebraiske *echàd* betyr ganske enkelt tallet "èn". "Jahve er èn herre" lyder Israels *Shemà* (5. Mos. 6:4). *Echàd* fremstår her som et bestemmelsesord for "Abraham" (Esek. 33:24; Jes. 51:2), og ordet kan noen ganger korrekt gjengis som "unik" (Esek. 7:5). Den vanligste betydningen er "èn og ikke to" (Pred. 4:8). Det er overhodet ingenting i ordet *Jahve* som indikerer flertall, særlig fordi ordet i alle de tusenvis (ca. 5500) av stedene det forekommer i GT, står ordet sammen med verb og pronomen i entall. Dersom pronomen i entall som gjennomgående brukes som betegnelsen på èn Gud, ikke kan overbevise leseren om at Gud er ett individ, da er det ingen andre grammatisk-språklige fakta som kan greie det. *Elôhim* knytter til seg verb i entall i så godt som alle 2500 forekomstene der ordet viser til Den ène Gud. Et og annet tilfeldig avvik beviser like lite som det faktum at Josefs herre blir beskrevet med et flertallssubstantiv flere ganger (1. Mos. 39:2, 3, 7, 8, 19, 20). Vil noen påstå at "Da nå Josefs herre [flertall på hebraisk] hørte [entall] hva hans hustru fortalte..." (1. Mos. 39:19) er galt oversatt? Abraham er sin tjeners "herrer" (flertall på hebraisk) (1. Mos. 24:9, 10). Er Abraham et flertallsord? Ingen ville engang tenke på å forandre oversettelsen i et annet vers i 1. Mosebok: "Mannen som er herre der i landet talte hardt til oss..." Selv om verbet står i entall, står substantivet i flertall, "*herrer* der i landet" (1. Mos. 42:30).[1] Vi har i disse eksemplene flertall på samme måte som i Abraham, Potifar og Josef og som angivelig finnes i *elôhim* når ordet viser til Gud, Den allmektige. Disse fakta beviser iakttakelsen som skribenten i *Encyclopedia of Religion and Ethics* gjør: "Det er ikke annet enn ondsinnet eller skinnhellig eksegese å hevde at man kan finne treenighetslæren i flertallsformen *elôhim*."[2]

Artikkelen om "Gud" i det samme oppslagsverket konkluderer: "Det finnes ingen indikasjoner i Det gamle testamente på at Guddommen inneholder ulike eller flere distinksjoner; det er anakronistisk å hevde at man finner læren om enten inkarnasjon eller treenighet på noen av GTs sider".[3]

Definisjonen av *elôhim* ("Gud") i *Illustrated Bible Dictionary* står i direkte motsetning til forestillingen om at Gud er "tre personer": "Selv om *elôhim* er flertall, kan ordet behandles som et entallsord; da viser ordet til Den eneste Gud... Det finnes bare èn allmektig Gud og Han er *èn person*".[4]

---

[1] Se også 1. Mos. 42:33: "Da sa mannen som er landets `*herrer*`.

[2] W. Fulton, "Trinity", i *Encyclopedia of Religion and Ethics*, 12:458.

[3] W. T. Davison, "God (Biblical and Christian)", i *Encyclopedia of Religion and Ethics*, 6:252-269.

[4] (InterVarsity Press, 1980), 571, uthevelser er lagt til.

Gud er èn

En betraktning av bruken av mengdebetegnelsen "èn" i forbindelse med Gud er egentlig ganske opplysende. Ingen har synderlige vanskeligheter med følgende påstander: I følge Esekiel var Abraham "èn [hebr. *echàd*, gr. *heis*]" (Esek. 33:24). NIV-oversettelsen gjengir dette på enkel engelsk: "Abraham var bare èn mann". Jesus brukte det samme ordet "èn" på samme måte og i samme betydning: "Men dere skal ikke la dere kalle rabbi, for èn er deres mester, men dere er alle brødre. Og dere skal ikke kalle noen på jorden for far, for èn er deres far, han som er i himmelen. La heller ikke noen kalle dere lærere, for èn er deres lærer, Messias" (Matt. 23:8-10). I hvert tilfelle betyr "èn" en person. For Paulus er Kristus "èn person" (*heis*): Gud sier ikke: "Og til dine ætlinger som om det gjaldt mange. Men som når det gjelder èn: `Og din ætt`. Og dette er Kristus" (Gal. 3:16). Noen få vers senere bruker Paulus nøyaktig det samme språket om Gud. Paulus sier: "Men en mellommann er ikke for èn [bokstavelig: `ikke av èn, *heìs*], men Gud er èn [*heìs*]" (Gal. 3:20). Betydningen er at Gud er "ett individ" eller "èn person". Alt dette er i samsvar med det unisone vitnesbyrdet i Skriften om at Den eneste Gud er Jesu Far. Det er riktig at *heìs* kan brukes kollektivt om en enhet: "For dere er alle èn i Kristus Jesus" (Gal. 3:28). Denne betydningen er imidlertid helt uegnet når det gjelder Gud, som hele tiden blir beskrevet med entallspronomen og som benevnes som Faderen, som åpenbart er èn person.

Disse fakta representerer et akutt problem for treenighetslæren. Noen har blitt presset til det ytterste til å hevde at ordet "Far" i Det nye testamente kanskje ikke bare beskriver èn person i Treenigheten, men alle tre, "Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd":

> Noen ganger blir "Faderen" brukt ikke bare om Han som er uavhengig av Sønnen og Den Hellige Ånd – en uavhengig person i Guddommen – men om selve Guddommen. La oss gi noen eksempler på dette... [Paulus sier at] det bare finnes en Gud som har sann eksistens, og at det er Han de kristne tilber. Deretter skriver han: "Så er det for oss bare èn Gud, Faderen" (1. Kor. 8:6). Her er ordet "Faderen" identisk med uttrykket "èn Gud". Paulus sier at det finnes bare èn Gud, og han tenker ikke på selve personene i Guddommen i det hele tatt. Det er slik han bruker ordet "Faderen", på samme måte som han gjør i Efeserne 4:6 hvor han skriver om "...èn Gud og alles Far...".[1]

Forfatteren strever med Paulus` enkle unitariske definisjon på Gud som "èn Gud, Faderen". Styrken i Olyotts egen overbevisning om at Gud faktisk er tre, tvinger ham til å forestille seg at "Faderen" egentlig betyr "tre personer". Teorien er i høyeste grad fantasifull. Forfatteren kan ikke tillate seg å tenke at Paulus kanskje ikke trodde på Treenigheten.

---

[1] Stuart Olyott, *The Three Are One* (Evangelical Press, 1979), 28, 29.

Er Jesus "Mad, Bad or God" ("Gal, Ond eller Gud")?

Tilhengere av treenighetslæren lar seg fange av det velbrukte slagordet om at Jesus enten er en løgner, en galning eller Den allmektige Gud. De har ikke vært i stand til å forestille seg noen annen mulighet eller kategori – at Jesus er Messias. Når Anderson Scott beskriver synet på Jesus slik det fremstår i Johannes`Åpenbaring, gir han oss en nøkkel til det bibelske bildet av Jesus: "Johannes trekker sammenlikningen mellom Kristus og Gud til det ytterste *der det ikke er mye om å gjøre at de to er "evig like*".[1]

Når vi vurderer Paulus` lære om Kristus, sier han: "St. Paulus bruker aldri Guds navn eller betegnelse på Jesus... Ved å se på helheten av Paulus sine uttalelser om Kristus er helhetsinntrykket at han gjengir en monoteistisk overbevisning, som uten unntak motsetter seg enhver impuls til å ville kalle Jesus for Gud".[2]

Riktigheten av denne evalueringen blir bekreftet av det sjokkerende faktum at det ikke finnes noen tekst i hele Det nye testamente der uttrykket *hò theòs* ("Gud") betyr "Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd". Årsaken til dette synes å være at ingen av de nytestamentlige forfatterne tenkte seg at Gud var "tre-i-èn". Det burde være noe tilhengerne av treenighetslæren var opptatt av, nemlig at når de sier "Gud", mener de Den treenige Gud, men når Det nye testamente (eller egentlig hele Bibelen) sier "Gud", betyr det aldri en treenig Gud. Det er vanskelig å finne mer overbevisende dokumentasjon enn at Den treenige Gud aldri er Bibelens Gud. Poenget vårt bekreftes av Karl Rahner: "Ingen steder i Det nye testamente finner en teksten *hò theòs* [bokstavelig `Guden`] som definitivt viser til Den treenige Gud som en enhet som eksisterer i tre Personer. I de aller fleste tilfellene der *hò theòs* forekommer, viser uttrykket til Faderen som en av personene i Treenigheten".[3]

Vi er uenige i at Faderen er del av en Treenighet, men Rahners iakttakelse er korrekt: I Det nye testamente betyr Gud nesten utelukkende Jesu Far, og aldri tre personer eller "Personer".

Inkarnasjonen og de synoptiske evangeliene

Det totale fravær av en inkarnasjonslære i Lukasevangeliet (det samme kan sies om Matteus) reiser et viktig spørsmål om treenighetslæren. Raymond Brown bemerker: "Det finnes ingen holdepunkter for at Lukas står for en inkarnasjons- eller preeksistensteologi: For Lukas (1:35) synes snarere guddommelig barnekår (*sonship*) å være et resultat av den guddommelige unnfangelsen av Jesus i Maria... Jesus ble unnfanget og født; det skulle være solidarisk nok med menneskeheten ellers".[4]

---

[1] "Christology", *Dictionary of the Apostolic Church*, 1:185, uthevelsen er lagt til.
[2] Ibid., 194.
[3] *Theological Investigations*, 143.
[4] *The Birth of the Messiah*, 432.

Lukas definerer meget presist hvem Jesus var når han først kaller ham "Messias Herren", dvs. "Herren Kristus", og noen få vers senere for "*Herrens* Kristus [Messias]" (Luk. 2:11, 26). Tittelen "Messias Herren" eller "Herren Messias" er også funnet i jødisk litteratur fra samme tid som da Lukas skrev sitt evangelium (Salomos salmer 17:32; 18:7). Her beskrives Israels lovede befrier, nasjonens eldgamle håp. Den samme messianske beskrivelse ble gitt til et av Israels overhoder i Septuagintas gjengivelse av Klagesangene 4:10. Ikke i noe tilfelle impliserer den kongelige tittelen at Messias er Gud. Den stammer fra Salme 110:1 hvor Messias sies å være Davids herre, dvs. hans konge.

Lukas velger ut en annen tittel på Jesus, nemlig "Herrens Messias", fordi denne er nøyaktig den samme som det gammeltestamentlige uttrykket "Herrens Salvede", Israels konge. David taler om kong Saul som "min herre, Herrens salvede [Messias]" (1. Sam. 24:6; sml. v. 10). Abner skulle ha beskyttet Saul, "din [Abners] herre kongen", "din herre, Herrens salvede [Messias]" (1. Sam. 26:15, 16). Jesus er den ultimate "Den Salvede", den lovede Israels konge. Lukas` beskrivelse av ham er i full overensstemmelse med Johannes som introduserer Jesus som "Guds Sønn" og "Israels konge" (Joh. 1:49). Paulus anerkjenner at de kristne tjener "Herren Messias" (Kol. 3:24), og Peter som hadde erklært i en tidligere tale at Gud hadde gjort Jesus til "herre og Messias" (Ap.gj. 2:36), oppfordrer ved slutten av sitt liv de troende til "...å hellige Kristus som herre i deres hjerter" (1. Pet. 3:14). I Bibelens siste bok er den herliggjorte Jesus fortsatt Herrens "salvede [Messias]" (Åp. 11:15; 12:10). Den mye ignorerte tittelen på Jesus som "Herren Messias" møter oss igjen og igjen i Det nye testamente i den mye brukte tittelen "Herren Jesus Kristus [Messias]".

Treenighetslæren blander sammen Herren Gud med den salvede eller *utvalgte* herren, kongen. Selve benevnelsen Messias er helt adekvat dersom en skal gjengi Det nye testamentes forståelse av hvem Jesus er. Bibelen trenger ingen "hjelp" fra senere utviklet kristologi som går langt utover bekjennelsen om at Jesus er Messias, Guds Sønn. Som Kristus er Jesus det perfekte bildet av Den ène Gud. Jesu karakter og tjeneste demonstrerer Faderens karakter og virksomhet på samme måte som en agent representerer sin oppdragsgiver.

Barnekår fra evighet av

Tilhengere av treenigetslæren kjemper i motbakke når de ut fra det de leser i Bibelen støtter forestillingen om at Jesus hadde barnekår (*sonship*) fra evighet av. En nålevende tilhenger av treenighetslæren opplyser at Jesus fremstod "...ved at han ble skapt fra evighet av som Guds Sønn av Faderen *i en fødsel som aldri fant sted* fordi den alltid har eksistert".[1] Vi undrer oss over om slikt mystifiserende språk bidrar til å få fram sannheten om den kristne tro. I Skriften fant Sønnens tilblivelse sted i tiden. Den klassiske forutsigelsen om Messias`

[1] Kenneth Wuest, *Great Truths to Live By* (Grand Rapids: Eerdmans, 1952), 30, uthevelse er lagt til.

utvelgelse til å være konge står i Salme 2:7. Den ène Gud erklærer: "Du er min sønn, Jeg har født deg i dag". Lukas visste at Guds Sønn ble til på mirakuløst vis i Marias morsliv (Luk. 1:35). I en tale i Antiokia i Pisidia talte Paulus om Messias` fødsel og utla for tilhørerne at Gud "oppreiste Jesus", dvs. brakte ham på scenen for å oppfylle "tilblivelsesprofetien" i Salme 2.[1] Lukas hadde allerede brukt det samme uttrykket – "å oppreise" – om den lovede profets fødsel.[2] Det finnes ikke noe slikt i Skriften som Sønnens tilblivelse fra evighet av uten i de senere trosbekjennelsene.

En fremstående tilhenger av treenighetslæren uttrykte i forrige århundre sin forvirring med tanke på forestillingen om barnekår som ikke har noen begynnelse og dermed også med tanke på hele læren om den såkalte "evige Sønnen". Når han taler om Luk. 1:35 bemerket Adam Clark:

> Vi kan ganske enkelt forstå dette ved at engelen ikke gir benevnelsen *Guds Sønn* med referanse til Kristi guddommelige natur, men med referanse til *det hellige* eller *den hellige personen*, *tò hagiòn*, og som skulle fødes av en jomfru, ved Den Hellige Ånds kraft.... Her må jeg få lov til å si at med all respekt for dem som ikke mener det samme som meg, er læren om Kristi evige barnekår (*sonship*) ubibelsk og farlig. Jeg forkaster denne læren ut fra følgende grunner. 1) Jeg har ikke noe sted i Skriften vært i stand til å finne et uttrykk som bekrefter den. 2) Dersom Kristus er Guds Sønn med guddommelig natur, kan han ikke være evig ettersom sønn impliserer en far, og far impliserer forestillingen om en tilblivelse, unnfangelse, og unnfangelse impliserer en tid eller tidspunkt da dette skjedde, og tid forutsetter en slik tilblivelse. 3) Dersom Kristus er Guds Sønn med guddommelig natur, da er Faderen nødvendigvis før ham og derfor av høyere rang. 4) Nok en gang, dersom denne guddommelige natur ble unnfanget av Faderen, da må det ha skjedd på et visst tidspunkt, dvs. det var altså en tid da den ikke eksisterte og et tidspunkt da den begynte å eksistere. Dette river grunnen under forestillingen om vår velsignede Herres såkalte evige tilblivelse og tar fra ham en gang for alle hans "medlemsskap" i Guddommen. 5) Det å si at han ble til fra evighet av, er etter min mening absurd, og uttrykket "evig Sønn" er en positiv selvmotsigelse. "Evig" er noe som ikke har noen begynnelse og står ikke i forhold til tiden som dimensjon. Det å være sønn innebærer tid, unnfangelse og farskap: og tid er også en forutsetning for en slik tilblivelse. Sammenstillingen av disse to ordene, "evig" og "Sønn" er absolutt helt umulig fordi de impliserer grunnleggende forskjellige og motstridende størrelser.[3]

---

[1] Se Ap.gj. 13:33 der Salme 2:7 blir sitert. Det er mer naturlig at "oppreist" her viser til Jesu fødsel og ikke hans oppstandelse. Paulus fortsetter med å vise til at Jesus i det neste verset blir oppreist fra de døde. KJV-oversettelsen synes å blande sammen temaet ved å sette inn ordet "igjen" etter "oppreist" i vers 33 (vers 32 i norske bibler).

[2] Ap.gj. 2:30 (yngre tekstvitner); Ap.gj. 3:22; 3:26; 7:37.

[3] *Clarke`s Commentary* (New York: T. Mason og G. Lane, 1837) til Luk. 1:35.

Moses Stuart var en fremragende teolog og bibelforsker, også kjent som den amerikanske bibellitteraturens far. Han hadde følgende å si om dette tema (han var for øvrig en tilhenger av treenighetslæren): "Tilblivelsen av Sønnen *som guddommelig, som Gud selv,* synes å være helt utelukket – dersom det da ikke er en lære som følger av en direkte åpenbaring, noe som langt fra er tilfelle. Jeg oppfatter tvert imot at det helt enkelt er det motsatte som blir dosert".[1]

Men kan treenighetslæren bestå dersom det ikke finnes noen bibelsk støtte for forestillingen om en " tilblivelse fra evighet av"?

OMSTRIDTE TEKSTER

Diskusjonen rundt treenighetslæren dreier seg ofte bare om en håndfull vers i Det nye testamente og som hevdes å bevise at Jesus er Den allmektige Gud og ikke bare en perfekt gjenspeiling av Guddommen som den autoriserte menneskelige og Den eneste Guds utsending og ambassadør. Noen av vår egen tids forsvarere av Treenigheten gjengir disse versene som om det var helt innlysende at budskapet understøtter treenighetslæren. Det er en sterk og høyt verdsatt tradisjon blant tilhengere av treenighetslæren at disse tekstene ikke bekrefter Jesu guddommelighet.

Kaller Det nye testamentet Jesus for Gud?
Titus 2:13; 2. Pet. 1:1

Flere diskusjoner i vår egen tid går utover den såkalte "Granville Sharp"-regelen som støtte for sin påstand om at Jesus blir kalt "den store Gud og Frelser" i Titus 2:13. Sharp anførte at når det greske ordet *kaí* (og) binder sammen to substantiv i samme kasus, og det første substantivet har den bestemte artikkelen foranstilt seg, mens det andre ikke har det, viser de to substantivene til samme subjekt. Derfor burde det omstridte verset ha vært gjengitt slik: "... vår Gud og Frelser, Jesus Kristus", og ikke slik King James-oversettelsen gjengir det, "den store Gud og vår Frelser Jesus `Kristus". Regelen om utelatelsen av den bestemte artikkelen kan imidlertid ikke anvendes som en ubetinget støtte for det førstnevnte synet. Som Nigel Turner (tilhenger av treenighetslæren) sier det:

> Uheldigvis kan vi ikke i vår tid være sikre på om denne regelen er absolutt. Av og til blir ikke den bestemte artikkelen gjentatt selv om det er tydelig at de aktuelle ordene skal oppfattes atskilt fra hverandre. "Gjentakelsen av artikkelen var strengt tatt ikke nødvendig for å være sikker på at de aktuelle ordene skulle oppfattes atskilt"

[1] Moses Stuart, *Answer to Channing*, sitert av Wilson, *Concessions*, 315 (uthevelsen er Stuarts).

(Moulton-Howard-Turner, *Grammar*, Vol. III, side 181. Det refereres her til Titus 2:13).[1]

Ettersom fraværet av den bestemte artikkelem foran det andre substantivet ikke er avgjørende, er det naturlig her å se at Guds herlighet åpenbarer seg i Hans sønn ved hans andre komme. Det er en klar parallell til Matteus` beskrivelse av Jesu komme i makt: "For Menneskesønnen skal komme i sin fars herlighet med sine engler" (Matt. 16:27). Ettersom Faderen tildeler Sin Hellige Ånd til Sønnen (slik Han også vil dele den med de hellige), er dette helt i tråd med at Faderen og Sønnen har nær forbindelse med hverandre. Bare noen få vers tidligere taler Paulus om "Gud Fader og Kristus Jesus, vår Herre" (Titus 1:4).

En rekke grammatikere og bibelforskere har innsett at fraværet av den bestemte artikkelen før "vår Frelser, Jesus Kristus" ikke er tilstrekkelig for å begrunne det tilhengerne av treenighetslæren hevder, nemlig at Jesus her blir kalt "Den store Gud". I beste fall er påstanden "tvilsom".[2] Det er uheldig, slik Brown ser det, "at vi ikke kan komme fram til noe sikkert her, fordi det ser ut til at det er akkurat dette skriftstedet som er utgangspunktet for Kirkenes Verdensråds bekjennelse om at `Jesus Kristus er Gud og Frelser`".[3] Man skal også legge merke til at den romerske keiseren i noen tilfeller ble kalt for "Gud og Frelser" uten at dette innebar at han var Den allmektige Gud. Selv om benevnelsen "Gud og Frelser" ble brukt utelukkende om Jesus, så ville ikke dette alene etablere hans stilling til å være på linje med Faderen verken mht. til tid eller kvalitet. Det ville derimot betegne ham som Den eneste Guds suverene agent og representant, en oppfatning som for øvrig hele Bibelen gir inntrykk av.

Bibeloversettere støter på et liknende grammatisk problem i 2. Pet. 1:1. Henry Alford er en av mange tilhengere av treenighetslæren som argumenterer for at Jesus ikke blir kalt "Gud" i dette verset. For ham er fraværet av artikkelen mindre viktig i denne sammenheng og på samme måte som i Titus 2:13, enn det langt mer betydelige faktum at både Peter og Paulus vanligvis skiller tydelig mellom Gud og Jesus Kristus. Forfatteren av *Cambridge Bible for Schools and Colleges* sa seg enig i at "regelen om at bare èn forekomst av den bestemte artikkelen indikerer ett subjekt..., ikke kan tillegges avgjørende betydning".[4] En forfatter og

---

[1] *Grammatical Insights into the New Testament* (Edinburgh: T&T Clark, 1965), 16. En uheldig trykkfeil forekommer i Nigel Turners uttalelse. Ordet "ikke" er utelatt før "gjentatt", slik at Turners intensjon blir snudd på hodet og budskapet om at artikkelen ikke nødvendigvis må gjentas for å få frem avstand mellom to spesifikke subjekt, ikke kommer frem. Vi hadde for øvrig god mulighet til å diskutere temaet med den nå avdøde dr. Turner.

[2] Se Raymond Brown, *Jesus, God and Man*, 15-18.

[3] Ibid., 18. Sml. Nels Ferrés innvending om at denne tittelen impliserer en doketisk Jesus ("Is the Basis of the World Council Heretical? [Er grunnlaget for Verdensrådets oppfatning kjettersk]?" *Expository Times* 73:12 (Des., 1962): 67).

[4] A. E. Humphreys, *The Epistles to Timothy & Titus* (Cambridhe University Press, 1895), 225.

tilhenger av treenighetslæren fra det forrige århundre var langt mindre generøs overfor dem som søkte å finne bevis for Jesu guddom i utelatelsen av artikkelen: "Noen fremstående og gudfryktige teologer (...) har så langt strukket argumentet som man finner i tilstedeværelsen eller fraværet av den bestemte artikkel, altfor langt, og at de med dette har blitt ofre for et bedrageri, en forførelse, og at de i sin iver og begeistring for å holde oppe `Sønnens hyllest` ikke var klar over at de i stedet `vanæret Faderen`".[1]

Det siste utsagnet kan muligens sies å være sannheten om hele den ortodokse leirs anstrengelser for i alle henseende å gjøre Jesus lik Faderen.

Rom. 9:5

Noen tilhengere av treenighetslæren foreslår at Rom. 9:5 er det endelige beviset på at Jesus er "Gud over alle ting" og derfor en del av Guddommen. Det avhenger imidlertid av hvilken bibeloversettelse en har tilgang til. Det finnes faktisk nemlig hele sju forskjellige måter å tegnsette teksten på i dette verset og som alle tilegner *enten* Kristus *eller* Faderen benediksjonen, "Gud være velsignet i evighet".[2] Temaet er: Skal verset leses slik: "...er Kristus kommet etter kjødet, han som er over alle ting. Gud være velsignet i evighet", eller slik: "...er Kristus kommet etter kjødet, han som er Gud over alle ting, velsignet i evighet"? Blant de gamle bibeloversetterne var Erasmus, til tross for at han selv var en tilhenger av treenighetslæren, forsiktig med å bruke dette verset som et tekstbevis:

> ...de som hevder at Kristus i denne teksten tydelig blir kalt *Gud*, legger enten for liten vekt på andre skriftsteder, eller de benekter i det hele tatt å forstå arianerne, eller de legger knapt merke til apostelens stil. Vi finner et lignende avsnitt i 2. Kor. 11:31: "Vår Herre Jesu Kristi Gud og Far som er velsignet i evighet" hvor det siste setningsleddet unektelig peker på Faderen.[3] [I Norsk Bibels utgave av 1988, NB 88, er verset gjengitt slik: "Gud og vår Herre Jesu Kristi Far, han som er velsignet i evighet"].

Ved å bruke prinsippet med å sammenligne en tekst med andre tekstavsnitt, er det mest sannsynlig at Paulus beskriver Faderen som han som "er over alle ting". Paulus skiller gjennomgående mellom Gud og den Herre Jesus. I det samme brevet velsigner Paulus Skaperen, og det er ingen grunn til å tvile på at det er Faderen han sikter til også i Rom. 1:25. I et annet avsnitt taler han om "vår Guds og Fars vilje, Ham være ære i evighet. Amen" (Gal. 1:4-5). Rom. 9:5 er en klar parallell. Vi bør heller ikke glemme at ordet *theòs*, Gud,

---

[1] Granville Penn, *Supplemental Annotations to the New Covenant*, 146, sitert av Wilson i hans *Unitarian Principles Confirmed by the Trinitarian Testimonies*, 431.

[2] For en fullstendig analyse av de ulike mulighetene, se artiklene i *Journal of the Society of Biblical Literature and Exegesis*, 1883.

[3] *Works*, red. Jean Leclerc, 10 bind (Leiden, 1703-1706), 6:610, 611.

forekommer mer enn 500 ganger i Paulus sine brev, og det finnes ikke ett eneste tilfelle der dette uttrykket kan sies å være brukt om Kristus. Flere kjente tekstkritikere (som f.eks. Lachmann og Tischendorf) setter punktum etter ordet "kjød" i Rom. 9:5[1] [I en norsk bibel må ordet "Gud" plasseres etter "ting" sammen med et punktum, slik at den siste setningen begynner med "Gud" for å gi den samme betydningen som på engelsk] slik at resten blir en saligprisning av Faderen. De eldste greske manuskriptene inneholder ingen tegnsetting, men *Codex Ephraemi* fra det femte århundre inneholder punktum etter "kjød" [på norsk: punktum etter "alle ting"]. Enda mer bemerkelsesverdig er det faktum at det så lenge striden mellom arianerne og de ortodokse varte, ikke forekom at dette verset ble brukt av de ortodokse mot unitarianerne. Verset indikerte på den tid åpenbart ikke at Jesus var Gud.

I moderne tid finner Raymond Brown at "man skulle i beste fall kunne hevde en viss mulighet for at dette verset viser til at Jesus er Gud".[2] I kommentaren til Romerbrevet i den konservative *Tyndale Commentary* advarer F. F. Bruce mot å anklage noen for å være "kristologisk uortodokse" som oppfatter at benediksjonen i 9:5 gjelder Faderen.[3] Det er også passende å legge til at selv om Jesus uttrykkelig skulle bli kalt "Gud", så ville man kunne benytte den mer sekundære betydningen av ordet, nemlig at Jesus her reflekterer sin Far, Gud Den allmektiges, guddommelige majestet.

Når detaljene omkring grammatiske nyanser har blitt utforsket til fulle, vil mulige avveininger kunne peke i flere retninger. Det ville være ganske utenkelig å forestille seg at den kristne trosbekjennelsen skulle være avhengig av hårfine språklige nyanser som det ville være urimelig å be noen om å bedømme den absolutte betydningen av, og som eksperter ville være uenige om. Det enkle språket som Paulus og Jesus bruker i sin trosbekjennelse, er tilgjengelig for enhver som leser sin bibel: "Det finnes ingen Gud uten èn,... Så er det for oss [kristne] ingen Gud uten èn, Faderen" (1. Kor. 8:4, 6).

"Èn Gud" er like forskjellig fra "èn Herre, Jesus Messias" i Paulus` tanke som Gud er forskjellig fra hedningeverdenens mange guder. Kategorien "èn Gud" hører utelukkende til Faderen, kategorien "Herren *Messias*" hører utelukkende til Jesus. Jesus selv gir oss grunnlaget for Paulus` enkle forståelse av uttrykket "èn Gud". Både mesteren og disippelen bekjente seg begge til Israels trosbekjennelse om at Gud er èn unik person.

De språktekniske utfordringene i Joh. 1:1

Joh. 1:1 har vært gjenstand for grundige og detaljerte analyser av bibelfortolkere i ulike leire og med ulike tilnærminger til teksten. Det er tydelig at noen moderne bibeloversettelser

---

[1] Engelske bibeloversettelser som har denne gjengivelsen, er bl.a. *The Revised Berkeley Version* og *New Revised Standard Version* (oversetters anm.).
[2] *Jesus, God and Man*, 22.
[3] *Romans, Tyndale New Testament Commentaries* (Grand Rapids: Eerdmans, 1985), 176.

må sies å være rene trinitariske *oversettelser*. *The Living Gospels*[1] gjengir: "Før noe annet eksisterte, var Kristus hos Gud. Han har alltid vært til og er selv Gud". Men det er det samme som å reise hele den trinitariske problemstilling. Plutselig er Gud to personer. Et lite kjent faktum er at "ordet" i bibeloversettelser utgitt før *King James Version*, ikke gir inntrykk av at "ordet" er en *person* i Guddommen. *The Bishop`s Bible* fra 1568 som ble erstattet av King James-bibelen i 1611, forstår "ordet" som noe upersonlig og bruker pronomenet "det" og "dette" slik *the Geneva Bible* fra 1560 også gjør.

Det er en antakelse å hevde at Johannes med "ordet" siktet til et uskapt personlig vesen hos Den eneste Gud. Andre steder anerkjenner Johannes at Faderen er "den eneste sanne Gud" (Joh. 5:44). Mange har innsett at det er en åpenbar sammenheng mellom "ordet" og det som blir sagt om "Visdommen" i Det gamle testamente. I Ordspråkene blir "Visdommen" personifisert, og det sies at "Visdommen" er "hos Gud" (Ordspr. 8:30). Johannes sier at "ordet var "hos [*prós*] Gud". I Det gamle testamente blir det sagt at en visjon, et ord eller hensikt er "hos" den personen som mottar eller eier den/det. "Ordet" har en kvasieksistens i seg selv: "Herrens ord er hos ham"; "profeten... har en drøm hos seg." Det var i Davids hjerte (bokstavelig, "hos hans hjerte") at han skulle bygge et tempel. "Visdommen" er *hos Gud*.[2] Sistnevnte er en slående parallell til åpningsverset i Johannes-evangeliet. I Det nye testamente kan noe upersonlig være "hos" en person, som f.eks. når Paulus håper "at evangeliets sannhet skulle stå fast hos [*prós*] dere" (Gal. 2:5). I åpningen til x|annesbrev, som for øvrig trolig representerer nettopp den kommentaren vi trenger til Joh. 1:1, skriver han at det evige liv "var hos [*prós*] Faderen" (1. Joh. 1:2). På grunnlag av disse parallellene er det umulig å si med sikkerhet at "ordet" i 1. Joh. 1:1-2 nødvendigvis betyr et av medlemmene i Treenigheten, dvs. den preeksistente Sønnen.

Johannes fortsetter med å si at "ordet var hos Gud" (Joh. 1:1). Intense diskusjoner om den nøyaktige betydningen av "Gud" (her uten den bestemte artikkel) har bidratt til å gjøre hele avsnittet svært komplisert. Noen mener at regelen som Colwell fastsatte, innebærer at fraværet av den bestemte artikkelen ikke svekker Johannes` intensjon om å ville si at ordet fullt ut var Gud og identisk med Ham. Andre påstår hardnakket at "Gud" uten artikkelen er Johannes` måte å si oss at ordet hadde *karakter* av å være Gud og var det fullkomne uttrykk for Guds tanke. Biskop Westcotts kommentar (Westcott var for øvrig en tilhenger av tre-enighetslæren) til Joh. 1:1 er høyt respektert, og professor Moule gir den sin forsiktige støtte:

> Biskop Westcott`s bemerkning [til Joh. 1:1], selv om den forutsetter en viss referanse til et idiom, er fremdeles uttrykk for Johannes` intensjon: "Ordet [Gud] står nødvendigvis oppført uten artikkel (*theòs*, ikke *hò theòs*) all den tid den bare

[1] Tyndale House, 1966.

[2] 2. Kong. 3:12; Jer. 23:28 (Hebr.); 1. Kong. 8:17; 2. Krøn. 6:7; Job 12:13, 16; Job 10:13 - "hos deg" er en parallell til "gjemt i ditt hjerte", dvs. "noe du har satt deg fore i hjertet". Se også Job 23:10, 14.

beskriver Ordets natur og ikke identifiserer Hans Person. Det ville være ren sabellianisme[1] å si at `Ordet var *ho theòs*`".[2]

Biskopens poeng var at "ordet" ikke kan være atskilt fra Gud (hos Gud) og på samme tid være identisk med Ham. Dette ville utydeliggjøre selve Guds egenart. Det Johannes derimot gjør, er å beskrive "ordets" natur, og han viser at fraværet av artikkelen foran *theòs* "vektlegger det kvalitative aspektet ved substantivet i stedet for dets identitet. Noe man tenker på kan oppfattes på to måter: enten som *identitet* eller *kvalitet*. For å forklare førstnevnte brukte grekerne artikkelen; for å forklare sistnevnte ble en konstruksjon uten forbindelsesord benyttet".[3]

Etter en grundig analyse foreslår Philip Harner: "Kanskje uttrykket bør oversettes slik, `Ordet hadde samme natur som Gud`".[4] Han legger til at "det finnes ikke noe grunnlag for å anse predikatet *theòs* som avgrenset".[5] "Således", sier en annen teolog, "indikerer Joh. 1:1b ikke identiteten til *lógos*, men karakteren".[6]

Vanskeligheten mange oversettere står overfor, er hvordan de skal formidle disse ørsmå nyansene til et annet språk enn gresk. James Denny insisterte på at Det nye testamente sier noe annet enn det som mange engelske bibeloversettelser gjengir: "...og Ordet var Gud". Han mente at på gresk betyr "Gud" (*theòs*) uten den bestemte artikkel egentlig "det å ha Guds kvalitet", og ikke et vesen som er en èn-til-èn identifikasjon med Gud selv.[7] Et forsøk på å formidle det riktige meningsinnholdet finner man i følgende oversettelse: "Og ordet var Gud".[8] Uheldigvis formidler ikke de vanligste engelske oversettelsene den riktige betydningsnyansen. Som Harner sier: "Problemet med alle disse oversettelsene [RSV, Jerusalem Bible,

---

[1] **Sabellianisme**: oldkirkelig teologisk retning, oppkalt etter biskop Sabellius (ca. 200 e.Kr.). Ifølge sine motstandere lærte Sabellius og hans tilhengere at Faderen, Sønnen og Ånden var èn og samme person i forskjellige roller*, Damms Store Leksikon*, N. W. Damm & Søn AS, Oslo, 1989, s. 84 (oversetters anm.)

[2] C. F. D. Moule, *An Idiom Book of New Testament Greek* (Cambridge University Press, 1953), 116.

[3] Dana og Mantley, *A Manual Grammar of the Greek New Testament* (New York: Macmillan, 1955), seksjon 149.

[4] "Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Mark. 15:39 and John 1:1," *Journal of Biblical Literature* 92 (1973): 87.

[5] Ibid., 85.

[6] D. A. Fennema, "Johannes 1:18: `Gud, Sønnen`", *New Testament Studies* 31 (1985): 130.

[7] *Letters of Principal James Denny to W. Robertson Nicoll* (London: Hodder and Stoughton, 1920), 121-126.

[8] C. C. Torrey, *The Four Gospels – A New Translation* (New York: Harper, 1947, andre utgave).

New English Bible, Good News for Modern Man] er at de gir uttrykk for forestillingen om at "ordet" og "Gud" kan brukes om hverandre".[1]

Johannesprologen forutsetter ingen tro på at Gud er mer enn èn person. Det er snarere mer sannsynlig at Johannes korrigerer en samtidig gnostisk tendens til å skille Gud fra mindre guddommelige vesener. Johannes` intensjon er å forbinde Guds "visdom" og Guds "ord" så nært som mulig med Gud selv. "Ordet" er Guds egen kreative aktivitet. Således sier Johannes at i begynnelsen var Guds visdom, som det fulle og hele uttrykk for Gud, som Gud hadde hos seg på samme måte som en arkitekt har sin plan og tegning. Det var Gud selv i Hans selvmanifestasjon. Alt ble skapt ved denne planen. Det samme "ordet" ble til slutt legemliggjort i et menneske, Messias, da Jesus ble født, da "ordet ble kjød" (Joh. 1:14). Jesus er derfor det ordet *ble*. Han er det perfekte uttrykk for Guds sinn og tanke i menneskelig form. Jesus trenger ikke å bli identifisert ord for ord med Joh. 1:1 som om *Sønnen* eksisterte fra evighet av. Jesus er den guddommelig oppnevnte Guds budbringer, som på samme måte som "ordet" har Guds karakter.

James Dunns konklusjon vedrørende Johannes` hensikt med prologen bekrefter en ikke-trinitarisk lesning og forståelse av Joh. 1:1-3, 14:

> Konklusjonen som synes å fremkomme etter vår analye [av Joh. 1:1-4] så langt, er at det er kun i vers 14 ["og ordet ble kjød"] vi først kan begynne å snakke om det personlige *logos*. Den poetiske stilen inneholder et heller upersonlig språk (ble kjød), men det er ingen kristen som her kan la være å gjenkjenne hentydningen til Jesus – ordet ble ikke kjød i alminnelighet, men Jesus Kristus. *Før vers 14* befinner vi oss i den samme sfære som de førkristnes snakk om "Visdommen" og "Logos". Avsnittet inneholder det samme språket og de samme forestillingene som vi finner hos Filon fra Aleksandria, og som vi har sett opererer med *personifikasjoner mer enn personer*. Avsnittet beskriver også *personifiserte handlinger* som Gud gjør mer enn et individuelt guddommelig vesen som sådan. Poenget blir tilslørt av det faktum at oversettere gjengir det maskuline *logos* med pronomenet "han" gjennom hele "diktet". Men dersom vi oversetter *logos* med "Guds ytring" i stedet, vil det bli tydeligere at diktet *ikke nødvendigvis tenderer mot at Logos i versene 1-13 skal oppfattes som et personlig guddommelig vesen*. Med andre ord, den revolusjonerende betydningen av vers 14 kan godt være at verset ikke bare markerer tankespranget fra preeksistens til inkarnasjon, men også overgangen fra en upersonlig personifikasjon til en reell og virkelig person.[2]

---

[1] Harner, "Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Mark. 15:39 and John 1:1", han stiller opp synonymet til "ordet" og "Gud" som "setningsledd A", *ho theòs æn ho lógos*, og blir beskrevet på side 84 i artikkelen. Oversettelsen "og Ordet var Gud" villeder leseren til å tro at Johannes er talsmann for den trinitariske forestillingen om at ordet (og derfor også Jesus) er identisk med Gud, Den allmektige.

[2] *Christology in the Making*, 243.

Denne lesemåten av Johannes har den betydelige fordelen at den harmoniserer Johannesevangeliet med vitnesbyrdet til Matteus, Markus og Lukas og etterlater Faderen, Den eneste Guds udelte enhet, intakt.

Mark. 13:32

Dette verset gjengir Jesu uttalelse om at han ikke kjente til tidspunktet for sin gjenkomst. Det synes ganske enkelt å være en selvmotsigelse å hevde at en allvitende guddom i det hele tatt kan være uvitende. Noen tilhengere av treenighetslæren viser til læren om den guddommelige og den menneskelige natur i Jesus for å forklare problemet. Som Gud kjente Sønnen til tidspunktet for sin gjenkomst, men som menneske visste han det ikke. Dette synes å være ikke så ulikt det å si at man er fattig fordi man ikke har penger i den ene lommen selv om man har en million kroner i den andre. I nevnte tekst er det *Sønnen* i motsetning til *Faderen*, som ikke visste. Det er derfor ganske umulig å hevde at det kun var Jesu menneskelige natur som var uvitende. Bibelen skiller uansett ikke mellom "naturene" i Jesus som Guds Sønn og som Menneskesønnen. Begge er messianske betegnelser for denne ene personen. Dersom et vitne i en rettshøring skulle bli spurt om han har sett den tiltalte en aktuell dag, og han svarer negativt i den betydning at han ikke har sett ham med det ene glassøyet, selv om han så ham med sitt friske øye, ville vi anse ham for å være uærlig. Da Jesus refererte til seg selv som Sønnen, kunne han ikke ha ment bare en del av seg. Teorien om at Jesus både kjente til og ikke kjente til dagen for sin fremtidige gjenkomst, ville etterlate alt det andre Jesus sa som uforståelig. Det er ganske enkelt et faktum at en bekjennelse av uvitenhet er uforenlig med teorien om Jesu absolutte guddom.

Et lignende problem møter tilhengere av treenighetslæren når de presiserer at det var som menneske at Jesus døde. Dersom Jesus var Gud - og Gud er udødelig - kunne ikke Jesus ha dødd. Vi undrer oss over at det er mulig å fremholde at "Jesus" ikke er et uttrykk for hele personen. Det er ingenting i Bibelen som indikerer at Jesus kun er navnet på en menneskelig natur. Dersom Jesus er hele personen og Jesus døde, da kan han ikke være en udødelig guddom. Det synes som om tilhengere av treenighetslæren argumenterer med at det bare er Gud som kan bringe til veie en nødvendig forsoning. Men dersom den guddommelige naturen ikke døde, hvordan kan da forsoningen være sikret ut fra nevnte trinitariske teori?

Det er vanskelig å forstå hvorfor Gud, om han så vil det slik, ikke kunne utvelge et syndfritt menneske, unnfanget på enestående vis, som et tilfredsstillende offer for verdens synder. Det er lite overbevisende å insistere på at alene et evig vesen og en persons død kan sone synd. Skriften sier nemlig ikke dette. Men Skriften sier at Jesus døde, og at Gud er udødelig. Den logiske slutningen mht. Jesu natur synes uunngåelig.

Matt. 1:23 (Jes. 7:14)

Det blir noen ganger påstatt at navnet Immanuel – "Gud med oss" – og som ble gitt til Jesus, beviser at han er Gud. Dersom det var slik, da ville også et hvilket som helst annet barn som ble født etter denne profetien ble uttalt i Akas` dager, ha vært Gud. Navnet sier oss imidlertid ingenting om at Jesus er Gud, men at Gud grep inn i hans liv for å frelse sitt folk. Foreldre som på gammeltestamentlig tid kalte sin sønn for Itiel (Ordspr. 30:1) – "Gud med meg" – trodde neppe at barnet deres var en guddom. Navn av denne type peker på den guddommelige hendelsen forbundet med livet til personer som blir gitt et slikt navn. Gud, Jesu Far, var visselig med Israel i "sitt virke" gjennom Sin enbårne sønn. I Jesu liv, Guds Sønn, hadde Gud gjestet sitt folk. En teolog som også var tilhenger av treenighetslæren, skrev i det 19. århundre: "Å fremholde at navnet Immanuel beviser læren [om Jesu guddom] er en uholdbar påstand selv om mange tilhengere av treenighetslæren forfekter den. Jerusalem blir kalt `Jahve er vår rettferdighet`. Betyr det at også Jerusalem er guddommelig?".[1]

Joh. 10:30

I dette verset hevder Jesus at han er "ett" med Faderen. Ordet "ett" i denne svært omdiskuterte teksten er det greske *hén*. Det er ikke det maskuline tallordet *heís* som beskriver Guddommen i den kristne trosbekjennelsen Jesus bekjente seg til (Mark. 12:29). Det er faktisk urettferdig at Jehoves Vitner noen ganger blir angrepet i populære trykksaker om Treenigheten for å hevde det som konservative evangeliske bibelfortolkere innrømmer: "Uttrykket ["Jeg og Faderen er ett"] synes... hovedsaklig å implisere at Faderen og Sønnen er ett med tanke på vilje og hensikt. Jesus ber i Joh. 17:11 om at hans etterfølgere må være ett (*hén*), dvs. ett i hensikt på samme måte som han og Faderen er ett".[2]

Det er dette unitarianere (og et utall trinitarianere) har hevdet i flere århundrer. Erasmus, som også var en tilhenger av treenighetslæren, så faren med å tøye dette verset for langt utover sin naturlige betydning: "Jeg ser ikke hvordan denne teksten har noen verdi med tanke på å bekrefte det ortodokse standpunkt, eller med tanke på å stagge motstanden fra vranglærerne".[3]

Meningen med denne uttalelsen er ganske tydelig når vi ser den i konteksten den står i.. Jesus hadde nettopp snakket om hvordan Faderen passer på sauene. Ettersom Jesu makt er gitt ham av Faderen, er den samme makt i stand til å bevare sauene trygt. Jesus og Faderen er ett i betydningen av at de begge passer på sauene. John Calvin hadde mer rett på dette punktet enn noen av dagens calvinister. Han bemerket at "kirkefedrene brukte dette verset

---

[1] Moses Stuart, *Answer to Channing*, sitert i *Concessions*, 236.
[2] R. V. G. Tasker, *John, Tyndale Commentaries* (Grand Rapids: Eerdmans, 1983), 136.
[3] Sitert av Wilson, *Concessions*, 353.

feilaktig til å bevise at Kristus er av samme substans som Faderen; slik at uansett hva Kristus gjorde, ville det bli stadfestet av Faderens makt".[1]

En annen trinitarisk autoritet bemerker at "...dersom man umiddelbart skal trekke konklusjonen om at dette verset bekrefter treenighetslæren og tanken om [at Jesus og Gud er av] samme substans, da er dette en feilaktig bruk av det dogmatiske system fordi man overser konteksten verset står i".[2]

For tilhengere av treenighetslæren er det vanlig å anta at det fiendtlige jødiske inntrykket av Jesu ord nødvendigvis må være riktig. Ettersom han ble anklaget for blasfemi og for "at han gjorde seg selv lik Gud" (Joh. 5:18), blir det hevdet at Jesus må ha gjort krav på å være Gud i en trinitarisk forstand. Det er urettferdig å anta at jødene forsto Jesu ord rett. Dersom de gjorde det, ville det ikke ha vært nødvendig for Jesus å rettferdiggjøre seg ytterligere. Alt han trengte å gjøre, var å gjenta at han faktisk var Gud, Den allmektige. I hans mye ignorerte svar til de sinte jødene (Joh. 10:34-36) argumenterer Jesus: "Ettersom dommere og andre myndighetspersoner i Skriften uttrykkelig blir kalt for `guder`, er det urettferdig å tiltale meg for blasfemi, for jeg - som er den Faderen har utvalgt som Messias og derfor er større enn noen konge og noen profet - proklamerer bare at jeg er Guds Sønn, dvs. Messias, Faderens fullkomne vilje". Jesus forbinder sin autoritet med den samme autoritet som menneskelige "guder" hadde. Det var Gud selv som kalte disse for "guder" (Salme 82:1, 6). Gitt at han var langt mer overlegen enn noen tidligere med "guddommelig autoritet", må vi, slik Jesus hevdet, få det rette inntrykket av hans status, bl.a. ved å huske på at Israels ledere også ble kalt "guder". Jesus er den høyeste menneskelige autoritet, en autoritet han har fått direkte av Faderen selv.

Tilhengere av treenighetslæren og deres overbevisning om enheten i Guds substans får dem til å misoppfatte Johannes` beskrivelse av Jesus som en "utsending/agent". Da mennesker så Jesus, så de Gud; da de ga ham ære, æret de Gud, og da de hatet ham, hatet de Gud.[3] Ingenting av dette forutsetter en trinitarisk forklaring. Johannes gir oss et nydelig bilde av et guddommelig utrustet menneske som Gud innga Sin Ånd i, og som Han ga sin autoritet og karakter – alt dette på en måte slik det aldri hadde vært sett hos noe menneske verken før eller siden. Jesus er Den eneste Guds unike ambassadør. Det er ikke slik at Gud ble menneske, men at Gud ga verden den lovede Davids etterkommer, han som er selve Guds kosmiske plans *raison d´etre*.

Joh. 20:28

De velkjente ordene Thomas sa til Jesus: "Min Herre og min Gud" antas feilaktig å være avgjørende for Kristi fulle guddommelighet. Jesus hadde imidlertid nettopp avvist at han var

[1] Sitert av Wilson, *Concessions*, 354.
[2] C. F. Ammon, sitert av Wilson, *Concessions*, 355.
[3] Joh. 14:9; 12:44; 5:23; 15:23.

Gud (se kommentaren til Joh. 10:34-36 over). Johannes anser Jesus som atskilt fra Gud, hans Far (Joh. 17:3). Mange lesere av Det nye testamente er ofte ikke klar over at ordet "Gud" også kan brukes om Guds representanter. Det finnes mye dokumentasjon på at Johannes inkorporerer i sitt portrett av Jesus forestillinger fra Salme 45. Da Jesus svarte Pilatus, erklærte Jesus at han var en konge som hadde fått i oppdrag å være et vitne for sannheten (Joh. 18:37). Det er en klar gammeltestamentlig bakgrunn til dette tema. Salme 45 ble skrevet som en hyllest til Messias (Hebr. 1:8), og han tituleres "du mektige" og oppfordres til å "dra seierrikt fram i din herlighet" (Salme 45:4-5). Salmisten forutser at kongens fiender vil "falle under" ham (v. 6) Denne lederens kongelige status understrekes når salmisten titulerer ham "Gud" (Salme 45:7). Messias` karriere som vi ser omrisset av i Salme 45, reflekteres hos Johannes når han forteller at Jesu fiender "vek tilbake og falt til jorden" (Joh. 18:6).[1] Thomas` anerkjennelse av Jesus som "Gud" er en vidunderlig oppfyllelse av denne salmens høyeste titulering av Israels Konge. I samme salme blir Messias sagt å være Menighetens "Herre" (v. 12) og "Gud" (v. 7). Men "Gud" Messias har blitt utpekt av sin Gud, Den eneste og evige Gud (Salme 45:7).

Jesus selv var opptatt av bruken av ordet "Gud" om menneskelige herskere (Joh. 10:34; Salme 82:6). Messias har i høyeste grad fortjent å bli kalt "Gud" i denne spesielle betydningen av ordet, særlig fordi han besitter "ordet" – Guds ord som selv er *theòs* (Joh. 1:1). Det er mulig at Johannes legger til nok en erklæring om at Jesus er "Gud". Han erklærer ham å være (forutsatt at dette er den riktige gjengivelsen av manuskriptet - punktet er omstridt) "den enbårne sønn, `Gud` [*theòs*]" (Joh. 1:18). Dette er den ultimate messianske beskrivelse og uttrykker det faktum at Jesus er selve bildet på Gud. Som Guds Sønn skal han imidlertid anses som atskilt fra Han som han kommer fra, nemlig Faderen. Det forblir et faktum at Johannes skrev sitt evangelium for å vise at Jesus var Kristus, Messias (Joh. 20:31), og at Jesu Gud også er disiplenes Gud (Joh. 20:17). Èn uvanlig forekomst av *ho theòs* med referanse til Jesus burde ikke omkalfatre Johannes` og Jesu entydige bekjennelse om at Gud er èn. Det er en forkastelig påstand (merk 2. Joh. 9) at Johannes nærmest skal ha oppfunnet likningen "Kristus" = "Den allmektige Gud". Det er tilstrekkelig å tro på Jesus som Messias, Guds Sønn (Joh. 20:31).

1. Joh. 5:20

Noen forfattere forsvarer forestillingen om at Det nye testamente kaller Jesus for "Gud" med det samme meningsinnhold som om Faderen i 1. Joh. 5:20 definitivt sier at Jesus er Den sanne Gud. Her er teksten: "Vi vet at Guds Sønn er kommet, og han har gitt oss forstand så vi kjenner Den Sanne. Og vi er i Den Sanne, i hans Sønn, Jesus Kristus. Han er den sanne Gud og det evige liv".

[1] Se Reim, Jesus as God in the Fourth Gospel: The Old Testament Background", *New Testament Studies* 30 (1984): 158-160.

Mange tilhengere av treenighetslæren er av den formening at Jesus her ikke blir beskrevet som Den sanne Gud. Henry Alford, den fremragende britiske ekseget og oversetter i tillegg til at han er forfatter av den kjente kommentaren til *Greek Testament*, viser til en tendens som har spilt en stor rolle historisk når det gjelder tolkningen av Bibelen. Han bemerker at kirkefedrene tolket 1. Joh. 5:20 dogmatisk og ikke eksegetisk. Med enkle ord, han mente at de mer var påvirket av ønsket om å forsvare deres allerede etablerte teologiske posisjon enn at de var oppsatt på å formidle det reelle meningsinnholdet i teksten.

Alford sammenligner Johannes` proklamasjon om Gud i 1. Joh. 5:20 med strukturen i lignende setninger i Johannesbrevene. Han har også merket seg den åpenbare parallellen til Joh. 17:3 hvor Jesus tydelig beskrives som en annen enn Gud selv. Han konkluderer med at bibeloversettere som søker det virkelige meningsinnholdet i dette avsnittet, ikke vil anse uttrykket "Den sanne Gud" som en referanse til Jesus, men til Faderen. Ordet *hoútos* i den siste setningen i 1. Joh. 5:20 trenger ikke nødvendigvis å vise til det nærmeste substantivet eller egennavnet (i dette tilfellet Jesus Kristus).

Henry Alford siterer to avsnitt fra Johannesbrevene for å forklare sitt poeng: "Hvem er løgneren om ikke den som nekter at Jesus er Kristus? *Han* er Antikrist, han som fornekter Faderen og Sønnen" (1. Joh. 2:22). "For mange forførere er gått ut i verden, som ikke bekjenner at Jesus er Kristus, kommet i kjød. *Dette* er forføreren og Antikrist" (2. Joh. 7). Ifølge disse to tekstavsnittene er det klart at ordene "dette" eller "han" ikke nødvendigvis viser tilbake til det nærmeste substantivet eller egennavnet. Dersom det gjorde det, ville Jesus bli forføreren og Antikrist. Pronomenet "dette" eller "han" i 1. Joh. 5:20 viser snarere tilbake til uttrykket "Den Sanne" som beskriver Faderen, ikke Jesus. Dersom vi sammenligner med Joh. 17:3, vil vi se at 1. Joh. 5:20 nærmest er et ekko av dette verset: "Og dette er det evige liv, at de kjenner deg [Faderen], Den eneste sanne Gud, og ham du utsendte, Jesus Kristus" (Joh. 17:3).

I boken *The Trinity in the New Testament* kommer Arthur Wainwright, som for øvrig selv er en tilhenger av treenighetslæren, til den samme konklusjon.[1] Han mener at Jesus ikke blir kalt sann Gud i 1. Joh. 5:20. Henry Alford, som hadde den største respekt for Skriften, konkluderer: "Jeg innrømmer at jeg etter vår Herres utsagn, `Du er Den eneste sanne Gud` (Joh. 17:3), ikke kan forstå hvordan noen kan forestille seg at den samme apostelen kunne ha noen annen tanke på hvem han snakker om (i 1. Joh. 5:20), enn det han allerede har gitt uttrykk for (i Joh. 17:3)".[2]

Dersom vi nøye overveier dokumentasjonen, synes det å være hevet over enhver tvil at Johannes aldri avvek fra troen på en ènpersonlig Gud, som også er den gammeltestamentlige arv. Dette gjør at han er på linje med sin elskede Herre som på samme måte urokkelig holdt fast på sin hengivenhet til Israels ène Gud.

---

[1] (London: SPCK, 1962), 71, 72.

[2] *Greek Testament*, sitat av samme sted.

Hva historien viser

Ettersom Skriften er den endelige autoritet når det gjelder kristen tro, er det kanskje mange som føler at de ikke trenger å undersøke treenighetslæren ut fra et historisk perpektiv. For andre vil det være av interesse å få vite at treenighetslæren slik den ble formulert etter kirkemøtet i Nikea (i 325 e.Kr.), og Kalkedon (i 451 e.Kr.), var sluttproduktet av en prosess og utvikling. Det er så godt som umulig å tro på tre likeverdige personer i Guddommen ut fra de skriftlige overleveringene fra kristne før slutten av det andre århundre. Dette faktum er bredt anerkjent av teologer som også er tilhengere av treenighetslæren. Romersk-katolske kristne innrømmer ærlig at treenighetslæren kom til dem, ikke fra Bibelen, men fra den etterapostoliske bibelske tradisjon. Cardinal Hosiers bemerkning fra det 16. århundre fortjener å bli sitert i denne sammenheng: "Vi tror på læren om en treenig Gud fordi vi har mottatt den gjennom tradisjon, og til tross for at den overhodet ikke blir nevnt i Skriften".[1]

En annen romersk-katolsk teolog stiller tilhengere av treenighetslærens forkjempere overfor en lignende utfordring:

> At Sønnen er av samme essens som Faderen eller av samme substans, er ikke tydelig i noen del av Den hellige skrift, enten hva gjelder ord eller noen ugjenkallelig utlegning. Verken disse eller andre protestantiske synspunkter kan utledes eller bevises ut fra De hellige skrifter så sant ikke Guds ord generelt blir tilsidesatt... Skriften selv vil mange steder trolig vise det motsatte dersom kirken ikke hadde dosert noe annet enn den gjør.[2]

Enkelte teologer i den protestantiske leir og som fortsatt har forblitt tilhengere av treenighetslæren, har innrømmet hvor vanskelig det er å basere denne læren på Bibelen:

> Vi må innrømme at treenighetslæren, slik den gjengis i vårt [Church of England] læregrunnlag, vår liturgi og våre trosbekjennelser, ikke kan gjenfinnes i veldig mange vers i De hellige skrifter. Det vi bekjenner i våre bønner, leser vi ingen steder i Skriften – at den eneste Gud, den eneste Herre, ikke bare er èn person, men tre personer i èn substans. Det finnes ingen tekst i Bibelen som klart sier at "...det er enheten i treenigheten og treenigheten i enheten vi skal tilbe". Ingen av dem som inspirert av Den Hellige Ånd skrev Bibelen, har på noen måte bekreftet at noen person i Treenigheten er før eller etter de andre, at ingen er større eller mindre enn de andre, men at de alle tre er personer som er like og fra evighet av.[3]

Dersom treenighetslæren hadde sin opprinnelse i Bibelen, ville vi forvente at den kunne spores tilbake til en ubrutt tradisjon helt tilbake til de første etterapostoliske forfatterne. Men

---

[1] *Confessio Fidei Christiana* (1553), kapittel 27.

[2] James Masenius, *Apud Sandrium*, 9-11, sitert av Wilson, *Concessions*, 54.

[3] Biskop George Smalridge, *Sixty Sermons Preach`d on Several Occasions*, Nr. 33, 348, sitert av Wilson, *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies*, 367.

er det mulig? Det finnes mange i bås med tilhengerne av treenighetslæren som innrømmer vanskene med å finne spor etter treenighetslæren i bøkene de ledende eksponentene for den kristne tro før kirkemøtet i Nikea skrev. Dette har bl.a. blitt dokumentert i en informativ artikkel av Mark Mattison.[1] Mattison, som siterer originale kilder og anerkjente autoriteter, viser at Justin Martyrs og Teofilus` "trinitarisme" har i seg et tydelig element av subordinasjon mht. Sønnen (dvs. Sønnen er underlagt Faderen). Ireneus, som også levde i det 2. århundre, taler om Faderen som *autotheós*, Gud i seg selv. Sønnens guddommelighet kommer fra Faderen. Dette er imidlertid ikke det samme som følger av treenighetslæren, nemlig at alle tre personene i Guddommen er likeverdige. Tertullian (ca. 160-225 e.Kr.) trodde på Sønnens preeksistens, men benektet at han var fra evighet: "Gud har ikke alltid vært Far og Dommer, utelukkende fordi han alltid har vært Gud. For han kunne ikke ha vært Far før Sønnen, heller ikke kunne han ha vært Dommer før synden. Det var nemlig en tid da *verken Sønnen* eller synd eksisterte".[2]

En annen av kirkefedrene, som for øvrig var svært innflytelsesrik, Origen (ca. 185-254 e.Kr.), tenkte åpenbart ikke på Jesus som likeverdig med Faderen. I sin kommentarer til Johannesevangeliet hevder han at "Gud, Logos", dvs. Sønnen, "overgås av Universets Gud".[3] "Det er på ingen måte mulig å sammenligne Sønnen med Faderen; for han er avbildet av hans godhet, og han er utstrålingen - ikke av Gud - men av hans herlighet og av hans evige lys".[4] Selv om Origen var den første som utviklet forestillingen om den "evige Sønnen", insisterer han på Kristi underordnede posisjon i forhold til Faderen. "Faderen som sendte Jesus, er alene god og større enn han som ble utsendt".[5] Origen nektet faktisk for at man skulle be til Jesus, og han lærte at Jesus ikke bør være gjenstand for tilbedelse.[6] *The Oxford Dictionary of the Christian Church* peker på at Origen anså Sønnen for å være "guddommelig i en noe svakere grad enn Faderen. Sønnen er *theòs* (gud), mens Faderen er *autotheós* (absolutt Gud, Gud i seg selv)".[7]

De tidligste "apologetene" og kirkefedrene var ikke tilhengere av treenighetslæren slik denne kom til å bli utformet etter kirkemøtet i Nikea. Dette faktum bekreftes dersom man leser de opprinnelige skriftene disse tidlige eksponentene for den kristne tro etterlot seg, eller ved at man sjekker etter hos anerkjente autoriteter på kirkehistorie. En tysk teolog skrev i det

---

[1] "The Development of Trinitarianism in the Patristic Period", *A Journal from the Radical Reformation* 1 (sommeren 1992): 4-14. Se også M. M. Mattison, *The Making of a Tradition*. Opptrykk av ikke-trinitariske arbeider hovedsaklig fra det 19. og 20. århundre er nå tilgjengelig fra C. E. S., P.O. Box 30336, Indianapolis, IN 46230.

[2] *Against Hermogenes*, kap. 3.

[3] *Commentaries on John*, ii, 3.

[4] Ibid., xiii, 35.

[5] Ibid., vi, 23.

[6] *Treatise on Prayer*, 15.

[7] "Origen", red. Cross og Livingstone (Oxford University Press, 1974, andre utgave), 1009.

19. århundre: "Doktrinesystemet vi fikk etter den førnikenske kristne menighet, er uforenlig med Konstantins erklæring og denne erklærings bokstav og autoritet, og det er uforenlig med det middelalderske læresystemet som ble bygget på de bysantinske kirkemøtene".[1] Dette faktum er like overbevisende i det 21. århundre. *The Westminster Dictionary of Christian Theology* konstaterer at subordinasjonismen "...faktisk var karakteristisk for den førnikenske kristologi. Origen for eksempel, så for seg et slags hierarki i Guds vesen der Gud Fader var den øverste, og *logos* på en måte var forbindelsen mellom den guddommelige essens og de skapte essenser".[2] Ved å hente sin kraft fra kirkemøtet i Nikea tilla den senere athanasiske trosbekjennelse total likeverdighet mellom de tre personene i Guddommen. Dersom treenighetslæren forutsetter Kristi "evige barnekår (*sonship*)", var i så fall de tidligste teologer og bibelkjennere vranglærere; til og med Origen faller igjennom med tanke på det som senere skulle bli den allmenne trosbekjennelsen slik vi finner den blant tilhengere av treenighetslæren i vår egen tid.

Konklusjon

Det ser ut for at eksperter på eksegese som samtidig bekjenner et trinitarisk syn på Gud, gjerne er de som svekker forsøkene på å basere treenighetslæren på Skriften. Det finnes ingen tekster i Bibelen som skiller seg ut til støtte for den ortodokse forståelsen av Gud, og som tilhengere av treenighetslæren selv ikke gir noen annen tolkning. Kan Bibelens lære om Gud virkelig være så uklar? Det er muligens lettere å akseptere Israels *Shemà* og jødenes tro på en ènpersonlig Gud. Ettersom dette var Jesu egen trosbekjennelse, kan det se ut som om denne absolutt må kunne hevdes å være en kristen trosbekjennelse. Vi mister ingenting av Guds herlighet dersom vi anerkjenner Jesus som Guds unike menneskelige representant for hvem Gud skapte hele universet, og som Faderen oppreiste til udødelighet. Hans posisjon som Menneskehetens dommer reflekterer den opphøyde status han har i rollen som Messias, samtidig som han får hele sin autoritet fra Faderen.

---

[1] C. C. Bunsen, *Christianity and Mankind*, 1:464, sitert av Alvan Lamson, *The Church of the First Three Centuries*, 181.

[2] Frances Young, "Subordinationism", i *The Westminster Dictionary of Christian Theology*, red. Richardson og Bowden (Philadelphia: Westminster Press, 1983), 53.

XII. HAR VI BYTTET UT GUD MED EN ANNEN...?

"I kristendommens første tid står ikke ortodoksi og vranglære i et forhold til hverandre der det ene er primært og grunnleggende og det andre er sekundært og underordnet, men mange steder er det som i dag regnes som vranglære, det som var kristendommens opprinnelige manifestasjon."

- George Strecker

Dersom Jesus var Gud, da har han alltid vært til, og noen ytterligere diskusjon om hans opprinnelse ville være irrelevant. Striden om Jesu opprinnelse ble endelig avsluttet i og med kirkemøtet i Nikea. Under Konstantins og det fjerde århundres greske teologers ledelse ble troen på Jesu konsubstansielle guddom selve bærebjelken i kirkens system av doktriner, og slik har det vært til denne dag. Men den framvoksende trinitariske teori representerte et betydelig problem for teologene. Hvordan skulle de kunne forklare en guddom som bestod av to (og senere tre) personer og på samme tid hevde at det bare var èn Gud? Enheten som keiser Konstantins kirkemøte forsøkte å gi næring til, havnet i store vanskeligheter i endeløse debatter og diskusjoner om Kristi natur. Dersom Kristus var Gud, og Gud var hans Far, får vi ikke da to guder?

Stridsspørsmålet ble en vedvarende kilde til irritasjon. Doketistene foreslo imidlertid en løsning; Gud var èn som fremstod som Jesus i en annen eksistensform. Jesus var derfor ikke noen virkelig person, men Gud i en annen form. "På samme måte som Kristi menneskelige legeme var noe man bare forestilte seg, var også hans lidelse og død bare tilsynelatende: `Dersom han led, kunne han ikke være Gud. Dersom han var Gud, kunne han ikke ha lidd`".[1]

Andre resonnerte med at dersom Faderen "bar fram" (av: *enbåren*) en Sønn, må det nødvendigvis ha vært en tid da Sønnen ikke eksisterte. Beslutningen i Nikea i 325 e.Kr. og det senere kirkemøtet i Kalkedon i 451 e.Kr. var å erklære Jesus *både* som "Gud av Gud" *og* som fullkomment menneske på samme tid. Det tekniske uttrykket for denne kombinasjonen av to naturer var den såkalte "hypostatiske union", læren om sammensmeltingen av to

[1] Paul Johnson, *A History of Christianity*, 90.

naturer, èn guddommelig og èn menneskelig, i Kristus, der de to naturene utgjorde èn enkelt person. Forestillingen om at Kristus var fullkomment Gud og fullkomment menneske, var imidlertid selvmotsigende for mange. Gud, innvendte de, er ved sin natur alene et uendelig vesen, mens mennesket er et begrenset vesen. En person kan ikke samtidig være både uendelig og begrenset. Dessuten, den Jesus som blir presentert i evangeliene, særlig hos Matteus, Markus og Lukas, er åpenbart og fullt ut et menneske uavhengig av Gud, hans far. Ikke ett ord blir sagt av disse forfatterne om at han er Gud, heller ikke at han preeksisterte før sin fødsel.

De forferdelige detaljene om debatten over Kristi identitet kan gjenfinnes i hvilken som helst historiebok om kirkehistorien. Slaget dreide seg om hvilken natur Messias har. Hvordan kunne hans menneskelighet bli sammenblandet med den nå betydelig fastgrodde forestilling om at han også var Gud? Og nå, ettersom evangelienes Jesus tydeligvis var en annen person enn Faderen, var det i det hele tatt mulig å unngå flerguderi? Debatten - selv om denne dogmatisk ble løst av kirkemøtene - har siden aldri blitt lagt død. Både leg og lærd i hele den kristne verden har fortsatt latt seg uroe over de åpenbart selvmotsigende begrepene i disse kirkemøte-ediktene, for ikke å snakke om virvaret av forvirrende ord og begreper involvert i diskusjonen. Hvordan kan to atskilte individer (slik de åpenbart er i alle de nytestamentlige skriftene), Faderen og Sønnen, begge være fullkomment Gud og i virkeligheten utgjøre bare èn guddom? Det har vanligvis vært det tryggeste å bare akseptere at slik er det.

Avvik fra ortodoksien ble møtt med en uforklarlig brutalitet. Den etablerte religion så åpenbart ikke noe ukristelig i det å ta ut sin vrede på sine motstandere. En av mange motstandere av treenighetslæren var en "kirurg og unitarianer, dr. George van Parris... som nektet å avsverge sin tro. Under rettssaken mot ham - som for øvrig var iscenesatt av erkebiskopen av Canterbury, Thomas Cranmer - ble det sagt om ham følgende: `at han tror at Gud Fader er den eneste Gud og at Kristus ikke helt er Gud`". Lederne av Church of England i Smithfield i England brente ham til døde den 25. april 1551.[1]

To hundre og femti år senere så Joseph Priestley, en britisk prest som ikke lot seg underlegge noen konform tro, sitt livsverk av vitenskapelige arbeider gå opp i flammer etter at hjemmet hans i Birmingham i England ble angrepet av en hissig mobb. Priestley var offer for ilden som var blitt antent av beslutningen i kirkemøtet i Nikea om å undertrykke alle som satte seg imot læren. Han trodde at Gud var èn person og at Jesus var et dødelig menneske, stikk i strid med den ortodokse beslutningen Konstantins kirkemøte hadde fattet. Denne briljante vitenskapsmannen og presten, som underviste i både hebraisk og gresk, hadde kommet til den slutning at mye av det som ble forkynt som kristendom, ikke kunne understøttes av Bibelen selv. Synspunktene hans gjorde at han snart fikk fiender. Hjemmet hans, biblioteket, laboratoriet, papirene og kapellet ble ødelagt av en opprørsk mobb. Til tross for at han selv forsvarte Bibelen mot kritikere og personer som forsøkte å besudle

[1] G. H. Williams, *The Radical Reformation*, 779, 780.

Skriften, førte hans egne avvik fra den aksepterte tro, som også hans kolleger delte, til at han ble lyst i bann.

Hva var det disse menneskene og mange andre som betalte med sine liv, fant i Bibelen, og som førte til at de kom til en annen overbevisning om Guds natur? Hvorfor var denne overbevisning så sterk at de var villige til å risikere alt for den? Hvorfor følte det religiøse lederskapet seg så truet at de straffet sine motstandere med døden? Hvorfor er det slik at ethvert spørmål om treenighetslæren til og med i dag provoserer fram en påfallende vaktsomhet?

Dersom det fantes bare èn krystallklar uttalelse i Bibelen til støtte for den uvanlige forestillingen om den preeksistente Guds Sønn som ble menneske, han som selv var Gud - Skaperen av alt som eksisterer - ville ikke da de som trodde på en slik forestilling, føle en stille trygghet etterfulgt av en slags følelse av å synes synd på og føle medlidenhet med de uvitende vantro? Hvorfor fremviser historien så mye vold og intenst sinne hos dem som tror på treenighetslæren til forsvar for det mange til og med innrømmer er et uforståelig mysterium?

Det er vanskelig å tro at det å anerkjenne en påstand som er så vanskelig og umulig å forstå, skal være det ene store og viktige kriterium for frelse. En biskop i Church of England på 1600-tallet synes å ha blitt fanget i en felle mot bedre vitende:

> Vi skal altså vurdere rangen til personene i Treenigheten som beskrevet i Matteus 28:19. Først Faderen, så Sønnen og dernest Den Hellige Ånd, og som alle er sann Gud. Dette er et mysterium som alle bare må tro, men vi må likevel utvise stor forsiktighet i hvordan vi taler om det, fordi det er både lett og farlig å ta feil når vi uttaler oss om en så stor sannhet som denne. Når vi tenker over det, hvor vanskelig er det ikke å forestille seg at det numerisk bare er èn guddommelig *natur* i flere enn èn og samme guddommelige *person,* eller tre guddommelige personer i bare èn og samme guddommelige natur. Hvor vanskelig er det ikke når vi snakker om det, å finne ord å uttrykke det med. Dersom jeg sier at Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd er tre, og hver og en samtidig Gud, så er det sant. Men dersom jeg sier at de er tre og samtidig hver for seg Gud, da er det feil. Jeg kan si at Gud Fader er èn Gud, og at Sønnen er èn Gud, og at Den Hellige Ånd er èn Gud, men jeg kan ikke si at Faderen er èn Gud, Sønnen en annen Gud og Den Hellige Ånd en tredje Gud. Jeg kan si at Faderen fikk/bar fram (av enbåren) en annen som er Gud, men jeg kan ikke si at Han fikk en annen Gud. Jeg kan si at fra Faderen og Sønnen kommer det ut en annen som er Gud, men jeg kan ikke si at fra Faderen og Sønnen kommer en annen Gud. For selv om deres natur er den samme, er deres personer uavhengige av hverandre. Derfor, selv om Faderen er den første personen i Guddommen, Sønnen den andre og Den Hellige Ånd den tredje, er likevel Faderen ikke en første, Sønnen en annen og Den Hellige Ånd en tredje Gud. Så vanskelig er det å sette de

> rette ordene på et så stort mysterium, eller å innpasse så stor en sannhet med uttrykk som både er verdige og passende uten at en beveger seg bort fra den.[1]

Dersom vi begrenser oss til de enkle uttalelsene i det vi regner for å være kristne dokumenter, hva er det da som er de harde bibelske fakta mht. Jesu opprinnelse? Er det ikke åpenbart slik at Jesus selv ikke trodde han var Skaperen, da han viste til *Gud* som "gjorde dem til mann og kvinne" (Mark. 10:6)? I Hebreerbrevet 4:4 får vi vite at Gud hvilte etter at han hadde skapt verden. Hebreerbrevets forfatter mener "Faderen" når han han snakker om "Gud" (termen "Gud" blir brukt om Jesus i en underordnet betydning i Hebr. 1:8). Det sies at Jesus ikke er Gud (Mark. 10:18). Til og med en flyktig lesning av Matteus og Lukas får oss til å konkludere at det var *ved sin unnfangelse og fødsel ved jomfru Maria* at Jesus hadde sin begynnelse (Luk. 1:35). Dette er nøyaktig det samme man skulle forvente av Det gamle testamente når det gjelder Messias, om vi da ikke leser forestillingen om en preeksistens inn i GT og således feilaktig tilskriver denne Bibelens forfattere.

Paulus` korte oppsummering av Jesu liv er på ingen måte en triniarisk uttalelse: "Og det må alle bekjenne, stor er den gudsfryktens hemmelighet; han som ble åpenbart i kjød [dvs. som menneske],... opptatt i herlighet" (1. Tim. 3:16). Paulus holder for at Jesus ble åpenbart i kjød – en enkel uttalelse om hvordan Frelseren først fremstod for menneskene. Det gjorde han som et menneske. Ikke et eneste hint om preeksistens, at det var som en engel eller som Gud, slik det mer konsentrerte bildet av Messias tilsier. Noen manuskripter har erstattet ordene "han som" med "Gud". Endringen oppgis av mange moderne bibeloversettere å være forkastelig. Det er svært usannsynlig at "Gud" står i de eldste manuskriptene. På samme måte som den berømte trinitariske forfalskningen i 1. Joh. 5:7 som for øvrig moderne bibeloversettere har fjernet, viser slike tekstlige erstatninger at noen forsøkte å smyge en ny tanke inn i den opprinnelige teksten. Nøyaktig den samme brutalitet mot Skriften ser vi i Vulgata (den latinske bibel) når den endrer Messias` forutsigelse fra "Han er din herre" til "Han er Herren din Gud" (Salme 45:11). Justeringen symboliserer en fatal endring og tap av Jesu identitet som Messias.

Teologer og historikere som har erkjent tragedien som rammet kristenheten i det fjerde og femte århundre og deres uttalelser, kan fylle en hel bok. En tidligere professor i historie ved universitetet i Wien skrev:

> Moderne kristendom er som et tre - eller en skog om man vil - på en fjelltopp: Det er revet opp med roten som etter en storm, og man ser plutselig hvor lite jord den har til å holde seg oppe... Grunnen til dette alarmerende faktum er at kristendommen ikke har sine røtter i det jordsmonnet der den hadde sin opprinnelse – i jødisk fromhet og gudfryktighet, kjærlighet for menneskeheten, kjærlighet til jordiske

[1] Biskop Beverage, *Private Thoughts*, Del 2, 48, 49, sitert av Charles Morgridge, *The True Believer`s Defence Against Charges Preferred by Trinitarians for Not Believing in the Deity of Christ* (Boston: B. Breene, 1837), 16.

> gleder, gleden i nuet og håpet for framtiden. Kristendommen har rotet seg selv inn i en farlig posisjon gjennom sin identifisering med Konstantins religio-politiske stat. Siden pave Johannes XXIII har det bydd seg flere reelle muligheter til å bryte med Konstantins innflytelse.[1]

Med unntak av noen få annerledes tenkende, har denne til nå uimotsagte innflytelsen etter Konstantin uheldigvis vist seg å være selve gravplassen til kristenhetens sanne enhet. Kan vi kalle en gruppe som samler seg om en syntese av bibelske sannheter og fremmed filosofi - sammenblandet med hedenske politiske systemer, hedenske skikker og trossetninger - for sanne kristne? Siden tiden da Konstantin sponset kirkemøtene i det tredje og fjerde århundre, har historien vært vitne til en seiglivet dødskamp til en splittet kristenhet, som er filleristet gjennom sekteriske stridigheter der land har vært skjemmet av noen av de blodigste slag som er beskrevet i noen historisk opptegnelse. Det ligger en dyp ironi i det faktum at denne krigføringen har kalt seg med Kristi navn. Babyen, som var godt tyllet inn og lå i krybben, ble introdusert for verden med en proklamasjon av en himmelsk hær som priste Gud idet de sa: "Ære være Gud i det høyeste, og fred på jorden, i mennesker som har Guds velbehag [Hans utvalgte folk]" (Luk. 2:14). Likevel har det kristne samfunn, som burde ha vært et forbilde på fred blant mennesker for verden, på en tragisk måte ikke vært i stand til å demonstrere denne fred.

Jesus selv uttalte at han "ikke har kommet for å bringe fred, men sverd" (Matt. 10:34). Han var fullstendig klar over at hans evangelium om Riket som skulle komme, og som var utformet med tanke på å innstille i de troende en forkjærlighet for fred, sannhet og respekt for Den eneste Gud, og å befri våre sinn fra å bli fanget i frykt og overtro, ikke ville bli integrert uten sverdslag i et system fullt av undertrykkelse og kontroll mennesker imellom. Noen av de frykteligste kriger har blitt utkjempet under fredsfyrstens banner. Synet av kristne som slakter ned kristne, og en kirke som støtter tortur og vold mot dem som den stemplet som kjettere, gir et poeng til Kristi forutsigelse om at "hver den som slår dere [de sanne troende] i hjel, skal tro at han gjør Gud en dyrkelse" (Joh. 16:2). Det ligger et tungt ansvar på deres skuldre som har brukt Jesu navn til å holde voldssystemene ved like. Jesu absolutte kjærlighetsetikk burde ha hindret troende fra å verve seg til krigføring som så ofte har innbefattet nedslakting av dem som de hevdet var deres brødre i troen. Når alt kommer til alt er det jo ikke noe komplisert i Jesu budskap om å tilbe Den eneste Gud, hans Far, og å elske alle, selv våre fiender:

> Evangeliet ble gitt til enkle og ærlige mennesker som har få og ingen problemer med å forstå evangeliets praktiske undervisning. De store prinsippene i kristendommens enkle tro er så banale at Frelseren talte om dem ved å bruke bilder og allegorier: himmelens fugler, blomstene på marken og himmelens skyer. Han

[1] Frederich Heer, *God`s First Love* (Weidenfeld og Nicolson, 1970), xiv, xv.

> krevde av sine etterfølgere og de som han omga seg med, at de skulle dømme rettferdig. Evangeliet ble forkynt for fattige, for mennesker uten utdanning, og det ble overgitt til ulærde mennesker som skulle forkynne det videre til andre. Det er derfor helt uforståelig at det etter hvert bare ble de lærde som kunne forstå og forklare den kristne tro. Kristendommens karakter og dens betydningsfulle og store sannheter er faktisk like enkle som de som finner dem, oppfatter dem, de som studerer dem i lys av Jesu lære og eksempel, og ikke i omgivelser påvirket av forvirrende påstander, spissfindig kritikk, forutinntatthet og lettsindig og kompromissløs innbilning, fordomsfullhet, trangsynthet og en hang til intens verbal stridslyst, innpakket i den polemiske teologis mysterium og metafysiske argumenter...[1]

Historikere skulle virkelig være presset for å finne et mer slående eksempel på forvirring og bitter geistlig strid enn stridighetene om hva og hvem Gud og Jesus er, spørsmål som formelig poppet opp i århundrene etter at Det nye testamente ble skrevet og som førte til de tragiske beslutningene etter kirkemøtet i Nikea. I dag tar vi avstand fra det å likvidere avvikere. Loven beskytter dem. Men de blir straffet på andre måter. De som er uenige med de allment aksepterte dogmene, blir ofte ekskludert og stemplet som kjettere av andre som hevder de selv er den ortodokse tros vaktbikkjer. Ører og sinn er lukket for hva avvikere har å si, som om en satanisk sammensvergelse blir sluppet løs så snart en kritisk mening blir satt ord på. Det er få kristne som kan forestille seg muligheten for at de kan ha omfavnet et standpunkt som lenge har vært ansett som kjetteri. Våre lærere har nøye lært oss å pakke en mur av beskyttelse rundt den sannhet som vi bærer på, selv om denne kanskje ikke lar seg forsvare og dessuten endatil kanskje er feilaktig. Vi er tilbøyelige til uten diskusjoner å støtte kirkens hellige tradisjon. Vi lar oss ofte blende av autoriteter og titler. Det er sjelden vi stopper opp og reflekterer over at det kristne lederskapet er i hendene på dem som har underlagt seg en konform tro og et gjeldende og akseptert tankemønster, og som har blitt belønnet for sin ortodoksi. Men er det virkelig slik at det mønster og system av de mange ulike trossamfunn vi har skapt der flere er i grunnleggende og alvorlig konflikt med hverandre, virkelig trofast representerer Gud og sannheten? En britisk teolog som har skrevet mange artikler om kristologi, innrømmet i en brevveksling følgende: "Min erfaring er at kristologi er et fag eller emne mange ikke er så ærlige og oppriktige om som de burde, særlig dersom de som kirkelig ansatte formelt har overgitt seg til den tradisjonelle og ortodokse trosbekjennelse."

Teologiens krav om at vi må tro på en teori om at tre er èn og èn er tre og som ikke lar seg bevise – en teori som teologien innrømmer ikke lar seg forklare eller forstå – har lagt en utålelig byrde på verdens kristenhet og har båndlagt den sunne fornuft hos enhver som

[1] *Valedictory*, fra Henry Colmans prekener (ukjent utgiver, 1820), 322, 323.

forsøker å tilbe Gud med den oppriktighet hjertet kan fremvise, slik han er instruert til å gjøre. Å påtvinge en aura av hellighet på en ubeviselig og ubibelsk forestilling fordi teologer i det fjerde århundre i kompaniskap med en "kristen" keiser dikterte vilkårene for kirkens trosbekjennelse, setter en blind godkjennelse av dogmer høyere enn en ærlig leting etter hva Bibelen virkelig lærer.

Kristendommen har ganske riktig rettet en advarende pekefinger mot den verdslige verdens forsøk på å påtvinge Menneskeheten en ubeviselig utviklingslære. Kristne har også med forbløffende skarpsindighet eksponert og advart andre troende mot det orientalske opphavet av vår tids New Age-bevegelse. Likevel har ikke kristenheten ennå erkjent at den i sine egne læresystemer og doktriner har skjult en teori om Gud som har fremmedgjort kristendommen og fjernet den fra sine røtter i jødisk teologi og kultur, og fra Jesus som selv hadde en forståelse av Gud som hadde blitt formet av de gammeltestamentlige profetier, og ikke av gresk filosofi eller kirkelige synoder.

Kristne har latt seg fortelle at Konstantin, ham vi forbinder med kirkemøtet som fastslo den ortodokse tro, lot seg omvende til kristendommen. Det som virkelig skjedde, er faktisk det motsatte. Denne skarpsindige politiske kjempen tok kristendommen under sine vinger for å fremme sine egne politiske mål. Et stort antall kristne søkte etter hvert beskyttelse under Konstantins system og har siden nytt godt av å samarbeide med tidens politiske myndigheter. Kristenheten lot seg omvende til Konstantin og giftet seg til en religio-politisk koalisjon hvis viktigste støttespiller fortsatt lot sin gud (*Sol Invictus*, selve Solguden, ikke de kristnes Gud) avbilde på sine mynter. Dette er dokumenterbare historiske fakta selv om apologetene har forsøkt å gjenfortolke fakta på en måte som heller høyner Konstantins kristne profil. Det er få som synes å være klar over at kirken egentlig har tilpasset seg en avgudsdyrkelse og har kompromittert den sanne tilbedelse av Abrahams, Isaks og Jakobs Gud. Guds oppstandne sønn har vært nødt til å stå i en beinhard konkurranse med den uovervinnelige solguden, *Sol Invictus*, Konstantins gud.

Da de kristne bestemte seg for at to eller tre personer utgjør Den eneste Gud, lukket de sine øyne for både Bibelens realiteter og dens enkelhet. Markedsføringen av denne multiple guddom har vært en av historiens største ideologiske triumfer. Det har blitt oppnådd ved hjelp av tvang, sverd, tortur og den massive vekt som koalisjonen mellom presteskap og stat representerte, forent i en vanhellig allianse og som har dratt betydelige veksler på denne mysteriøse forestillingen. Romerriket kalte seg selv Det Hellige Romerske Rike, en betegnelse som vel knapt har reflektert rikets sanne natur.

Etter kirkemøtet i Nikea bannlyste Konstantin enhver som nektet å underlegge seg kirkemøtets bestemmelser, han forviste en rekke motstandere i eksil, og han tok den forholdsregel at han brente ethvert brev og skriv som inneholdt innvendinger eller motargumenter. Dette var en tragisk undertrykkelse av fakta man ikke ønsket; historien er full av liknende eksempler. Det å markedsføre Jesus som Gud – en annen Gud, i tillegg til Faderen – betyr at kristendommen "...har byttet ut Gud, og vi har fått en annen [gud] i

stedet" (Salme 16:4, NASV). Det er kristendommens skamplett og sorg at den gjorde byttehandel med mannen Jesus Messias, han som inderlig ønsket å være Guds unike menneskelige representant for å lede mennesker til Den eneste Gud; denne har kristendommen opphøyd til et Gud-menneske. Gresk mytologi triumferte over jødisk teologi. Således har kristendommen solgt sin førstefødselsrett.

Den etablerte kristne tro har ikke akseptert Kristus eller det budskapet han kom med i løpet av sitt korte jordeliv. Heller ikke har hans evangelium om Guds rike funnet noen bred tilhørerskare blant presteskapet siden den tid. Jesus har blitt forvandlet til et Gud-menneske, en figur som er noe annet enn et menneske, en metafysisk konstruksjon av greskspekulativt intellekt, og ikke mennesket Messias, Israels konge, som alle de kristne skriftene beskriver. Det som gikk tapt i teologiske viderverdigheter, var sannheten om den menneskelige Messias som virkelig døde og ble oppreist til udødelighet som et eksempel for menneskene, en uomtvistelig veiviser for alle som ville følge ham på veien til udødelighet gjennom en oppstandelse inn i Guds rike på jord og som skulle innledes ved Jesu gjenkomst.

Da kristenheten adopterte en Gud som består av mer enn èn person, henga den seg ubevisst til en lefling med avgudsdyrkelse. Den satte kursen mot lovløshet ved at den omfavnet "en annen Gud", en annen enn Den eneste sanne Gud, Faderen. De kristne brøt således det første bud og har holdt fram på denne vanskelige veien og er fortsatt uvitende om opprinnelsen til dens umedgjørlige problemer. Det kan hevdes at alene vekten som selve antallet av de som er enige om at Gud er en treenig Gud, er bevis nok på at denne tro er den rette. Hvordan er det mulig at alle disse menneskene kan ta feil? Som tilsvar kan en spørre, når har flertallet noensinne vært avgjørende for hva som er rett eller galt? Er jorden flat eller er den sentrum i universet? Protestanter tillot at hele kirken tok feil i tusen år før Luther brakte den inn på sporet igjen tilbake til Skriften. Det er grunn til å tro at reformasjonen bare må fortsette. Det at Luther kom til å tro på læren om de dødes hensovelse, peker på et element i gjenreisningsprosessen og som hans etterfølgere på den tiden fant å være altfor radikalt. Det er tid for en grundig undersøkelse av hele treenighetslæren for å se etter om den ikke er en arv og en overlevering fra kirkefedrene i stedet for en lære som Bibelen selv forteller om.

Selv påstanden om at Jesus ikke er Gud i betydningen "Faderen", synes for noen å være et utilgivelig angrep på selve Skriften. Men Jesus selv gjorde det klart at det finnes *bare èn sann Gud*, og han kalte denne Gud for Faderen. I alle sammenhenger skilte Jesus mellom seg selv og Faderen ved at han sa at han selv var Faderens utsending. Han selv protesterte mot at han var Gud, men hevdet han var Guds Sønn (Joh. 10:34-36). Alle de nytestamentlige forfatterne omtaler Jesus som et menneske, selv etter at han hadde stått opp fra de døde. Ikke èn forfatter viser noensinne til at Jesus er "Den eneste sanne Gud" eller inkluderer ham i begrepet "èn sann Gud". Jesus og Gud er uttrykkelig atskilt fra hverandre når de nevnes i sammenheng. De er to uavhengige og atskilte personer. Det finnes omtrent 1350 tekster i Det nye testamentet som vitner om at Gud er èn, i tillegg til flere tusen i Det gamle

testamente. Disse forekommer hver gang Faderen blir kalt for "Gud". Jesus blir definitivt kalt "Gud" (men i en annen betydning) bare to ganger (Joh. 20:28; Hebr. 1:8). Joh. 1:1, 14 konstaterer at "ordet", *det* som (ikke, *han* som) fullkomment uttrykte Gud – *theòs* – ble menneske, mannen Jesus. Den gjennomførte bruken av begrepet "Gud" om Faderen viser at Han og Jesus knapt skal oppfattes som "likestilte personer i Guddommen". Gammeltestamentlige referanser til Gud med det personlige pronomen i entall forekommer omtrent 11000 ganger i Det gamle testamente - en klar indikasjon på at Gud er ett individ.

Bekjennelsen fra Kalkedon som erklærer at Jesus er "sann Gud fra sann Gud, frembåren, ikke skapt, av èn substans med Faderen" og " i seg selv perfekt som Gud, i seg selv perfekt som menneske, sann Gud og sant menneske", er så sårbar for kritikk at en romersk-katolsk teolog hevder at "...kravet om en fullstendig revurdering av kirkens tro på Kristus helt fram til denne dag, er helt påtrengende".[1]

Baillie innrømmet "at svært mange ettertenksomme mennesker som føler seg tiltrukket av evangeliet i våre dager, blir fullstendig mystifisert av læren om inkarnasjonen – forestillingen om at Gud ganske enkelt fremsto i Jesus i en annen form – langt mer enn vi teologer vil innse".[2] En av de ledende talsmenn for kristen evangelisering bemerket i et landsdekkende TV-program at ingen teolog hadde noensinne vært i stand til å beskrive treenighetslæren på en forståelig måte. Dette synes å innebære at man ganske enkelt må tro trosbekjennelsene som kirkefedrene i det fjerde og femte århundre har gitt oss, og slå oss til ro med at det bare er slik. Men vi burde kanskje stille følgende spørsmål: Hvem ga disse greske teologene rett til å avgjøre kristen teologi for all fremtid? Og hvem var det som fylte dem med innsikt til ufeilbarlig å kunne erklære at Guddommen består av tre evige personer?

Så snart troen på at Gud er èn ble fornektet, formelig blomstret all spekulasjon. Hebreernes eneste allmektige Gud hadde ikke lenger alene makten i de troendes forestillingsverden. Paulus dokumenterer den entydige tendensen mennesker har til å bytte ut Den sanne Gud med andre guddommer:

> For hans usynlige vesen, både hans evige kraft og hans guddommelighet, har vært synlig fra verdens skapelse av. Det kjennes av hans gjerninger... For enda de kjente Gud, æret eller takket de ham ikke som Gud. I stedet ble de tomme i sine tanker, og deres uforstandige hjerte ble formørket... De byttet bort Guds sannhet mot løgnen og æret og dyrket skapningen fremfor Skaperen..." (Rom. 1:20, 21, 25).

Dette handler om hvor mektig Moder Natur er. Vi har fjernet Gud Fader, Skaperen, fra vår tenkning. Dersom noen skulle få viljen sin, vil det ikke lenger være akseptabelt å tale om Gud som Far uten at vi kom i skade for å virke kjønnsunøytrale. Tapet av en klar forestilling om Den ène Gud har så å si åpnet slusene for den såkalte New Age-tenkningen; hver mann erklærer at han selv er gud i håp om å oppdage seg selv. Denne filosofien er faktisk ikke ny.

---

[1] Aloys Grillmeyer, S. J., *Christ in Christian Tradition* (Atlanta: John Knox Press, 1975), 1:557.
[2] *God Was in Christ*, 29.

Det er et gammelt orientalsk konsept som først ble introdusert for Adam og Eva med ordene "Men Gud vet at på den dagen dere eter av det, vil øynene deres åpnes, dere vil bli som Gud..." (1. Mos. 3:5). Søken etter kunnskap er både riktig og viktig, men det må være den sanne kunnskap om Den sanne Gud vi søker. Alt annet vil være bortkastet.

Så snart jødenes Gud ble forkastet, var veien mot polyteisme uunngåelig. Kristendommen har oppfylt salmisten Davids forutsigelse da han sa: "De får mange sorger som løper etter `andre guder`" (Salme 16:4). Apostelen Paulus advarte også menigheten i det første århundre: "For om det kommer en til dere og forkynner en annen Jesus, som vi ikke har forkynt... – da tåler dere det så gjerne" (2. Kor. 11:4). Det er umulig å finne en preeksistent Gud/Sønn i Paulus` skrifter uten av vi direkte ignorerer hans grunnleggende uttalelse om Guds Sønn, "...Han som etter kjødet er kommet av Davids ætt" (Rom. 1:3; sml. Gal. 4:4). Verbet Paulus bruker, betyr ganske enkelt "kommet til å bli", "kommet til eksistens", dvs. fra en kvinne (Gal. 4:4) som selv var en etterkommer av David (Rom. 1:3). Paulus holder seg strengt til sin uinnskrenkede jødiske monoteisme, en trosbekjennelse som erklærer på den enkleste måte at "...det er èn Gud, og èn mellommann mellom Gud og mennesker, *mennesket* Jesus Kristus" (1 Tim. 2:5), og det er ingen Gud uten Faderen (1. Kor. 8:4, 6).

Da kristendommen proklamerte "en annen Jesus" som var "sann Gud", forkynte den automatisk "en annen Gud" som ble en del av et guddommelig triangel. Det gamle testamentes Gud sa gjennom Jesaia: "...for at dere skal forstå at jeg er Gud. Før meg er ingen gud blitt til, og etter meg skal det ingen komme... Og jeg er YHWH, det er mitt navn. jeg gir ikke noen annen min ære..." (Jes. 43:10; 42:8). Denne Gud var ett individ, èn person, slik både jødene oppfattet det og det første århundres kristne menighet.

Kristenheten begynte å tilbe *som* Gud en som var skapt. Troen henga seg således til avgudsdyrkelse. De som leste Bibelen, overså å merke seg at Kristus ble kalt Guds Sønn *på grunn av hans overnaturlige unnfangelse* (Luk. 1:35). Jesus ble til i sin mors liv og var derfor en del av skapningen, ikke en del av Skaperen. De offisielle trosbekjennelsene helliggjorde troen på "en annen Jesus" og "en annen Gud". På det tynneste grunnlag man kan tenke seg, bl.a. Paulus` utsagn om at Gud *sendte* sin sønn, spredte forestillingen seg om at Jesus eksisterte før sin egen fødsel. James Dunn setter fingeren på problemet:

> Det er mulig at i de to avsnittene hvor han [Paulus] taler om at Gud sendte sin Sønn (Rom. 8:3 og Gal. 4:4), mener han ganske enkelt at Guds Sønn var preeksistent og hadde blitt inkarnert i Jesus. Det er imidlertid like sannsynlig, eller kanskje mer sannsynlig, at det Paulus mente, ikke var *så* vidtrekkende, men at *både Paulus og hans lesere i begge disse versene tenkte på Jesus som utpekt av Gud som en som fullt ut delte menneskenes svakheter, deres bundethet og synd, han, hvis død oppnådde Guds frigjørende og forvandlende hensikt for menneskene.*[1]

[1] *Christology in the Making*, 46, uthevelsene er lagt til.

Det er klart at tilhengere av treenighetslæren legger betydelig vekt på visse "bevistekster" som fremlegges som avgjørende dokumentasjon på Kristi preeksistens. *Elôhim* gir oss ikke noe bevis på pluralitet i hebreernes Gud. Uttrykket "utsendt fra Gud" beviser heller ikke at Jesus hadde et liv i himmelen før han kom til jorden. I Skriften var også profetene og døperen Johannes "utsendt". Jeremia var forut kjent, men ikke preeksistent.[1] Jesus ble først brakt til eksistens og deretter utsendt (Ap.gj. 3:26). Dette impliserer utvelgelse etter at han ble født, ikke at han kom fra en førjordisk tilværelse.

En dypt befestet forvrengning av monoteismen

Det skjulte problemet kirken i dag står overfor, er dens feilaktige oppfatning av hvem Gud er, noe som førte til at hedenske filosofier invaderte kirken. Den tidlige kristne menighet kjempet og tapte slaget om troen på èn Gud. Men dersom vi stålsetter oss og med mer friske og objektive øyne ser på de harde fakta Bibelen presenterer, kan vi kanskje finne at forestillingen om en treenig Gud ikke er noe annet enn en forvokst teologisk myte. Tilhengere av treenighetlæren har fremdeles til gode å finne et eneste skriftsted i Bibelen der læren blir uttrykt klart og utvetydig. Dersom vi godtar kristendommens grunnlegger og hans ord slik de står i Det nye testamente, utfordrer treenighetslæren Jesu egen lære om det viktigste budet og kjernepunktet i all sann tro – nemlig troen på Gud som ett eneste og udelt individ. Før alle andre betraktninger kommer det "første og største bud", "å høre og tro Israels Gud: `Herren er èn`" (Mark. 12:29). Paulus følger Jesus når han sier at det er ingen Gud uten èn, Faderen (1. Kor. 8:4, 6).

Dette leder til et avgjørende spørsmål: Spiller det egentlig noen rolle hva vi tror? En av de mest ødeleggende forestillingene som har invadert kirken i moderne tid, er at hva en person tror, er uvesentlig så lenge han elsker Gud og sin neste. For er det ikke slik at alle religioner forkynner tilbedelse av den samme Gud? Det enkle bibelske faktum er at Skriften insisterer på at sannhet, som er noe annet enn feiltakelse, er selve fundamentet for det å tilbe Gud og fundamentet for Guds frelseshandling. Paulus kobler spesifikt selve frelsen til en korrekt forståelse av hvem Gud og Jesus er: "Dette er godt og til behag for Gud, vår frelser, han som vil at alle mennesker skal *bli frelst og komme til sannhets erkjennelse;* at det er èn Gud, og èn mellommann mellom Gud og mennesker, mennesket Jesus Kristus" (1. Tim. 2:3-5). Forbindelsen mellom korrekt, dvs. bibelsk ortodoks tro, er uunngåelig her som det også er i Paulus` påstand der han stiller opp mot hverandre det å "tro på sannheten" og det å være ond, og hvor frelsen avhenger av å ta imot "kjærlighet til sannheten" (2. Tess. 2:10-13).

Profeten Jeremia hadde ingen illusjoner om nødvendigheten av å kjenne Israels Gud da han sa: "Den vise skal ikke rose seg av sin visdom, den sterke skal ikke rose seg av sin

[1] Sml. Jer. 1:5 med 1. Pet. 1:20 og se Jer. 1:7; 7:25; Joh. 1:6.

styrke,... Men den som vil rose seg, la ham rose seg av at han er forstandig og kjenner meg, at jeg er Herren, som gjør miskunn og rett og rettferdighet...." (Jer. 9:23-24). Han fortsatte med å presisere at "Herren er sannhets Gud" (10:10), en sannhet som gjenlød hos Jesus flere århundrer senere da han sa: "Og dette er det evige liv at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du utsendte, Jesus Kristus" (Joh. 17:3).

Bibelen fremholder med forbløffende urokkelighet den eneste Gud, Skaperen og Faderen, og hans unike personlighet, og nødvendigheten av å kjenne denne eneste Gud, Faderen, og Messias, Hans sønn. Disse strengt monoteistiske tekstene forkaster enhver forestilling om at det finnes flere enn en som er sann Gud. Skriften går imot forestillingen om at vi står fritt til å tilpasse vår oppfatning av hvem Gud er etter våre kulturelle omgivelser, uansett hvor velmenende våre intensjoner er. Å gjøre det er å innby til avgudsdyrkelse og flerguderi, noe som er den sanne tros fordervelse.

Kristne over hele verden utfordres til å stå ansikt til ansikt med det eldgamle spørsmålet: "Hva er sannhet?" Der to motstridende synspunkter blir presentert, er det sannhetssøkerens ansvar å avgjøre hvilket av dem som er sant. Vi tør overhodet ikke unnvike ansvaret denne utfordringen stiller oss overfor ved å påstå at sannheten er relativ og umulig å finne. Det ville være det samme som å omfavne den velkjente tilnærmelsen Pilatus gjorde overfor Jesus da han spurte ham: "Hva er sannhet?" (Joh. 18:38). Spørsmålet var mer en filosofisk stillingtagen enn et spørsmål, en filosofi som hevdet at det er umulig å kjenne den absolutte sannhet. Det var uttrykk for en stil typisk for tiden etter opplysningstiden, nemlig at èn mening er like god som en annen. Den tok ikke hensyn til påstanden Jesus nettopp hadde kommet med, at han hadde kommet til verden ubetinget med den hensikt å vitne for sannheten (Joh. 18:37). Å si at all sannhet er relativ, er å benekte Jesu løfte om at "dere skal kjenne sannheten og sannheten skal frigjøre dere" (Joh. 8:32).

Apostelen Paulus innrømmet ikke på noen måte at en persons feilaktige oppfatning av noe var jevngodt med personens oppfatning av hva som var sant. Hans dystre advarsel til menigheten i Tessaloniki om en stor forførelse som skulle komme over verden, og som ville føre til undergang for dem som ikke elsket sannheten, burde ikke gå upåaktet hen. Han presiserer tydelig at Gud selv vil sende over dem en villfarelse slik at de tror løgnen "fordi de ikke tok imot kjærlighet til sannheten så de kunne bli frelst" (2. Tess. 2:10-11). Han gjentok sin advarsel til Timoteus om at "det skal komme en tid da de ikke skal tåle den sunne lære", men de vil kun høre på dem som lærer dem etter dere lyster. Resultatet blir at de vender seg bort fra sannheten og vender seg til myter (2. Tim. 4:3-5). Han snakket ikke om ubetydelige teologiske poeng, men om alvorlige avvik og om myter som fører til åndelig blindhet, falske mål, falske guder, opprør mot Gud og død. Nitten hundreår senere ville en skarpsindig iakttaker av sin samtidige kristne Kirke vite hvorfor det var så mange forskjellige meninger om det viktige spørsmålet om hvem Gud og Jesus er. Vi kan finne årsaken til problemet med at den mest verdifulle av alle trossetninger som finnes - nemlig den at det finnes bare èn Gud, Faderen, og ingen andre (1. Kor. 8:4, 6) - ble oppsplittet. John Locke mente tradisjonell

teologi var verdiløs fordi den ikke primært var opptatt av sannhet. Han presiserte problemstillingen ettertrykkelig i sitt essay *Concerning Human Understanding*, som han skrev i 1661:

> Den som virkelig har ønske om å gjøre fremskritt i sin søken etter sannheten, burde først og fremst forberede sitt sinn slik at han fikk kjærlighet til den. For den som ikke elsker sannheten, vil ikke gjøre seg altfor umak for å få tak på den; heller ikke vil han bry seg så mye dersom han mister den. Det finnes ikke en eneste i hele landet som ikke sier at han elsker sannhet; og det finnes vel ikke en eneste rasjonell tenker som ikke ville anse det som en feiltakelse om noen skulle mene noe annet. For alle disse tror jeg likevel det er svært få som elsker sannheten for sannhetens egen skyld, selv blant dem som hevder at de gjør det.[1]

I kjølvannet av kristendommens innsiktsfulle analyse og eksponering av den farlige New Age-teologien i vår tid, er det nå tid for å rette fokus mot en gransking i eget rede for å se nærmere på vranglæren som snek seg inn i den kristne tro fra og med det andre århundre. Innflytelsen fra gresk filosofi som Canon Goudge beskrev som en "katastrofe som kirken siden aldri har kommet seg fra"[2], fortsetter ubemerket å overliste flertallet av oppriktige kristne og deres oppmerksomhet. Likevel påvirker den troen helt inn i dens kjerne. Det er naivt å anta at vi kan oversette den bibelske og hebraiske forestilling om Guddommen slik Jesus anså den - nemlig som selve fundamentet for sann tro - til gresk tenkning, uten å risikere katastrofale følger.

Det er heller fantasifullt å forestille seg at det trinitariske og binitariske system, som hevder å ha røtter i Bibelen, virkelig kan harmoniseres med Skriftenes og Jesu egen strenge unitarisme. Man bør anerkjenne den uopphørlige protesten fra jøder som hevder at kristendommen har sveket sitt opphav ved å korrumpere den kardinale læresetning om at Gud er èn.

Man skal heller ikke overse de avslørende betraktningene samtidige historikere har avdekket. Hvor teologer har en tendens til å la tradisjon tilsløre det de ser, har historikere en tendens til å se sannheten klart og tydelig. Ian Wilson er en talsmann mot den urimelighet at treenighetslæren fortsatt er dominerende til tross for at Jesus selv aldri lærte tilsvarende. Han skrev:

> Dersom Jesus hadde ønsket å innføre en formel for den religion han selv praktiserte, så er det ett øyeblikk som er beskrevet hos Markus, der han hadde en perfekt anledning til å gjøre det. En skriftlærd skal angivelig ha spurt ham: Hvilket er det største av alle bud?". Dette var en anledning der Jesus kunne ha avslørt en av de karakteristiske brist og innført noe nytt, noe han selv var en del av, dersom han ønsket at vi skulle tro at han var et medlem i en treenighet, på samme nivå som

[1] Sitert av Paul Johnson i *A History of Christianity*, 355.
[2] "The Calling of the Jews", i de samlede essays om *Judaism and Christianity*.

> Gud Fader selv. I stedet rettet han oppmerksomheten mot det tradisjonelt jødiske og arven etter Mosebøkene.[1]

Ved å sitere Israels *Shemà* – "Hør Israel" – stadfestet Jesus med den tydeligst mulige understreking selve grunnsetningen for sann tro. Det forventes av oss at vi bare tror at denne bekjennelsen av Jesus er de kristnes bekjennelse og bindende for alle kristne menigheter. Dersom Israels *Shemà* er uforenlig med treenighetslæren, vil Jesu egen bekjennelse ikke passe inn i vår ortodokse trosbekjennelse. Mange kirkegjengere handler som om Jesus (i en parodi til Jesu bergpreken) virkelig sa: "Dere har hørt det er sagt, `Herren din Gud er èn`, men jeg sier dere, Han er tre i èn".

Det første skritt mot en tilfriskning av bibelsk kristendom ville være en ærlig anerkjennelse av at Jesus var en jøde, og at han derfor bekreftet den teologi Israels profeter hadde forfektet i århundrer. Historien om at Israel ikke kjente sin Gud, lå hovedsaklig i deres manglende evne til å holde fast på en ènpersonlig Gud, himmelens og jordens skaper. På samme måte som Israel falt i hendene på assyrerne og babylonerne, ble den kristne Kirke fanget av den greske filosofis besnærende verden. Den forkastet Israels Gud. "Guds Israel" (Gal. 6:16; sml. Fil. 3:3) - det nye folket, de kristne - sviktet på en urimelig måte Israels egen trosbekjennelse.

Da kristendommen modifiserte sin opprinnelige trosbekjennelse og tok opp i seg troen på en Gud som består av tre personer, byttet den Gud ut med en annen Gud – noe som kom til å forårsake mange sorger. Etter denne katastrofen vil bare en helhjertet gjenopprettelse av troen på èn Gud, Faderen, og på Jesus som Herren Messias og hans evangelium om det kommende Gudsriket[2], føre til en ny herlighets begynnelse.

---

[1] *Jesus, The Evidence*, 176, 177.

[2] Matt. 4:17, 23; 9:35; 13:19; 24:14; Mark. 1:14-15; Luk. 4:43; 8:1, 12; 9:2, 6, 11; Ap.gj. 8:12; 19:8; 20:25; 28:23, 31; 2. Tim. 4:1-2. For en nærmere undersøkelse av evangeliet om Guds rike, se Anthony Buzzard, *The Coming Kingdom of the Messiah: A Solution to the Riddle of the New Testament* (Restoration Fellowship, 1988).

XIII. EN APPELL OM Å VENDE TILBAKE TIL BIBELENS JESUS

"Jeg burde informere deg, som leser, om opphavet til læren om Treenigheten: Du kan være trygg for at den har sitt opphav verken i Skriften eller i det man kan kalle sunn fornuft."

- William Penn

Kirkefedrene har misforstått Johannesevangeliet

Mye av det tradisjonelle teologiske språket om Jesu natur er basert på en "gjenfortolkning" av Bibelen, særlig av Johannesevangeliet. Men det er en gjenfortolkning som forandrer den opprinnelige betydningen. John Robinson sier at "det er tydelig at patristisk teologi har mishandlet disse tekstene [hos Johannes] ved å ta dem ut av sin kontekst *og gi dem en betydning som det er åpenbart at Johannes ikke kan ha hatt i tankene*".[1] Sagt på en annen måte: Johannesevangeliet ble "`overtatt` av gnostisismemakere".[2] Tendensen som ble introdusert den gang, har vært med oss helt til vår egen tid.

Tekstene som var offer for "overgrep" fra kirkefedrenes side, var de som hadde å gjøre med Jesu opphav. Johannes` ord ble gitt nytt innhold for å gi støtte til oppfatningen om at Jesus var Guds evige Sønn, og ikke et menneske som på overnaturlig vis ble båret fram som Guds Sønn i sin mors liv, slik Matteus og Lukas gjengir det. Overgangen skjedde da kristologien ble formulert i gresk-filosofiske vendinger som ikke samstemte med tekstene i Bibelen. "Et funksjonelt språk om Sønnen og Ånden *som ble sendt til verden* av Faderen, ble *transponert* til et språk som mer handlet om det evige og indre forholdet mellom "Personene" i Guddommen, og ord som `begynnelse` og `tilblivelse` ble omgjort til tekniske termer som ganske enkelt ikke understøttes av Det nye testamente".[3]

Da Augustin stod overfor Joh. 17:3 hvor Johannes` unitare monoteisme er mest tydelig, ble han tvunget til å foreslå en forandring av teksten slik at Jesus Kristus kunne bli

---

[1] *Twelve More New Testament Studies*, 172, uthevelsen er lagt til.

[2] "Dunn on John", *Theology* 85 (Sept. 1982), 235.

[3] J. A. T. Robinson, *Twelve More New Testament Studies*, 172, uthevelsene er lagt til.

innlemmet i formuleringen: "den eneste sanne Gud". Han foreslo at verset ble restrukturert: "Dette er det evige liv, at de kjenner deg og Jesus Kristus som du har sendt som den eneste sanne Gud."[1] Augustin hadde arvet en tradisjon der den bibelske monoteismen ble ekspandert til å inkludere en person nummer to som allmektig vesen.

Augustins forandring av Skriften til å passe inn i hans eget system, er det uunngåelige resultat av å forsøke å forklare de hebraiske skriftene i lys av den fremmedartede greske filosofis tankeverden. Forsøket burde ha blitt forkastet. Gresk filosofi tenker i betydningen "essens". Ting har med hverandre å gjøre fordi de er av samme "stoff". Objekter som er grønne, har del i essensen "grønn". På samme måte har etterapostoliske teologer argumentert med at Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd deler den samme "Gudlike" kvalitet. Dette faktum er selvfølgelig opplagt, men det er en sørgelig utilfredsstillende måte å beskrive Bibelens rikholdighet på. Den tilslører de skarpe konturene av Bibelens definisjon på Den eneste Gud, Hans sønn og Den Hellige Ånd. Det virker som om treenighetslæren er det samme som å si at et fly, en bil og en trehjulssykkel i prinsippet er en og samme ting. De kjennetegnes alle av kvaliteten "transport". Dette er jo i prinsippet sant, men det er ikke hele sannheten. De tre er faktisk ganske ulike. Det er den samme ulikheten mellom Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd, og som drukner i dogmet om at de alle er "èn Gud". Det faktum at Sønnen i følge Lukas har en begynnelse, har blitt tilslørt av læren om at Sønnen aldri hadde noen begynnelse. Innflytelsen fra gresk filosofi har vært en katastrofe, særlig fordi den har produsert desperate forsøk på å manipulere Bibelens tekster til å passe inn i bekjennelsene fra de senere kirkemøtene.

I sin dokumentasjon av dette etterapostoliske opinionsskiftet mht. Guddommen er det en annen fremstående teolog og kjenner av Det nye testamente som bemerker at "...det er ikke noe grunnlag i teologien hos Johannes for å hevde den senere skolastiske teologi om at Sønnen utgikk fra Faderen innen treenigheten som følge av en `tilblivelse`".[2] Forestillingen om at Guds Sønn ble til fra evighet, er fremmed for Bibelen. Bibelens Jesus er Guds Sønn pga. jomfrufødselen (Luk. 1:35), og han fremstilles slik ved at han "i kraft" ble oppreist fra de døde (Rom. 1:4). Den "evige" tilblivelsen av Sønnen ble likevel selve kjennetegnet på ortodoks tro og en forutsetning for frelse.

Raymond Brown innrømmer at et ikke-bibelsk språk ble tvunget inn i Johannes` formuleringer om Jesus som ble utsendt av Gud. I sin kommentar til Joh. 8:42 der Jesus sier "For jeg kommer fra Gud og er utgått fra ham", bemerker Brown:

> Uttrykket "fra Gud" fant sin vei inn i den nikenske trosbekjennelse i [det ubibelske] uttrykket "Gud av Gud". Teologer har brukt dette verset til å beskrive det indre livet i Treenigheten, for å understreke at Sønnen utgikk fra Faderen. Verbalformen aorist indikerer imidlertid at fokus i verset snarere ligger på Sønnens *oppdrag*.[3]

---

[1] Se boken hans *Homilies on John*, traktat CV, kap. 17.

[2] Edward Schillebeeckx, *Christ* (London: SCM Press, 1980), 875, fotnote 57.

[3] *The Gospel of John*, Anchor Bible (New York: Doubleday & Co., Inc., 1966), 357.

På samme måte sier Jesus: "Jeg er utgått fra Faderen" (Joh. 16:28). Brown minner oss om at "`fra` [*ék*] ikke kan tolkes teologisk med referanse til et intratrinitarisk forhold mellom Faderen og Sønnen (`utkom fra Faderen`)". Uttrykket betyr ikke det som "senere teologi kom til å kalle Sønnens utgang".[1] Dessuten peker Brown på at i Joh. 8:47 blir uttrykket "fra Gud" (*ek toù theoù*) brukt til "å beskrive en vanlig troende: `det menneske som tilhører Gud`".[2] Språket som er brukt om Jesus, passer også på de kristne. På samme måte i Joh. 17:8: "...at jeg er utgått fra deg" "henspiller på Sønnens oppdrag i verden og ikke en intra-trinitarisk utgang fra Guddommen".[3] Vi kan dessuten legge til at tekstene som taler om Sønnens "utsendelse", og som tradisjonelt har vært benyttet for å gi støtte til forestillingen om Sønnens "evige" preeksistens, ikke tåler vekten av den betydning som tillegges dem. Det samme ordet blir nemlig også brukt om de troende som også er "utsendt" på samme måte som Jesus ble utsendt (Joh. 17:18; 20:21).

Til tross for denne klare dokumentasjonen fortsetter bibelkommentarutgaver å *feillese* Johannes` intensjon mht. hans angivelige interesse av å være talsmann for en nikensk teologi. Plummer sier på en dogmatisk måte, men uten støtte i teksten: "`Jeg er utgått fra` innebærer Sønnens "evige" tilblivelse".[4] Dette viser seg å være et eksempel på en lesemåte av Johannes innenfor rammen av det vi ser var resultatet etter kirkemøtet i Nikea, i stedet for å bekrefte at Johannes ikke hadde en fot i den greske filosofis og den nikenske teologis verden, slik han så ofte blir fremstilt".[5]

De såkalte kirkefedrene i det tredje og fjerde århundre forandret Bibelens språk ved at de leste sine egne filosofiske oppfatninger inn i avsnitt i Bibelen i stedet for å la Skriften selv tale til dem innenfor rammen av en hebraisk-messiansk kontekst. Resultatet var en rekonstruksjon av personen Jesus som gjorde ham til en abstraksjon, stikk i strid med Lukas` opplagte og klare uttalelse om at Jesus er en ny skapning i og med den overnaturlige unnfangelsen i Maria: "Hellig ånd [*pneùma hagiòn*] skal komme over deg [Maria] og Den høyestes kraft skal overskygge deg. *Derfor* skal også det hellige som blir født, kalles Guds Sønn" (Luk. 1:35).

Dette er barnekår (*sonship*) skapt i tiden - i historien - ikke i evighet. Det oppfylte perfekt den store og grunnleggende teksten i 2. Sam. 7:14, løftet til David om at Gud i framtiden ville bli far til en av hans etterkommere. Messias` barnekår er solid bygget på en historisk hendelse noen år før vår tidsregning. Hans tilblivelse skjedde da Gud brakte Sønnen til eksistens (se Ap.gj. 13:32-33 som inneholder et sitat fra Salme 2:7).[6]

---

[1] *The Gospel of John, Anchor Bible* (New York: Doubleday & Co., Inc., 1966), 274.
[2] Ibid., 725.
[3] Ibid., 744.
[4] *Gospel of John, Cambridge Bible for Schools and Colleges* (Cambridge University Press, 1882), 296.
[5] J. A. T. Robinson, *Twelve More New Testament Studies*, 178.
[6] Ap.gj. 13:34 fortsetter å tale om Jesu *oppstandelse*.

Resultatet av kirkefedrenes *feillesing* av Bibelens språk var tilblivelsen av den trinitariske Jesus som er av samme "substans" som Faderen. Likevel er det tydelig ut fra Johannes-evangeliet at:

> Jesus benektet at han sa han var Gud selv (Joh. 10:33), eller at han på noen måte tilranet seg den samme posisjon som Faderen... Jesus var forberedt på å overse påstanden om at det at han kalte Gud for sin Far, var det samme som å si at han var lik Gud selv (Joh. 5:18), men han bekjente at han var Guds Sønn (10:36), samtidig som han iherdig benektet gudsbespottelsen om at han var Gud selv eller en erstatning for Gud.[1]

Jacob Jervell er enig i dette: "Jesus er ikke Gud, men Guds representant, derfor handler han fullstendig på Guds vegne, og han står i Guds sted innfor menneskene. Evangeliet sier klart at Gud og Jesus ikke skal oppfattes som identiske personer, slik som i Joh. 14:28: "for Faderen er større enn jeg".[2]

Det er et paradoks at tradisjonell teologi har tillagt Jesus påstanden om at han er Gud, en gudsbespottelse han selv så bort fra ved at han sa han var Guds Sønn. "Guds Sønn" er en legitim tittel for en som var Guds øverste representant, ettersom selv dommerne i GT ble tiltalt som guder (Joh. 10:34; Salme 82:6), *og som for Jesus var ensbetydende med Guds Sønn* (Joh. 10:36). Det å være Guds Sønn var å demonstrere perfekt lydighet overfor Faderen, Israels folks fremste dyd, det folket som var forutbestemt til å være "den levende Guds barn [sønner]" (Hos. 1:10). "Guds Sønn" er også den anerkjente tittelen på Messias, Guds utvalgte konge.[3] Det var også for å bevise at Jesus var Messias, at Johannes i det hele tatt skrev sitt evangelium (Joh. 20:31). Overalt i Det nye testamente blir det erklært at Jesus er "Herren Messias" eller "Herren Jesus Messias".[4] Tittelen "Herren" betyr ikke som mange feilaktig antar, at Jesus er Herren *Gud*, YHWH (en antakelse som faktisk *skaper* det trinitariske "problem"). At Jesus er "Herren Messias", er basert på Salme 110:1 hvor den andre nevnte "min herre" er den lovede Messias. Peter visste at denne salmen beskrev utnevnelsen av Messias som "Herre" (Ap.gj. 2:34-36). Den enorme betydningen Salme 110:1 har for kristologien i Det nye testamente, har for en stor del blitt oversett av tilhengere av tre-enighetslæren. Det faktum at dette verset er det mest siterte vers fra GT i Det nye testamente, burde ha gitt oss en pekepinn på den sentrale betydning dette verset har. Det at verset benytter ordet *adonì* - ikke *adonaì* - for å betegne Messias i denne gammeltestamentlige profetien, burde ha forhindret enhver som studerer Bibelen fra å tro at Kristus er Gud selv.[5]

---

[1] J. A. T. Robinson, *Twelve More New Testament Studies*, 175, 176.
[2] *Jesus in the Gospel of John* (Minneapolis: Augsburg, 1984), 21.
[3] Salme 2:6-7; 89:26-27, 35-36; Matt. 16:16; 2. Sam. 7:14.
[4] Se Luk. 2:11 mht. den messianske tittelen *Christos Kurios* – Herren Messias.
[5] Sml. Salme 16:2 der salmisten skriver: "Jeg sier til Herren (YHWH): Du er Adonai (Herren) [ikke *adonì*, min herre] - oversetters anm.

Jesus hevdet selvsagt at han *fungerte* som Guds agent og mellommann. Hans ord er Guds ord. Hans gjerninger er Guds gjerninger, og Faderen ga ham rett til å tilgi synder, dømme verden, og til og med vekke opp døde. Det er på denne måten at vers med Jahve som subjekt i Det gamle testamente, kan anvendes i Det nye testamente som Sønnens aktivitet, på vegne av Jahve. Tilhengere av treenighetslæren tar feil når de oppfatter at det hebraiske prinsippet for stedfortredelse, eller funksjon av å være mellommann, innebærer at Jesus *er* Jahve. Han er ikke *Jahve*, men hans opphøyde og fremste representant. Jesu likhet med Faderen mht. funksjon betyr ikke at han *er* Gud. En slik forestilling er en umulighet i Johannesevangeliet, som uttrykkelig insisterer på at Faderen er "Den eneste sanne Gud" (17:3), og at Faderen er "den eneste Gud" (5:44). "Man bør merke seg", sier Robinson, "at Johannes er et like ufravikelig vitne som noen andre i Det nye testamente om jødedommens viktigste grunnsetning, dvs. den unitariske monoteismen. Det finnes bare èn sann Gud, og Han er èn (Joh. 5:44; 17:3); alle andre er avguder (1. Joh. 5:21)".[1]

Det er naturlig at Skriften først og fremst leses innenfor sin egen språklige og kulturelle ramme. Fremfor alt må det anerkjennes at Israels *Shemà* er selve grunnsteinen i Skriften. For øyeblikket "hører" bibellesere og bibelfortolkere Johannes på samme måte som kirkemøtenes trossetninger har lært dem, og derfor leser de ham gjennom briller som er tilslørt av gresk filosofi.

Bibelordbøker og Guds Sønn

Det er interessant å merke seg vanskelighetene "ortodoks" teologi løper inn i når den forsøker å rettferdiggjøre den nye ikke-bibelske betydningen av uttrykket "Guds Sønn", og som de etterapostoliske kirkefedrene innførte. Sanday diskuterer benevnelsen "Guds Sønn" og stiller spørsmål om uttrykket slik det blir benyttet i Det nye testamente, noen steder impliserer preeksistens. Viser uttrykket "Guds Sønn" i Bibelen utelukkende til Jesus etter at han ble født, eller kan uttrykket bety at han eksisterte som sønn før han ble født? Spørsmålet er helt avgjørende for hele det trinitariske problem. Uten en evig Sønn er det heller ingen treenighet. Hva er da de bibelske fakta om Guds Sønn?

> Impliserer begrepet "Guds Sønn" preeksistens, eller gjør det ikke? Hva kan vi slutte av evangeliene? Når det gjelder nettopp dem, er det ingen tvil om at i det store flertall av tilfeller kan ordene vise til Kristi inkarnasjon. Alle tilfellene hos Matteus, Markus og Lukas hører under en slik overskrift. Taler Johannes i det hele tatt om noen preeksistent *Sønn*? *Det er mer diskutabelt. Vi må se oss om etter uttrykk som er fri fra tvetydighet. Kanskje det ikke finnes noen som ikke er tvetydige*.[2]

---

[1] *Twelve More New Testament Studies*, 175.

[2] W. Sanday, "Son of God" i *Hastings Dictionary of the Bible*, 4:576, uthevelsen er lagt til.

Innrømmelsen av at det hos Johannes faktisk ikke er noen omtale av Jesus som en preeksistent Sønn, bekrefter hvor mye den ortodokse tro avviker fra Bibelens egen dokumentasjon på hvem Jesus er. Det senere dogmet om troen på en "evig" Sønn (en tittel som Skriften for øvrig overhodet ikke gir noen holdepunkter for)[1] som en forutsetning for frelse, var som vi har sett, basert på en type feillesing av Johannes, og en erstatning av de sentrale ord og uttrykk Johannes bruker i sin beskrivelse av Jesus. Utviklingen av læren om Kristus (kristologi) kunne ha blitt svært annerledes dersom tekstutleggere og oversettere hadde holdt seg innenfor betydningen av begrepet "Guds Sønn" som "den høyeste kristologiske benevnelse", en benevnelse som helt klart er av jødisk-messiansk opphav".[2]

James Dennys innsiktsfulle betraktning

James Denney (1856-1917) var en fremragende teolog i den Frie Skotske Kirke. Til tross for at han bekjente seg som en tilhenger av treenighetslæren, forsto han at det var noe ubibelsk ved påstanden om at "Jesus er Gud". I sin *Letters to W. Robertson Nicoll* hevder han:

> "Jesus er Gud" synes å være en av disse provoserende måtene å beskrive troen på Jesu guddom på. Uttrykket møter like mye motstand hos meg som det å kalle Maria for Guds mor... I det første århundre kunne du si på gresk "Jesus er Gud". Men den norske parallellen til dette utsagnet er ikke "Jesus er Gud" (med stor *G*), men, vil jeg si som en som tror på Jesu sanne guddommelighet: Uttrykket tilsvarer "Jesus er gud" (med liten *g* – ikke *en* gud, men et vesen i hvem Guds natur er)... En type påstand om at det idiom eller uttrykk vi her har å gjøre med, antyder en *perfekt* likhet mellom Jesus og Gud, gjør på en måte sannheten urett.[3]

Denneys innvending fortjener å bli studert nøye av dem som insisterer på at Jesus *er* Gud. Et menneske i hvem Gud på en enestående måte har tatt bolig i (ikke *inkarnasjon*), er godt kvalifisert til å være Frelseren. Det er en slik Frelser Gud har gitt oss.

Den klassiske treenighetslæren peker i retning av gnostisisme

---

[1] Sml. Buswells iakttakelse "...vi kan med sikkerhet si at Bibelen ikke har noe som helst å gjøre med at Gud skal ha "båret fram" (av *enbårne*) Jesus, i den forstand at en slik ordbruk beskriver et forhold mellom Faderen og Sønnen på en måte som gir oss forståelsen av at Sønnen er fra evighet av" (*A Systematic Theology of the Christian Religion*, Zondervan, 1962, side 111). Men uten læren om Sønnens *evige* barnekår kollapser hele treenighetslæren.

[2] Matthew Black, *Romans, New Century Bible* (Marshall, Morgan og Scott, 1973), 35.

[3] *Letters of Principal James Denney to W. Robertson Nicoll*, 124, 125.

Opplysninger fra kirkehistorien tyder på at gnostiske vranglærere misbrukte Johannesevangeliet: "Johannes ble adoptert som `deres` evangelium og at understrekingen i Johannesbrevene om at Jesus kom i kjød [dvs. at han var et virkelig menneske] (1. Joh. 4:2; 2. Joh. 7), må anses som en reaksjon på det doketiske (se øverst side 95) inntrykk hans lære øyensynlig fremprovoserte".[1] En Jesus som ikke var 100% menneske, var en forestilling som dannet seg på grunnlag av at gnostikerne misoppfattet Johannes. Johannes` reaksjon på en slik feillesing av evangeliet hans, var å karakterisere en slik oppfatning av det han skrev, som et tegn på Antikrist selv (1. Joh. 4:3; 2. Joh. 7). "Det var en mistolkning av Johannes` egentlige intensjon."[2]

Oppsummering og konklusjon

Jesu menneskelighet blir uvirkelig så snart noen foreslår at han opprinnelig ikke ble til i Marias morsliv. Det at Bibelen selv ikke gir noen dokumentasjon på at Jesus var *Guds Sønn før han ble unnfanget*, indikerer at den bredt anerkjente troen på hans førmenneskelige eksistens ikke har støtte i Bibelen. Vi vil fremholde at en slik påstand er basert på en feillesing av Johannesevangeliet, og at en i tillegg har oversett den spesielle jødiske oppfatningen av *forutbestemmelse* som en finner der. Det faktum at verken Matteus, Markus eller Lukas (eller Apostlenes gjerninger og Petersbrevene) sier noe om Jesu preeksistens, burde få oss til å spørre om Johannes virkelig har gitt oss et så annerledes bilde av Jesus ved å tillegge ham et bevisst liv før sin unnfangelse. Var det virkelig slik at Johannes fremsatte "det trinitariske problem" som skapte så mange vanskeligheter i de første århundrene e.Kr.?

Tekster i Johannesevangeliet man har hevdet å være bevis for at Jesus bokstavelig talt hadde en preeksistens, har vært misforstått bl.a. fordi man har gitt altfor liten oppmerksomhet til både Johannes` og Jesu måte å tenke på. Fenomenet vi har når verb i fortid ikke alltid betyr at det faktisk vises til en fortidig handling, har blitt oversett (Joh. 17:5; sml. 17:22, 24). I Joh. 3:13 sa Jesus ingenting om at han hadde en evig preeksistens som "Gud Sønnen". Han hevdet snarer at han på en unik måte hadde fått tilgang, eller adgang til, guddommelig innsikt. Følgelig mente ikke Jesus det bokstavelig da han sa at han hadde "steget opp til himmelen" (Joh. 3:13), enda mindre at han bokstavelig hadde vært i himmelen fra evighet av. Heller ikke hadde Guds Sønn vært i himmelen fra evighet av. Det var forutbestemt at han skulle gå til Faderen for at Daniels syn om Menneskesønnen skulle bli oppfylt (Joh. 6:62). Joh. 13:3, 16:28 og 20:17 har blitt galt oversatt i NIV for å gi et inntrykk av at Jesus vendte *tilbake til* Faderen (se KJV, RSV). Jesu herlighet hadde blitt beredt for ham før verdens grunnvoll ble lagt (Joh. 17:5; sml. Matt. 6:1: hans lønn en gang i fremtiden var sikret), og han var utvalgt til å være Messias, Guds fremste representant blant menneskene, lenge før Abraham (Joh. 8:58). Det var som *mennesket Menneskesønnen* at Jesus hadde "preeksistert" i

[1] J. A. T. Robinson, *Twelve More New Testament Studies*, 142.
[2] Ibid.

den guddommelige forordning. Jesus var overbevist om at han måtte utføre det som var forutbestemt om ham i Guds plan som hadde blitt "skrevet" på forhånd: "Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet?... at alt det *måtte oppfylles* som er skrevet om meg i Mose lov og profetene og salmene" (Luk. 24:26, 44).

Forestillingen om en virkelig preeksistens før unnfangelsen førte til slutt til den fryktløse kompleksitet og konfliktene omkring Jesu natur og som aldri siden har blitt løst. Argumenter ble tidd ihjel ved innføringen av en dogmatisk kristologi (i kirkemøtene i Nikea og Kalkedon) som dikterte en offisiell løsning på problemet. Løsningen forsøker imidlertid å parkere temaet hovedsaklig på grunnlag av Johannes` svært jødiske teologi som så lett og tragisk ble misforstått av grekerne. Skadene som uoverensstemmelsen om Guds og Jesu natur førte til, var tvilen på Bibelens kardinalsannheter om en monoteistisk Gud og om Jesu sanne menneskelighet.[1] Ettersom veien til evig liv begynner med en korrekt tro på Faderen som den eneste sanne Gud og på Jesus som Messias (Joh. 17:3), burde bibellesere bli alarmert mht. den mulige og alvorlige skaden troen led da grekere som var oppflasket på filosofi, uten en trygg forankring i Det gamle testamente, leste Johannesevangeliet. De anerkjente for øvrig heller ikke i stor nok grad læren om Kristus slik vi finner den hos Matteus, Markus og Lukas og som de altfor raskt forkastet som "primitiv". I denne forbindelse er Karl Rahners ord en oppmuntring om å vende tilbake til den første læren om Kristus. Han bekjenner følgende:

> Vi finner ofte at den tradisjonelle læren om Kristus er vanskelig å forstå... og derfor også de spørsmål man fremsetter om dette basert på Skriftene. La oss for eksempel ta en så sentral påstand i Skriften om at Jesus er Messias, og at han i løpet av sitt liv, død og oppstandelse ble Herren. Er det virkelig enighet om at denne påstanden ganske enkelt har blitt forkastet som følge av læren om et metafysisk barnekår, slik vi har kommet til å oppfatte og uttrykke det i samsvar med erklæringen fra Kalkedon, og at dens eneste interesse for oss nå er historisk...? Er læren om Kristus i Apostlenes gjerninger, og som helt fra begynnelsen av starter med Jesu menneskelige erfaring, ganske enkelt for primitiv? Eller har den noe spesielt å si oss, noe klassisk kristologi ikke sier med samme klarhet?[2]

Karl Rahners analyse av Det nye testamentes bruk av ordet "Gud" bør gjentas: "Ikke i noen nytestamentlig tekst er *theòs* [Gud] brukt på en slik måte at det identifiserer Jesus med Ham som andre steder i Det nye testamente figurerer som *ho theòs*, dvs. Den høyeste Gud".[3] "Ingen steder i Det nye testamente finner vi en tekst med *ho theòs* [Gud] som utvilsomt viser til en trinitarisk Gud som eksisterer som en enhet av tre Personer".[4]

---

[1] Joh. 17:3; 5:44; 5. Mos. 6:4; Mark. 12:29ff. 1. Kor. 8:4-6; Ef. 4:6; 1. Tim. 2:5; Judas 25.
[2] *Theological Investigations*, 1:155ff.
[3] Ibid.
[4] Ibid., 1:143.

Vi påstår at det har blitt gjort et falskt skille mellom en såkalt "høy" kristologi hos Johannes og en "lav" kristologi hos synoptikerne. Både Johannes og synoptikerne presenterer en Jesus som ikke bare har kommet "ovenfra" (Matteus og Lukas ved at de beskriver Jesu guddommelige opprinnelse i Marias morsliv), men som også har kommet "bakfra", dvs. ved at Jesus er oppfyllelsen av den gammeltestamentlige profetien om at det skulle fremstå en mer betydningsfull etterkommer av David. Det er et faktum at all nytestmentlig kristologi er messiansk. Hver forfatter bidrar på sin måte med en ulik vektlegging, til ett samlet portrett av Jesus som Guds Sønn, *i samme messianske betydning*. Det er overgangen fra "Guds Sønn" i bibelsk forstand, til "Gud, Sønnen" som har vist seg å være så ødeleggende for apostlenes fremstilling av Jesus. Lampe tydeliggjør poenget ettertrykkelig ved at han sier at introduksjonen av forestillingen om en bokstavelig preeksistens setter Jesu sanne menneskelighet under tvil:

> Den kristologiske oppfatningen av en preeksistent guddommelig Sønn reduserer Jesu virkelige, sosiale og kulturelt betingede personlighet til en metafysisk abstrakt "menneskelig natur..." Menneskelig natur var ifølge klassisk aleksandrinsk tradisjon personifisert i den guddommelige Sønnens Person; den ble et guddommelig personlig subjekts menneskelige natur... I samsvar med en slik kristologi antar den evige Sønnen en tidløs menneskelig natur, eller den gjør den tidløs ved å gjøre den til sin egen; den er en menneskelig natur som ikke har noe å gjøre med geografiske omstendigheter; den korresponderer ikke med noe i den virkelige og konkrete verden; *Jesus har m.a.o. egentlig ikke `kommet i kjød`*".[1]

En lignende advarsel om faren med å gjøre Jesus til et vesen som var til før han ble født, kommer fra Paul van Buren:

> Det finnes ingen klare indikasjoner på at det avgjørende [med Jesus] hadde med tid i seg selv å gjøre. Vi kan kanskje konkludere med at for den første kristne menighet eksisterte Jesus i Guds tanke på samme måte som de skriftlærde tenkte på Loven. Dersom man påsto at det avgjørende med Jesus hadde med tid som dimensjon å gjøre, ville man hevde at Jesus fra Nasaret, født av Maria, eksisterte sammen med Gud før verden ble skapt. Denne påstanden ville være mer enn uforståelig; den ville ødelegge sammenhengen i den grunnleggende påstanden om at Jesus var sant menneske, at Ordet ble *kjød*... Jesus fra Nasaret begynte sitt liv, begynte å eksistere, på et gitt tidspunkt i historien: Ordet ble *kjød*.[2]

Denne boken har blitt til ut fra et ønske om å unngå en abstrahert Jesus, og vende tilbake til den historiske Jesus, Israels lovede Messias. Når vi leser Johannesevangeliet, som vi

---

[1] *God as Spirit*, 144, uhevelsen er lagt til.
[2] *A Theology of Jewish-Christian Reality* (Harper & Row, 1983), 82.

innrømmer beskriver Jesus slik Johannes ønsket å fremstille ham, opphøyd og elevert, er det likevel mulig å se at Jesus er like menneskelig som synoptikerne fremstiller ham.

Det at mange hevder å finne en preeksistent Sønn i Johannesevangeliet, er med på å forklare at enkelte "ortodokse" bibelfortolkere forkaster læren om Kristus slik vi finner den i Lukasevangeliet, idet de omtaler den nedsettende som "populær". Faktum er at Lukas kanskje er den som best representerer en allmenn nytestamentlig oppfatning av læren om hvem Messias er, og som ikke sammenfaller med det som skulle bli den "ortodokse" oppfatning i etterapostolisk tid. Ved å vise til Luk. 1:35: "...det hellige som blir født..", sier Strachan: "Dette hører til i et miljø hvor den teologiske forestillingen om en preeksistent Jesus hadde veket for en mer populær oppfatning av hans fysiske fødsel".[1] Men dette er et sirkulært argument. Hadde Lukas virkelig gitt opp tanken på at Jesus preeksisterte, fremfor en annen og mer populær oppfatning? I stedet synes det som om etterapostolisk "ortodoksi" utviklet en oppfatning som erstattet både Lukas og Johannes sin oppfatning. Skiftet i hvordan man oppfattet Jesus var lettere å få til ved å arbeide ut fra Johannes` jødisk-kristne språk, og man tenkte ut fra dette at Johannes hadde gitt et portrett av Jesus som var svært forskjellig fra det bilde av Jesus synoptikerne gir. Gjenopprettelsen av en bibelsk lære om Messias og en harmonisering av alle de fire evangelieforfatterne ville bety svært mye for å forene troende om den viktige nytestamentlige påstanden om at Jesus er Messias, Guds Sønn, fyrsten i det kommende Guds rike. Når alt kommer til alt, er det dette også Johannes forsøker å vise idet han erklærer at livet er i Jesus som er Guds Sønn og Messias (Joh. 20:31; sml. Matt.16:16). Invitasjonen til å tro og lyde nettopp *denne* Jesus er så moderne og så viktig som aldri før. En tilbakevenden til Jesus Messias vil føre med seg en gjenoppdagelse av de synoptiske evangeliene og evangeliet om Guds rike, det mye ignorerte frelsesbudskapet den historiske Jesus og apostlene kom med. Mye av den forkynnelsen vi hører i vår tid, tar for gitt at *alt* som teller, er utvalgte vers i Paulus sine brev og Jesu kors.

Noen av argumentene som blir fremsatt for å favorisere treenighetslæren, er oppsiktsvekkende villedende. I Bibelen blir det sagt at der er èn som blir kalt Faderen som er Gud, èn som blir kalt Sønnen som er Gud og èn som blir kalt Ånden og som også er Gud. Men vi vet at det finnes bare èn Gud. Derfor må det nødvendigvis være slik at tre personer utgjør den ène Gud. Dette er en ekstraordinær måte å fremstille fakta på. Faktum er at det er èn i Det nye testamente som mer enn 1300 ganger blir kalt Faderen og som også blir sagt å være den ène Gud (*ho theòs*). Han blir også sagt å være "den eneste Gud" (Rom. 16:27; Judas 25), "han som er den eneste Gud" (Joh. 5:44) og "den eneste sanne Gud" (Joh. 17:3). Det er èn som blir kalt Sønnen, Jesus Kristus, som med sikkerhet gis tittelen Gud (*theòs*) to ganger (Joh. 20:28; Hebr. 1:8), men som aldri blir kalt *ho theòs* (Gud, i absolutt betydning), den "eneste Gud", "han som alene er Gud", eller "den eneste sanne Gud".

---

[1] R. H. Strachan, "Holiness" i *Dictionary of the Apostolic Church*, 1:568.

Denne dokumentasjonen viser neppe at det er *to* personer som har samme rang som Gud, og at begge er den ene Gud. Legg så til det faktum at Gud tusenvis av ganger i Det gamle testamente blir sagt å være ett enkelt individ. Det burde med dette være klart at treenighetslæren ikke yter de bibelske fakta rettferdighet. Dessuten, betegnelsene "eneste Gud", "som alene er Gud" og "eneste sanne Gud" og som utelukkende blir brukt om Faderen, viser til en enestående klassifisering av Ham som forskjellig fra Sønnen. Et utall nytestamentlige tekster presenterer Jesus som en som er underordnet Faderen, et faktum som ikke så lett lar seg forene med oppfatningen om at Sønnen står likt på linje med med Faderen.[1] Paulus trodde at Sønnen for alltid ville være underlagt Faderen etter at han hadde gitt Guds (fremtidige) rike tilbake til Gud (1. Kor. 15:28).

Dersom Det nye testamente overhodet lærte noe om en treenig Gud, skulle man i det minste kunne forvente at minst ett vers på en eller annen måte slo fast at den ène Gud består av "Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd". En slik presisering finnes ikke mellom Bibelens permer. Når Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd står omtalt i samme bibelvers, står det aldri noensinne at de utgjør "den ène Gud" (Matt. 28:19; 2. Kor. 13:14). Det er påfallende at Paulus åpningshilsen i brevene aldri inkluderer Den Hellige Ånd. Vi kan heller ikke finne at Den Hellige Ånd blir tiltalt eller tilbedt.

Når Paulus derimot definerer monoteisme som forskjellig fra polyteisme, sier han uttrykkelig at det finnes bare èn Gud, *Faderen*, og at det ikke er noen annen Gud enn den ène Gud, Faderen (1. Kor. 8:4, 6).[2] I all sin enkelhet er det dette som er Bibelens trosbekjennelse. Det burde sette alle andre argumenter til side. Guddommen har ikke blitt utvidet. Gud er fortsatt Faderen alene, slik han er det i jødenes Tanakh. Han er Herren Gud som Jesus selv bekjente. Sistnevnte identifiserer seg uttrykkelig som "en herre" som ikke er den ène Herren Gud i jødenes *Shemà* (Mark. 12:35-37). Jesus er Herren Messias og slik betegnes han igjen og igjen: "Herren Jesus Kristus [Messias]".[3] Hans messianske tittel "Herre" stammer fra Salme 110: 1. Forvirringen tilhengere av treenighetslæren stadig tillegger den suverene messianske

---

[1] Det er en oppmuntring for oss at den fremstående bibelfortolkeren I. Howard Marshall skriver: "*All* lære om Kristus i Det nye testamente er subordinasjonistisk" (dvs. at Kristus er underordnet Faderen), (bokanmeldelse v/Jervell, *The Theology of the Acts of the Apostles*, i *Evangelical Quarterly* 70:1, januar 1998, 76).

[2] Symptomatisk for forvirringen når det gjelder Guddommen, er det faktum at teologer noen ganger utilsiktet feilsiterer Paulus` egen trosbekjennelse. Således fastslår Klaas Runia følgende: "Paulus skriver til korinterne: `For det finnes bare èn Gud fra hvem alle ting er og fra hvem vi alle har vår eksistens`" (*An Introduction to the Christian Faith*, Lynx Communications, 1992, 114). Men Paulus skrev egentlig: "Så er det for oss bare èn Gud, *Faderen*..." Runia legger til at Jakob og de andre apostlene "sier med lignende tyngde at *Jesus Kristus er også Gud*" (Ibid., hans uthevelse). Men hvor sier Jakob eller Peter at Jesus er Gud?

[3] Luk. 2:11; Rom. 16:18; Kol. 3:24. Sml. Luk. 1:43 og den apokryfe boken *Salomos Salmer* 17:32; 18:7.

tittelen "Herre" med "Herre" i betydningen "Herren Gud", er årsaken til hele problemet. Det finnes ingen god grunn til å tilsløre den klare forskjellen mellom Herren Messias *(adonì)* og Herren Gud *(Yahve adonai)* (Salme 110:1, 5).[1] Det er likevel grunnlag for å hevde at Jesus opererer på vegne av Gud. Caird presiserte et viktig poeng da han viste til jødenes praksis med å tiltale en representant som om han var oppdragsgiveren:

> [I 2. Esdras 5:43-56]... Guds talsmann, engelen Uriel, blir snakket til av Esra som om han var både Skaper og Dommer. Esra bruker den samme stilen når han tiltaler Uriel ("min herre, min mester") slik han gjør når han ber til Gud. Denne praksis der agenten eller representanten blir behandlet som om denne var oppdragsgiveren selv, er av største viktighet for læren om Kristus i Det nye testamente.[2]

Mange tilhengere av treenighetslæren synes å være tilfreds med å hevde to motstridende påstander samtidig uten å forsøke å harmonisere dem: Gud er èn men likevel tre. Det er dette de offisielle trosbekjennelsene forventer man skal tro. Men Bibelen krever ikke noe slikt tankemessig krumspring. Noen trinitarianere forsøker å unngå påstanden om at troen på tre personer som hver for seg er Gud, nødvendigvis innebærer troen på tre guder. Til det svarer de at Gud og Jesus ikke er personer på den måten vi vanligvis bruker begrepet. Det åpenbare faktum er imidlertid at hver eneste nytestamentlig forfatter beskriver Jesus som et vesen som med sin bevissthet og sin menneskelighet er forskjellig fra sin Far. Det finnes ingenting mystisk i begrepet "Sønnen", og det finnes ikke noe slikt som "evig tilblivelse". Den selvmotsigende påstanden som er innebygget i treenighetslæren, er både unødvendig og ubibelsk. Den tenderer mot å undergrave både Bibelens kardinale grunnsetning om at Gud er èn og grunnlaget for sannheten om at Jesus er Messias, Guds Sønn og Davids sønn (Matt. 16:16; 2. Sam. 7:14; Hebr. 1:5).

Kristne bør kjenne til hvilke tanker som har formet det trossystem som blir presentert for dem som selve troen. Mange er uvitende om det kryptognostiske element som har blitt overlevert oss gjennom en trinitarisk kristologi. I løpet av hele sin tjeneste kjempet Paulus mot trusselen fra "den såkalte kunnskap [*gnosis*]" (1. Tim. 6:20). I den etterapostoliske menighet klarte man ikke å avverge faren fra den gnostiske filosofi som invaderte troen. Selv om kirken hevdet å benekte åpenbare former for gnostisisme, klarte den ikke å forhindre den mer tilslørte gnostiske påvirkningen som korrumperte den opprinnelige læren om Gud og Kristus. Forsøket på å proklamere Jesu guddom førte til en uhørt kompleksitet og strid om hans "to naturer", og man lånte hedenske ord og uttrykk for å forklare sammenhengen og som ikke finnes noe sted i hele Bibelen. En uttalelse fra en fremstående ekspert på tidlig gnostisime fortjener en bredest mulig høring:

---

[1] I den greske LXX (Septuaginta) gjengis alle tre ordene med *kùrios*.

[2] G. B. Caird, *The Language and Imagery of the Bible* (Philadelphia: Westminster Press, 1980), 181.

> De tidligste kirkefedrene, først og fremst Ireneus og Tertullian, strevde hardt med å finne ord og uttrykk som kunne gjøre den rådende todelingen av Jesus Kristus forståelig på en ikke-gnostisk måte. Strengt tatt lyktes de ikke. Allerede Harnack ble tvunget til å si: "Hvem kan påstå at kirken noensinne kom seg over den gnostiske læren om Kristi to naturer, som egentlig er valentinsk doketisme (se øverst s. 95)?" Til og med de senere kirkemøtene som diskuterte de læremessige problemene mht. Kristus i innfløkte og knapt forståelige vendinger, greide det heller ikke; *Kirken baserte sin enhet nettopp på denne grunnvoll*... Det har ofte blitt glemt at gnostiske teologer så på Kristus som "av samme substans" som Faderen før kristen teologi noensinne etablerte dette som et prinsipp, med den hensikt å bevare Jesu fullkomne guddommelighet.[1]

Dersom det forutsettes at de kristnes mål er å anerkjenne og tjene Skriftenes Kristus og Gud, hans Far, må det nødvendigvis følge av at de ønsker å bevare den mest mulig presise forståelse av hvem denne Kristus er. En slik forståelse vil avgrenses til det portrettet de nytestamentlige forfatterne tegner av Jesus. Det er tvilsomt om tradisjonelle ortodokse beskrivelser av Jesus vier Bibelens egen beskrivelse av løftenes Messias nok oppmerksomhet. Johannesprologen har blitt så opphøyd og betydningsfull for definisjonen på hvem Jesus er, at all annen dokumentasjon må bøye seg for det som blir oppfattet som sannhet i dette relativt korte avsnittet. Paulus` berømte kristologiske uttalelse i Filipperbrevet (kap. 2) har på samme måte blitt oppfattet som en norm for alle andre referanser til Jesus, selv om mange ikke tror at Paulus i denne teksten sier noe som helst om en preeksistent person. Han snarere oppmuntrer de troende til å kopiere Jesus Messias og hans selvfornektende livsstil, han som tross alt er den som Paulus snakker om (Fil. 2:5).[2]

---

[1] Kurt Rudolph, *Gnosis: The Nature and History of Gnostisism* (Harper & Row, 1983), 372, uthevelsen er lagt til.

[2] Sml. A. H. McNeiles påstand om at "Mange har stilt seg tvilende til om Paulus i en slik kontekst ville ha snakket om et slikt oversanselig mysterium". I Fil. 2 ber Paulus Filipperne "om å slutte med stridigheter og oppføre seg ydmykt mot hverandre (v. 3). I 2. Kor. 8:9 ber han sine lesere om å være rause med å gi gaver. Mange har spurt seg om vi kan si at det var naturlig for Paulus å håndheve disse to enkle etiske levereglene ved at man viser til to tilfeldige skriftsteder (for øvrig er de to eneste han gir), sammenlignet med det enorme problemet en filosofisk forestilling om en inkarnasjon representerer. Mange har også ment at Paulus` appell om å leve et nøkternt liv, ville ha hatt større effekt dersom han hadde pekt på Jesus som et inspirerende forbilde, så ydmykt og selvfornektende som han levde, slik vi leser det i 2. Kor. 10:1, `Jeg, Paulus, formaner dere ved Kristi saktmodighet og mildhet`". (*New Testament Teaching in the Light of St. Paul`s*, Cambridge University Press, 1923, 65). Fil 2:5ff. som er en beskrivelse av den menneskelige Jesus, kan du lese om i artikler av C. H. Talbert: "The Problem of Preexistence in Philippians 2:6-11", *Journal of Biblical Literature* 86 (1967):

Dersom vi skal gi full uttelling til dokumentasjonen synoptikerne, Apostlenes gjerninger og de ikke-paulinske brevene gir, blir det klart at deres samlede vitnesbyrd er at Jesus er *Messias*, ikke Gud i den "kalkedonske" betydning av ordet. Det samme argumentet kan bli brukt om Johannes. Johannes` egen oppsummerende uttalelse om hensikten med hans evangelium, nemlig at vi skal tro at Jesus er Messias, Guds Sønn (Joh. 20:31), peker på det faktum at han mener det samme som alle de andre nytestamentlige vitnesbyrd om hvem Jesus er. Til og med Hebr. 1:10, som blant alle andre tekster synes å tilskrive Jesus skapelsen i 1. Mosebok, gjør ved et nærmere studium faktisk ikke det.[1] Hebreerbrevets forfatter sier uttrykkelig at det er "*framtidens* befolkede jord" (Hebr. 2:5) han snakker om; og det var Gud som hvilte etter at han hadde skapt verden (Hebr. 4:4), på samme måte som, i følge Jesus, det var Gud som gjorde dem "til mann og kvinne" (Mark. 10:6; sml. 13:19). Dersom vi leser i NASV: "Når han igjen bringer den førstefødte inn i verden..." (Hebr. 1:6), er det tydelig at forfatteren vil at leseren skal forstå at dette viser til Jesu funksjon som grunnleggeren av det kommende Gudsriket (sml. Jes. 51:16, NASV). Tilfeldige "vanskelige skriftsteder" må ikke sette til side dokumentasjonen vi finner overalt ellers i Skriften.

141-153; J. Murphy O`Connor, (Christological Anthropology in Phil. 2:6-11", *Revue Biblique* (1976): 26-50; G. Howard: "Philippians 2:6-11 and the Human Christ", *Catholic Biblical Quarterly* 40 (1978): 368-387.

[1] For en mer detaljert utlegning av Hebr. 1:10, se F. F. Bruce og hans analyse i *New International Commentary on Hebrews* (Eerdmans, 1964) er obligatorisk. Hebreerbrevets forfatter siterer her en tekst (fra vers 23) i LXX som avviker betydelig fra den hebraiske masoretteksten.

XIV. EPILOG: Å TRO JESU ORD

"Herren vår Gud er èn Herre".

- Jesus Kristus

Et svært iøynefallende, men oversett faktum er at Jesus sidestiller sann tro med troen på hans *ord og lignelser*: "... Den som hører mitt ord og tror han som har sendt meg, han har evig liv, dvs. liv i den kommende tidsalder" (Joh. 5:24). Denne sterke vektleggingen av Jesu budskap blir også presisert av synoptikerne, og det får oss til å være varsomme med å skille Jesus fra hans egne ord slik at vi kommer i skade for å danne oss et bilde av en annen Jesus. Johannes forteller at Jesus sa: "Den som forkaster meg og ikke tar imot mine ord... Det ord jeg har talt, det skal dømme ham..." (Joh. 12:48). "Det å tro Moses" er det samme som "...å tro det Moses skrev" (Joh. 5:46, 47), og i samme kontekst er "...det å tro Jesus..." det samme som å tro *hans ord* (Joh. 5:47). Dette synes å sette til side ethvert spørsmål om viktigheten av "læren" i forhold til "praksis", "...for enhver som... ikke forblir i Kristi lære, har ikke Gud" (2. Joh. 9).[1] Jesu egen trosbekjennelse er helt grunnleggende for alt han sa og gjorde. Men reflekterer vår tradisjon lojalt denne "jødiske" trosbekjennelsen? Ifølge vår Frelser er det ikke mulig å tro ham dersom vi ikke er beredt til å tro Moses (Joh. 5:46, 47). Dersom vi ikke forstår Israels trosbekjennelse og det Moses sa om den Messias som skulle komme – nemlig i 5. Mos. 18:15-18 – vil det føre til katastrofale resultater med hensyn til troen på Kristus.

Kristne forventes åpenbart å tro alt det Jesus sa, enten det dreier seg om utlegning av hvordan man skal leve som en kristen, eller utsagn i forhold til hans egen person. De to er uadskillelige i Bibelen, slik at "en doktrine", en lære, ikke kan utformes i motsetning til det som har med livsførsel å gjøre. Man kan bygge et forhold til Jesus bare ved å følge hans ord.

---

[1] Vi undrer oss over at dr. James Kennedy synes å bomme på den betydelige vekten som legges på Jesu lære. Han skriver: "Mange er i dag av den oppfatning at essensen i kristendommen er Jesu lære, men slik er det ikke... Kristendommen konsentrerer seg ikke om Jesu lære, men om Jesu person som Gud inkarnert, som kom til verden for å ta på seg vår skyld og dø i vårt sted" ("Hvordan jeg vet at Jesus er Gud", *Truths that Transform*, 11. nov., 1989).

Kristi ord er redskapet for å bli lik ham. Ved dem blir "atmosfæren" og Ånden overført til den troende. Det kan være at kristne puster inn gresk filosofis forurensede luft. De ville oppleve en iøynefallende forbedring i deres egen åndelige helse dersom de forsøkte å puste den rene luften fra den hebraisk-bibelske tankeverden.

En fremgangsrik kristentro avhenger av Frelserens instruksjon: "Dersom dere blir i meg, og mine ord blir i dere..." (Joh. 15:7; sml. 2. Joh. 9). All feilslått tro er farlig fordi den bygger på at man forkaster det Jesus sa. Man trenger derfor ikke unnskylde seg for å forsøke å finne ut hva Jesus i følge Johannes og de andre evangelistene faktisk sa om seg selv og sitt forhold til Gud. I alle evangeliene er tro på Jesus ensbetydende med troen på hva Jesus sa så vel som tro på hva han gjorde og gjør – og vil gjøre når hans gjenkomst åpenbares i makt og herlighet for å etablere sitt Rike på jord. Det er derfor av avgjørende betydning hva en kristen forstår og tror. Den oppfatningen folk flest har, er at læretspørsmål splitter og bør unngås. Det er faktisk det motsatte som er sannheten: En lære som baserer seg på vitnesbyrdet i Jesu egne ord er det eneste håpet for enhet i dagens kaotiske splittelse blant kristne. Kirken synes å ha oversett kjernepunktet i Jesu lære: At omvendelse og tilgivelse avhenger av den troendes forstandsmessige akseptasjon av Messias` eget evangelium om Guds rike (Mark. 4:11-12; Luk. 8:12).

Mark. 12:28ff. fremstiller Jesus som en som stadfester sin egen tro på jødenes unitariske monoteisme. All diskusjon om hvem Gud er burde relatere seg til dette skriftavsnittet. Johannes` "jødiske" monoteisme blir aldri satt under tvil i Skriften. Faderen er fortsatt "den eneste sanne Gud" (Joh. 17:3) og "den eneste Gud" (Joh. 5:44), og ettersom Jesus åpenbart er en annen og forskjellig person enn Faderen, er Jesus dermed ikke Gud. Han er den fullt ut autoriserte Guds representant, Israels ideelle konge som Det gamle testamentet lengtet etter. Jesus uttrykte perfekt sin Fars karakter og forkynte Faderens eget budskap om Riket (Luk. 4:43). Derfor kan en si at "...i ham bor hele Guddommens fylde legemlig" (Kol. 2:9).[1] Men det betyr ikke at han selv er Gud.

Johannes` 100% menneskelige Jesus er ikke bare den Jesus Skriften forteller om, men er også den mer aktive modell som vi bør imitere, i motsetning til visse andre tradisjonelle utgaver av Jesus. En som virkelig er Gud (i forkledning?) ville være så høyt hevet over oss at vi aldri hadde hatt noen sjanse til å leve slik han levde. Men Johannes` Jesus, selv om han er unik mht. dydighet fordi Ånden ikke ble gitt ham "etter mål" (Joh. 3:34), distanserer seg ikke fra disiplene, som om de overhodet ikke var i stand til å gjøre det han gjorde. Han lover dem derimot igjen og igjen at på samme måte som han selv hadde blitt sendt til verden, skulle de bli sendt til verden for å gjøre like store, og til og med større gjerninger enn ham (Joh. 17:18; 14:12). Og på samme måte som han er "ett" med Faderen, slik skulle også displene være ett (Joh. 17:11, 21). På samme måte som han kunngjorde evangeliet om Guds rike (Luk. 4:43), slik skulle også de bekjentgjøre det.

[1] En lignende formulering om hvordan Guds fylde bor i de kristne, finner vi i Ef. 3:19.

Hensikten med denne boken har derfor vært å fremstille måter å tro mer presist det Jesus trodde om Gud og seg selv, og således bringe vår lære mer i samsvar med hans. "Den som blir i Kristi lære har både Faderen og Sønnen" (2. Joh. 9). Hvert eneste ord Messias talte, er dyrebart, for de ordene han talte, bærer med seg "ånd og liv" (Joh. 6:63). De er faktisk de eneste ordene som kan lede oss til "et liv i den kommende tidsalder", til et liv i Guds rike. Johannes` forståelse avviker ikke fra synoptikernes syn, selv om han ikke har en hyppig bruk av uttrykket "Guds rike". Den Jesus Johannes presenterer, taler om Riket som "evig liv", som gjengis korrekt i den hebraiske betydningen: "liv i den kommende tidsalder". Johannes` vokabular i hans beretning om både Jesu identitet og hans budskap, må transponeres tilbake til dets "hebraiske" original slik at man fra grunnen av kan avdekkes et usminket bilde av Jesus, og at de lag av tradisjon på tradisjon som har forvrengt dette bildet, kan fjernes. Det er med dette i tankene vi sterkt oppfordrer til en revurdering av noen av de etterapostoliske måtene å forstå Johannes på og som hemmer en forstandsmessig måte å lese Bibelen på og som hindrer sann tro på Jesus og lydighet til hva han trodde og lærte.

Gjenopprettelsen av troen på Jesus som Messias vil fortrenge den forvirringens tåke som har lagt seg over evangeliet slik det opprinnelig ble forkynt av Jesus. I vår tid pågår mye forkynnelse som om det ikke fantes noen forkynnelse av evangeliet før Jesus døde. Et blikk på synoptikerne viser at dette ikke stemmer. Jesus forkynte *evangeliet om Riket* lenge før han snakket om sin død og oppstandelse.[1] Det er rent villedende å bygge et teologisk system på visse tekster i Paulus` brever uten først å ta med jødenes Tanakh og synoptikernes versjon av evangeliet slik Jesus forkynte det.

Tapet av den klare forståelsen av hvem Jesus er, har ført til en feilslått teologisk tradisjon om at Jesus på en måte avviste messiastittelen, og at Det nye testamente strever med å erstatte messiaskallet med en erstatning som passer de hedningekristne bedre. Treenighets-læren er en uheldig avsporing som erstatter det bibelske fokus på Messias og hans fremtidsrike med hovedvekt på metafysikk og "relasjoner" i Guddommen. Kristne har altfor lenge sett i den gale retningen: Tilbake til den såkalte "evige sønns" nedstigning fra himmelen, i stedet for å se fremover mot Messias` gjenkomst i herlighet.

Det er ikke lenger nok å hevde "Jesus er Gud" som en gyldig betraktning av Det nye testamente. Ikke i noe vers i Bibelen blir Jesus kalt for *ho theòs*.[2] Det synes å være ganske imponerende at ikke i ett eneste tilfelle i Skriften, i de tusener av tilfeller ordet blir brukt om Den høyeste Gud og Skaper, betyr ordet "Gud" "Den treenige Gud". Dersom "Gud" ikke noe sted har betydningen "Gud i tre personer", faller hele treenighetslæren sammen. Dokumentasjonen viser at forestillingen om en treenig Gud er fremmed for Bibelens

[1] Se f.eks. Mark. 1:14; Luk. 4:43; Luk. 18:31-34.

[2] Joh. 20:28 og Hebr. 1:8 er bare to tilsynelatende unntak. Den bestemte artikkelen blir brukt i disse versene i vokativ (det å tiltale noen) betydning. Ikke i noe av disse to versene blir Jesus tiltalt som Gud i den absolutte betydning av ordet. Sml. C. F. D. Moule, *An Idiom Book of New Testament Greek*, 116-117.

åpenbaringslære. Et ærlig bibelstudium må lete etter den opprinnelige og reviderte læren om Gud, en lære som gir Jesus den underordning han åpenbart har i forhold til Faderen i hele Det nye testamente. Man vil komme til å finne at Messias og den han er, den høyeste og opphøyde guddommelige Guds representant, er tilstrekkelig til å bekrefte alt Det nye testamente har å si om Jesus. Til sammenligning forekommer det greske ordet for gudsdyrkelse, *latreùå*, 21 ganger i Det nye testamente og brukes utelukkende om Gud Fader, unntatt i to tilfeller der ordet blir brukt om tilbedelsen av himmellegemene (Ap.gj. 7:42) og Guds skaperverk (Rom. 1:25), mens man gir Messias hyllest som Den eneste Guds representant og "fullmektig".

En professor i teologi bemerket i en studie av læren om Kristus, at "vår kristne tradisjon danser best til musikken fra doketismen".[1] I interesse av å gjenskape Jesu fulle og sanne menneskelighet, hans messianske herlighet og den uovertrufne eneste Guds majestet, hans Far, foreslår vi at den burde danse på nytt til en hebraisk og bibelsk melodi. Ingen iscenesetter trolig denne musikken bedre enn Johannes.

[1] D. M. Scholer, Northern Baptist Seminary, vinterhalvåret 1986.

XV. LITTERATURLISTE

Abbot, E. A. *Johannine Grammar*. London: A. & AC. Black, 1906.

Addis, W. E. *Christianity and the Roman Empire*. New York: W. W. Norton, 1967.

Alford, Henry. *Greek New Testament*. London: Rivingtons and Deighton, Bell & Co., 1861.

Baillie, Donald. *God Was in Christ*. London: Faber, 1961.

Bainton, R. H. *Hunted Heretic: The Life and Death of Michael Servetus*. Beacon Press, 1953.

Barrett, C. K. *Essays on John*. London: SPCK, 1982.

Barrett, C. K. *The Gospel According to St. John*. London: SPCK, 1972.

Baur, F. C. *Church History of the First Three Centuries*. London: Williams and Norgate`s, 1878.

Beasley-Murray, G. R. *John, Word Biblical Commentary*. Waco, TX: Word Books, 1987.

Beisner, E. Calvin. *God in Threee Persons*. Tyndale House Publishers, 1984.

Bernard, J. H. *St. John, International Critical Commentary*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1948.

Berkhof, Hendrikus. *Christian Faith*. Grand Rapids: Eerdmans, 1979.

Bevan, R. J. W. *Steps to Christian Understanding*. Oxford University Press, 1958.

Black, Matthew. *Romans, New Century Bible*. Marshall, Morgan & Scott, 1973.

Boettner, Loraine. *Studies in Theology*. Grand Rapids: Eerdmans, 1957.

Borgen, P. "God`s Agent in the Fourth Gospel", i R*eligions in Antiquity: Essays in Memory of E. R. Goodenough*. Red. J. Neusner. Leiden, 1968.

Boyd, Gregory. *Oneness, Pentecostals and the Trinity*. Baker Book House, 1995.

Brown, Francis, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press, 1968.

Brown, Colin, "Trinity and Incarnation: In Search of Contemporary Orthodoxy," *Ex Auditu*, 1991.

Briggs, Charles R., *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press, 1968.

Brown, Harold. *Heresies*. Doubleday, 1984.

Brown, Raymond. *The Birth of the Messiah*. London: Geoffrey Chapman, 1977.

Brown, Raymond. *The Gospel According to John, Anchor Bible*. New York: Doubleday, 1966.

Brown, Raymond. *Jesus, God and Man*. New York: Macmilla, 1967.

Bruce, F. F. *The Epistle to the Hebrews, New International Commentary on the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 1964.

Brunner, Emil. *Christian Doctrine of God, Dogmatics*. Philadelphia: Westminster Press, 1950.

Buswell, J. O. *A Systematic Theology of the Christian Religion.* Zondervan, 1962.
Buzzard, Anthony. T*he Coming Kingdom of the Messiah: A Solution to the Riddle of the New Testament.* Restoration Fellowship, 1988.
Buzzard, Anthony. *Our Fathers who Aren`t in Heaven: The Forgotten Christianity of Jesus the Jew.* Restoration Fellowship, 1995.
Cadoux, C. J. *A Pilgrim`s further Progress: Dialogues on Christian Teaching.* Blackwell, 1943.
Caird, G. B. *The Language and Imagery of the Bible.* Philadelphia: Westminster Press, 1980.
Carey, George. *God Incarnate: Meeting the Contemporary Challenges to a Classic Christian Doctrine.* Intervarsity Press, 1977.
Cave, Sydney. *The Doctrine of the Person of Christ.* Duckworth, 1952.
Clarke, Adam. *Clarke`s Commentary.* New York: T. Mason and G. Lane, 1837.
Colman, Henry. *Valedictory.* Utgiver ukjent, 1820.
Constable, H. *Hades or the Intermediate State.* Utgiver ukjent, 1893.
Cupitt, Don. *The Debate About Christ.* London: SCM Press, 1979.
Dana and Mantley. *A Manual Grammar of the Greek New Testament.* New York: Macmillan, 1955.
Denney, James. *Letters of Principal James Denney to W. Robertson Nicoll.* London: Hodder and Stoughton, 1920.
Dewick, E. C. *Primitive Christian Eschatology, The Hulsean Prize Essay for 1908.* Cambridge University Press, 1912.
Dosker, H. E. *The Dutch Anabaptists.* Judson Press, 1921.
Driver, S. R. Hebrew and English Lexicon of the Old Testament. Oxford: Clarendon Press, 1968.
Dunn, James. *Christology in the Making.* Philadelphia: Westminster Press, 1980.
Dunn, James. *Romans, World Biblical Commentary.* Dallas: Word Books, 1988.
Ehrman, Bart. *The Orthodox Corruption of Scripture.* Oxford University Press, 1993.
Eliot, W. G. *Discourses on the Doctrines of Christianity.* Boston: American Unitarian Society, 1886.
Erickson, M. J., red. *Readings in Christian Theology.* Baker Book House, 1967.
Fackrè, Gabriel. *The Christian Story.* Grand Rapids: Eerdmans, 1978.
Filson, F. *The New Testament Against Its Environment.* London: SCM Press, 1950.
Flesseman, Ellen. *A Faith for Today.* Overs. J. E. Steely. Mercer University Press, 1980.
Fortman, Edmund J. *The Triune God.* Baker Book House, 1972.
Friedmann, Robert. *The Theology of Anabaptism.* Herald Press, 1973.
Gesenius, H. F. W. *Gesenius` Hebrew Grammar.* Red. E. Kautzsch. Oxford: Clarendon Press, 1910.
Gilbert, G. H. *The Revelation of Jesus, A Study of the Primary Sources of Christianity.* New York: Macmillan Co., 1899.

Gillet, Lev. *Communion in the Messiah: Studies in the Relationship Between Judaism and Christianity.* Lutterworth Press, 1968.
Gore, Charles. *Belief in Christ.* London: John Murray, 1923.
Goudge, H. L. "The Calling of the Jews" i de samlede essays om *Judaism and Christianity.* Shears and Sons, 1939.
Green, F. W. *Essays on the Trinity and the Incarnation.* Longmans, Green & Co., 1928.
Grensted, L. W. *The Person of Christ.* London: Nisbet and Co. Ltd., 1933.
Grillmeyer, Aloys. *Christ in Christian Tradition.* Atlanta: John Knox Press, 1975.
Hanson, A. T. *Grace and Truth: A Study in the Doctrine of the Incarnation.* London: SPCK, 1975.
Harnack, Adolf. *History of Dogma.* Overs. Neil Buchanan. London: Williams and Norgate. 7 bind, 1895-1900.
Harnach, Adolf. *What is Christianity?* Overs. T. B. Saunders. Glouchester, MA: Peter Smith, 1978.
Harrison, Everett F. *Romans, Expositor`s Bible Commentary.* Grand Rapids: Zondervan, 1976.
Hart, Thomas. *To Know and Follow Jesus.* Paulist Press, 1984.
Harvey, A. E. *Jesus and the Constraints of History.* Philadelphia: Westminster Press, 1982.
Hay, David. *Glory at the Right Hand: Psalm 110 in Early Christianity.* Nashville: Abingdon, 1973.
Heer, Frederich. *God`s First Love.* Weidenfeld and Nicolson, 1970.
Hertz, J. H. *Pentateuch and Haftorahs.* London: Soncino Press, 1960.
Hick, John, red. *The Myth and the English Revolution.* London: SCM Press, 1977.
Hill, Christopher. *Milton and the English Revolution.* New York: Viking Press, 1977.
Hillar, Marian. *The Case of Michael Servetus (1511-1553) – The Turning Point in the Struggle for Freedom of Conscience.* Edwin Mellen Press, 1997.
Hodgson, Leonard. *Christian Faith and Practice, Seven Lectures.* Oxford: Blackwell, 1952.
Hodgson, Leonard. *The Doctrine of the Trinity.* Nisbet, 1943.
Humphreys, A. E. *The Epistles to Timothy & Titus, Cambridge Bible for Schools and Colleges.* Cambridge University Press, 1895.
Inge, W. R. *A Pacifist in Trouble.* London: Putnam, 1939.
Jervell, Jacob. *Jesus in the Gospel of John.* Minneapolis: Augsburg, 1984.
Johnson, Paul. *A History of Christianity.* New York: Atheneum, 1976.
Knight, G. A. T. *Law and Grace.* Philadephia: Wetsminster Press, 1962.
Knox, John. *The Humanity and Divinity of Jesus.* Cambridge University Press, 1967.
Kuschel, Karl-Josef. *Born Before All Time? The Dispute over Christ`s Origin.* Overs. John Bowden. New York: Crossroad, 1992.
Lampe, Geoffrey. *God as Spirit.* London: SCM Press, 1977.
Lamson, Alvan. *The Church of the First Three Centuries.* Boston: Houghton, Osgood & Co., 1880.
Lapide, Pinchas. *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine.* Philadelphia: Fortress Press, 1981.

Lindbeck, George. *The Nature of Doctrine and Religion: Theology in a Postliberal Age*. Philadelphia: Westminster Press, 1984.
Lockyer, Herbert. *All the Divine Names and Titles in the Bible*. Zondervan, 1975.
Loofs, Friedrich. *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte* (1890). Halle-Saale: Max Niemeyer Verlag, 1951.
Lyonnet, S. "L`Annonciation et la Mariologie Biblique", i *Maria in Sacra Scriptura*. Acta Congressus Mariologici-Mariani i Republica Dominicana anno 1965 Celebrati. Rome: Pontificia Academia Mariana Internationalis, 1967.
Mackey, James. *The Christian Experience of God as Trinity*. London: SCM Press, 1983.
MacKinnon, James. *The Historic Jesus*. Longmans, Green and Co., 1931.
Marshall, I. Howard. *Acts, Tyndale New Testament Commentaries*. Grand Rapids, 1980.
Mattison, M. M. *The Making of a Tradition*. Ministry School Publications, 1991.
Metzger, B. M. *A Textual Commentary on the Greek New Testament*. United Bible Society, 1971.
Meyer, H. A. W. *Commentary on the New Testament: Gospel of John*. New York: Funk & Wagnalls, 1884.
MacLachlan, H. J. *Socinianism in Seventeenth-Century England*. Oxford University Press, 1951.
McNeile, A. H. *New Testament Teaching in the Light of St. Paul`s*. Cambridge University Press, 1923.
Milton, John. *Treatise on Christian Doctrine*. Retrykk. London: British and Foreign Unitarian Association, 1908.
Morey, Robert. *The Trinity: Evidence and Issues*. World Publishing, 1996.
Morgridge, Charles. *The True Believer`s Defence Against Charges Preferred by Trinitarians for Not Believing in the Deity of Christ*. Boston: B. Greene, 1837.
Morris, Leon. The *Gospel According to John, New International Commentary on the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 1971.
Morris, Simon. *The Soncino Chumash*. London, Soncino Press, 1947.
Mosheim, J. *Institutes of Ecclesiastical History*. New York: Harper, 1839.
Moule, C. F. D. *An Idiom Book of New Testament Greek*. Cambridge University Press, 1953.
Moule, H. C. G. *Romans, Cambridge Bible for Schools and Colleges*. Cambridge University Press, 1918.
Moulton, J. H., red. *Grammar of New Testament Greek*. T & T Clark, 1963.
Mounce, R. H. *The Book of Revelation*. Marshall, Morgan and Scott, 1977.
Mowinckel, S. *He That Cometh*. Overs. G. W. Anderson. Nashville: Abingdon, 1954.
Murray, J. O. F. *Jesus According to St. John*. London: Longmans, Green, 1963.
Neusner, J., red. *Religions in Antiquity: Essays in Memory of E. R. Goodenough*. Leiden, 1968.
Norton, Andrews, red. *General Repository and Review*. Cambridge, MA: William Hilliard, 1813.
Ohlig, Karl-Heinz. *Ein Gott in drei Personen? Vom Vater Jesu zum "Mysterium" der Trinität*. Mainz: Matthias Grünewald-Verlag, 1999.
Olyott, Stuart. *The Three Are One*. Evangelical Press, 1979.

Ottley, C. *The Doctrine of the Incarnation.* Methuen and Co., 1896.
Paine, L. L. *A Critical History of the Evolution of Trinitarianism.* Boston and New York: Houghton Mifflin and Co., 1902.
Pastor, Adam. *Underscheit tusschen rechte und falsche leer.* Bibliotheca Reformatoria Nederlandica.
Pittenger, Norman. *The Word Incarnate.* Nisbet, 1959.
Plummer, Alfred. *Gospel According to S. Luke, International Critical Commentary.* Edinburgh: T & T Clark, 1913.
Plummer, Alfred. *Gospel of John, Cambridge Bible for Schools and Colleges.* Cambridge University Press, 1882.
Priestly, Joseph. *History of the Corruptions of Christianity.* J. & J. W. Prentiss, 1838.
Purves, G. T. *The Testimony of Justin Martyr to Early Christianity.* New York: Randolph & Co., 1889.
Quick, Oliver. *Doctrines of the Creed.* Nisbet, 1938.
The Racovian Catechism. Overs. T. Rees. London: Longman, Hurst, Rees, Orme and Brown, 1818.
Rahner, Karl. *Theological Investigations.* Baltimore: Helicon Press, 1963.
Reese, Alexander. *The Approaching Advent of Christ.* Grand Rapids: International Publications, reprint 1975.
Richardson, Alan. *Introduction to the Theology of the New Testament.* London: SCM Press, 1958.
Robinson, J. A. T. *The Human Face of God.* London: SCM Press, 1973.
Robinson, J. A. T. *Twelve More New Testament Studies.* London: SCM Press, 1984.
Rogers, J. B. and Baird, F. E. *Introduction to Philosophy.* San Fransisco: Harper & Row, 1981.
Rubenstein, R. E. *When Jesus Became God: The Struggle to Define Christianity during the Last Days of Rome.* Harcourt, 1999.
Rudolph, Kurt. *Gnosis: The Nature and History of Gnosticism.* Harper & Row, 1983.
Runia, Klaas. *An Introduction to the Christian Faith.* Lynx Communications, 1992.
Runia, Klaas. *The present-Day Christological Debate.* InterVarsity Press, 1984.
Sanford, C. B. *The religious Life of Thomas Jefferson.* University Press of Virginia, 1987.
Schaff, Philip. *History of the Christian Church.* Grand Rapids: Eerdmans, 1907-1910.
Schillebeckx, Edward. *Christ.* London: SCM Press, 1980.
Schonfield, Hugh. *The Politics of God.* London: Hutchinson, 1970.
Schurer, Emil. *The History of the Jewish People in the Ages of Jesus Christ.* T & T Clark, 1979.
Schweitzer, Albert. *Paul and His Interpreters.* London, 1912.
Scott, E. F. *The Fourth Gospel.* T & T Clark, 1926.
Selwyn, E. G. *First Epistle of St. Peter.* Baker Book House, 1983.
Simon, Morris. *The Soncino Chumash.* London: Soncino Press, 1947.
Snaith, Norman. *The Distinctive Ideas of the Old Testament.* London: Epworth Press, 1944.
Stott, John. *The Authentic Jesus.* Marshall, Morgan and Scott, 1985.
Sumner, Robert. *Jesus Christ is God.* Biblical Evangelism Press, 1983.

Tasker, R. V. G. *John, Tyndale New Testament Commenataries*. Grand Rapids: Eerdmans, 1983.
Temple, William. *Foundations*. London: Macmillan & Co., 1913.
Torrey, R. A. *The Holy Spirit*. Fleming Revell Co., 1977.
Turner, Nigel. *Grammatical Insights into the New Testament*. Edinburgh: T & T Clark, 1965.
Van Buren, Paul. *A Theology of Jewish-Christian Reality*. Harper & Row, 1983.
Vaucher, Alfred. *Le Problème de l`Immortalité*. Utgiver ukjent, 1913.
Vine, W. E., Merrill F. Unger, William White, Jr: *Vine`s Complete Expository Dictionary of Old and new Testament Words* (Thomas Nelson Publishers, 1984).
Wainright, Arthur. The Trinity in the New Testament. London: SPCK, 1962.
Walvoord, John F. and Zuck, Roy B., redaktører. *The Bible Knowledge Commentary*. Victor Books, 1987.
Watson, David. *Christian Myth and Spiritual Reality*. London: Victor Gollanz, 1967.
Wendt, H. H. *The Teaching of Jesus*. Edinburgh: T & T Clark, 1892.
Wendt, Hans. *System der Christlichen Lehre*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1907.
Wenham, G. J. *Genesis 1-15, Word Biblical Commentary*. Waco, TX: Word Books, 1987.
Werner, Martin. *Formation of Christian Dogma: An Historical Study of Its Problems*. A & C Black, 1957.
Westcott, B. F. *The Gospel of John*. Grand Rapids: Eerdmans, 1981.
Wiles, Maurice. *The Remaking of Christian Doctrine*. London: SCM Press, 1974.
Williams, G. H. *The Radical Reformation*. Philadelpgia: Westminster Press, 1962.
Wilson, Ian. *Jesus: The Evidence*. Harper & Row, 1984.
Wilson, John. *Concessions of Trinitarians*. Boston: Munroe & Co., 1845.
Wilson, John. *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies*. Boston: American Unitarian Association, 1848.
Wright, C. J. *Jesus: The Revelation of God*. Bok nr. 3 av *The Mission and Message of Jesus*. New York: E. P. Dutton and Co., 1938.
Wuest, Kenneth. *Great Truths to Live By*. Grand Rapids: Eerdmans, 1952.
Yates, James. *Vindication of Unitarianism*. Boston: Wells and Lilly, 1816.
Zweig, Stefan. *The Right to Heresy*. Beacon Press, 1951.

XVI. INDEKS -

SKRIFTHENVISNINGER

GT

1. Mosebok

1. Mos. 1:1 17, 56, 124
1. Mos. 1ff. 124fn, 146
1. Mos. 1:1-3 97
1. Mos. 1:9 19
1. Mos. 1:26 15, 17, 21fn, 170, 171
1. Mos. 1:27-31 16, 17
1. Mos. 2:24 18, 19
1. Mos. 3:5 230
1. Mos. 3:15 82, 135
1. Mos. 3:32 21fn
1. Mos. 6:6 176
1. Mos. 11:7 21fn
1. Mos. 12:3 164
1. Mos. 14:18-20 55
1. Mos. 15:4-5 164
1. Mos. 15:18 148, 149, 155, 161fn
1. Mos. 22:18 80
1. Mos. 23:6 39
1. Mos. 24:9 200
1. Mos. 24:12 38
1. Mos. 24:27 39
1. Mos. 31:24 16fn, 17
1. Mos. 35:12 149
1. Mos. 39:2 200
1. Mos. 39:3 200
1. Mos. 39:7 200
1. Mos. 39:8 200
1. Mos. 39:19 200
1. Mos. 39:20 200
1. Mos. 40:14 144
1. Mos. 42:33 200fn
1. Mos. 49:10 80
1. Mos. 49:24 82fn
1. Mos. 49:30 200

2. Mosebok

2. Mos. 7:1 17
2. Mos. 3:12 162fn
2. Mos. 3:14 162fn, 163
2. Mos. 3:14-15 163
2. Mos. 3:15 162fn
2. Mos. 4:22 46
2. Mos. 10:19 19
2. Mos. 14:31 102
2. Mos. 15:3 20fn
2. Mos. 15:4 150
2. Mos. 15:11 64fn
2. Mos. 16:4 150
2. Mos. 16:8 174
2. Mos. 17:1-6 81
2. Mos. 20:1-3 12
2. Mos. 23:21 174fn
2. Mos. 33:5 19fn
2. Mos. 33:11 12

4. Mosebok

4. Mos. 11:9 150

4. Mos. 13:23 19
4. Mos. 14:24 143
4. Mos. 20:1-12 81

5. Mosebok
5. Mos. 4:20 10
5. Mos. 4:35 10, 20
5. Mos. 4:39 11
5. Mos. 6:4 9, 28fn, 127fn, 171, 200, 242fn
5. Mos. 6:4-5 9, 11, 13, 18, 21, 23, 24, 28, 33, 132, 171, 200
5. Mos. 18:15 32
5. Mos. 18:15-18 128, 249
5. Mos. 18:15-20 33fn, 124, 128
5. Mos. 19:15 19fn
5. Mos. 32:4 79
5. Mos. 32:7 61fn
5. Mos. 32:39 12

Josva
Josva 21:43-45 149fn

Dommerne
Dom. 3:9 14fn
Dom. 3:15 14fn
Dom. 11:24 17
Dom. 13:3, 6, 9, 13, 15-18, 20-21, 22 34fn

Samuelsbøkene
1. Sam. 2:2 24
1. Sam. 5:7 17
1. Sam. 12:18 102
1. Sam. 22:12 39
1. Sam. 24:6 34fn, 203
1. Sam. 26:15-16 203
2. Sam. 4:8 39
2. Sam. 7:12-14 80fn
2. Sam. 7:14 30, 46, 237, 238fn, 246
2. Sam. 7:14-16 135fn
2. Sam. 2:17 237
2. Sam. 7:23 16fn
2. Sam. 22:32 24
2. Sam. 23:2 175

Kongebøkene
1. Kong. 8:17 209fn
1. Kong. 8:39 28
1. Kong. 9:3 176
1. Kong. 11:11 143
1. Kong. 18:39 20fn
1. Kong. 22:19-23 15fn
2. Kong. 3:12 144, 209fn
2. Kong. 19:15 20, 28

Krønikene
1. Krøn. 17:21 16fn
1. Krøn. 28:12 144
1. Krøn. 29:10 15fn
1. Krøn. 29:20 102, 157
2. Krøn. 6:7 209fn
2. Krøn. 31:8 102

Esra
Esra 3:14 161fn

Nehemja
Neh. 9:6 20
Neh. 9:20 170

Jobs bok
Job 10:13 144, 209fn
Job 12:13 209
Job 12:13-16 143
Job 12:16 209fn
Job 14:5 145

Job 14:14 165
Job 15:8 15fn
Job 15:9 144
Job 23:10 144, 209fn
Job 23:14 209fn
Job 23:14 144, 209
Job 27:11 144
Job 38:7 15
Job 41:16 64fn

Salmene
Salme 2:2 46, 75
Salme 2:6-7 30, 46, 204, 238fn
Salme 2:7 204fn, 237
Salme 7:10 16fn
Salme 8:4-7 17, 54
Salme 8:5 16fn
Salme 16:2 138fn
Salme 16:4 228, 230
Salme 16:8 35fn
Salme 18:2 79
Salme 25:14 176
Salme 27:8 12
Salme 33:6 97, 168
Salme 33:6-12 141fn
Salme 45:1ff 215
Salme 45:4-5 215
Salme 45:6 17, 57, 65, 215
Salme 45:7 93fn, 215
Salme 45:11 224
Salme 45:12 93, 215
Salme 50:11 144
Salme 51:8 168
Salme 51:12-13 168
Salme 73:23 144
Salme 82:1 214
Salme 82:6 214, 238
Salme 82:6-7 32, 63, 92
Salme 83:18 28
Salme 86: 10 20, 28
Salme 89:26-27 238fn
Salme 89:27 78
Salme 89:35-36 238fn
Salme 96:11-13 57fn
Salme 102:25-27 56
Salme 107:20 98
Salme 109:31 35fn
Salme 110:1 33-41, 45, 76, 132, 203, 238, 245
Salme 110:5 35, 245
Salme 119:103-5 97
Salme 132:11 135fn
Salme 139:7 168
Salme 147:15 98

Ordspråkene
Ordspr. 2:1 145
Ordspr. 8:12 127
Ordspr. 8:22 95
Ordspr. 8:30 95, 141, 143, 191, 209
Ordspr. 11:2 145
Ordspr. 30:1 213

Predikeren
Pred. 4:8 18, 200

Jesaia
Jes. 2:1-4 113fn
Jes. 5:13 148fn
Jes. 6:3 133
Jes. 6:8 15fn, 21fn
Jes. 7:14 124, 213
Jes. 8:14 82
Jes. 9:2 82fn, 148fn
Jes. 9:6 57, 64, 148fn
Jes. 9:12 148fn
Jes. 10:28 148fn
Jes. 11:1 80fn

Jes. 11:1-5 61
Jes. 15:16 248
Jes. 22:21 65
Jes. 28:16 82, 149fn
Jes. 32:1 48fn, 82fn
Jes. 34:2 149fn
Jes. 40:13 177
Jes. 42:6 76
Jes. 42:8 230
Jes. 43:10 13, 230
Jes. 44:6 13
Jes. 44:8 13
Jes. 44:24 13, 55, 56, 83, 124
Jes. 45:5 13
Jes. 45:12 13
Jes. 45:14 14
Jes. 45:18 14
Jes. 45:21-22 14
Jes. 49:6 76
Jes. 51:2 18, 200
Jes. 55:11 98, 141
Jes. 59:12 144
Jes. 63:9 61fn, 169
Jes. 63:9-11 174
Jes. 63:10 169
Jes. 63:11 61fn

Jeremia
Jer. 1:5 120, 231fn
Jer. 1:7 231fn
Jer. 3:18 149fn
Jer. 7:25 231fn
Jer. 9:23-24 232
Jer. 10:10 232
Jer. 12:3 144
Jer. 23:18 15fn
Jer. 23:28 145, 209fn
Jer. 27:18 145
Jer. 30:3 149fn

Klagesangene
Klag. 4:10 203

Esekiel
Esek. 7:5 200
Esek. 17:13 64fn
Esek. 28:2 64fn
Esek. 31:11 64fn
Esek. 32:21 64fn
Esek. 33:24 18, 200, 201

Daniel
Dan. 2:46 102
Dan. 7:1ff 122
Dan. 7:13 154
Dan. 12:2 154

Hosea
Hos. 1:10 46, 238
Hos.13:4 14-15

Joel
Joel 2:27 15

Amos
Amos. 9:11 61fn

Mika
Mika 5:1 60
Mika 5:2 61fn
Mika 7:14 61fn

Sakarja
Sak. 3:9 82fn
Sak. 4:10 82fn
Sak. 5:8 82fn
Sak. 12:3 82fn
Sak. 14:9 9

APOKRYFER

4. Esra

4. Esra 3:14 161

Jesaia himmelfart

Jes. him. 3:16 169fn
Jes. him. 4:21 169fn
Jes. him. 7:23 169fn
Jes. him. 9:36 169fn
Jes. him. 9:39 169fn
Jes. him. 10:4 169fn
Jes. him. 11:4 169fn
Jes. him. 11:35 169fn

Jubileerboken

Jub. 25:14 175

Mose Testamente

Mos. Test. 1:13-14 125

Sirak

Sirak 24:9 143
Sirak 42:15 146

Visdommen

Visd. 7:25-26 147
Visd. 9:1 146

2. Esdras

2. Esdras 5:43-56 246

Salomos Ode

Sal. Ode 16:19 146

Salomos Salmer

Sal. Salm. 17:32 245fn
Sal. Salm. 17:38 203
Sal. Salm. 18:7 203, 245fn

Malaki

Mal. 1:6 18
Mal. 2:10 15, 18
Mal. 2:15 175

I QS iii

I QS iii 15 146

NT

Matteus

Matt. 1:1 135fn, 139
Matt. 1:16 122, 138
Matt. 1:18 123, 124, 139, 140fn, 164
Matt. 1:20 138, 139
Matt. 1:23 124, 213
Matt. 2:2-6 60
Matt. 4:8-9 75
Matt. 4:17 234fn
Matt. 4:23 234fn
Matt. 5:5 48fn, 113fn
Matt. 5:9 113
Matt. 5:12 155, 156
Matt. 5:17 12
Matt. 5:39 113
Matt. 5:46 156
Matt. 6:1 156
Matt. 6:20 156
Matt. 6:30 124
Matt. 6:33 85
Matt. 7:18 106
Matt. 8:2 103
Matt. 9:8 30
Matt. 9:35 234fn
Matt. 10:2 120
Matt. 10:20 172
Matt. 10:34 225
Matt. 12:28 170

Matt. 13:19 234fn
Matt. 13:55-57 43
Matt. 15:9 3
Matt. 16:14 49
Matt. 16: 15-19 30, 41, 45-46, 49, 56, 101, 125, 140
Matt. 16:16 46, 56, 101fn, 140, 154, 238fn, 244, 246
140, 155
Matt. 16:18 62, 64, 68, 89, 97, 127-128, 132-133, 154,175, 178, 213, 231, 242
Matt. 16:21 47fn
Matt. 16:27 155, 206
Matt. 17:1-9 154
Matt. 17:4 48
Matt. 19:4 124
Matt. 19:28 48, 61fn, 113fn
Matt. 20:21 48
Matt. 22:41-45 35fn
Matt. 22:44 36
Matt. 23:8-10 201
Matt. 24:14 234fn
Matt. 24:36 28
Matt. 25:31 113fn
Matt. 25:34 121fn, 156
Matt. 26:24 154
Matt. 26:34 164
Matt. 26:63 30
Matt. 28:19 159, 175, 223, 245

Markus
Mark. 1:14 251fn
Mark. 1:14-15 22, 48, 234fn
Mark. 1:38 149, 151
Mark. 2:5-7 30
Mark. 2:10-11 30
Mark. 3:5 60
Mark. 4:11-12 250
Mark. 5:30 60
Mark. 8:31 152
Mark. 9:12 154
Mark. 10:6 56, 124, 224, 248
Mark. 10:18 224
Mark. 10:21 121
Mark. 12:13-14 22, 23
Mark. 12:28 22, 23, 24, 31, 97
Mark. 12:28ff 250
Mark. 8:29 46
Mark. 12:28-30 31fn
Mark. 12:29 178fn
Mark. 12;29-30 9, 11, 18, 23, 24, 31, 52, 127fn, 242fn
Mark. 12:32 24, 68
Mark. 12:34 25
Mark. 12:35-37 33, 245
Mark. 12:36 18, 33
Mark. 13:11 172
Mark. 13:19 248
Mark. 13:32 28, 60, 212
Mark. 15:39 210fn, 211fn

Lukas
Luk. 1:1-4 50
Luk. 1:4 136
Luk. 1:17 169, 176
Luk. 1:26 169fn
Luk. 1:31-32 51, 139
Luk. 1:35 44, 51, 52, 55, 120, 139, 169fn, 170, 174, 179, 202, 204fn, 224, 230, 236, 237
Luk. 1:43 245fn
Luk. 2:11 34fn, 40, 132, 203, 245fn
Luk. 2:14 225
Luk. 2:26 34, 203
Luk. 2:30 127fn

Luk. 2:52 60
Luk. 4:3 48
Luk. 4:43 22, 149, 151, 234fn, 250, 251fn
Luk. 6:35 211, 229
Luk. 8:1 234fn
Luk. 8:12 250, 234fn
Luk. 9:2 234fn
Luk. 9:6 234fn
Luk. 9:11 234fn
Luk. 9:20 46
Luk. 9:27-28 48
Luk. 10:18 52
Luk. 11:20 170
Luk. 12:12 172
Luk. 12:28 124
Luk. 18:31-34 251fn
Luk. 20:42 41
Luk. 21:14-15 172
Luk. 22:20 80
Luk. 22:28-30 61fn
Luk. 23:50-52 48
Luk. 24:21 47
Luk. 24:26 242
Luk. 24:44 242
Luk. 24:49 170

Johannes

Joh. 1:1 103fn, 126, 128, 129, 140fn, 142, 146, 146, 147, 181, 182, 184, 192, 208, 209, 210fn, 211fn, 215, 229
Joh. 1:1-2 129fn
Joh. 1:1-3 95, 96, 140, 141, 146, 211
Joh. 1:1-4 134, 211
Joh. 1:1-14 97, 142, 211
Joh. 1:3 146
Joh. 1:6 149, 231fn
Joh. 1:9 150
Joh. 1:9-14 97
Joh. 1:14 95, 98, 126, 140, 141, 142, 145, 147, 192, 143, 151, 154, 241
Joh. 1:15 151
Joh. 1:18 27f, 152-153, 192, 215
Joh. 1:39 143
Joh. 1:46 33
Joh. 1:49 46, 203
Joh. 3:2 149
Joh. 3:11 152
Joh. 3:14 154
Joh. 3:34 175, 250
Joh. 3:13 151-154, 241
Joh. 4:6 60
Joh. 4:22-23 143
Joh. 4:26 161, 163
Joh. 4:40 46, 118
Joh. 4:49 164
Joh. 5:18 238
Joh. 5:18-19 30, 31, 214
Joh. 5:23 214fn
Joh. 5:24 249
Joh. 5:27 59, 158
Joh. 5:28-29 154
Joh. 5:38 97
Joh. 5:44 28, 29fn, 31fn, 62, 93, 98, 127fn, 128fn, 156, 162, 178fn, 209, 239, 242fn, 250
Joh. 5:45 29
Joh. 5:46 249
Joh. 5:47 249
Joh. 6:15 48
Joh. 6:20 161
Joh. 6:33 150
Joh. 6:38 150

Joh. 6:47 29
Joh. 6:58 150
Joh. 6:58-60 153
Joh. 6:62 122, 153-154, 241
Joh. 6:50 150
Joh. 6:51 150
Joh. 6:63 122, 143, 168fn, 176, 251
Joh. 7:1-5 43
Joh. 7:18 29
Joh. 7:37 81
Joh. 8:24 161, 164fn
Joh. 8:28 161
Joh. 8:32 232
Joh. 8:38 81
Joh. 8:42 236
Joh. 8:47 149, 237
Joh. 8:51 165
Joh. 8:53 165
Joh. 8:54 160
Joh. 8:55 97
Joh. 8:56 160, 164
Joh. 8:57 161, 165
Joh. 8:58 123, 139, 150, 157, 160-164, 242
Joh. 9:9 161, 163
Joh. 9:22 101fn, 123, 139, 157, 161-165
Joh. 9:35-37 161
Joh. 10:24-25 161
Joh. 10:30 27fn, 101
Joh. 10:32-36 31
Joh. 10:33 238
Joh. 10:34 63, 92, 215, 238
Joh. 10:34-36 32, 163, 214-215, 228
Joh. 10:35 97
Joh. 10:36 60, 214, 215, 228
Joh. 11:32 60
Joh. 11:35 60
Joh. 12:44 143, 214fn
Joh. 12:48 97, 249
Joh. 13:19 161
Joh. 14:9 214fn
Joh. 14:9-10 27fn
Joh. 14:29 165
Joh. 14:12 250
Joh. 14:15-18 171
Joh. 14:16 172
Joh. 14:18 172
Joh. 14:26 171, 172
Joh. 14:28 238
Joh. 14:29 164
Joh. 15:7 250
Joh. 15:23 214fn
Joh. 15:26 173
Joh. 16:2 67, 225
Joh. 16:7 172
Joh. 16:13-15 173fn
Joh. 16:28 122, 237
Joh. 17:2 157
Joh. 17:3 3, 8, 27, 28, 31fn, 49, 62, 70, 93, 94fn, 98, 123, 127fn, 128fn, 156, 162, 175, 178fn, 215, 216, 232, 235, 239, 242fn, 244, 250
Joh. 17:4 158
Joh. 17:5 121, 125fn, 139, 145, 149, 155-157, 159, 241
Joh. 17:6 97
Joh. 17:8 97, 237
Joh. 17:9 158
Joh. 17:10 158
Joh. 17:11 158, 213, 250
Joh. 17:12 158
Joh. 17:14 97
Joh. 17:17 97
Joh. 17:18 159, 250

Joh. 17:20 155
Joh. 17:20-21 116, 176
Joh. 17:21 250
Joh. 17:22 125, 155, 159
Joh. 17:21 176
Joh. 17:24 159
Joh. 18:5 161
Joh. 18:6 215
Joh. 18:36 113
Joh. 18:37 75, 150, 215, 232
Joh. 18:38 232
Joh. 20:17 92, 122fn, 154, 215, 241
Joh. 20:21 159, 237
Joh. 20:23 31
Joh. 20:28 62-63, 92, 214, 229, 244, 251fn
Joh. 20:31 65, 93, 101fn, 140, 155, 162, 215, 238, 244, 248

Apostlenes gjerninger

Ap.gj. 1:6 47, 48fn, 61
Ap.gj. 1:7 47
Ap.gj. 2:17 174
Ap.gj. 2:22-23 36, 50, 59
Ap.gj. 2:29-31 127
Ap.gj. 2:30 135fn, 204fn
Ap.gj. 2:30-31 50, 204
Ap.gj. 2:33 154
Ap.gj. 2:34 154
Ap.gj. 2:34-36 40, 132, 238
Ap.gj. 2:36 34fn, 36, 38, 203
Ap.gj. 3:21 48fn, 61fn
Ap.gj. 3:21-22 173, 204
Ap.gj. 3:22 204fn
Ap.gj. 3:26 196, 204fn, 231
Ap.gj. 4:25 175
Ap.gj. 5:3-4 173
Ap.gj. 5:42 101fn
Ap.gj. 6:10 172
Ap.gj. 7:5 149
Ap.gj. 7:37 32, 128, 204fn
Ap.gj. 7:38 80
Ap.gj. 7:42 252
Ap.gj. 8:1-3 67
Ap.gj. 8:12 234fn
Ap.gj. 8:26 169
Ap.gj. 9:22 101fn
Ap.gj. 12:21-23 50
Ap.gj. 13:33-34 123fn
Ap.gj. 13:33 204fn
Ap.gj. 13:34 237fn
Ap.gj. 13:47 76
Ap.gj. 14:11 50, 112, 128
Ap.gj. 15:5 69
Ap.gj. 16:6-7 170
Ap.gj. 17:31 57fn, 59
Ap.gj. 18:24-28 98
Ap.gj. 19:8 234fn
Ap.gj. 20:25 234fn
Ap.gj. 20:27 73
Ap.gj. 20:29-31 128
Ap.gj. 28:23 234fn
Ap.gj. 28:31 234fn

Romerbrevet

Rom. 1:3 80fn, 127fn, 230
Rom. 1:4 236
Rom. 1:20-21 229
Rom. 1:25 207, 229, 252
Rom. 3:29 12
Rom. 4:13 48fn
Rom. 4:17 124, 148, 155
Rom. 5:12-15 75
Rom. 5:17 48fn
Rom. 8:3 230
Rom. 8:9 170

Rom. 8:16 167fn
Rom. 8:17 159
Rom. 8:24 173
Rom. 8:26 159
Rom. 8:27 170
Rom. 8:30 148, 173
Rom. 8:34 170
Rom. 9:5 27fn, 207, 208
Rom. 11:17 12
Rom. 11:34 177
Rom. 15:6 15fn
Rom. 16:18 245fn
Rom. 16:25 148
Rom. 16:27 73, 244

Korintierbrevene
1. Kor. 2:7-9 148
1. Kor. 2:10-11 170
1. Kor. 6:2 48fn, 61fn
1. Kor. 8:4 40, 68fn, 70, 72, 132, 134, 208, 230-232, 245
1. Kor. 8:4-6 34fn, 70, 127fn, 128fn, 133, 178fn, 242fn
1. Kor. 8:6 40, 68fn, 72, 85, 94fn, 115, 118, 132, 134, 201, 208, 230-232, 245
1. Kor. 8:7 72
1. Kor. 10:3 81
1. Kor. 10:4 79, 80, 82
1. Kor. 10:11 81-82
1. Kor. 11:7 76
1. Kor. 15:21 59
1. Kor. 15:28 64, 78, 245
1. Kor. 15:45 59, 75
1. Kor. 15:45-47 75
1. Kor. 15:47 59
1. Kor. 15:53 48fn
2. Kor. 1:3 15fn
2. Kor. 1:22 159
2. Kor. 3:17 172
2. Kor. 4:4 65
2. Kor. 5:1 121
2. Kor. 5:5 159
2. Kor. 5:19 193
2. Kor. 6:10 76
2. Kor. 8:9 76, 247fn
2. Kor. 10:1 247fn
2. Kor. 11:1-4 49, 72, 102
2. Kor. 11:4 102, 230
2. Kor. 11:31 15fn, 207
2. Kor. 13:13 175
2. Kor. 13:14 245

Galaterbrevet
Gal. 1:4-5 207
Gal. 2:5 209
Gal. 3:1ff 68fn
Gal. 3:16 135, 201
Gal. 3:19-20 12, 55, 68, 72, 80, 201
Gal. 3:28 201
Gal. 4:1ff 68fn
Gal. 4:4 127, 150, 230
Gal. 4:6 150
Gal. 6:16 234

Efeserbrevet
Ef. 1:10 79
Ef. 1:14 159
Ef. 1:17 71
Ef. 2:6 152
Ef. 3:9 127fn
Ef. 3:16 168fn
Ef. 3:19 250fn
Ef- 4:4-6 73
Ef. 4:6 68fn, 71, 94fn, 178fn, 201, 242fn
Ef. 4:30 176

Filipperbrevet
Fil. 1:19 175
Fil. 2:1 175
Fil. 2:1ff 247fn
Fil. 2:5ff 247fn
Fil. 2:5-11 73, 74, 75, 76
Fil. 2:6-11 247fn
Fil. 2:6 193
Fil. 2:7 75fn
Fil. 3:3 234
Fil. 3:5-6 68
Fil. 4:15 28

Kolosserbrevet
Kol. 1:5 148, 156
Kol. 1:6 78
Kol. 1:12 78
Kol. 1:13 79
Kol. 1:15-18 55, 56, 76, 77, 78, 79, 127
Kol. 1:19 195
Kol. 1:26 127fn
Kol. 2:9 195, 250
Kol. 3:24 121, 203, 245fn

Tessalonikerne
1. Tess. 2:6 76
2. Tess. 2:10-11 232
2. Tess. 2:10-13 231
2. Tess. 3:1 98

Timoteusbrevene
1. Tim. 2:3-5 231
1. Tim. 2:4-5 59
1. Tim. 2:5 57, 68fn, 71, 73, 75, 94fn, 118, 127-128fn, 178fn, 180, 230, 242fn
1. Tim. 3:16 224
1. Tim. 5:21 169
1. Tim. 6:15-16 73
1. Tim. 6:20 246
2. Tim. 1:9 127fn, 160
2. Tim. 2:5 193
2. Tim. 2:8 80fn
2. Tim. 2:12 48fn, 61fn
2. Tim. 3:16 176
2. Tim. 4:1-2 234fn
2. Tim. 4:3-5 232

Titus
Tit. 1:2 127fn
Tit. 1:4 206
Tit. 2:13 205, 206

Hebreerbrevet
Hebr. 1:1-2 79, 141, 181
Hebr. 1:2 54
Hebr. 1:5 246
Hebr. 1:5-6 55, 56
Hebr. 1:6 248
Hebr. 1:8 17, 56, 57, 93fn, 215, 224, 229, 244, 251fn
Hebr. 1:10 56, 248
Hebr. 2:2 79
Hebr. 2:5 248
Hebr. 2:5-8 17, 54, 55
Hebr. 2:7 16fn
Hebr. 2:8 158
Hebr. 2:12 54, 103
Hebr. 2:14 58
Hebr. 2:17-18 53, 54, 58
Hebr. 4:4 54, 56, 248
Hebr. 4:15 54, 59
Hebr. 5:7-8 53, 60
Hebr. 7:1ff 56fn
Hebr. 7:3-4 55
Hebr. 7:6 55
Hebr. 7:14 53, 60

Hebr. 9:27 60
Hebr. 10:26 177
Hebr. 11:8 48fn
Hebr. 11:9 149fn
Hebr. 11:13 164

Jakobs brev
Jak. 1:1 69
Jak. 1:13 124
Jak. 1:17 150
Jak. 2:19 69

Petersbrevene
1. Pet. 1:1-2 137
1. Pet. 1:2 120, 141
1. Pet. 1:3 15fn
1. Pet. 1:4 156, 160
1. Pet. 1:5 120
1. Pet. 1:16-18 48
1. Pet. 1:20 96, 120, 127fn, 128, 137, 141, 231fn
1. Pet. 3:14 203
2. Pet. 1:1 205, 206
2. Pet. 1:16-18 47fn-48fn
2. Pet. 2:1ff 128

Johannesbrevene
1. Joh. 1:1 97, 103, 142fn
1. Joh. 1:1-2 209
1. Joh. 1:2 95, 97, 103, 141, 209
1. Joh. 1:10 172
1. Joh. 2:1 97
1. Joh. 2:5 97
1. Joh. 2:14 97
1. Joh. 2:22 216
1. Joh. 2:27 176
1. Joh. 4:1 149
1. Joh. 4:2 49, 95, 101, 241
1. Joh. 4:13 174
1. Joh. 5:6 174
1. Joh. 5:7 224
1. Joh. 5:20 27fn, 215, 216
1. Joh. 5:21 239
2. Joh. 2 144
2. Joh. 7 95, 101, 216, 241
2. Joh. 9 215, 249-251

Judas
Judas 3 85
Judas 4 29fn
Judas 25 14, 242fn, 244

Åpenbaringen
Åp. 1:1 103
Åp. 1:4 103
Åp. 1:8 103
Åp. 1:17, 18 103
Åp. 2:26 48fn, 61fn
Åp. 3:9 102, 157
Åp. 3:21 48fn, 61fn
Åp. 4:11 125, 141fn
Åp. 5:10 48fn, 61fn, 113fn
Åp. 5:12-13 103
Åp. 11:15 203
Åp. 12:10 203
Åp. 12:12 52fn
Åp. 13:8 123, 127fn, 148, 163
Åp. 15:3 103
Åp. 20:1-4 61fn
Åp. 20:1-6 48fn
Åp. 21:2 150
Åp. 21:6 103
Åp. 22:8 156
Åp. 22:10 103
Åp. 22:12-13 103
Åp. 22:16 103

APOKRYFER
Klemensbrevene
2. Klem. 1:1 99

ANDRE
P`sikta Rabbati
P` Rab. 25b 126

XII. FORFATTERINDEKS

Abbot, E. A., 151fn
Addis, W. E., 106
Alford, Henry, 153, 158, 206, 216
Anderson Scott, 202

Baillie, Donald, 178fn, 229
Bainton, R. H., 183fn
Baird, F. E., 85fn, 86fn
Barrett, C. K., 151fn, 164fn
Baur, F. C., 137fn
Beasley-Murray, 28fn
Beisner, E. Calvin, 69-70
Bernard, J. H., 153fn, 158
Berkhof, Hendrikus, 184
Bevan, R. J. W., 89fn
Black, Matthew, 240fn
Boettner, Loraine, 25-27, 27fn
Borgen, P., 149fn
Brown, Francis, 57fn, 64fn, 143fn
Boyd, Gregory, 20fn
Bowden, 219fn
Briggs, Charles R., 57fn, 64fn, 143fn
Brown, Colin, 31
Brown, Harold, 107
Brown, Raymond, 44, 52, 125fn, 139n, 56-57, 95,138-139, 151fn, 157-158, 160fn, 184, 202, 206-208, 236-237
Bruce, F. F., 94, 146, 182, 208, 248
Brunner, Emil, 63
Bunsen, C. C., 219fn
Buswell, J. O., 240fn
Buzzard, Anthony, 184fn, 234fn

Cadoux, C. J., 68
Caird, G. B., 245, 246fn
Carey, George, 195, 196
Cave, Sydney, 67, 68
Clarke, Adam, 204fn
Colman, Henry, 226fn
Constable, H., 100
Cupitt, Don, 117fn

Dana, 210fn
Denney, James, 172, 240fn
Dewick, E. C., 119fn
Dosker, H. E., 184fn
Driver, S. R. 57fn, 64fn, 143fn
Dunn, James, 54, 74, 77, 79fn, 127fn, 141, 149, 191fn, 192, 196, 211, 230, 235fn

Ehrman, Bart, 41
Eliot, W. G., 65fn
Erickson, M. J., 60fn

Fackrè, Gabriel, 140fn
Filson, F., 88

Flesseman, Ellen, 187
Fortman, Edmund J., 21fn
Friedmann, Robert, 86fn

Gesenius, H. F. W., 16
Gilbert, G. H., 156-157, 163
Gillet, Lev., 22fn
Gore, Charles, 124fn, 169fn
Goudge, H. L., 62, 111, 184fn, 238
Green, F. W., 181-182
Grensted, L. W., 87
Grillmeyer, Aloys, 229fn

Hanson, A. T., 188fn
Harnack, Adolf, 93, 179fn, 196, 246
Harrison, Everett F., 148fn
Hart, Thomas, 58, 59fn, 178fn, 188fn
Harvey, A. E., 147
Hay, David, 35
Heer, Frederich, 225fn
Hertz, J. H., 22fn
Hick, John, 94fn, 193fn
Hill, Christopher, 187fn
Hillar, Marian, 131fn
Hilliard, William, 113fn, 114fn, 115fn
Hodgson, Leonard, 1, 22
Humphreys, A. E., 206fn

Inge, W. R., 132fn

Jervell, Jacob, 238, 245fn
Johnson, Paul, 105fn, 108, 221fn, 233fn

Knight, G. A. T., 86
Knox, G. W. 101fn
Knox, John, 135fn, 187-188, 229fn
Kuschel, Karl-Josef, 196-197

Lampe, Geoffrey, 99, 243
Lamson, Alvan, 179fn, 219fn
Lapide, Pinchas, 11, 14, 33, 71fn, 107-108
Lindbeck, George, 94
Lockyer, Herbert, 34fn
Loofs, Friedrich, 181-182, 198fn
Lyonnet, S., 51fn, 139

Mackey, James, 189-191
MacKinnon, James, 138fn
Mantley, 210fn
Marshall, I. Howard, 40fn, 141fn, 194fn, 240fn, 245fn
Mattison, M. M., 180fn, 183fn, 218
Metzger, B. M., 174fn
Meyer, H. A. W., 127fn, 158-159
McLachlan, H. J., 186fn
McNeile, A. H., 247fn
Milton, John, 134, 186-187
Morey, Robert, 17fn, 18
Morgridge, Charles, 224fn
Morris, Leon, 141fn, 151, 158-159
Morris, Simon, 148fn
Mosheim, J., 100
Moule, C. F. D., 209-210, 251fn
Moule, H. C. G., 148fn
Moulton, J. H., 78fn, 206
Mounce, R. H., 141
Mowinckel, Sigurd, 125-126
Murray, J. O. F., 123fn, 151fn

Neusner, J., 150fn
Norton, Andrews, 106fn, 113fn, 114fn, 115fn
Ohlig, Karl-Heinz, 197-198
Olyott, Stuart, 201
Ottley, C., 165fn, 166fn

Paine, L. L., 21fn
Pastor, Adam, 94, 139, 183-184
Pittenger, Norman, 188-189
Plummer, Alfred, 38fn, 51, 237
Priestly, Joseph, 222
Purves, G. T., 118fn, 146fn

Quick, Oliver, 189fn

Rahner, Karl, 1, 173, 202, 242
Reese, Alexander, 6
Rengstorf, 150
Richardson, Alan, 169fn, 172, 219fn
Robinson, J. A. T., 96, 133, 151fn, 191-193,
235, 237fn, 238fn, 239, 241fn
Robinson, William Childs, 37, 180fn
Rogers, J. B., 85fn, 86fn
Rubenstein, R. E., 112fn
Rudolph, Kurt, 247fn
Runia, Klaas, 29-31, 64fn, 191fn, 245fn

Sanford, C. B., 72fn
Schaff, Philip, 111, 168fn, 175fn, 179fn
Schillebeckx, Edward, 190-191
Schonfield, Hugh, 134fn
Schürer, Emil, 150fn
Schweitzer, Albert, 134
Scott, E. F., 141fn, 173fn, 240fn
Selwyn, E. G., 118fn, 120fn, 137, 148fn
Snaith, Norman, 88
Stott, John, 193
Sumner, Robert, 34fn

Tasker, R. V. G., 213fn
Temple, William, 180-182
Torrey, C. C., 210fn
Torrey, R. A., 170-171
Turner, Nigel, 205-206

Unger, Merrill F., 82

Van Buren, Paul, 243
Vaucher, Alfred, 100
Vine, W. E., 82

Wainwright, Arthur, 216
Walvoord, John F., 34fn
Watson, David, 91fn
Wendt, H. H., 155
Wendt, Hans, 97-99
Wenham, G. J., 15fn
Werner, Martin, 62fn
Westcott, B. F., 136fn, 209
White, Jr., William, 82
Wiles, Maurice, 96fn, 117fn, 139, 191
Williams, G. H., 183fn, 222fn
Wilson, Ian, 110fn, 111fn, 112fn, 173,
205fn, 207fn, 213fn, 214fn, 217fn
Wilson, John, 2fn, 69fn, 153fn
Wright, C. J., 129fn
Wuest, Kenneth, 203fn

Yates, James, 133fn

Zuck, Roy B., 34fn
Zweig, Stefan, 183fn

XIII. SAKREGISTER

Abraham, 10, 18, 39, 46, 48, 53, 59, 80, 123,136, 139, 148, 149, 155, 161-165, 191, 193, 200-201, 227, 241
Adam, 59, 74-75, 196, 230
Adam, den andre, 95, 123fn
Adam, den siste, 136
adonaì (Herren Gud), 21, 36, 38, 238, 246
adonì (min Herre, om Messias), 238, 245
adopsjonist kristologi, 179
alogiene, 179
anabaptister, 94, 135, 139, 160, 184, 192
aorist, *se* språk
apokalypse, 121
apokryfene, 146, 245
apollinarianisme, 189
Apollinarius, 189
apostlenes trosbekjennelse, 21
arisk kristologi. *Se* preeksistens
Arius, 99, 110
Athanasius, 99, 111
Augustin, 7, 27, 99, 125fn, 161fn, 235-236
avgudsdyrkelse, 178, 227-228, 230, 232
barnekår, 204, 237, 242
  evig/fra evighet, 203-204, 219, 240fn
  guddommelig, 202
Bibelen, 1, 3,-4, 6-8, 11, 14, 17, 24, 28-29, 49, 51, 56, 58, 60, 63-64, 68-74, 80, 85-88, 90, 91fn, 92-94, 96, 99-103, 105, 113, 116, 118-119, 121-124, 124f, 240fn, 241-242, 244-247, 249, 251
Bibelen, den hebraiske, 35, 45
Bibelens bøker
  1. og 2. Johannes, 27fn, 49, 95, 97, 101-104, 141, 143fn, 144, 149, 172, 174, 176, 209, 215-216, 224, 239, 241, 249-251
  1. og 2. Peter, 15fn, 48fn, 72, 96, 119-120, 127-128, 137, 141, 156, 160, 203, 205-206, 231fn
  Daniel, 102, 122, 152-154, 241
  Filipperne, 28, 68, 73-74, 75fn, 76, 175, 193, 196, 234, 247
  Jesaiah, 13-14, 15fn, 18, 21fn, 48fn, 55, 57,61, 64-65, 76, 80fn, 82fn, 83, 98, 113fn, 124, 133, 141, 144, 148, 169, 174,177, 200, 213, 230, 248
  Johannes, 3, 8, 12, 27, 28fn, 29fn, 31fn, 94fn, 101fn, 103fn, 120fn, 121-126, 127fn, 128-129, 131, 133-136, 139-143, 145-165, 168fn, 171-176, 178fn, 179-182, 184-185, 187-193, 196, 203, 208-216, 218, 224-225, 228-229, 231fn, 232, 235-244, 247, 249-252
Kolosserne, 56, 76-78, 121, 127, 148, 156, 195, 203, 245fn, 250

Korinterne, 15fn, 34fn, 40, 48fn, 49, 59, 61fn, 65, 68fn, 70-73, 76, 78-82, 85, 94fn, 102, 115, 118, 121, 127fn, 128fn, 132-134, 148, 159, 170, 172, 175, 178fn, 193, 201, 207-208, 230-232, 242fn, 245, 247fn
Markus, 9, 11, 18, 22-25, 28, 30, 31fn, 33, 46, 48, 56, 60, 62, 64, 68, 89, 95, 97, 121, 127fn, 123-124, 128, 132-133, 136, 138-139, 140fn, 149, 151-153, 155, 163, 172, 175, 178fn 210fn, 211fn, 212-213, 222, 224, 231, 233, 234fn, 239, 241-242, 245, 248, 250, 251fn
Ordspråkene, 95, 127, 141, 143, 145, 154fn, 176, 191, 209, 213
Salme *110*, 33-41, 45, 76, 132, 203, 238, 245
Titus, 127fn, 205-206
Åpenbaringen, 48, 52fn, 61fn, 102-103, 113fn, 123, 125, 127fn, 141, 148, 150, 157, 164, 202-203
Se også eget register for skrifthenvisninger
bibeloversettelser
Amplified Version, 12
Bishop`s Bible, 146fn, 209
Companion Bible, 39fn
Coverdale Bible, 146fn
Cranmer Bible, 146fn
Geneva Bible, 146fn
Good News Bible (GNB), 142
The Great Bible, 146fn
Jerusalem Bible, 176, 210
New Jerusalem Bible, 13, 18
King James Version (KJV), 18, 61, 102, 123fn, 141, 146, 148, 167fn, 204fn, 205, 209
Living Bible, 129fn
Matthew Bible, 146fn
Moffatt Bible, 39, 176
New American Bible (NAB), 39
New American Standard Version (NASV), 34fn, 144, 228, 248
New English Bible (NEB), 61fn, 140fn, 211
New International Version (NIV), 15fn, 122fn, 144, 165, 201
New Revised Standard Version (NRSV), 28, 39
Norsk Bibel 1988, 162fn, 207
Revised Standard Version (RSV), 39, 176, 210
Scofield Bible, 38
Septuaginta/LXX (gresk), 35fn, 36, 64-65, 102, 143-144, 150, 162fn, 163, 165, 168, 203, 245fn, 248fn
Taverner Bible, 146fn
Tyndale Bible, 134, 146fn
Vulgata (latin), 190, 224
Whittingham Bible, 146fn
Biddle, John, 139, 185-186
binitarisk, 238
blasfemi, 25, 30-32, 112, 185, 214
Buzzard, Anthony, 184fn, 234fn
bønn, 32, 36fn, 54, 107, 116, 121, 185-186, 217
Calvin, John, 16fn, 105, 112-115, 131fn, 174, 183, 184fn, 213
calvinist, 215
Church of England, 91fn, 169, 219, 224-225
Codex Ephraemi, 212
Colwells lov, 214
Cyril av Alexandria, 132
definisjoner. *Se* språk
doketisme, 187, 195, 198, 258
doketisme, valentinsk, 247
drakonske forordning, 188

dyrke, dyrkelse, 3, 13, 67, 181, 230, 232-233, 235, 237, 258
dø/død/dødelig/de døde, 5, 8-9, 11, 22, 27, 32-33, 46, 47-50, 54-56, 58-62, 65, 73, 75, 77, 79, 83, 86-88, 95, 101, 103-104, 106, 108-109, 112, 114-115, 120-122, 124, 126, 140, 155, 161, 164, 167-168, 171, 188-189, 198, 208fn, 210fn, 216-217, 224, 226-228, 230, 233-234, 236, 238, 242, 245, 248, 255fn, 257
døperen Johannes, 49, 152, 154, 173, 236
ediktet i Milano, 106
engel/engler, 15, 16fn, 28, 34-35, 39, 49-51, 55-56, 57fn, 65fn, 79-80, 96, 104, 116, 118, 124-125, 128-129, 133, 137, 148, 172, 174, 177, 208, 210, 229, 252
Epifanius, 182,
Erasmus, 211, 218
essens. *Se* substans
evig tilblivelse av Sønnen. *Se* evig barnekår
evig barnekår, læren om. *Se* barnekår, evig, fra evighet
Filon fra Alexandria, 92, 97, 98, 128, 142, 147, 211
filosofi/filosofisk, 2-3, 6, 10, 63, 85-88, 93-102, 111, 114, 119-120, 128, 130-132, 148, 183-184, 186, 188, 191, 198, 202, 230, 232, 235-239, 241-243, 245, 248, 253, 254fn, 256
Fotinus, 139, 182-183
frelse, 3, 7, 12, 22, 37, 54, 59, 61, 99, 120-121, 128fn, 143, 159, 172, 196, 198-199, 217, 228, 237, 242, 246
frelsende råd, 127
frelsende hensikt, 128
frelser, 9, 14, 36, 40, 46-47, 50, 53, 58-62, 83, 90, 99fn, 102, 110, 116, 127, 129, 167-168, 181, 185, 209-210, 229, 231, 237, 247, 255-256
frelseragent, 166
frelserskikkelse, 18, 129
frelsesbudskap, 250
frelsesgud, 62
frelseshandling, 237
frelseslære, 183
frelsesmyter, 74
frelsesplan, 103
forsoning, 7, 110, 156, 196, 217
forut kjent, 121-122, 126, 129, 139-140, 143, 169, 236
forutbestemt, 75, 119, 120-121, 126-127, 150-151, 154-154, 156-157, 160, 163, 244, 248
Genesis, 15fn
gènesis, 125, 142fn
gnostisisme, 148, 187, 241, 247, 253
Good News Bible (GNB), 145
grammatikk
  adjektiv, 194
  aorist, 164, 167-168, 243
  aorist infinitiv, 164
  artikkel, bestemt, 63fn, 170, 205-207, 209-210, 251fn
  Colwells lov, 214
  Granville Sharp, 209
  flertall, 16-19, 29, 64, 204
  flertallsbetegnelse, 92
  flertallsform, 15fn, 57fn, 174, 203
  flertallsord, 16, 204
  flertallspronomen, 15
  flertallssubstantiv, 204
  flertallsverb, 16
  infinitiv, 167-168
  konjunksjoner, 156
  majestetsflertall, 16
  partisipp, 75fn
  preposisjoner, 78, 146

pronomen, 8, 12, 15-19, 60fn, 98, 135, 170, 174, 204-205, 213, 216, 220, 234
kasus, 209
profetisk fortid, 156, 162
tegnsetting, 208
verb, 12, 16fn, 17, 76, 80, 102, 110, 148, 157-159, 200, 230, 241
verbal, 226
verbalform, 148, 152, 158, 236
vokativ, 251fn
Se også Språk
enhet, 1, 11, 17-22, 27fn, 33, 63, 72, 99, 126-127, 182, 185, 200-202, 212, 214, 217, 221, 225, 242
enhet, Kirkens, 247, 250
enhet, rikets, 109
enhet, politisk, 110
enhetlig, 68
Granville Sharp, *se* grammatikk
gresk tenkning, 86-89, 111, 130, 233
Gud
adonai (Herren Gud), 34fn, 35-37, 39, 238
"Gud Sønnen", 3, 31-32, 44, 52, 108, 129, 157, 191, 222-223, 240
natur, Guds 2fn, 22, 24-26, 67, 100, 110, 131, 189, 210fn, 223, 241, 243
guddommens, 110
guddommelig, 3, 10, 12, 16, 20fn, 21fn, 22, 24, 27fn, 32-33, 34fn, 35-37, 39, 51-52, 54, 57, 60-61, 62fn, 63-64, 69, 76-78, 85, 89, 91fn, 92, 95-96,98, 100, 103, 106, 108-110, 117, 119, 123, 127, 128-130, 132, 135, 138-143, 145-147, 151, 153-155, 157-159, 163, 164fn, 167-169, 173-177, 182, 187-188, 190-192, 202, 204-205, 208, 211-214, 219, 222-223, 229-230, 241, 243, 252
guddommelighet, Jesu/Kristi/Sønnens, 21, 38, 43-44, 62, 90, 94, 110, 187, 193, 218, 240, 247
Gud-menneske, 45, 47, 49, 58, 62, 73, 82, 102, 228
"Gud, Sønnen". *se* Gud
Guds agent, 41, 98, 124, 151, 193, 239
Guds enhet. *Se* enhet
Jahve, 28, 34, 35fn, 36-41, 51, 79, 83, 132, 144, 174, 193, 200, 213, 239,
Johannesprologen, 97-98, 103fn, 129-130, 134, 140-146, 179-180, 184, 197, 203, 209-211, 247
King James Version, 18, 61, 102, 123fn, 41, 146, 148, 167fn, 204fn, 205, 209
Se også Bibelen
Kirkemøter. *Se* Kalkedon, kirkemøtet i, Konstantinopel, kirkemøtet i, Nikea, kirkemøtet i, toledosynoden
Kirkenes Verdensråd, 4, 206
Knox, G. W. , 101fn
Knox, John, 135fn, 187-188, 229fn
Kuschel, Karl-Joseph, 143, 196-197
Konstantin, 106, 108-112, 114, 183, 219, 221-222, 225, 227
Konstantinopel, kirkemøtet i, 21, 69, 175
konsubstansiell, 221
Kristi guddommelighet. *Se* Guddommelighet
Kristus, 3, 6, 8-9, 14, 18, 22-24, 27, 33, 34fn, 36-37, 39-42, 45-46, 49, 59, 64, 68-73, 75, 77, 79-82, 85, 87, 89-90, 93-94, 96, 98fn, 99-101, 107-108, 110-111, 116, 120, 123-124, 129fn, 130, 132, 134, 136-137, 140-143, 146, 154fn, 159-160, 163, 168-170, 172-173, 176, 178-185, 187-190, 192-198, 201-209, 211, 214-216, 221-222, 228-232, 235-236, 238, 240, 242-247, 249, 252
Leo`s Tome, 193

lidelse, 9, 86, 115, 153-154, 221
Locke, John, 186-187, 232
logos/lógos, 87, 95-96, 98-99, 103, 128-130, 141fn, 142-143, 147, 164, 179, 181-182, 188, 195, 198, 210-211, 218-219
Se også ord/Ord
LXX. *Se* bibeloversettelser, Septuaginta/LXX
læren om Kristus, 87, 90, 98fn, 187, 192, 194, 196-197, 240, 242, 246, 252
læren om Gud, 26, 88, 192, 246, 252
Mackey, James, 189-191
Matteus, 3, 12, 28, 30, 34fn, 35fn, 36, 41, 43-46, 48-49, 52-53, 56, 61, 75, 85, 95, 101fn, 103, 106, 113, 120-125, 136fn, 138-140, 153-156, 159, 163, 165, 170, 172, 175, 184, 193, 201-202, 206, 212-213, 222-225, 234fn, 235, 238fn, 239, 241-242, 244-246
Manual of Discipline (Qumran), 146
Martens, Rudolf. *See* Pastor, Adam
Martyr, Justin. *Se* Justin Martyr
Maria, 43-44, 51-53, 59, 120, 122-124, 135-136, 139, 169, 174, 183-184, 202, 204, 224, 237, 240-243
Guds mor, 44, 174, 240, *Se også* unnfangelse
menneskehet, 7, 57, 60-61, 75, 99, 135, 151-152, 169, 176, 192, 202, 219, 224, 227
menneskelighet, den universelle, 99-100, 187, *Se også* Jesu/... menneskelighet
menneskenatur, 100, *se også* natur
Menneskesønnen, 30, 37, 49, 122, 152-154, 161, 163, 166, 206, 212, 241
Menno Simons, 184
Messias, 3-4, 7, 11, 14, 17-18, 26-27, 33-41, 43, 45-62, 64-65, 67-69, 71-81, 87, 92-93, 95-96, 101-103, 113, 116, 118-120, 122-128, 132, 135-138, 140, 143, 145, 154-157, 161-166, 169, 182-184, 187, 190-191, 193-194, 197, 201-204, 208, 211, 214-215, 219, 222, 224, 228, 232, 234, 237-238, 241-247, 249-252
adoni (min herre [Messias]), 238, 245
Guds sønn, 3, 7, 13, 15, 18, 26, 29-33, 40, 44-47, 51-55, 58, 61, 79-80, 93, 97, 103, 110, 116-117, 120, 122-123, 124fn, 127, 129-131, 135, 137-141, 143, 145, 147-148, 154, 162-164, 169, 179, 182-183, 189fn, 190, 193, 198, 203-204, 212-215, 223, 228, 230, 235-241, 243-244, 246-247
Se også Jesus; Guds sønn
Milan, ediktet i, 106
Moder Natur, 229
Monarkianisme, 180
monoteisme, 1, 9-10, 12, 15, 21-22, 28-30, 50, 57, 64, 68, 70-72, 78, 83, 89, 94, 97-99, 101, 110-111, 127, 132-134, 156, 178, 180, 197-198, 230-231, 235-236, 239, 245, 250
Moses, 10-12, 17, 32-33, 47, 48fn, 56, 75, 80-82, 92, 102, 116, 123, 125, 150, 152-154, 162fn, 163, 165, 173-174, 249
natur,
Den Hellige Ånds, 175
Guddommelig, 204, 212, 223
Guds. *Se* Gud, natur
Ordets/Frelserens/Jesu/Kristi/Messias`, 26, 100, 107, 126, 135, 137, 178, 188, 190, 195, 210, 212, 221, 223, 235, 242
menneskelig/menneskets, 53, 89, 99-102, 110, 119, 127fn, 143, 192-193, 212, 221-222, 243
pre-eksistensens, 135, 180, 182, 187

rikets, 227
naturer, to, 58, 89, 246
Philo. *Se* Filon fra Alexandria
Photinus. *Se* Fotinus
Platon/platonisme/platonist/platonsk, 4, 86, 95, 97fn, 100, 118, 180, 185
polyteisme, 9, 14, 17, 21, 72, 230, 245
preeksistens/preeksistent, 26, 29, 33, 44, 46, 49, 50-55, 58, 61fn, 68, 73-80, 82, 89, 92, 95-98, 109-110, 116-127, 133-143, 145, 147-151, 156-157, 160, 163, 165-166, 178-184, 187-192, 195-196, 198, 202, 209, 211, 218, 223-224, 230-231, 237, 239-244, 247
Priestley, Joseph, 179, 222
profeti/profetisk, 14, 32, 34-36, 38, 40, 46, 65, 76, 82, 132, 134, 148-149, 154, 158, 160, 191, 204, 213, 227, 238, 243
Racovian Catechism, 160
reinkarnasjon, 62
Restoration Fellowship/restorationfellowship.org, 79fn, 183, 234
Revised Standard Version. *Se* bibeloversettelser
rike, Guds. *Se* Guds rike
Robinson, John A. T., 96, 133, 151fn, 191-193, 235, 237fn, 238fn, 239, 241fn
Robinson, William Childs, 37, 180fn
sabellianisme, 210
Salme 110. *Se* indeks over skriftsteder
sannhet/sannheten, 2, 4, 6-7, 12, 19, 23-26, 36, 52, 59, 62, 64, 69, 73, 82, 85, 87, 93-94, 98, 100, 105-107, 111-112, 116, 118, 136, 140, 144, 148, 156, 168, 171, 174, 176-177, 184, 186-187, 193, 195, 203, 207, 209, 215, 223-226, 228-229, 231-233, 236, 240, 246-247, 250
sann Gud, 7, 24, 27fn, 28, 40, 58-59, 70, 89-90, 103, 110, 216, 223, 228-230, 232, 239
sann menneskelighet, 58, 89, 188
sant menneske, 58-59, 89, 102, 184, 193, 229, 243
sant menneske og sann Gud, 59, 89, 229
Satan, 48, 52fn, 65, 75, 82, 92, 185
satanisk, 226
Septuaginta, *Se* bibeloversettelser, Septuaginta/LXX
Servetus, Michael, 94, 113-115, 131fn, 139, 183
Sharps regel, 205
Simons, Menno, 184
sjel, 11, 24, 48, 59, 60fn, 75, 86, 100, 119, 123, 127
språk:
spesielle ord
adonaì (YHWH). Se *adonaì*
adonì (min herre). Se *adonì*
alæthinós (sann), 27-28
autotheós (Gud selv), 218
bàd (èn), 20
davàr (ord), 143
dia autoù, 141
dokèô (synes), 110
echàd (èn), 14, 17-20, 200-201
egô eimi (jeg er), 162-163, 164fn
ek (ut av), 149, 174, 237, 239, 242, 244-246, 250-252
elôhim (Gud), 32, 171, 199-200, 231
én autô (i ham), 78
én sarki (i kjød), 95
eneste, 3-4, 8-10, 12-14, 16fn, 18-20, 26-29, 31, 33, 36, 38-39, 45, 48-49, 51, 55-56, 59, 63, 70, 73, 75, 89, 91fn, 92-93, 103, 108, 114-116, 118, 127-128,

132-133, 136-137, 156, 163-164, 169, 172, 174-175, 185-186, 190, 192, 195, 200-201, 205-206, 208-209, 212, 214-217, 222, 224-225, 227-229, 231-233, 236, 247fn
eksapostèllein (sende ut), 149
eksèrkjomai (komme ut av), 149
genomenos (bli), 75fn
ginomai (bli til), 165
heís (èn, ett), 201
hén (èn), 213
ho theòs/theòs (Gud), 63, 141, 147fn, 173, 192, 202, 207, 209-210, 211fn, 215, 218, 229, 242, 244, 251
huios theoù (Guds sønn), 137
hypostrèpho, 122
jeg er [han], 32, 161-164
ím (med), 143-144
kùrion/kùrios (herre), 35fn, 36-38, 238fn, 246fn
latreùå (dyrke, tilbe), 102, 252
logos, 87, 95-96, 97fn, 98-99, 103, 128-130, 141fn, 142-143, 147, 164, 179, 181-182, 188, 189fn, 194, 198, 210-211, 218-219
mónos (eneste), 27-28
pantokrator (allhersker), 103
parà (med), 143
parakletòs/paraklet (trøster), 171-172
prìn (før), 164
pròs ton theòn (med Faderen), 141
pròs (med), 141, 143
prokunèå (hylle), 102, 157
sèla (klippe), 81
shaliach, 149
Shemà (hør), 19, 21, 24, 28fn, 33, 40, 200, 219, 234, 239, 245
tsùr (klippe), 81
unigenitus (enbårne), 190
yachid (alene), 20
Se også grammatikk; oversettelser
steg ned, 151
Stuart, Moses, 205, 213fn
subordinasjon/subordinasjonisme, 107, 198, 218-219, 245fn
substans, 7, 36, 48, 79fn, 130, 137, 157, 181, 214, 217, 229, 238, 247
synd/synde, 7, 30-31, 54, 58, 60, 75, 81, 161, 168, 212, 218, 223, 230, 239
syndfri, 193, 195, 212
Tanakh, 12-13, 16, 18, 20fn, 21fn, 29, 32, 35, 37, 39-40, 45, 55, 68, 97, 119, 121, 129, 131, 170, 172-173, 245, 251
Teofilus fra Antiokia, 140fn
Tertullian, 106-107, 146, 181, 218, 246
Thomas (disippelen), 47, 62-65, 92-93, 157, 214-215
tilbe/tilbedelse, 9, 11-14, 23, 37, 50, 54, 56, 63, 102-103, 108-109, 128, 153, 157, 169, 171, 174, 185, 194, 201, 217-218, 225, 227, 230-231, 245, 252
Toledo, kirkemøtet i, 183
trosbekjennelse, 9-11, 19, 21-22, 27, 29, 36, 40, 45-46, 59, 63-64, 71-72, 89-90, 116, 118, 130, 132-134, 167, 171, 174-175, 179, 185-187, 199, 204, 208, 213, 217, 219, 226, 229-230, 234, 245-246, 249
trosbekjennelse, den athanasiske, 21, 94, 99, 131, 185, 219
trosbekjennelse, Kirkens, 227
trosbekjennelsen fra Kalkedon, 58, 62
trossetning, 1, 88-89, 108, 230, 238, 245
trossystem, 1, 84, 107, 131, 253
Translators New Testament, 101, 103
trinitarisk, 1, 8, 22, 25, 27, 29, 32, 51, 59, 71, 76, 95, 102, 128, 130, 136, 139, 145, 154,

163, 171, 175, 186, 188, 193, 197-199, 209, 211-212, 214, 218fn, 219, 221, 224, 233, 237-239, 241-242, 246
trinitarisk, anti-, 184, 186
Trinitarisk kristologi, 246
Trypho, 179fn
Tyndale House Publishers, 70fn, 209fn
Tyndale New Testament Commentaries, 40fn, 208, 213fn
Tyndale, William, 134, 146fn
unitarisme, 1fn, 6, 26, 27fn, 70, 233
udødelighet, 60-61, 73, 86-87, 100-101, 104, 121, 123, 152, 165, 219, 228
unnfangelsesskristologi, 95, 190
adopsjonist, 179
Mackey, 189-191
Menno Simons. *Se* Simons
Pastor, Adam. *Se* Pastor, Adam
Paulus av Samosata. *Se* Paulus fra Samosata
Servetus, Michael. *Se* Servetus, Michael
unitarisk, 1, 2fn, 12, 22, 26, 28-29, 40, 50, 64, 71, 89, 98, 107, 133-134, 178-179, 186, 199, 201, 239, 250
Se vranglære
Se også Jesu menneskelighet
valentinsk doketisme. *Se* doketisme
valentinsk vranglære
adopsjonist kristologi. *Se* adopsjonist-kristologi. *Se også* unnfangelsesskristologi
alogiene. *Se* alogiene
apollinarianisme. *Se* apollinarianisme
arianisme, 40, 110, 120, 124
doketisme, 95, 184, 191, 194-195, 247, 252
gnostisisme. *Se* gnostisisme
kalkedonske formel, 89-90
monarkianisme, 180
nyplatonisme. *Se* nyplatonisme/platonsk
sabellianisme. *Se* sabellianisme
Se også Gresk tenkning
Visdommen (apokryft skrift), 146-147
Visdommen (i Ordspråkene), 77-78, 95, 126-127, 141-143, 190, 196, 209, 211
Vulgata-oversettelsen (Latin). *Se* Vulgata
Young, Frances, 193-194, 219fn